DİYARBAKIR

HAPİSHANE RAPORU

cilt 2

rızgari

"Namuslu olanlar,
en az namussuzlar kadar,
cüretkâr olmalıdırlar..."

DİYARBAKIR

HAPİSHANE RAPORU

cilt 2

rızgari

(rızgari)
KÜRDİSTAN KURTULUŞ PARTİSİ
Basın/Yayın merkezi yayınları
NO:3

DİYARBAKIR
HAPİSHANE RAPORU
2.Cilt

Dizgi-Baskı

rızgari
Basın/Yayın Merkezi

1.Basım:Temmuz/1989

2.CİLT için ÖNSÖZ.

12 Eylül Militarist Bürokratik Cunta'sı ile birlikte, Türk Devleti'nin Kürdistan'daki militarist **baskı** ve **terörü** ayyuka çıktı..Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Mücadelesi içinde yer alan **siyasal kadroların** önemli bir bölümü, yurtsever emekçi kesimlerden binlercesi tutuklandı. Bu **kitlesel** bir tutuklama anlamına geliyordu...

Kürdistan'da, yurtsever ve sosyalistlerin tutuklanıp, Diyarbakır **Zindanları**'na atılmaları ve insanlık dışı uygulamalara tabi tutulmaları, planlı-proğramlı bir eylemdi.. Türk Devleti, militarist **baskı** ve **terörle** bir yerlere varmak istiyordu.**Hesaplaşma'yı** düşünüyordu...İşte, bu **Hesaplaşma**'nın merkezinde ise, Diyarbakır **Zindanları** duruyordu. Diyarbakır **Zindanları**, daha 12 Mart 1971'de, Kürdistanlı devrimciler açısından, hem bir dönemin başlangıcı, hem de ciddi bir **hesaplaşma** olmuştu...

12 Eylül Militarist Bürokratik cuntası'ndan sonraki cezaevi süreci, **Kürt Hareketi** açısından **ikinci bir Hesaplaşma** anlamına geliyordu.Bu sürece girilirken, Türk Ordusu, Polisi, İstihbaratı bir hayli tecrübeliydi. Buna karşılık **Kürt Hareketi** 'nin kadrolarının onlar kadar hazırlıklı olduklarını söylemek mümkün değil...

Bu bağlamda, **KUKM'nde** önemli bir dönüm noktası olan Diyarbakır Cezaevleri sürecinin nesnel bir değerlendirilmesini yapmamız kaçınılmazdı..Bu değerlendirmede, devrimci kadroların, militanların **direngen** yanlarını anlatırken; **teslimiyet, ihanet, ihbarcılık** ve **ben merkezci** tasallutun, sürecin olumlu-olumsuz yanlarının kahramanlarının da hakkını vermek gerekiyor. Bu sürecin, ne siyasi grupların ajitasyon malzemesi olarak kullanmalarına ve ne de, kişilerin subjektif değerlendirmelerine terkedilerek atlanması mümkün değildir.. 12 Eylül'den sonra, Kürdistan'da direnişin merkezi durumuna gelmiş olan Diyarbakır **Zindanları**'nın ciddi bir sorgulanması gerekmekteydi. Hazırlanan HAPİSHANE RAPORU, bir bütün olarak bu sürecin sorgulamasını sürdürmektedir...

12 Eylül'den önce yüzbinlerin sempati beslediği **UKH**, cunta karşısında yenilgiye uğramışsa, mücadelede mükemmel bir örgütlenme olduğunu söylemek mümkün müdür? Kitle potansiyeli'nin yüzbinlerden binlere düştüğü bir süreçten, **Kürt Hareketi'nin** direniş merkezi olan hapishanelerin durumunu ve bileşimini soyutlayabilir miyiz? Elbette ki **hayır**!.. İki olgunun birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, böylesi bir değerlendirme ile süreç nesnel bir yöntemle ele alınmış olur ve gelecek nesillere sağlıklı bilgiler ve veriler bırakmak mümkün olabilir.. Şimdiye kadar yapılan çalışma ve değerlendirmelerin tümünün nesnel olduğunu söylemek mümkün müdür? HAPİSHANE RAPORU'nun 1.Cildi'nin **"SUNUŞ"** bölümünde belirlediğimiz gibi, Diyarbakır Cezaevleri ile ilgili bazı kişiler tarafından yazılanların, nasıl yanlış ve eksik bilgiler içerdiği konusunda hayat bizi çok kısa sürede doğrulamıştır.. **H.Yıldırım'ın** "kahramanlıklarını"nı dünyaya sığdıramadığı **PKK**'liler tarafından **"her konuda yalan söyleyen"** bir kişi olarak sunulmaya başlandı(!) ve **"ajanlığa"** terfi ettirildi(!)...

Özellikle, 1985'ten itibaren cezaevleri **"hararetli"** bir biçimde tartışılmaya başlandı..Sürecin nesnel değerlendirilmesi ile birlikte, gelecek için ciddi dersler çıkarıla-

cağını beklerken, bir de baktık ki, her grup, kendisini **direnmenin merkezine** koydu ve diğerlerini **"teslimiyetçi", "ihanetçi"** vb... olarak sunmaya başladı. Baskının, işkencenin, insanlık dışı uygulamaların en yüksek düzeyde olduğu cezaevlerinde -özellikle Diyarbakır'da-, direnmenin **ölçüsü** nasıl tesbit ediliyor? Siyasi grupların ve tek tek bireylerin yaptıkları değerlendirmelerde bu ölçüyü görmek, bize nasip olmadı!... Ağzını açan herkes, ama herkes **"kahraman"**dı..Bu hakkı nereden alıyorlardı? Oysa, bu insanların tümü cezaevlerinde uzun zaman yanyana yaşadılar. Bunun gibi,Diyarbakır Cezaevi'nde de binlerce insan sorgulamadan geçti ve yanyana yaşadı...Kimin ne yaptığı belli değil mi? O zaman, neden, gerçekler çarpıtılıyor ve gelecek nesillere boş ajitasyon malzemesi bırakılıyor?

Türkiye'de 1974-75 Dönemi'nin siyasal ortamını aynen andıran (Ama, Türk Devleti öyle değil!), bir **hayu-huy** içerisinde, devrimci grup ve kişilerin cezaevleri sürecini yanlış -bilinçli olarak- değerlendirdiklerini açık seçik gözlemliyoruz..Bazı şeylerin gizlenmeye çalışıldığı ve kendini, grubunu,örgütünü kurtarmanın gündemin baş maddesini oluşturduğu da açık.Bundan dolayıdır ki, Diyarbakır Cezaevi Süreci'nin değerlendirilmesini yapmaya çalışan, HAPİSHANE HAPİSHANE RAPORU'nun daha ilk cildi çıkar çıkmaz, rahatsızlıklar, kendini savunma ve saldırılar da başladı...

KUKM içinde yer alan örgütlerin sömürgeci devletler (Türkiye, İran, Irak ve Suriye)'in yoğun ve sistemli kampanyalarına karşın mücadelenin yükünü çeken ya da mücadeleye katılma kararında olan insanların,"Sorgu,Cezaevi ve Mahkeme" **üçgeni**'nde takınacakları tavır ile ilgili eğitilmemeleri ciddi bir eksiklik olarak durmaktadır.

Bu eksikliği giderme yolunda dost ve düşmanın takdir ettiği insanlara karşı, bilinçli olarak yürütülen kampanyaların yanlışlığını bildikleri halde, tavır koymayanların sorumluluğu büyüktür. Çok ciddi bir düzeyde duran HAPİSHANE

RAPORU'nda , ancak kendileri ile ilgili bölümleri, o da, didikleyerek, eleştiriye tabi tutarak, cevap verme **"zorunda kalanların"**, ille de **"ben"** anlayışlarına karşı söylenecek tek şey vardır: kafalarında oluşturulan **"kahramanlık menkibeleri"**nin içinde **"olmadıklarıyla"** ilgili anlayışlar çok sefil bir yerde durmaktadır...Yapılan bunca yanlışta **vardınız**,iş yapılan yanlışın **diyeti**'nin ödenmesine geldiğinde ise;her zaman olduğu gibi **bazılarını** "bulur" **ödetirsiniz**...

"Devrimcileri sömürgeci burjuvazi karşısında" kim deşifre ediyor? **"Süreci"** kim doğru değerlendiriyor? Bunlar ucuz eleştirilerdir.. Binlerce Kürdistanlı kadroyu burjuvazi önünde **ahtapot** gibi yere serip, her yanı ile ele vererek, yalnız ve çaresiz bırakıp kaçan siyaset **"liderleri"**nin, bütün acıları ile yaşanmış bir süreci elbette gizlemek istemeleri doğaldır..Bu siyaset cambazlarının, cezaevi yaşamını yorumlamaya bile hakları yoktur.**Deşifre** edilen KİMDİR? Yoksa, sömürgeci burjuvazinin karşısında yapılmış pisliklerin gösterilmesi mi istenmiyor? Sömürgeci burjuvazi tarafından bilinmeyen mi var? Türk ve komşusu bazı devletlerin **İstihbarat Servisleri'nin** arşivleri ağzına kadar dolu değil mi? Gelecek nesiller için, mücadelenin yeni dönemi için, bunlar kullanılmayacak mı? Deve kuşu gibi kafanızı kuma gömmeyin bayılar..Buyrun bunları açıp tartışalım. Elbette ki, her siyasetin elinde sunabileceği "birşeyler" vardır!.."**Anılar**"ınızla yıllar öncesinin her bakımdan (günahı ve sevabı ile) aklanmış olayları nı unutmuş görünerek, asıl siz dedikodularla da olsa **deşifre** yapıyorsunuz..**Değişiniz**.. Eleştiride, siyaset değiştirmede, istediğiniz birliklere girip-çıkmada özgürsünüz!..Bizim yakamıza yapışmayınız..Biz, doğruları söylemeye devam edeceğiz.Serseri bir mayın gibi, nerede duracağı belli olmayan bazı siyaset **"Deccalları"**nın, her zaman olduğu gibi, bu kez de **"Günah Çıkarma"**larını bekliyoruz... Ama, **"Papaz"** artık bellidir...

Daha ilk cildini çıkardığımız DİYARBAKIR HAPİSHANE

RAPORU -her ne kadar hayali yazarlar yaratıldıysada-, **"ajitasyon sahipleri"**ni hemen telaşa soktu. Bu nedenle iyi bir görev yaptığı kanısındayız..Çünkü, süreci yalan-yanlış bilgilerle -herşeyde olduğu gibi- değerlendirenlerin, **"ben merkezci"** anlayışla **KUKM'nin** başına musallat olanların ve direnişlere katılma yerine, opportünistliklerinden asla **"taviz"** vermeyenlerin, gelecekleri yoktur ve gelecekteki nesillere örnek olma durumları da olamaz.. Bunlar, bütün boyutları ile **teşhir** edilmelidirler...Bu, elbette, bir cesaret işidir.**Cesarettir...** Çünkü, saldırının nasıl hain ve namussuzca geldiğini pekala görüyoruz!...

Acele etmeye gerek yok. Kitabın 2.,3., ve belki 4. cildi de tamamlandıktan sonra, yorum ve sonuçlarla birlikte daha nesnel bir durum ortaya çıkacaktır. Elbette, eleştiriler ve katkılar olacaktır.Bundan da **kuşkumuz** ve **korkumuz** yoktur.Sürecin nesnel biçimde değerlendirilmesine ve bileği bükülmeyen her yiğidin hakkının verilmesine azami özen gösterilmektedir. Bu çalışmaya karşı olmamak gerekiyor.Burjuvazinin elindeki **belge** ve **bilgiler** karşısında, **KÜRDİSTAN ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİ'nin** kadro ve örgütlerini hazırlıklı duruma sokmak, kitleler önünde **teşhiri** mümkün ve muhtemel kişi ve olaylar için tedbirli olmak ve en önemlisi gelecek için ciddi ve bilimsel sonuçlar çıkararak, daha sağlam örgütlenmelerin yaratılmasını sağlamak gerekiyor. Bu açılardan DİYARBAKIR HAPİSHANE RAPORU önemli bir **belge** niteliğindedir...

Yıllarca cezaevinde yaşamış ve sömürgecilere iş vermiş, Kürdistan'ı, kendi siyasal hareketini, yoldaşlarını satmış ihanet etmiş olanları hep birlikte tanımakta yarar vardır. Kaldı ki, cezaevleri'nden çıkan insanların hemen hemen tümü**"ayrancı'nın ekşi olmadığını"**söylemektedir. Bu DİYARBAKIR HAPİSHANE RAPORU'na karşı eleştiri sahiplerini aldatmaz mı?Sömürgecilerin bildiklerini ve programlayarak kendi lehlerine kullandıklarını halkımızdan neden gizleme gereği duyalım? Sürecin bütün olumlu ya da olumsuz yanlarının

sergilenmesi, **KUKM** açısından gereklidir..Biz buna inanıyoruz.

Kitap, kollektif bir yapıttır. Bilgilerine başvurulan unsurlar -her ne kadar bazı arkadaşlarımızın boy hedefi olarak gösterilmeleri amaçlanıyorsa da-, kendilerini yalnız bağlı oldukları partiye karşı değil, aynı zamanda, sürecin nesnel bir değerlendirilmesinin yapılması gereği ile, tüm Kürdistanlı yurtsever ve sosyalistlere karşı da sorumlu hissetmişlerdir. Bu bilinçle yardımcı olmuşlardır.

Diyarbakır Cezaevleri'nden ve sorgulamadan onbinlerce insan geçti..İşkence gördü, birçoğu tutuklandı, yargılandı, ceza aldı ve hala değişik cezaevleri'nde yatmaktadırlar...: Kaldıkı,hücrelerde kimin ne yaptığı açık olarak bilinmiyor Cezaevleri'ni anlatırken, ancak, koğuşlara gelenlerin ilişkileri, eylemleri, tavırları ele alınmaktadır.

Diyarbakır Cezaevleri'nde, hücreden koğuşa dönüşteki yaşantı da hiç kolay değildi. Her militanın, kadro unsurunun oradaki yaşamında, baskıya, işkenceye dayanması mümkün değildi.. Elbette ki bu, birçok olumsuzlukları da getirmiştir. Hücrelerde, poliste, savcılıklarda iş vermeyen birçok insan, koğuşlarda işbirliğine geçti.. Tahliye olup normal yaşamlarını sürdürenler çoğunlukta..Bunların bir bölümü, yeniden şu ya da bu biçimde siyasi hayata atılacaklardır, atıldılar da...Kimlikleri bilinmeyenler, birçok itirafçı, işbirlikçi gelecekte bir hayli **iş** göreceklerdir! Ayrıca, kötü olan kimi **"kadro"** ve **"militanların"** tanınması gerekiyor. Yeni döneme girilirken, devrimci hareket sağlam bir zemin üzerinde **inşa** edilmek zorundadır..Eski yanlışları,hataları, zaafları yenilememek gerekiyor. Çünkü, **hayat maddi**'dir ve bu **zaafları,yanlışları** affetmiyor..

Diyarbakır Cezaevleri ile ilişkilerin sınırlı olması ve her çıkan unsurun süreci kendi gözlemi ile ele alıp nesnel değerlendirmemesi, siyaset yapanların işlerini **zorlaştırmakta**'dır. Bu anlamda, **belge** ve **tanıklar**'a dayanılarak, mümkün olan en nesnel biçimde hazırlanan DİYARBAKIR HAPİS

HANE RAPORU'nun ciddi olarak incelenmesi gerekmektedir diye düşünüyoruz...

1.Cilt ile ilgili bazı eleştiriler de, teknik yana yönelik geldi. Biçime ilişkin olmasına karşılık, kısa bazı açıklamalar yapmak istiyoruz.

Kitap, maddi ve teknik olanaklarımızın çok sınırlı olduğu illegal bir konumda yayınlandı. Cezaevleri o zaman hararetli olarak tartışılıyordu. Bu konuda geç kalınamazdı..Varolan olanaklarımız en iyi biçimde değerlendirilerek,sahifeler mümkün olduğu kadar doldurulup, bir seferde okuyucuya daha çok bilgi sunmayı amaçladık.. Eleştiriler gözönüne alınarak, 2. Cilt daha düzenli hale konuldu, dipnotlar sahife altına verildi. Sahifeler çok sıkıştırılmadı. Böylece, daha önceki eksiklikler giderilmiş oldu.

2. Cilt; 1. Cilt'te yarım kalan **6. b ö l ü m B başlığı'**ndan devam etmektedir. 1.Cildin sahife ve dipnot numaraları esas alınarak, kalınan yerden (sahife; 288 ve dipnot;127) sürmektedir.

*

Burada bir konuyu daha vurgulamakta yarar var:

Diyarbakır Hapishane Raporu'nda sözü en çok edilen, cezaevi'nin celladı ve baş işkencecisi Esat Oktay YILDIRAN, yaptıklarının cezasını 22 Ekim 1988'de canıyla ödedi. Kürdistan Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Mücadelesinde, hiçbir işkenceci'nin cezasız kalmayacağı bir kez daha ispatlandı. (Bu konudaki Parti Bildirisi kitabın arkasında verilecektir).

*

Saygılarımızla.

Nisan 1989

rızgari
Basın/Yayın Merkezi

6. bölüm

B-DİYARBAKIR ZINDANINDA TUTUKLUNUN KOĞUŞ DIŞI İLİŞKİLERİ, UYGULAMALAR VE BELLİ OLAYLARLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Diyarbakır Cezaevi'nde koğuş içindeki yaşantı ile, koğuş dışındaki yaşantı iç-içe geçmişti. Aslında bunları ayırtetmek zordu. Ancak, cezaevini iyice anlatabilmek için, bunların farklı yanlarını ve özelliklerini dikkate alarak, bütünsellik içinde olmakla birlikte, ayrı ayrı bölümlerde vermeyi daha yararlı bulduk.

a) t e m i z l i k ve ç a l ı ş m a :

Aslında, cezaevlerinde tutukluları çalıştırmak yasaktır. Ama, bunun Diyarbakır Cezaevi'nde sözü bile olamazdı. Biz tutuklular, özellikle temizlik konusunda gönüllü çalışmalıydık. Bu, çok büyük zorluk ve hakaretlerle bizi karşıkarşıya bırakmasına rağmen, hem kendi sağlığımız, hem de cezaevinin temiz tutulması için de, çaba gerekliydi. Bu konuda bilinçliydik. Nitekim, bu temiz tutma çabamız, zor koşullarda bizler için çok yararlı oldu. Eğer, bizler gönüllü çalışmasaydık, cezaevi idaresi bizleri çöplük

içinde yaşatırdı... Askerler (ilk zamanlar) bizim eşyalarımızı, karavanaları getirdikleri ve her yere ekmeği, yemeği bıraktıkları için, yerlerin temiz tutulması lehimize idi. Ayrıca, yerler temiz olunca, süründürülünce fazla kirlenmiyorduk.

Cezaevi sakinleri olarak bizler, koğuş ve kişisel temizlik dışında, cezaevinin bütünün temizliğinden de sorumluyduk. Bu, koğuş civarı olduğu gibi, blok civarını da içeriyordu. Tüm koğuşlar bunu yapıyorlardı. Hatta, askerlerin yemekhanesi ve yatakhanesi ile, tuvaletlerinden de sorumluyduk. Buralar hep bizlere temizlettirilirdi. Temizlik için tören, sabah erkenden gardiyanın gelip (Hep aynı koğuştan çıkarılmazdı. Ama,kasıtlı olarak bizi çok fazla çıkarıyorlardı. Ve ezmek istiyorlardı.) "10 kişi hazırlansın" demesiyle başlardı. Ve 10 kişi gönüllü koşar ya da sorumlunun istediği kişilerden oluşurdu. Bu on kişi ellerine su dolu bidonlar (eğer su varsa), deterjan, süpürge alıp kapı önünde sıraya geçer ve kapı açılır açılmaz, esas duruşta sayı sayarak dışarı çıkardı. En sondaki "on sondur komutanım" derdi. Koğuştan tüm çıkışlar tekmil ve sayma ile idi.

Gardiyan ya da görevli başka bir asker, temizlik için çıkan tutukluları sıraya dizer ve uygun adımlarla, marş söyleterek temizlenecek yere götürürdü... (128) Temizlenecek yerde durulur. Temizlik tarifi yapılır ve tarif üzerine istenilen biçimde temizlik yapılmaya başlanırdı. Günlük olarak genellikle koridorlar, havalandırma, görüş yeri (bu yakın koğuşlara yaptırılırdı), askerlerin yatakhanesi ve yemekhaneleri temizlenirdi. Ayrıca, hamam, sinema salonu ve

(128) Bazen de dalga geçmek için "tüfek omuza" yaptırıyorlardı. Bu şu demekti: Tutuklular, ellerindeki toz küreği ve süpürgeyi omuzlarına alıp uygun adımlarla yürüyordu. Bu duruma kendileri de çok gülüyorlardı. Cezaevi içinde, salonlarda, bir baştan bir başa gidip gelenler, tam bir panayır havası yaratıyordu.

benzeri yerlerde , temizlik daha fazla yaptırılırdı. Her gün aynı pislik ve her gün aynı temizlik. Süpürge ve deterjan almaktan dolayı paramız hemen tükeniyordu..

Temizlik sırasında bizlere hep hakaret edilir, işkence yapılırdı. Küfür, tekme bedava idi. Ayrıca, ıslak yerler, sürün emrine uyularak, kurutulmaya çalışılırdı. Sürünmekten, ıslanan elbiseler ile koğuşa dönerdik. Dönüşte, herkes teker teker aranır, bir bahane ile "iyi yürümediniz lan" denilip, ya da "iyi marş söylemediniz" gibi bahanelerle, dövülür ve içeri alınırdık. Gardiyanlar arasında rekabet olduğundan, idare, bazı ahmak gardiyanları üzerimize salmayı iyi biliyordu... Örneğin; temizlik yapıp dönüşte, bir subay gardiyana "ne biçim temizlik" ya da "ne biçim marş" dedi mi, işimiz bitikti. Koğuş önünde, ye yiyebildiğin kadar dayak...

Koğuş dışındaki çalışmalarda da aynı yöntem uygulanırdı. Ki, bu çalışmalar, genellikle kantin mallarının, cezaevi kapısına yığılan yerden kantine taşınması (bir vaveyla ile olurdu), badana, boya, tıkanan lağımların açılması, bir yerden başka bir yere eşya taşınması vb.. gibi işlerdi.

Bir ara temizlik ve çalışma sırasında da marş söyletiyorlardı. Bunu anlatabilmek oldukça zor. Bir taraftan elinde süpürge, hem süpürüyor, hem de makama uyup marş söylüyorsun. "Tarihi çevir nal sesi, kısrak sesi bunlar" gibi, bitmez tükenmez marşların makamında süpürge süpürüyorduk. Hem zor oluyor, hem de traji-komik... Bu insanı yoruyordu da. Fakat bir yararı vardı ki, onların "Tarih ve Milliyetçilik Anlayışları"nı ve marşları bozuyordu, komikleştiriyordu. Farkına varmış olacaklar ki, bir aylık bir uygulamadan sonra kaldırdılar.

Temizlik ve çalışma sırasında, gardiyan ya da

subayın istediği kadar yükü kaldırmak zorundasın. Kaldırmazsan, seninle birlikte diğerleri de dayak yerdi. Bazen bununla da yetinmez, temizlik sırasında, özellikle süpürenlerin bellerine binerlerdi. Temizlik sırasında, en keyiflendikleri şeylerden biri de, köpek saldırtmaktı. Böyle anlarda, hem köpeği kollayacaksın, hem de iş yapacaksın. Bu, zor bir durumdu...

Koğuş dışındaki temizlik ve çalışma büyük bir işkence olduğu için,kimse bu işlere gitmek istemezdi. di. Ağırdan alıp, başkalarının çıkmasını sağlayanlara çok rastlanırdı. Hatta hiç çekinmeyip, çıkmayarak asalak geçinenler de vardı. Bu, sürekli eleştiri konusu olur ve tartışmalara yol açardı.Bazı arkadaşlar için ise, kaytarmak mümkün değildi. Gardiyan, bazı arkadaşları, özellikle R.A, E.K, K.A. gibileri kasıtlı olarak, mutlaka çıkarırdı.

Bizim, komün olarak -1. koğuşta, hücreye alındığımız zamana kadar komün olarak yaşadık- çalışmaya ve temizliğe katılma konusunda ilke kararımız vardı. Biz, koğuşta en çok temizliğe ve çalışmaya çıkanlardandık. Çoğunlukla, diğer arkadaşlara örnek olsun diye çıkardık. Özellikle, R. Arslan, K. Ağırakçe, M. Kotan gibilerin çıkmaları, daha genç ve sağlıklı olanların da çıkmalarını sağlıyordu. Buna rağmen, çoğu kez gardiyanlar ve subaylar, çalıştırmak için, bazı arkadaşları özellikle çağırırlardı. M.K ve R.A, iki aya yakın bazı arkadaşlarla lağım açma ve temizleme işlerinde çalıştılar. Böylece,bizleri bıktırmak ve teslim almak istiyorlardı. Çoğunlukla N.E gibi arkadaşları bizim bazı arkadaşların yanına kamufle olsun diye katıyorlardı.

Arkadaşlar, boka, sidiğe, çamura, soğuğa, sıcağa rağmen "uf" demediler, "aman" dilemediler. Bu, onları çileden çıkarıyordu. Çünkü, kararımız vardı:

kendimiz için subaylardan ve askerlerden hiç bir şey talep etmiyecektik. Bu çalıştırmalar bazı arkadaşları uzun süreli rahatsızlıklara ve sakatlıklara düçar edecekti ve etti de. Ancak, kişiliklerinden zerre kadar taviz verdirmedi.

Komün olarak, çalışmaya gönüllü olarak çıkışımızın nedenleri vardı: En önemli amaçlardan biri ve belki de başlıcası; dışarı çıkanları kontrol etmek, idareye iş vermelerini engellemek, koğuşu ayakta tutmaktı. Gardiyan ve subaylar, genellikle, koğuş dışındaki çalışmalarda adam düşürürlerdi. Ya tehdit ve kandırma ile ihbarcı yapma ve hemen orada iş almaya çalışırlar, ya da "göz koyar"lardı. Koğuşta sağlam bilinen kimseler yanında ne gardiyan, ne de subay bir şey teklif etmek zaafı göstermezdi. Bu nedenle her çıkan grupla, en sağlam arkadaşları çıkarır, gizlice düzenli iş bölümü yapar, mutlaka grubun arasına adam koyardık. Bu, bizim hep ayakta ve tetikte olmamızı gerektiriyor ve yoruyordu. Birçok arkadaş bu konuda duyarlı idi. En sağlam arkadaşlar, en zayıf olanların yanında ve yakınında olur, onu markaja alır, adım attırmazdı.Bu ilişkimiz, o zayıf unsuru, koğuş içinde iyice tanıyıncaya ve ilişkilerimizi sağlamlaştırıncaya kadar sürerdi. Bu taktik çok başarılı idi. Onun için koğuştan kolay kolay kimse düşmedi, düşürülmedi. Kimseyi ajanlaştıramadılar.

Temizlik sırasında, koğuş dışında kullanılan eşyalar bizim paramızla alınırdı. Askeri cezaevleri askeri birlik, bizler de er sayıldığımızdan; temizlik malzemeleri istihkak olarak levazımdan mutlaka çıkıyordu. Ama, bizlere verilmiyordu. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bizim paramızı tüketmek ve işkence etmek amaçlanıyordu. Para çok birikiyordu. Kantin alışları olmadığı için, biriken para böylesine tüketiliyordu. Görüşçülerden para almamazlık da edemiyorlardı.

Nitekim direnişlerden sonra birçok şeyi vermeye başladılar ve hücreler (kör hücreler) açıldığı zaman, oradan çıkanları görmeliydiniz! Biz, bu istihkakların, cezaevi yöneticileri tarafından önemli ölçüde su-istimal edildiğini de biliyorduk.

b) H a v a l a n d ı r m a :

"Maddi olarak en çok neye ihtiyacın var?" diye bir mahkuma sorsanız, kuşkusuz cevabı; "temiz havaya ve güneşe" olacaktır. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde biz tutuklular ise, havalandırmaya çıkmamayı büyük bir piyango olarak sayıyorduk. Çünkü, bizim için havalandırma demek; boğazını yırtarcasına marş söylemek, ölürcesine uygun adımla yürümek, sürünmek, hakarete uğramak, dayak yemek demekti. Hücreye gittiğimiz güne kadar (12 Eylül öncesini saymazsanız),havalandırma - ya belli günlerde ve saatlerde , eğitim için çıktık. Bunun dışında, havalandırma görmedik ve içeride geçirdik. Buna rağmen içeriyi tercih ediyorduk.

Görüş günleri ile tatil günleri dışında, haftada iki gün bizim koğuşun havalandırması vardı. Korsan olarak, bir gün öğleden sonra da iki saat, bazen havalandırmaya çıkarılırdık. İki gün, sabah sekiz'de çıkılır ve aralıksız 11,5'e kadar eğitim yapar ve içeri girerdik. Diğer korsan günde de, yine iki saat eğitim yapardık. Çarşamba günleri bir saatlik bir spor günü tayin edilmişti. Bu, koğuşlara yine eziyet vermek içindi. Aynı zamanda, dönerli olarak, birkaç haftada bir koğuşa sıra gelirdi. Çünkü, aynı havalandırmayı birkaç koğuş ortak kullanmaktaydı.

Havalandırmaya hasta ve sakat da olsa herkes çıkmak zorundaydı. İçerde adam kaldığı istisnaydı. İçerde, genel olarak görevliler ile, bazen de idareye iş verecekler kalırdı. Bu eğitim saatleri, en iyi

istihbarat günleriydi ve içerinin iyice kontrol edilmesiydi. Bu zamanda, içeriyi iyice tanıyan gardiyan, çavuşlar ve subaylar tam elleriyle koymuş gibi,bazı şeylerin ve kişilerin yataklarının üzerine araştırmaya giderlerdi.

Havalandırmaya,eşorfman ve lastik ayakkabı ile çıkmak zorunluydu. Bu malzemenin kantinden, bizim paramızla alınması da zorlaydı.

Havalandırmaya çıkılır çıkılmaz, "saf düzeninde" hizaya geçilir ve koğuş sorumlusunun gardiyana tekmilinden sonra, (B/blok, 1. koğuş, 44 mevcudu ile emir ve görüşlerinize hazırdır komutanımmm) ardından koğuş sorumlusuna ya da seçtiği başka birine "Andımız (Türklük andı)", "İstiklal Marşı'nın on kıtası", "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi" mısra mısra söyletilir, koğuş ta bunu tekrarlardı. Bunları söylemek zorunlu idi ve söyletecek kişi asker bildirmeden başlatır ve bitirirdi. Bunlardan önce de, İstiklal Marşı'nın iki kıtasının marş olarak bütün koğuş tarafından söylenmesi gerekirdi. Bu yapılanlar, aynen, eğitim bitip içeri girileceği zaman da tekrarlanırdı.

Yukarıdaki tekmil ve merasim bittikten sonra, yürüyüş başlardı. Uygun adımla ve yüksek sesle marş söylenerek, aralıksız üç buçuk saat sürerdi. Yürüyüş sırasında marş defterindeki yazılı marşların tümü söylenmiş ve hatta, bazıları tekrar edilmiş olurdu. Bu yürüyüş sırasında durdurmalar, küfürler, dayaklar, aradan çıkarılıp dövülmeler çok doğaldı.

Hastalık ve yaşlılık, sakatlık yürüyüşe katılmaya engel değildi. TC yasalarına göre, 46 yaşında muvazzaf askerlik sona erdiği halde, hapistekiler için, nedense (!) sona ermiyordu. Yetmiş ve daha yukarı yaşlarda olanlar da eğitim ve yürüyüşe katılırlardı. Bazen ihtiyar ve sakatları ayırdıkları

ve bir de bayılanları bir kenara bıraktıkları olurdu. Bunlar da, tüm eğitim süresince, duvar dibinde esas duruşta beklemek zorundaydılar. Bu, daha zor bir işti.

Sabah, askerlerin sayım ve içtimasında,İç-Güvenlik Amirinin verdiği talimata uygun olarak eğitim yaptırılırdı. Biraz, gardiyana da özgürlük ve işgüzarlık yapma serbestisi tanınırdı. Örneğin; yüzbaşı elini kaldırıp, eğitime çıkacak koğuşları bildirmişse, bunlar mutlaka çıkarılır, ama, gardiyan 2,5 saat yerine 3,5 saat tutardı. Dayak için, yüzbaşı eliyle 5 işaret vermişse, (yani herkese 5'er cop vurulacak) bunu gardiyan 10'a yükseltebilirdi. İç-Güvenlik Amiri'nin işkence yapılması işareti verilen koğuşların eğitimi çok zor geçerdi. Birçok gardiyan da gelir işkenceye katılırdı. Eğer, bazılarının vurulması emredilmişse, bunların seçimi gardiyana kalırdı ya da belirtilen kişilere gardiyan artık kendi yöntemlerini çalıştırırdı.İşkence yapılacak ve perişan edilecek koğuşlar ya da cezalı koğuşlar "yat, kalk, sürün" komutu ile halsiz düşerlerdi. Bu komut her bahane ile belki yüzlerce kez verilirdi. Gardiyan "oğlum, yat, kalk, sürün de bir eğitimdir, eğitimin bir parçasıdır", derdi. Kendisinin bunları çok yaptığını ve askerliğin böyle geçeceğini bildirirdi. Ve kendisinin, saatlerce "ah" demediğini açıklayarak "övünürdü." Bu sürünmelerde kusanlar, bayılanlar çok olurdu. İnanmazlar ve "kalk lan ..ne,numara yapma" der, döverlerdi. Sürünmeler sırasında geride kalanlar mutlaka dayak yerlerdi. Bu durumda gardiyan "geride kalan üçkişi ....im" dedimi, sürünmede bir yarış başlardı. İşte bu anda, kişinin niteliği, egoizmi belirginleşir, kişiselliği bütün boyutu ile ortaya çıkardı. Bazıları, komuta aldırmaz ve yavaşlardı, yaşlı ve sakatları korurdu. Bazen de dayağı kendi yemesi için en geride kalırdı. Bazıları ise, etrafını

kırıp dökerek "menzile" büyük yarışçılar gibi kabararak yetişirdi... [129] Ama, yine de kurtulamazlardı. Cezaevinde kişisel olarak kendini kurtarmak mümkün değildir. Nitekim sürünmenin yarısında, bakarsın gardiyan komutunu değiştirir,"arkadan gelen öndekinin üstüne binsin" der. Arkadan gelenler bu kez kaçmak için acele edenlerin üzerlerine binerler, önceden duvar dibine varmış olanların üstlerine çıkarak, onların nefeslerinin kesilmesine neden olabilirlerdi. Bu anlarda kriz geçirenler çok olurdu ve ondan sonraki geri dönüş komutunda da, bu kez o, kaçarak kurtulmak isteyenler, geride kalırlardı.

"Yat, sürün, dayak" yetmezdi, bu kez "sırtüstü yatıp ayakları 10 santim havaya kaldırma" cezası verilirdi. İki üç dakika kadar süren bu ceza, insana coptan daha fazla acı vermektedir. Daha sonra şınav çektirilirdi. Bir keresinde 135 tane şınav çekmiş, hepimiz yerde kalmış, kıpırdayamaz olmuştuk. Yinede vurarak hepimizi kaldırdılar. Bundan başka kaz ve topal it yürüyüşü yaptırılırdı. Ya da omuza bir kişi bindirilir, eller öne uzatılmış vaziyette yavaş yavaş çömelinir ve tekrar kalkılırdı. Bunlar çok zor hareketlerdi ve bizleri çok yorardı. Kalbin büyümesi gibi rahatsızlıklara neden olurdu. Bu hareketlerde nefes nefese kalıyorduk...

Bu hareketleri çoğu kez yapar görünüp, yapmadık ve dayak yemeği göze aldık. Düşünün; elli kiloluk bir adamın omuzuna, 80 kiloluk birini almasını...

---

(129) Yerde sürünme meselesinde bazılarımız genel olarak geride kalarak, dayağı yemeği ve arkadaşların birbirlerinin üzerinden, ezerek geçmelerini engellemek isterdik. Bizi, ezip ezip geçerlerdi. Ancak, bir iki kişi vardı ki, özellikle, A.Aydın, daha da geri düşer ve bir de bakardık ki, bazı arkadaşların ayaklarını arkadan iteleyerek sürünen biri var. Dönerdik ve A.Aydın olduğunu görürdük. Hem sürünür hem de bazılarımızı ileriye iteklerdi. Biz de, "oğlum bırak, sen ileri geç" derdik, anlatamazdık. E.Kotan ve E.Kıyak'ta böyleydi...

Ne kadar zor bir durum. Ve bu halde kollar ileride, çömelip kalkılıyor...

Bu işkenceler sırasında, bir de, şu hareket yapılıyordu:

Bütün koğuş havalandırmaya dağılıyor ve "sol el ile sağ kulağınızın memesini tutarak, sağ el baş parmağı yere değdirilerek eğiliniyor ve kendi etrafında dönmeye başlıyorsun." Bu komut verildikten sonra, bir müddet etrafında dolanıp dururken, aniden "istikamet sağınız -ya da solunuz- dağılın, marş marş" deniyor; kendi ekseni etrafında dönünce, insanda yön kalmıyor, bir kaç adım atan, başı dönüp yere çakılıyordu ve çoğu gidip duvara ya da birbirine çarpıyordu. Bu vahşi bir manzara idi... Bu duruma gardiyanlar kahkaha ile gülüyor ve tekrarlatıyorlardı. Bütün arkadaşlar bu dönmeden ötürü, sağa sola çarpmış ve bazıları tenekelerin üzerine düşerek, birçok yerini kesmişti. Daha sonra, arkadaşlar bunun kolayını buldular ve bazılarımız bu kolay yolu denedik. Dönme emri verilince, hem sağa hem de sola dönüyor ve dağılın dediği zamanda, rahatça bir yere gidip yaslanabiliyorduk ve böylece yutturuyorduk. Ama, bunun görünmemesi gerekirdi..

Bunlar tüm koğuşa yapılan ortak baskılardı. Bir de, kişilere yapılan özel uygulamalar vardı. İdarenin pencereleri koğuşun havalandırmasına bakıyordu. İç-Güvenlik Amiri ya da Cezaevi Müdürü, bazen de savcı ve hakimler, yüksek rütbeli subaylar, buradan, perdelerin arkasından seyrederlerdi. Perdenin arkasından, İç-Güvenlik Amiri bazı arkadaşları özel olarak işaret eder, gardiyan da bir bahane bulup (yüzbaşı kahpece bu işaret biçimlerini gardiyanlara öğretmişti. Ama, bazen yakalanıyordu. Bir keresinde bizim davanın savcısını gördük.), o işaret edilen arkadaşı

sıradan çıkarıp döver, sürüngürürdü. Bazı savcı ve subaylar ve tanımadığımız kişiler, bu perdelerin arkasında oldukları zaman (bir keresinde de Diyarbakır Barosu'ndan bir avukatı gördük(!)), mutlaka R.Arslan ile M.Kotan ve bazende N.Hüseyni özel olarak cezalandırılır ve dövülürlerdi. Çaktırmadan perdeye bakardık, aradan izlerdik. Adli Müşavir ve Savcılarla göz göze geldiğimiz zamanlar çok oldu.. Bakarken, yakalandığımız zaman da dayak yiyorduk. Ama, dayağı bakmamaya yeğliyorduk. Çünkü, onlar bizi görmeliydiler. Göz göze gelince, çok telaşlanıyor ve saklanıyorlardı...

(...)

Diyarbakır Cezaevi'nde yaşayan birisi için en sevindirici şey, havalandırmadan ve mahkemeden koğuşa (o dar ve kötü koşullara) dönmekti. Havalandırmaya çıkarken, insanda oluşan korku, tedirginlik, koğuşa girerken bir sevince dönüşürdü. Ne kadar yorulmuşsak yorulalım, ne kadar dayak yemişsek yiyelim, ağrı ve sızılarımız ne kadar dayanılmaz olursa olsun, hepimizi bir sevinç kaplardı. Gardiyan içerideki sayımı yapar yapmaz, hemen birbirimizle şakalaşır, bir taraftan da su varsa yüzümüzü yıkar ve serinlemeye çalışırdık. Eğer, "LEZZO" (limonata benzeri bir içecek)'muz varsa, keyfimize diyecek yoktu. Eğitim sonrası bir bardak soğuk suyla yapılmış Lezzo içmek, büyük bir lükstü. Ama bu Lezzo her zaman bulunmazdı ve bir de, alışkanlık yapıyordu...

1982 yılının ortalarından itibaren, Çarşamba günleri öğleden sonraları sözde spor yaptırmaya başladılar. Bu gün; mendil kapmaca, minyatür saha içinde, beton üzerinde futbol oynatılırdı. Futbol genellikle gençlere değil, yaşlılara oynatılırdı. Gençler ise, oynamak için sabırsızlanırlardı.Hayatın-

da ayağını topa değdirmemiş olan 60-70 yaşındaki ihtiyarlar, futbol oynamak zorunda bırakılırlardı. İhtiyarların futbol oynamalarını gardiyanlar toplanıp kahkahalarla gülerek seyrederlerdi. Gol yiyen kaleciye, kırk tur koşma cezası verilirdi. (Bir keresinde gol yiyen F.Tan, on tur koştuktan sonra bitiremiyeceğini anlayınca, her turu onar onar saymaya başladı. Böylece, yaşlı ve şişman vücudu ile kırk tur yerine 13 tur atarak işi geçiştirmek istedi. Gardiyanlar vazgeçmiyorlardı. F.Tan fenalık geçirdi, kustu, uzun süre rahatsız olup yattı) Bu futbol maçlarında bizleri özellikle ve zorla oynatırlardı, kan ter içinde kalırdık.

c) K a n t i n ve ç a y o c a ğ ı :

Bir mahpusun pazar ekonomisi ile ilişkisi, cezaevi kantini ve çay ocağı iledir. Küçük birer işletme gibi görünmelerine rağmen, birer "tekeldir"ler. Malların seçiminde ya da fiat tesbitinde, mahkumların iradeleri hiçbir biçimde belirleyici olmaz. Bu işletmenin devamı için gerekli olan kâr'ın yanında, kantinde çalışanlar, görevli kantin memuru, daha üst derecedeki yönetici ve cezaevi müdürleri için hesap edilen kârlar da, fiata eklenir. Onun için, hiç bir mal, cezaevindeki kadar yüksek fiata, dışarıda satılmaz.

12 Eylül öncesi, Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde idare tarafından işletilen kantinden malları satın almada ve zaman yönünden yasak yoktu. Yeter ki paran olsun.Kantini işletmekle görevli Mustafa adındaki asteğmen (sivil hayatında Danıştay'da görevli olduğunu söylüyordu), malları çeşitlendirmek ve sürümünü yapmak için özel gayret gösteriyordu. Kendisinin bundan epeyce pay aldığı da kuşkusuzdu. Kantinde, yok yoktu. Olmayan da istenildiği zaman

hemen getiriliyordu. Bu kadar çeşidi almak bizim için çok zor oluyordu. Ama, alanlar da vardı! Askerler için bu kantin bir işkence olmuştu. Alamıyorlar, kızıyorlar, sulanıyorlar ve biz, çok kere aldıklarımızdan gardiyanımıza vermeye çalışıyorduk. Bu, ilişkimizi de güçlendiriyordu. Bu yönde, onları kullanmak mümkün oluyordu. Mustafa asteğmen bir ara, sürümü arttıracağı için, gazocağı ve gaz bile alabileceğimizi (yemek yapalım diye) söyledi. Gazocağı aldık, masraf ettik. 15 gün sonra bir emirle, tutanaksız, gazocakları toplatıldı. Israrımıza rağmen, görüşçülerimize de verilmedi.

12 Eylül'den sonra baskılar başlayınca, kantin ilişkileri de değişti. Bir ay kadar kantin kapatıldı. Yeni cezaevi yönetimi, kantini kendine göre düzenlemeyi tasarlıyordu. Artık, kantin de önemli bir baskı ve işkence aracına dönüştürülecekti. Ve dönüştürüldü de. Birçok insanı bu araçla düşürdüler. Cezaevinde ayrım yarattılar ve alabildiğine kullandılar. Bir ay kapalı kalıp, yeniden açılacağı bildirilince, artık her zaman ve istediğini değil, ancak haftada bir ve olanlardan alabilme, verilenleri kabul etme zorunda bırakıldık.

Kantin açıldığı zaman, ilk alımda, "kantin listesi" yapılması ve alınacak miktarın parasının da peşin olarak yatırılması zorunluluğu koşuldu. Kesin olarak hesap ve kalırsa borç, malın alımında belirlenecekti. Ya paranın üstünü alacak ya da yeniden ek para verecektik. Tabi, kantine giren para artık geri verilmezdi, onun yerine gidince mal sokuşturulacaktı. Öyle de oldu. Koğuşların tümü kantin listelerini yapıp, kantin sorumlularına verdiler. Böylece, kantin için büyük bir sermaye toplanmıştı. Baskılarda alışları fazlalaştırmış, herkes büyük bir panik içinde, elindeki tüm parayı kantine yatırmıştı. Bu, artık

yerleşik usul olarak kaldı. Hiç bir zamanda, parayı aldıklarından bir hafta önce malları teslim etmediler. Böylece para çalışmaya da başladı. Görüş paraları da bekletilerek, ondan da büyük kazançlar elde edilmeye çalışıldı. Bu büyük sermaye idi ve milyonları buluyordu. Korkunç bir sömürü ve sermaye hareketi başladı. 4000 kişinin kaldığı bir yer düşünün, küçük bir kasaba gibi... Bir kantinle karşılanan ihtiyaçlar ise oldukça kapsamlı idi. Vurgun başladı. Bu gelirlerden, her şey yaptılar...

Teslim edilen mallar, ısmarladığınız şeyler değildir. Çünkü, sağlam ya da çürük olsun, ne verirlerse onu almak zorundasın. Koğuş sorumlusu ve kantin görevlisi (her koğuşta bir de kantin görevlisi vardı)' nin itiraz hakları yoktu. Örneğin; kantin listesine iki kutu bisküi yazmışsanız, bir de bakarsınız, kantin dağıtımında 30 kutu bisküi gelmiş. Şaşırıp kalırsınız. Ya verdiğiniz peşin para doldurulmaktadır ya da elde kalanlar sokuşturulmaktadır. Bunda, birde kasıt vardır. Bir koğuş helva ister vermezler, diğer bir koğuşa yirmi kutu birden verirlerdi. Birkaç kez bizim koğuşa yaptıkları gibi, beş kutu birden karabiber geldi. Her kutuda 50 tüp karabiber vardı, gerisini siz düşünün. Buna itiraz edince, "lan tüm malı dışarı çıkarın, bir daha da size kantin yok" derlerdi. Ya da çürük mal itelerlerdi. Bizim sorumlu çoğu zaman itiraz ederdi. Diyarbakır toptancılarında ne kadar çürük, kalitesiz ve satılamıyan mal birikmişse, onların hepsini getirip cezaevinde bizlere satarlardı. Bu işten görevliler epeyce kazanç sağlıyorlardı. Bir toptancıyla anlaşma yapıp, hem toptancıya hem de kendilerine büyük kazançlar sağlıyorlardı. Bu mallar akla gelen her türlü maldır. El kremi, deodorantlar, el aynası (bir müddet sonra da yasakladılar ve topladılar. Ne güzel bir yöntem; hem sat parasını al, hem de

geri topla..), don, atlet, çorap, mendil, tırnak makası (bunu da, düzinelerle satıp sonradan yasak diye topladılar), el sabunu, küflenmiş kuru yemişler vb...

Defalarca bizlere voleybol, futbol topları ve ağ aldırıp, bunların kullanımına izin vermediler. Bir kere bile oynayamadığımız toplar,askerler tarafından alınıp, patlatılıp koğuşa atıldı. Bizim zorla ve çok paraya aldığımız topları, biz içeri tıkılıp eğitim yaparken, onlar havalandırmada vura vura patlattılar. Her koğuşa ayrı ayrı aldırdılar, birlikte havalandırmaya çıktığımız koğuşların ortak almasına izin vermediler. Bundan kasıt, her gardiyan kendi koğuşunun topunu kullanabilsin ve rahatça patlatabilsin. Ayrıca, bizlere zarar versinler diye.

Bizlerin alım gücü Kürdistan'daki dört bin nüfuslu bir kasabanın alım gücünden daha fazlaydı. Cezaevi idaresinin zorunlu satım işleminden dolayı, ihtiyaç dışı bir alım düzeyi oluşmuştu.

Cezaevi toptancılara gün doğurmuştu. Ziyaretçilerimizden dolayı da, oteller ve lokantalar bayram ediyorlardı. Her cezaevinde 15 günde bire çıkarılan görüş, Diyarbakır'da, haftada üç gün olarak devam etti. Tutukluların yarısı bir gün, diğer yarısıda diğer gün için görüşe çıkarılıyordu. (Bu bloklara göre de, koğuş sayılarına göre de oluyordu. Örneğin, 1'den 20'ye kadar salı, 20'den sona kadar cuma gibi) haftada bir gün de, itirafçıların görüşü idi ve ayrı yapıyorlardı. Yanına bazı koğuşlar ve bazı koğuşlardan fertler de verilerek görüştürülüyordu. Velhasıl, görüşü azaltmak yerine (ki, olanakları yoktu ve görüş zordu) çoğaltıyorlar, sözde yetiştiremediklerini söylüyorlardı. Ama, altında işkencenin görüşçülere de yansıtılması vardı. Görüşçülerimiz de bizler gibi işkenceyi ve baskıyı çekiyorlar, günlerce Diyarbakır'da kalmak zorunda bırakılıyor-

lardı. Bunun, masraflar dışındaki biçimini ise, cezaevi görüşünü anlatırken ele alacağız. Burada cezaevinin Diyarbakır'da bazı işletmelere nasıl gelir sağladığı ve bizlerin nasıl sömürüldüğünü anlatmaya çalışalım.

Örneğin; BAKTAT marka kuruyemişçi ve EKİNCİ PLASTİK bize çok zarar verdiler ve çok para kazandılar. Bidonlar o kadar ince ve uydurma idi ki, cezaevi koşullarında bir iki gün dayanıyor ve parçalanıyordu, deliniyordu. Delik bidonu da çıkaramıyorduk. Gardiyan kabul etmez, küfür eder ve dolup içeri gelince de akıp biterdi. Her ay bidon almaktan da bıkmış usanmıştık. Para yetişmiyordu. Bir de, gardiyanlar en yeni bidonlarımızı alıp, üzerine işaret koyup kullanıyorlardı ve delinince, gelip yenisini alıyorlardı..

Kantin mallarının durumu ve kantinden mal alımının zorluğu, planlı, bilinçli ve belli amaca yönelik bir uygulamaydı. Bunlar, kantin işi ile görevli birkaç adamın kafalarından uydurulmuş uygulamalar değildi. Ama, görevliler de buna katkıda bulunuyorlardı ve kendi menfaatlerine de uyduruyorlardı.

Birinci amaç; aç ve takatsiz bırakmakla ilgiliydi. Cezaevinin tümünü ya da birkaç koğuşu sırayla aç bırakmak gündemde ise, kesinlikle kantin verilmez, bu bazen aylarca sürerdi. (Cezaevi literatürüne göre: Kantinden mal alma; kantin almadır. Kantinin mal satması; kantin verme ve sipariş te; kantin yazmadır.) Koğuş takatsiz düşüpte, yemek miktarının arttırılmasına karar verilince, hemen bol miktarda kantin de verilirdi. (Yemek konusu önce anlatılmıştı.) Verilen kantinin insana hiç bir yararı olmadığı gibi, üstelik, insanı hem karavanayı ve hem de

kantinden alınanları yeme gibi bir oburluğa sevkediyordu.

İkinci amaç; tutuklunun elindeki paranın kontrolü idi. Para idare aracılığı ile tutukluya verildiğinden, koğuştaki para miktarı bilinmekteydi. (130) İdare, tutuklunun elinde para birikmesinden daima korkardı, para güç demekti. Asker ve subay para ile satın alınabilir. İlişkiler onların kontrolünden çıkabilirdi. Bunun örnekleri olmadı değil. Cezaevine esrar getiren gardiyan tutuklandı ve ceza yedi. Çay ve sigara satışı yapan gardiyanlar vardı.

N.Yılmaz, hücredeyken para vererek karşılığında bir gardiyandan battaniye aldığı için, bu gardiyan yakalandı, anasından emdiği süt burnundan getirildi ve askerliği de yakıldı.

Diğer cezaevlerinde de örnekleri görülmüştü. Mamak Askeri Cezaevi'nde idam hükümlüsü İsa Armağan ile Fikri Pehlivanlı'nın ve İstanbul Maltepe Askeri Cezaevi'nden M.Ali Ağca'nın kaçış örnekleri vardı. Ordu içinde kimse kimseye güvenmiyordu. Öyle ki, gardiyanlar, bizden daha sık aramaya tabi tutulmaktaydılar.

(...)

Koğuşta para biriktiğini anladıkları zaman, ısmarlanmayan malları da zorla satarak, koğuşun para miktarını eritirlerdi. Hatta, eldeki paranın üstünde mal vererek, bizleri borçlandırırlardı. (Bunu yukarıda anlatmıştık.) Sonradan gelen para ile kantinin borcunu öderdik. Toplu mal alındığından, koğuş, kantine karşı müteselsil (zincirleme) sorumlu olurdu.

(130) Önceleri her tutukluya haftada 1.000 TL'sı yatırılıyordu. 1982'de enflasyonun da etkisi ve idarenin kazancının artması nedenleriyle, 2.000 TL'na çıkarıldı. Ayrıca posta ve banka havaleleri de verilmekteydi.

Böylece, yakın zamanda para birikmesi tehlikesi de ortadan kalkardı.

Üçüncü amaç ise; psikolojik baskıdır. Gerçekten insanın bu biçimde hazırlanması ve kazıklanması çok gücüne gidiyordu. Kantin geldiğinde, tutuklular hem yiyecek birşeylere kavuşmanın sevincini ve hem de kazıklanmanın kızgınlığını birarada yaşıyorlardı. İşe yarar yiyecekler az olup ve tükenince, sevinçte tükeniyor, fakat sokuşturma malların çokluğu ve işe yaramazlığı, kızgınlığın uzun süre devam etmesine neden oluyordu...

ÇAY SORUNU'na gelince; 12 Eylül öncesi çay, resmen çay ocağından veriliyor görünümüne rağmen, yarı açık yarı gizli koğuşlarda yapılıyordu. 12 Eylül'den sonra bu da yasaklandı. 1981 Şubat'ında göreve başlayan yeni yönetim, kantini olduğu gibi, çayı da değişik esaslara bağlayıp, işkenceye hizmet eder hale getirdi.

Çay, mahkûmun çok aradığı bir nesnedir. Dışarıda günde bir bardak, iki bardak ve belki de hiç çay içmeyenler, bakarsınız, içeride çay tiryakisi olup çıkmıştır. Çayın "biyolojik ve psikolojik etkileri nelerdir?" sorunu bir uzmanlık konusudur. Fakat, şunu söylemek mümkündür: Çay, cezaevi için bir "barometredir."

Gardiyan, "Çay için iki kişi çıksın" deyince, diğer işler için dışarı çıkmaya pek de gönüllü olmayanların, çıkmak için yarıştıklarına tanık olurduk. Koğuşta sevinçli bir hava esmeye ve sabırsız bir bekleyiş başlardı. En güzel sohbetler çay içilirken olurdu... (...) Çayı bir damla dökmemek için herkes pürdikkatti. Hastahaneye, mahkemeye ve dışarıya göreve giden arkadaşların çayları, büyük bir özenle kaldırılırdı. Arkadaşlar bu kadar önem verdikleri çayın şanına(!) uygun bir yalıtım sistemi geliştirmişlerdi. Saklanan

çayın adı "KUZU"ydu. Biri kazara o tarafa yaklaştı mı, hemen birkaç kişi birden "hop, kuzuya dikkat et" diye uyarırlardı. Hastahane ve mahkeme gibi çok serüvenli bir "yolculuk"tan gelenlerin, ilk işleri "çay geldi mi?" diye sormalarıydı... Çay varsa, çektiklerini unutur, çaylarını yudumlar, ayrılan yemeği bile yemezlerdi.

Çay, verileceği saat gelmemişse, sıkıntılı bir bekleme başlardı. Umut henüz kaybolmamıştır. Zaman geçtikçe umut kaybolur; o gün koğuş, moralsiz düşerdi. Herkeste baş ağrısı başlar -Çay'ın biyolojik etkisi olsa gerek-, sohbetler isteksizleşir, ya da hiç yapılmazdı. Umut, ertesi güne ertelenirdi...

Koğuşta çay yapımı yasaklanınca, plastik bidonlarla ve günde bir kez çay vermeye başladılar. Onlar için en kolay yol buydu ve bizlere yapılacak hakaret ve eziyette, böylesi daha iyi oluyordu. Mutfaktan büyük bir hortumla, içine bir miktar çay atılmış plastik bidonlara sıcak su doldurularak verilir, yanında da bir torbaya biraz şeker konurdu. Her koğuşun şeker torbası vardı ve üzerinde koğuşun adı ve numarası yazılı idi. Çay suyu kaynamamışsa, özellikle idrar yollarını ve vücudu çok etkiliyordu.

Bidonla çay verilmeye başlanınca, bir bidonun fiyatı 2000 TL'sı idi. Çok pahalı olduğunu gördükleri için bin liraya düşürdüler. Çayın o zaman ki maliyeti (1981) taş çatlasa, 175 lirayı geçmiyordu. Bire on kazanıyorlardı. Bu örnek bile cezaevindeki ekonomik sömürünün ne kadar fazla olduğunu somut olarak gösteriyor. Su bedavaydı ve çalıştırılan askere ücret ödenmiyordu. Dışarıda, dükkan kirası ödeyen ve çalıştırdığı işçiye ücret veren, su parası, elektirik parası vb.. olduğu halde bir çay ocağı, üçte ikisini kâr bırakıyordu...

Çay ve şeker fiatlarında artış olunca, sanki, kârdan düşmüşler gibi, hemen zam yaparlardı. 1000 liralık bir bidon çay bir süre sonra 1500 lira olurdu. (83 sonunda) (...)

Çay bidonları mutfağın yanındaki çay ocağının önünde (aslında ocak değil, adı böyleydi) dizilir, askerler içlerine çay koyup sıraya koyarlardı. Elinde hortum olan bir asker, mutfaktan gelen sıcak suyu bunlara doldurur, blok blok ayırırdı. Bloklardan ya da bir blok'un bir koğuşundan yeteri kadar adam alınır, blok çayı getirilmeye gidilirdi. İlk doldurulan bidonlar o zamana kadar buz gibi olurdu. Artık çay olmaktan çıkardı. Çayın sıcak olması şansa kalmıştı. Çay almaya da diğer işler gibi, uygun adımlarla gidilir, çaylar alındıktan sonra tekrar sıra halinde iki kişi birer yanından bidonları tutup gelirlerdi. Bidonların el yerlerine bezler bağlayıp sıcağı engellemek isterdik. Çünkü zor tutuluyordu. Gardiyanlar mendil ya da havlu ile tutmamızı yasaklamışlardı. Elimiz yanıyordu. Bidonun sıcaklığı ya da kulpunun sıcaklığı nedeni ile mola vermek de yasaktı. Aldığın gibi koğuşların önüne indirecektin. Yol da uzundu...

Koğuş gardiyanı hazır değilse, çay o koğuşun kapısının önünde bekler, adam çıkarılan koğuş ise genellikle beklemezdi. Çünkü, adamların içeri alınması gerekirdi. Bu bekleyişin süresi belli olmazdı; yarım saat, bir saat te olabilirdi. Çoğu kez kasıtlı olarak bekletilirdik ve çayın soğuması sağlanırdı. Bu bekleme süresi içinde, belki yüzlerce kez içten içe gardiyana küfredilirdi. Bazı arkadaşlar, çayın kapının önünde olduğunu, ya da o gün çay olup olmadığını artık bilebilir duruma gelmişlerdi. Gardiyan gelince koğuş sayım düzenine geçer, çay iki kişi tarafından içeri alınır, ortaya konur, gardiyan sorumluya "Len Andımız, İstiklal Marşı'nın On

Kıtasını, Gençliğe Hitabeyi Okut" derdi. Bu merasim, 20 dakika sürerdi. Gardiyanın emri yerine getirilir ve sorumlu okuttuktan sonra, içeriden bağırarak, "Andımızı, İstiklal Marşının On Kıtasını, Gençliğe Hitabeyi Okuttum. Koğuş çay içmek için emirlerini beklemektedir komutanım" der, tekmil verirdi. Gardiyan dışarıda ise, "Afiyet Olsun" deyince, hep birlikte "Sağol" der ve çayın dağıtımına başlardık. Bu işkenceye bakınız ve düşününüz! Tam bir vahşetti!. Keşke böyle kalsa; tam içeceğimiz zaman bir bakarsınız, aniden kapı açılır, "havalandırma düzeni al", ya da "10 kişi göreve", ya da "dayak düzeni al" da denilirdi.. İşte çay, böylesine bir işkence aracı haline dönüştürülmüştü. Çay işkencesi bununla da bitmiyordu. Çay içince tüm koğuşun idrar yapma zorunluluğu oluyordu. Üst katlardaki koğuşlarda tek tuvalet olduğu için, uzun tuvalet kuyruğu başlıyordu. C.Öğer gibi sorumluların olduğu koğuşlarda, tuvalete gitmeye izin verilmiyordu. Bu durumda, çayı içen de pişman içmeyen de pişmandı. En iyisi bu çay sorunundan vazgeçmekti. Ancak, bunu önemsemediğiniz zaman koğuşta bazı unsurları karşı almak zorunda kalırdınız. O zaman çayı düzenli ve sıcak verirler ve istirahat ta ettirirlerdi ve bazı arkadaşlar da ters düşmüş olurlardı.

Birgün 25. koğuşta C.Öğer tuvalet yasağı koymuş ve bazı arkadaşlar kötü olmuşlardı. Bunu şöyle anlattılar:

"Cemal çay varken, bize tuvalete gidemezsiniz dedi. Yasak koydu. Amacı işkence idi. Gardiyandan tuvalete gitmek için izin istedik. Gardiyan, 'yetki sorumlunundur, istiyorsa sizi gönderir' dedi. Cemal bir türlü izin vermedi. Çok zorlanmaya başlamıştık. Neredeyse kasıklarımız patlayacaktı. Biz bu durumdayken çay geldi. Hiçbirimiz içmeye yanaşamadık. Bu kez Cemal; 'illa içeceksiniz' dedi. 'İçmeyen

olursa gardiyana toplu olarak çay içmiyorlar ve direniş yapıyorlar derim' dedi. Arkasından 'sonra ne olur biliyorsunuz' diye de tehdit etti. (...) Gelin işin içinden çıkın... Ve çay içmeye mecbur kaldık. Artık siz halimizi düşünün... Hücrelerden arkadaşlar koğuşa gidince, C.Öğer bunu yapmıyor. Bu kez de, çay gelince gardiyanla (...) kapıda uzun uzun konuşarak, kapı mazgalı açık olduğu için, koğuştakilerin, ayağa kalkıp esas duruşta durmaları zorunlu olduğundan kimse çay içemiyor... Bu duruma, çok kızan arkadaşlar vardı."

(...)

d) Hamam ve çamaşırhane:

Cezaevinde biri büyük ve modern olmak üzere iki tane hamam vardı. Fakat hamamlardan, tutuklu lar yararlanamazlardı. Su, temizlik ve sağlık tehdit ve işkence aracı olarak kullanıldığından, bunun doğal bir sonucu olarak bizi hamama götürmüyorlardı. Yine, cezaevinde modern bir çamaşırhane olduğu halde, bizler bundan da yararlanamıyorduk.

1981-83 yılları arasında, topu topu dört kez hamama götürüldük. Bir keresinde bitlenme o kadar yaygınlaşmıştı ki, askerleri de tehdit eder boyutlara varmıştı. İşte, bu zaman bizi hamama götürmek zorunda kaldılar. Hamama gittiğimiz zaman 20 kiloluk bir yağ tenekesinin içine, haşarat öldürücü ilaç konulduğunu ve "başımız ile bacak aralarımıza bunu süreceğimiz" söylendi. Koğuş sorumlusu sırayla önüne gelen kişinin başına, ucuna çaput sarılı sopayı daldırıp sürdü. Bir kapla, birkaç damla da elimize döküp, bunu da bacak arasına sürdük. İşte, böyle bir vahşi manzara ile bize banyo yaptırdılar. Sıcak su da yoktu, beş dakika kadar kaldık ve çıktık...

Hamam da bir işkenceydi. Hamama gidileceği zaman, üzerimizde yalnızca don kalacak şekilde soyunur, elimize havlu ve sabun alarak giderdik. Kış olsun yaz olsun bu değişmezdi. Hamama giderken koğuş önünde sıraya dizilir ve düzenli yürüyüp gider ve öyle de gelirdik. Yıkanma için içeri girer ve düdük sesi ile başlar düdük sesi ile bitirirdik. Zaten beş dakika içinde sular da kesilirdi. Suyun bir dakika aktığı da olurdu. Beş dakika ise, iyi (!)bir süreydi. Kendimizi buna göre ayarlıyabiliyorduk. Ama, su beş dakikadan az olunca, sabunlu çıkmak zorunda kalıyorduk. Adam çok, yer az, yıkanma fırsatı arayanlar dışında, hastalara, gerekli olanlara öncelik tanımak zorunda kalıyorduk. Özellikle bazı arkadaşlar yıkanmadan, yıkananamaz durumdaki hastaları yıkayıp çıkarıyorlardı. Hamam giriş ve çıkışlarında sıra olurken, çıplak vücudumuza coplarla vurulurdu. Çoğu kez, hamam çıkışı, koğuşa kadar yere yatar ve sürünürdük. Her nedense bizim sürüneceğimiz zaman koridorlar ıslak ve pis olurdu.Vücudumuz çamur içinde koğuşa dönerdik...

Hamam gidiş gelişleri işkence olduğundan gitmek istemezdik. Şayet koğuşlarda su varsa, -alt kat koğuşlar biraz şanslı idiler- soğuk su ile koğuşta yıkanmayı tercih ederdik. Aylarca yıkanmadığımız olurdu. Bu süre içinde çamaşır da değiştirmezdik. Genel bir bitlenme ve deri hastalıkları vardı.

5 Eylül direnişinden sonra, (1983) hamam ve çamaşırhane tutukluların kullanımına açıldı. Onbeş günde bir hamama gidilip sıcak su ile yıkanmak olanağı elde ettik. Koğuşun çamaşırları toplu olarak çamaşırhaneye gidip, çamaşır görevlisi ve birkaç arkadaş tarafından, gardiyan nezaretinde yıkanıp geliyordu. Pek temiz olmuyor ve kurutacak yer de bulunmuyordu, üst üste atıp, günlerce

çabalayıp kurutuyorduk. Çamaşırları asacağımız bir ip ve kurutma yeri olmadı. Hamam ve çamaşır her koğuş için aynı günde oluyordu.

1985 yılına geldiğimizde, sayımız epeyce azalmış, iki direniş geçirmiştik, yine de insanca yaşama koşullarının aşağı sınırına bile ulaşmamıştık. (...)

Hamam ve çamaşır günü durumuz görülmeye değerdi. O günler çok sıkıntılı olur ve koğuş karmakarışık hale gelirdi. Ama, canımıza çekerdik.

e) Görüşler ve avukat görüşmesi:

Cezaevlerinde görüş, bir mahpusun tahliye dışında dört gözle beklediği şeydir. Her hafta görüş olsa dahi, o günü iple çeker. Görüşüne kimlerin gelip gelmiyeceğini ve gelenlerle ne görüşeceğini, bir hafta boyunca kafasında kurar durur. Görüş günü çok erken kalkılır ve yoğun bir hazırlığa girişilirdi. O gün lavaboların kuyruğu daha uzundur. Herkes, en iyi elbiseleri ve en iyi görünümü ile, görüşçülerinin karşısına çıkmak ister. Neşeli ve sağlıklı görünmeye çalışır. (Tutukluların karılarının görüşleri en çok ilgi uyandırırdı!) Bunu iki düşünceyle yapar, birincisi; görüşçülerinde, "hapishaneye dayanmıyor" düşüncesini yaratmayı gururuna yedirmemek, ikincisi ise; görüşçülerini üzmemektir. Buna, bir de, şunu eklemek mümkündür; idarenin ve dolaysıyla gardiyanların baskıları karşısında, düzenli olmak zorunluluğu...

Görüş günleri herkes olağanüstü bir yardımlaşma içinde olur. Görüşte giyilmek üzere elbise değiş tokuşu yapılırdı.

Görüşçüleri gelmeyenler (hiç gelmeyenler de vardı), kıskançlıkla karışık bir üzüntü ile, bu hazırlıkları takip ederlerdi. Ama, hiçbir şekilde, "kıs-

kançlıkla karışık üzüntülerini" kimseye belli etmezlerdi. Tutuklu için bu bir gurur sorunudur. Ayrıca, üzüntü ve sevinç iradenin dışında kurallara da bağlıdır. Tutuklu, arkadaşının tahliyesine sevinmek ve kendi tahliyesine ise sevinmiyor görünmek zorundadır. Görüşçüsü gelmeyenler, üzüntülerini belli etmemek için, arkadaşlarına yardımcı olurlar, onlara temizlik sıralarını ve güzel elbiselerini verirlerdi. Olgun ve deneyli tutuklular ise, bu durumda arkadaşlarını üzmemek için, olağanüstü hazırlık yapmazlar, yapılan hazırlığı ise, saklı tutmaya çalışırlardı. Hatta, görüşçüsü gelmeyenlere dışarıdan ihtiyaçları sorulur ve karşılanacağı güvencesi verilir. O günkü arkadaşlığını, yalnızca böylelerine ayırır. Görüşçüsü en fakir olan dahi, görüşe gitmeyen arkadaşlara "bir ihtiyacınız var mı?" diye sorardı. Bu usuldendir...

Mahpusa görüş süresi yetmez. Süre saatlerce de olsa böyledir. Görüşten herkes üzüntü ve sevinç karışımı bir duyguyla döner. Yakınlarını görmenin sevinci, onları kucaklayamamanın, koklayamamanın üzüntüsü içindedir. Anasına, karısına, kardeşine ya da nişanlısına, çocuğuna yansıtmak istediği duyguları, gardiyanın dinlemesi yüzünden bastırır, baskı altına alır. Gardiyanın bu dünyasına girmesini istemez. Fakat duyguları o kadar güçlüdür ki, açıklanması için, mahpusu baskı altına alır. Her mahpusun yakın gördüğü ya da birkaç sır arkadaşı vardır. Yakınlarına söylemek istediği, fakat, gardiya'nın dinlemesinden söyleyemediği şeyleri, sır arkadaşlarına anlatarak; "söyleyememenin üzüntüsü içinde olduğunu" belirler. Amacı, üzüntüsünü belirlemek değil, kendini baskı altına alan duygularını, başkasına anlatarak rahatlamaktır.

Görüşçüler de, cezaevindekileri üzmemek için, üzüntülerini, sıkıntılarını anlatamazlar, kötü durumla-

rını genellikle gizleyerek, üzücü olayları ise, tutukludan saklarlar ve hep moral verirlerdi... Paraları olmasa da, ihtiyacını sorarak ve mutlaka para yatırırlar. Bulup buluşturur yatırırlar. Fakir ya da zengin, her mahpusa bir miktar para yatırılır. Görüşçüler eli boş gelmeyi de kendilerine yedirmezler.

Babalarının, abi ve ablalarının, amca ve dayılarının neden sürekli demir parmaklık altında tutulduğunu bir türlü anlayamayan ve hep "ne zaman eve geleceksin" diye soran çocuklar dışında, (çocukların durumu mahpusu çok etkiliyor) diğerleri, yakınının mahpusluğuna dayanmadığını göstermez ve bunu gururuna yedirmez. Gardiyanın ve askerin yanında ise; bunu hiç yapmaz. Ama, analar bunu her zaman başaramazlar. Böylece, gözyaşlarını içlerine akıtır, mahpuslar gibi sevgilerini içlerine gömerek yorgun argın giderler. Bir daha, kimbilir ne zaman görüşme mümkün olur...

Eğer mahpus siyasi ise, gelişmelerden, arkadaşlarından ve örgütünden haber almayı birinci ve önemli bir yere koyar, onun için bu haberleşmeyi ön plana alır. Siyasi hareketi ile haberleşme, bir siyasi tutuklu için kan dolaşımı gibidir. Şayet haberleşmesi kopmuşsa, vücudundaki kan dolaşımı durmuş ve felç olmuştur. Hiçbir şey onu tatmin etmez. (Bunu siyasi tutukluların çoğu hiç önemsemediler ve görüşlerde aile sorunları öne çıktı.) Bunu önemseyen tutuklular, idare ve gardiyan tarafından sıkı kontrol edilirler, dinlenirlerdi...

Anlatmaya çalıştığımız bu görüş panoraması, normal bir -Türkiye de pek de normal olan yoktur ya!- cezaevi içindir. Diyarbakır zındanı için, her şey alt üst olmuştur. Buraya cezaevi demek mümkün değildir. Gerek uygulamalar, gerekse Kürdistan'da

oluşu nedeniyle, burası ancak bir esir kampı sayılabilir. Her şeyde olduğu gibi, burada görüş te bir işkencedir. Görüş başlıbaşına işkence ile özdeşleşmiş tir. Görüşü çok sistemli ve bilinçli olarak kullanmaktadırlar. Onun için kimse görüşçüsünün gelmesini istemezdi. Bizim için görüşe gidip gelmek, "savaş"a gidip gelmek gibi bir şeydi...

Görüş koğuş sırasına göre yapılırdı. Görüşçüsü gelenlerin, adları okunur ve adları okunanlar koğuştan sayarak çıkarlar, koğuş önündeki koridora geçip, ikişer olarak sıra olurlardı. Görevli er ya da gardiyan, görüşe giden ve gelenleri marş söyleterek yürütür, görüş yerinin önündeki koridora götürürdü. Görüş günleri, marşla yürütmeye ve uygun adımla götürmeye daha çok önem verirlerdi. Her görüşe gidişte şunlar mutlaka tembih edilir: "Türkçe dışında bir dille konuşmak -demek başka dil vardı-, mercimek, nohut gibi şeylerden bahsetmek, koyunlardan bahsetmek, cezaevi ile ilgili konuşmak yasaktır." Ardından da, "buna uymayanların -bazen de, uymayında görelim-, anasını ....iz" tehdidini savururlardı. Ama, uysan ya da uymasan uygulama yine yapılırdı. Dayak, sataşma mutlaka olurdu. Zaten, askerler görüşten çok etkileniyorlardı. Analarını, ailelerini ve karılarını hatırlayıp, "uf" çektikçe, bizi de dövüp, haşat ediyorlardı.

Cezaevinde Türkçe dışında bir dille -özellikle Kürtçe ile- konuşmak yasaktı. Bu yasağı, görüşte haydi haydi uyguluyorlardı. Türkçeden başka bir dille görüşe müsade ediyorlarmış gibi (daha önce vurguladık), görüş yerinin üzerine ve görünür biçimde, "TÜRKÇE KONUŞ, ÇOK KONUŞ" yazılı bir levha da asılıydı.

Mercimek, nohut, koyun gibi tarımla ilgili şeyler ise, örgütsel haberleşmede "kod" olarak kabul

ediliyordu. Haberleşmeyi önlemek için, bu tedbiri almışlardı. Türkçenin dışındaki dillerin yasaklanması, şövenliklerinin yanında, haberleşmenin önlenmesini engellemek amacını da taşıyordu.

Cezaevinden söz etmenin yasaklanmasının amacı belliydi. Zaten anlatılabilecek tek şey vardı: İşkence. O da yasaktı... Cezaevinden sözetmek demek; işkenceyi, işkencecileri teşhir etmek demekti. Bundan çok tedirgin oluyorlardı. Sıradan bir erden tutun da, kurmay başkanı, devlet başkanına kadar, herkes, yaptıkları işkenceyi gizlemek için ağız birliği yapmıştı...

Şimdi kısaca görüşe bir göz atalım:

Görüş yerine gidildikten sonra, "görüş yerlerine marş marş" komutuyla, koşarak görüş kabinlerine girilirdi. Oradaki askere adını ve soyadını bildirdikten sonra, kabine ters dönerek, esas duruşta görüşçü beklerdik. Görüşçü gelir gelmez, asker "geriye dön" emrini verirdi ve biz esas duruştan geriye döner, bir adım ileri atarak kabine girerdik.

Görüş kabinleri iki kısımdı: Birinci kısımda; biri kapalı altı kabin vardı, ikinci kısımda; (genellikle burada görüştürülürdük. Adam fazla olursa, birinci kısma alınırdı.) biri kapalı onüç kabin vardı. Demek ki, her iki kısım'daki birer kapalı kabini saymazsak, bir seferde 17 kişi görüştürülebilirdi. Kapalı kabinler kullanılmıyordu. Herhalde bunları sivil cezaevi için, ağır ve gözetim altındaki mahkumlara yapmışlardı. Bu kabinler, görüş yerlerinin yan kısmında ve kapıları olan, her tarafı kapalı yerlerdi.

Bu 13 kabinli yerde, görüşmek zorunda olduğumuz için, bazen aynı kabine iki ya da üç kişi düşüyorduk. Karşı tarafta ise, gelen ziyaretçilerin sayısına göre, bazen on kişi oluyurdu. Bu biçimde görüşmenin mümkünü yoktu...

Kabinler yanyana dizili, ortadan telle ayrılmış, bir tel örgü bizim tarafta, diğeri görüşçülerin tarafında idi. Aramızda iki tel örgü vardı. Bizim tarafın tel örgüleri daha genişti. Önce arada cam vardı, bunlar kırıldı. Bir daha da takılmadı. Cam olunca ses gitmiyor, yükselip yukarıdaki deliklerden, sesin gitmesini sağlamak zor oluyordu. Kabinlerin yanları ise, çerçeveli ve cam takılı bir bölme ile dışa çıkmalı idi. Kabinlerin giriş yerleri açıktı. Yandaki görüşçülerin yüzleri görülür ve sesleri işitilirdi...

Kabine görüşülmek üzere girildiğinde, eller arkada durarak görüşmek zorundaydık. Görüşçüler de bizim gibi görüşüyordu. Bunda amaç, el ve kolla işaretleri engellemekti. Yüz ve göz işaretlerini engellemek için de, kabinler mümkün olduğu kadar karanlık tutuluyordu. Görüşçüleri seçmek olanaksızdı. İşaretleşmeyi, haberleşmeyi engellemelerinin yanında, karanlık yerde görüşmenin psikolojik etkileri de büyüktü...

Görüşçülerin, on-yirmi dakika beklendiği olurdu, bazen de, biz gidince onlar kabinde beklemekte olurlardı. Biz ya da onlar bekieseler bile, geriye döner esas duruşta bekler ve emirle tekrar geriye dönerek, bir bağırtı ve vaveyla arasında, "sözde, görüşür"dük. Bekleme sırasında seni dinleyecek gardiyan ya da gardiyanların (Bazı arkadaşların dinlenmesi, kabinde her iki tarafında iki gardiyan ile, görüşçüler tarafında ki kabinde de dış bölükten bir er hazır olarak sağlanıyordu.) sürekli rahatsız edici, küfürlü, anlamsız soruları ile, geldiğimize geleceğimize pişman edilirdik. Bu kısa görüş süresi, bitmez tükenmez geliyordu. Bazı arkadaşların görüşlerine, genellikle, subaylar gelip dinlerlerdi!

Görüş yerinde birçok tehdit yapılır, "kes deyince

keseceksin" denilirdi. Ayağımızın birinin üstünde gardiyanın ayağı durur, basınca sesini kesmek zorunda kalırdın. İki taraftan sıkıştırırlar. Bir bahane bulup, görüşten sonra mutlaka dayak atmak isterler, söylemediğiniz şeyleri söylemiş gibi yorumlarlar ve görüşlerden sonra subay'a tekmil verirlerdi.

Görüşme süresi 20 saniyeyi geçmezdi, gelmemiz ile gitmemiz bir olurdu. Bazen ise, süre bir dakika olurdu. Bu süre koğuşuna göre ve adamına göre değiştirilirdi. Süre, görüşü yöneten çavuşun düdük çalması ile başlıyordu. Düdük sesi ile birlikte, bir kalabalık başlar ki, bunu anlatmak mümkün değildir. Geriye dönülür ve herkes görüşçüsünü aramaya başlar.

Bu görüşü başlatan düdük sesi ile birlikte, görüşçülerimiz adımızı bağırarak ve oradaki ere sorarak, kabinlere hücum ederlerdi. Sürenin bir kısmı bu arama ve bulma hayhuyu içinde geçerdi. Ziyaretine geldiği kişiyi bulamayanlar ve görüşmeden gidenler de çok olurdu. Uzak yerden gelmiş olsalar dahi, bu durumla karşılaşanlar, görüşmeden giderlerdi. Koğuşun sırası geçti mi, görüşmek mümkün olamazdı. (Ancak, bazı "torpilliler" bunu halledebilirdi.)

Üç beş cümleden sonra görüş biterdi. Düdük sesi üzerine derhal geri dönüp, kabini terketmek zorundaydık. Görüş salonunun dışında ufak koridorda hemen ikili sıra tutardık. Bizden sonraki görüşe giden tutuklular, duvara dönük halde beklemekten alınır, biz orada bekletilmeye başlardık.

Görüşmelerde, mümkün olduğu kadar çok şey anlatabilmek ve çok haber (iki satır bile haber sayılırdı) alabilmek için, "merhabalar, nasılsınlar v.b..." sözcüklerini kaldırmıştık. Asker istediği gibi görüşü yönlendiriyor ve mümkün olduğu kadar, bizi gösterip çekmeye çalışıyordu. Biz de, biraz olsun

konuşmaya çevirmeye çalışıyorduk. Biz, girer girmez, doğrudan doğruya görüşmeye başlıyorduk. Konuşmaları mümkün olduğu kadar az sözcükle ifade etmek istiyorduk. Bu, hem zaman için, hem de askerin yorumunu ortadan kaldırmak içindi. Fazla laf fazla yorum getiriyordu! Önceden konuşmayı hazırlamak daha rahat oluyordu. Ama, gelenin niteliğini bilmediğin için, bu da bazen olumlu sonuç vermiyordu.

Görüşçülerimizin bizleri rahat bulabilmeleri için, çoğunlukla aynı kabine giriyorduk. Gitmeden önce, arkadaşları bu konuda uyarıyorduk. Birkaç kişi aynı kabinde konuşmak zorunda kaldığımız zaman, (görüşten zaten pek birşey anlaşılmıyordu) bazı arkadaşlar, ziyaretçisi her zaman olmayan arkadaşlara olanak tanımaya çalışıyorlardı. Bazı, anlayışlı ve görüşçüleri sık gelen arkadaşlar, görüşmecisi uzaktan gelmiş olan ve her zaman gelemeyecek olanlara, az ve alçak sesle konuşarak yardım sağlıyorlardı. İnsan ister istemez yanındakinin konuşmalarını dinliyor ve kabinin her iki tarafındaki kabinlerin konuşmalarının da etkisi altında kalıyordu. Ama, birçoğu bu anlayış ve bilinçten yoksundu, kendisinden başkasını gözü görmüyordu. Ve görüş onlar için "aşk ve aile meselesi gibi şeylerdi..." Böylesi durumlarda, çok bozuluyorduk. Ve komündeki arkadaşları duyarlı kılarak, kabine aynı komünün adamlarının girmelerini sağlıyorduk.

Görüşlerde en zor olan, Türkçe bilmeyenlerin durumu idi. Görüşçüsü Türkçe bilmeyenlerin durumu kötü idi.Cezaevindeki "kural"a göre, "görüşçüsü Türkçe konuşmayan tutuklu, görüş kabinini derhal terk edecektir." Köylü kadınlar genellikle Türkçe bilmezlerdi. Bu oran yaşlı kadınlarda daha da fazlaydı. Erkeklerden de, Türkçe bilmeyenler -kadınlar kadar olmasa da- vardı. Türkçe bilmeyen -ki,

gelenlerden çok azınlık bir grup dışında çoğu Kürtçe konuşur- görüşçüsü ile, tutuklu Türkçe konuşur, manzara seyredilecek gibi değildir. Örneğin; "ana nasılsın, ben iyiyim, beni merak etme" der. Anası oğlunun konuşmasından hiçbir şey anlamaz. Görüşe gelirken de yakınları oğlu ile Türkçe konuşmasını Türkçe bilmiyorsa, Kürtçe konuşmamasını tembihlemişlerdir. Bunun yasak olduğunu bilmekte ve önemlisi oğlunun başına bir dert açmamayı kendisinden öne almaktadır. Hapishane girişinde ise, Kürtçe konuşmaması için Türk askeri onu tehdit etmiştir! Ana, oğlunun ne demek istediğini anlamaz. -Bu yasağı tanımayanlar da oluyordu- Ama, oğlunun ne dediğini hisseder. Ona göz yaşları ile cevap verir. Bazen de dayanamaz, bir iki kelime de olsa Kürtçe fısıldar. Asker bunu duyar duymaz, kabini terk etmesi için zorlar. Tüm bu iğrençliğe rağmen rahatlamak için de olsa bunu göze alanlar vardı. Ama, bu durumlarda kabini terkedenler nadirdi. Kimse, kendisiyle ana diliyle konuşulduğu için, anasını yüzüstü bırakıp kabini terketmeyi gururuna yedirmezdi.Zira,O "anasının Kürtçe ninniler söyleyerek kendisini büyüttüğünün bütün Kürt analarının özgürce,Kürtçe ninni söyleyebilmeleri için hapiste olduğunun" bilincindedir. Anası Kürtçe konuştuğu zaman, kabini kendiliğinden terk etmeyen tutuklunun üzerine askerler çullanır, anadan da bir feryat yükselir... Oğlunu gözü önünde sille ve tokatla, yumrukla kabinden çıkarırlardı. Bu duruma isyan etmemek mümkün mü? İsyan eder, lanetler okur, ama Kürtçedir, asker anlamaz. Anlayanlar da vardı. Anlamamazlıktan gelenler de olurdu. Ağlayarak perişan ve çaresiz; yüreğinde kin ve öfkesini büyüterek çekip gider. Bu ne büyük bir vahşet ve işkencedir! Ana da tavır takınıp "feryad-ü figan" edince, sürüklenerek kabinden çıkarılır. Dövülür, sövülürdü...

Görüş, böyle bir sahne ile kapanırdı

Her koğuşun görüşü böylesi olaylarla dolup taşar, asker kendini rahatlatırdı...

Dönüşte, eşya dağıtımı yerinin önüne getirilirdik. Görüşçülerimizin getirdikleri eşyalar dağıtılmaya başlar. Bunlar, yalnızca elbisedir.

Gelen eşyaların tümü yakaları, sağı solu yırtılmış, dağıtılmış, yerlerde sürüklenerek kirletilmiş olarak bir paçavra halinde önümüze atılırdı. Pantalon varsa, ağından ikiye ayrılmış, iç çamaşırların lastikleri koparılmış halde verilir, yeni bir işkenceye tabi tutulurduk. Gelen eşyanın kullanılacak hali kalmamıştır. Artık iç çamaşır, havlu ve çorap dışında birşey gelmesini istemezdik. (Ama, yine de getirirlerdi.) Bunları da kirletip veriyorlardı. Eşyaların bir kısmı da aramalar sırasında askerler tarafından çalınır. Kaybolduğunu söylediğin zaman da dayak yersin. Eşyanın yazısı çizisi yoktur, ne geldiği, ne kadar geldiği bilinmez. Eline tutuştururlar, görüşçüden bir keresinde sormak istersek, perişan olurduk. "Türk Askerine İftira"dan dayak yerdik... (1981'in ortalarından itibaren cezaevinden dışarıya eşya gönderilmesi yasaklanmıştı. Bütün bunlar haberleşmeyi önlemek içindi.)

Görüşten sonra, eşyaları da kucağımıza verirler, sonra, tekrar uygun adımlarla, marş söyleyerek koğuşa yürünürdü. Bazen, yerde sürünme de olurdu. Koğuş kapısında ise, görüşten gelenleri gardiyan mutlaka dayaktan geçirirdi. "İyi yürümediniz, iyi marş söylemediniz, görüş yerini zamanında terk etmediniz" gibi bahanelerle, sıra dayağından geçirilirdik. Görüşçüsü Kürtçe konuşan ("sözde işaret yapmış")ve özel olarak gardiyana şikayet edilenler ise, katmerli biçimde dövülürdü. Görüş sonrası dövülmemek istisna idi. Bu dayak emirle yapılırdı.

Bunun yanısıra, ailesi ve yakınları ile görüşme ihtiyacını, arzusunu şiddetli bir biçimde duyan erlerde, bizim görüşmelerimizden etkilenirler ve yıkıntı, kıskançlıkla kinlerini dayağa dönüştürürlerdi. Hazmedemezlerdi! Bu tür kindar ve kıskanç askerler, görüş günleri daha da hoyratlaşırlar ve bizim kadınlarımıza, kızlarımıza da küfürler, sarkıntılıklar yaparlardı. "Yiyim, ...im v.b..." gibi. "Lan o kimin görüşçüsü idi, ne bacak vardı be.." gibi.. (nereden görüyorlarsa!.) Sekso-manyaklık, Türk Ordusu'nda doruk noktasındadır zaten...

Bunca işkenceye uğramaktansa, görüşçülerimizin gelmemesi daha tercih edilirdi. İstisnalar ve siyasal haberler alabildiğimiz görüşçülerimizin dışında, kimsenin gelmesini istemezdik. En fazla bir dakika süren görüşme, bunca işkenceye değmiyordu. Üstelik idarenin istediğini yapmasına olanak sağlıyordu. Onun için uygun bir dille, görüşçülerimizden çok seyrek gelmelerini isterdik, ya da tahliye olan sağlam adamlarla haber gönderir, nasıl davranmaları gerektiğini bildirirdik.

Bizim gibi, görüşçülerimiz de, binbir zorluk ve işkence ile karşılaşıyorlardı. Sabahtan akşama kadar, yazın sıcağı ve kışın soğuğunda, yağışta, karda ve tipi de, görüş sırasını bekler dururlardı. Oradan ayrılmaz ve ayrılırsa görüşmesini kaçırırdı. Çok yorulunca cezaevinin yanındaki kahvelere otururlardı. Kürdistan'da kadınlar kahveye gidemedikleri için zorluk çekerlerdi. Ama, bu gelenek, Diyarbakır zındanındaki yakınlarını görmeye gelenler için geçersizdi. Kendisinin ve çocukların tuvalet ihtiyacını gidermek için, cezaevinin çevresindeki evlere çekinmeksizin giderlerdi. (Zaten baskılardan ve gözaltına alınma korkusundan görüşçülerin çoğu kadındı.) Ulusal bilincin yüksek olduğu Diyarbakır'da, halk tanımadığı görüşçülerimizi, nedenini iyi

bildiği için, evine alır her türlü yardımı yapardı. Zaten, cezaevinin bu yanındaki mahalle, fakir ve köylü insanların mahallesi idi ve derdimizi bilen insanlardı. Tanıdıkları ve çocukları içerde olanlar da çoğunluktaydı. Yapılan yardımlar, cezaevi ile haberleşme ve kaçış sorunları gözönünde tutularak, bu mahalleye çok baskı yapıldı, genel arama taramalara, bu mahalle de muhatap oldu. Cezaevindeki aramalar sırasında buralar da arandı. Tünel vb.. olup olmadığı izlendi. Sonunda, cezaevi çevresindeki evler boşaltıldı. (Bizim mahkemeye gidip gelmelerimizi de yakından izleyen bu mahalle, olan bitenlerin de en yakın tanığı idi.)

Görüşmecilerimiz dışarıda askerlerin hakaretlerine uğrar, onlara da "çök, kalk" yaptırılırdı. Yüzleri sık sık duvara döndürülüp, öylece bekletilirlerdi. Görüşçülere, kapıdan bahçeye alındıkları zaman, arada bir talim yaptırılır ve yürüyüşle getirilirlerdi. Bunu bütün görüşmeciler bilirlerdi. Ama, görüşçülerimiz yılmadılar ve bıkmadılar. Bu hiç bir hapishanede görülmeyen önemli bir yandır.. Mahkemelere gidip gelirken, görüşçülerimizin durumlarını görüyor ve çok üzülüyorduk. Biz cezaevinden çıkar çıkmaz, görüşçüler duvara döndürülür, -sırası gelenler dış kapıdan içeri alınıp orada sıraya konup bekletilirlerdi- komuta uymaları söylenir, uymayanlar ve bilmeyenler ise, itilir kalkılırdı. Yeni tutuklananlardan ise, durumu daha geniş ve iyi öğreniyorduk. Askerlerin yanında, siyasi poliste görüşçülerimize baskı yapıyor, bazılarını geçici de olsa gözaltına alıyor, sorular soruyordu. Özellikle, genç yaştaki erkek görüşçülerimiz sık sık "örgüt militanı" olarak göz altına alınıyor, kendilerine "kim seni gönderdi, kimin ziyaretçisisin, niye ziyaret ediyorsun" gibi sorular sorulur ve dövülerek, görüş bittikten sonra bırakılırdı. Bunu, diğer görüşçülere göz dağı olsun

diye, özellikle yapıyorlardı. Böylece, genç arkadaşların görüşe gelmeleri büyük bir risk halini almıştı.

İşkence ve baskı görüşçülere kitlesel olarak yöneldiği gibi, bireysel olarak da yöneliyordu. Bunu M. Zana'nın anlattığı bir olayla örneklemek istiyoruz:

(...)

"Bir mahkeme gidiş-dönüşü M. Aydın ile görüşme fırsatı buldum. Ve konuştum. Çoluk çocuğunu sorunca, 'karım ziyaretime gelmiyor ve bir daha da gelmez' dedi. Ben de niye dedim; 'bir kere karım ziyarete geldiği zaman, ziyaret sırasını kaçırmıştı. Gidip İç-Güvenlik Amiri Esat Oktay Yıldıran'a başvurarak, 'Ankara'da görevli memurum, görüş sıramı kaçırdım, her zaman da gelemiyorum, beni kocamla lütfen görüştürün' diyor. O da, 'peki' diyor ve dışarı çıkıyor. Bana ziyaretçin var dediler. Alıp idare binasına götürdüler. Gittiğimde, karımı Yüzbaşı Esat'ın yanında ve birkaç gardiyan ile birlikte gördüm. İçeri girince, yüzbaşı bana 'M., karın gelmiş, seni şimdi özel olarak görüştüreceğim' ve arkadan da işaret etti, gardiyanlar bu işaret üzerine beni dövmeye başladılar. Karımın yalvarması para etmiyordu. Bayılacak gibi olunca bıraktılar. 'İşte kocanı ziyaret ettin' diyen Yüzbaşı Esat, beni ve karımı odadan çıkardı. O gündür bu gündür, karım ziyaretime gelmiyor ve ben de gelmesini istemiyorum' dedi. Ancak olay şöyle cereyan etmiş:

"M., karısına, bazı konularda torpil yapmak için birşeyler söylüyor ve karısı da bunu yapmaya uğraşıyor. Yüzbaşı da durumdan kuşkulanarak, -ki, devamlı kuşkulanırdı- bir komplo yapıyor. (Öneri yapıldığı zaman) Bekleyin sizi görüştürürüz diyor, gece geç saatte karıyı 37. hücreye alarak, soyundu-

ruyor, M ..,'yı da getiriyor, karının ırzına geçmek istiyorlar ve 'bir daha benden özel talepte bulunacak mısın?'diyor. M..,'da 'hayır'diyor. M.., denilene göre, yüzbaşının dediklerini kabulleniyor. Daha sonra hücreden çıkarılıyor. (Ama, uzun süre hücrede kalıyor) M ..,'ya ne önerildiği ve onun ne kabul ettiği ile, karısının ırzına geçilip geçiimediği açık değil..." (Biz de olayı böyle duyduk.)

Bu, ihanetin, düşman katında da rağbet görmediğinin, yüzlerce örneğinden biridir. Televizyona çıkıp, devrimci hareketi kötüleyen, bu konuda konuşma yapan ve cezaevinde de ihbarcılık ederek, arkadaşlarının en ağır işkenceler görmelerini sağlayan, biraz rahat etmek için idareye iş veren birinin [131] görüşçüsüne yapılan baskıdır. Artık siz diğerlerini ve onlara yapılan baskıları düşünün. Bizim de görüşçülerimiz çok kez dayak yediler, gözaltına alındılar. Ama, özel olarak görüş istemediler ve çok kez görüşü kaçırıp, onca yola ve masrafa karşın, çekip gittiler..

Ama, yine de görüşçülerin gelmemesini istemek yanlıştı. Zaten, Kürdistan'daki aile bağlarının güçlü olmasından dolayı, görüşçülerimiz, "gelmeyin" dememize karşılık, daha çok geliyorlardı. Her görüş günü binlerce kişi, görüşmek için cezaevinin kapısına birikiyordu. Görüşme bir dakikadan fazla olmadığı halde, görüşü akşama kadar bitiremedikleri oluyordu. Görüşçülerimiz her şeye rağmen geliyorlardı. Bu onları (idareyi) çıldırtıyordu!

Bütün baskı ve işkenceye rağmen, görüşçülerin, ailelerin cezaevlerindeki insanlara arzulu bir biçimde sahip çıkmaları, sömürgeci düşmanı çileden çıkarı-

(131) İhanetçi düşmanın işine yaradıkça, rağbet görür. İşi bitince, M.., gibi, çöp sepetine atılır. RW'ın sahipliğini -her nasılsa- yapmış ve bir zamanlar (!) ÖY'nun en flaş isimlerinden biri olan M.AYDİN, artık cezaevinde, çokca bulunabilecek ihbarcılardan biridir...

yordu. Hele direnişlerde, her gün sabahtan akşama kadar gruplar halinde cezaevinin önünden ayrılmayan ve bizimle birlikte slogan atan, cezaevini taşlayan, yürüyüşler yaparak, Kolordu'ya ve Ankara'ya heyetler gönderen bu görüşçüler, önemli bir destekti bizim için.(132) İşte bizim umudumuz ve düşmanın korkusu burada yatmaktaydı. Görüşçülere yapılanlar, onların bıkıp, usanıp gelmemeleri ve bizim tam tecrit edilmemiz amacına yönelikti.

AVUKAT GÖRÜŞÜ'de, tutuklular için başlı başına bir işkence idi. Avukatlar dava dosyası dışında birşey konuşamazlardı, biz de konuşamazdık. Görüş beş dakika kadardı. Seni görüşe götüren gardiyan, çaktırmadan ayağına basınca, bu beş dakikacık süre de bitiverirdi. Hemen sözünü bağlayıp kabinden çıkmak zorunda kalırdın. Avukatlarımız da bu duruma alışkın olduklarından, onlar da görüşü kısa keserler ve bizim işkence gördüğümüzü bilirlerdi. Ama, bunun ötesinde, görüşlerden yararlanabilen ve rahat görüşen avukatlar da yok değildi..

Avukatlar, tatil ve ziyaret günleri cezaevine gelmezlerdi. Dolaysıyla, iki gün tatil (Cumartesi-Pazar), iki gün görüş ve bir gün de itirafçıların görüşü, kala kala iki gün kalıyordu. Pazartesi, perşembe günleri. O kadar sanık ve o kadar avukatı bu günlere sığdırmak imkansızdı. Ama onlar sığdırıyorlardı.

Ani olarak avukat görüşü kesilebilirdi ve bazen gününde de yaptırılmayabilirdi. Her şey insafa (!) kalmıştı.. Zaten bir anlamı da yoktu.

Bir avukatın müvekkili ile görüşmesi büyük bir merasime tabi idi. Önce avukat müdüre gider,

(132) 3 Ocak 1984 direnişinde görüşmeciler cezaevini taşladılar ve askerle, polisle çatıştılar. Çok adam gözaltına alındı. Kolorduya kadar yürüyüş yaptılar. DİRENİŞLER bölümünde bunları işlemeye çalışacağız..

görüşmek istediğini bildirir. Müvekkillerine ait vekaletnameleri ibraz ederek, avukatları olduğunu ispat eder. Cezaevi müdürünün izin vermesi halinde, izin emri silsile yolu ile gardiyana kadar iletilir. Düşünün bir kez, nasıl bir avukat görüşmesi..

Avukat her koğuştan istediği kadar adamla görüşemez, her zaman istedikleri ile görüşemez, bir liste yapar ve her avukata birkaç kişi ile görüşmesi izni verilir. Avukat görüşüne çıkıştan, geri dönünceye kadar, gardiyanlar küfür ederler ve talimat verirler, tehditte bulunurlardı.

Avukatlar cezaevine girince aşağılayıcı bir işlemle karşı karşıya kalırlar. Bu cezaevinde avukatlardan gıcık aldıkları kadar, hiçbir şeyden gıcık almazlardı. Bu özel olarak yapılıyordu. Bunun en başında da arama vardır. Subay ve erlerin çeşitli hakaretlerine, küfür ve hatta dayağa maruz kalan, birçoğu üstü kapalı ya da açık olarak tehdit edilen avukatlar, gelip geleceklerine pişman olurlardı. Avukatlar arasında açık ayrım da vardı. Bazıları subaylar tarafından karşılanıp, içeri alınır, diğerleri hakaret görüp, bekletilirdi. Bu, açık yapılan bir durumdu. İstisnalar dışında, -istihbaratın ve devletin adamları olanlar- genel olarak avukata "Örgüt Elamanı", ya da "kurye" gözü ile bakılırdı. Bu konuda itirafçıların ve polisin bilgi ve görüşleri vardı..

Bizim avukatlarımız ise, çok baskı gördüler ve dayak yediler. Bir keresinde görüşümüze gelen bir avukata (...) görüş yapılırken, dayak atıldı ve biz de seyrettik. O geliş o geliş, bir daha görünmedi. Nitekim, daha sonra, aynı avukat bir defa da gözaltına alındı. Bütün avukatlarımıza da bu yapıldı, çoğu dövüldü, gözaltına alındılar. Bu arkadaşlar avukat oldukları için çok baskı gördüler, onların avukatla görüşmelerine çok kızıyor ve "lan avukatın avukatı olur mu?" diyorlardı. İçeride, hem avukatlık-

tan ve hem de avukatları olmasından çok çektiler...

Bu koşullar altında yapılan avukat görüşmesi, hem avukat ve hem de tutuklu için bir angaryaydı. Hukuki ve fiili bir faydası yoktu. Ayrıca, birçok insan avukat görüşüne gidenlere çok soru soruyor ve birçok şeyin iletilmesini istiyordu. Çünkü, görüşme olanağı herkese verilmiyordu.Eğer haber iletirseniz, dayak garanti idi. Bizim arkadaşlar da, ne pahasına olursa olsun, bunu yapıyorlardı. Bütün bu nedenlerle, zorunlu haller dışında avukat ile görüşmüyorduk. Bize yöneltilen en önemli soru da "kaç avukat tuttuğumuz" idi. Öyle ki, hapisten önceki aylık kazancımız bile soruluyor ve söylediğimiz miktara inanmıyorlardı, "lan ..ne bizi mi aldatıyorsun" diyorlardı.. "İçi bizi dışı eli yakıyor"du.. Tabi ardından dayak ve küfür.

Toplumun her kesimi genel olarak avukata hınçlıdır. Bu hıncın diyetini, tüm iyi niyetlerine ve avukatlıktan hiçbirşey kazanmayıp, ayrım gözetmeden bütün siyasi davaları takip eden, başlarına gelmedik kalmayan, bazı arkadaşlara ödetiyorlardı...

(...)

Avukatlarımıza küfrederek "yakında onları da içeri alacaklarını" bildiriyorlardı. Gerçekten aldılar da. Bizim avukatlarımız çok çektiler ve çok fedakarlık yaptılar. Ama, parsayı da başkaları topladı. Özellikle Ş.KAYA, M.BİLGİLİ, C.BİLEK ve H. AKYOL'a çok şey borçluyuz. Bu arkdaşlar gözaltına düştüler, baskı ve işkencenin tümünü gördüler. Avukat Ş.KAYA ile M.BİLGİLİ (133) ceza aldılar, yurt dışına çıktılar... Tutuklu ve hükümlüler, bunları,

(133) Devrimci kişiliğiyle, herkesin sevgi ve güvenini kazanmış bu değerli insan, önceden ilişkili olduğu ve sonradan ilişkisini kestiği PKK'nın, birlikte çalışma ısrarı ve baskılarına maruz kaldı. Kendisine yaptırılmak istenen şeyleri kabullenmedi (!) 1987 Mart'ında, alçakca bir cinayet sonucu öldürüldü. (Ayrıca bak:H.Raporu, cilt:1, Sah:269, 50.Dipnot)

minnet ve şükranla anmaktadırlar...

Bunların dışında, fedakarlık yapan birkaç avukat arkadaş da vardı. Örneğin; H.YILDIRIM, G.GÜÇLÜ, F.GÜMÜŞ, H.TAYFUN, S.SEVER, S.SITKI vb... gibi.

Ancak, Diyarbakır'da genel olarak, siyasi dava takibi ile işe başlayıp, sonradan işi ticarete dönüştüren avukatlar çoğunluktaydı... Sıkıyönetim Mahkemelerinde, istihbaratın adamı olup, dava takip eden K.Meral (...) gibi avukatlar da unutulmamalı. Bunlar cezaevlerinde ve mahkemelerde imtiyazlıydılar. Cezaevi yönetimi de böyle avukatların tutulmaları için, doğrudan ve dolaylı teşvik içindeydi..

Konuyu bitirmeden şunu da belirtelim; Türk avukat arkadaşlardan (...) bazıları da, Diyarbakır koşullarında her baskıyı göze alarak, davaları sonuna kadar götürdüler. Dayanışmanın en güzel örneğini gösteren bu (...) arkadaşları da unutmayacağız.

(...)

f) Revir, hastahane ve ilaç:

12 Eylül öncesi cezaevinde revir yoktu. Diğer birliklerde görevli olan bir yedeksubay pratisyen doktor, haftada bir kez, hasta olanları muayene için cezaevine gelirdi.

Revir, ilk kez 1981 ilkbaharında, işkencenin saldırı düzeyine vardığı bir dönemde oluşturuldu. Uyguladıkları işkenceden ötürü, revir'e kendileri gereksinme duymuşlardı. Dönem dönem tabip sayısının ikiye çıkarıldığı da oluyordu. 1983 başından itibaren, devamlı olarak bir diş tabibi de bulundurulmaya başlandı. Bu doktorlar; diğer askeri cezaevleri (yukarıda değinmiştik) ile soruşturmanın da

doktorluğunu yapıyorlardı. Özellikle, soruşturmada görevli idiler. Bir de sağlık sınıfından bir astsubay ile, er ya da erbaş da bulunuyordu. Revir'in arka tarafında, birkaç yatak oluşturulmuştu. Özellikle burası, hiç kullanılmayan ve temiz tutulan bir yerdi. Genellikle, teftişlerde ve cezaevine heyetlerin gelmesinde; sanki, cezaevinin yatakli reviri varmış gibi gösteriliyordu. Aslında burası, cezaevindeki üç soruşturmadan biriydi...

Hasta olanların adları, revirdeki sağlık kartı (bu sonra düzenlendi) numaraları bir listeye yazılarak, sabah sayımında (bütün tutukluların ilişkilerinde bu sağlık kartı numaraları isteniyordu, hatta, bunu ayakkabıların altına, yanlarına, elbiselere bile yazmıştık, büyük numaralarla başlıyor, cezaevindeki tutuklu sayısı kabarık gösteriliyordu.) nöbetçi subaya verilirdi. Nöbetçi subay da koğuşlardan aldığı listeleri -buna revir listesi denirdi- revire iletir. Bu, revirde incelenir, hasta, muayene için ya o gün, ya da başka gün çağrılırdı. Çağrılmadığı da olurdu. Listeler ne kadar çok olursa olsun -ki, gardiyanlar sayıyı belirlerdi, örneğin, "üç kişi olsun" derlerdi ve biz de en acil olanları yazardık- yine istediklerini çağırırlardı. Kanımızca, bunu İç-Güvenlik Amiri inceleyip, karara vardırıyordu. Acil olanlar ise, gardiyanın istediği ile, zorla alınıp götürülürdü.

Hastalar da marş ve yürüyüşle götürülürdü. Hastalıklarından dolayı marş ve yürüyüş konusunda kendilerine "ayrıcalık" tanınmazdı. Ağır hasta ve sakat olanlar, diğer hasta arkadaşlarının sırtlarında revire taşınırlardı. Revir önüne gelindiğinde, duvara yüz dönük olmak üzere, hastalar sıraya dizilir, gardiyanın "çök" emri ile "nizami" olarak çökerlerdi. Diğer koğuşlardan da hastalar gelmiş olurlardı, onlara bakmak ve konuşmak büyük bir "suç"tu.

Koğuşlardan gelenlerin araları açık olarak ve aralara gardiyanlar dururlardı. Sigara içip, konuşup, küfür ederler ve uzun süre orada bekletilirdik. Konuşma yasağı nedeniyle, nizami çöküşte kafalar daima öne eğilir, eğdirilirdi. Bu oturuş, sırtta fena halde ağrı yapardı. Rahatlamak için kafanı biraz kaldırmak zorunda kalırsan, o zaman gardiyan kafana copla vurarak, "kafanı eğ lan" der ve ardından da küfrederdi. Sırası gelen hasta revirdeki er ya da erbaş tarafından çağrılırdı. Önceden revir numarası alınıp kartlar hazırlanırdı.

Hasta içeri girip, doktora tekmil verdikten sonra, derdini anlatırdı. Şayet dayak sonucu hastalanmış ve sakatlanmış ise, bunu doktora ve başkasına söylemesi yasaktı: "ranzadan düştüm" derdi. Zaten gardiyan da yanında beklerdi. Çoğu kez, doktor muayeneye gerek görmeden reçetesini yazardı. Yazılan tüm reçetelere, DİAZEM türü uyuşturucu ilaçlar yazılırdı. Revirden ilaç verdikleri de olurdu. Genellikle hamam gününden sonra hemen revir olurdu, maksat bizim kokumuz, doktoru rahatsız etmesin!

Ne hastası olursan ol, revirden verilen ilaç belliydi. Bu ilaçlar basit biçimde, asker tarafından rastgele kağıda sarılıp verilirdi. Reçeteleri dışarı gitmediği için, toplar ve kendileri ilaç alıp verirlerdi. Reçetelerin elde kalması yasaktı. Bundan çok korkarlardı (Çünkü, bu iş doktorluk değil, başka bir şey, işkencenin doktora uzanmış bir yanı idi). Muayene sonucu verilen ilaç hasta protokol defterine yazılır, yine yürüyüş ve marşla koğuşa dönerdik. İlaçlar kapıda gardiyana verilir, bazen dayak yenip içeri girilirdi.

Daha önce ilaç konusuna değinmiştik.[134] Bura-

(134) Bak, Hapishana Raporu, Cilt 1, sh: 119-121. Esrarcılık ve Hapçılık olayı.

da, koğuş ilişkileri içinde ilaç konusunu genişçe ele alacağız.

Koğuşta, günlük kullanılacak olan dışında, ilaç bulundurulması yasaktı. "İntiharları" önlemek için bu tedbire başvurduklarını söylüyorlardı!

Her koğuşun bir ilaç sorumlusu bulunmaktaydı. Günlük ilaç listesini yapıp (bu listeler reçeteye bağlı değil, kafadan yazılan ilaçlardı. Revire kontrol edilmek üzere bildirilmekte, ancak, her yazılan verilmekteydi), getirip, kullanacak olanlara dağıtırdı. İlaç sorumlusu dışarı çıkıp ilaç aldığı için, çok sağlam birinin olması gerekiyordu. Tersine, gardiyanın eline düşebilirdi...

İlaç dolabı dışarıdaydı ve kapağı kilitsizdi. Bizim koğuşun gardiyanı da, diğerleri de, istedikleri zaman buradan ilaç alabilirlerdi. Bazı işgüzar gardiyanlar -belki korkaklıklarından (!)- ilaç işine bizzat nezaret etmekteydiler. Hatta, bizim koğuşun "MİNİK" kod adlı gardiyanı, ilaç alacaklara ağızlarını açtırıp (ilaç alacaklar, esas duruşta kapının önünde sırada beklerlerdi), mazgalın deliğinden, hapları fırlatırdı. Böylece, elden ele geçen haplar, ağza girinceye kadar mikrop yuvasına dönerdi. Kimse kendine gerekli olanı değil, gardiyanın ağzına attığını almak zorundaydı. Bazı arkadaşlar, hemen sıradan çıkar ve ağzındaki hapı kurular, gerekli olan arkadaşlara verirlerdi...

İlaçlar, alım listesi yapılarak, bizim paramızla dışarıdan alınırdı. Alınacak ilaçlarla ilgili, reçete olup olmaması hiç önemli değildi. Yazılan ilaçların, hemen hemen, tümü geliyordu. Bol ve kontrolsüz ilaç kullanma, üstü örtülü biçimde ve bilinçli olarak teşvik görüyordu. Uyuşturucu özelliği olan birçok ilaç, gelişigüzel ve rahatça kullanılıyordu. "Baralgine", "Novalgine" ve "Panalgine" gibi ilaçlar,

zibil gibiydi. Dilediğiniz kadar alabiliyordunuz! Direnişlerden sonra toplanan ve revir'e yığılmış ilaçlara baktığınız zaman, durumu görürdünüz. Bazıları hiç kullanılmamış (gerekli olduğu halde), bazıları ise kullanılmış... Yüzlerce kutu ilaç ne oldu, nereye gitti bilinmiyor! Yeniden düzenlenip tekrar bize satılmış ya da alındığı yere geri (düşük fiatla) verilmiş olabilir...

Direnişlerden sonra ilaç, hem tutuklular, hem de doktorların reçeteye bağladıkları ve hastalar dışında kimseye verilmeyen (zaten kimse almıyordu) bir biçime sokuldu..

(...)

Şimdi ilaç ile ilgili uygulamaya bakalım:

Eğer hastaya iğne yazılmışsa, her gün, tek tek acemi askerler gelir, üzerimizde staj görürlerdi. İğneyi yaparken, arkadaşları sakat ederlerdi. Bazen iğnenin deriye yapıldığı ve yapılan yerin yumurta gibi şiştiği görülürdü. Bazen yanlış yere yapılır ve iğne kırılıp kalırdı vb... Bütün bunlar gayet doğal karşılanırdı. Sorumlusu yoktu ve kobaylığımız birçok askeri iğneci yapıp çıkardı...

İğne yapılacak kişiler koğuşun önünde betona yatar, pantalonunu sıyırırdı ve hepimize seyrettirilerek iğnesi yapılırdı. Havalandırmada ise, yine bir kenara uzanılıp yaptırılırdı. Tecrit hücrelerinde ise, Kıçınızı, 10 cm'lik demir aralarından dışarı döndürürsünüz ve gördükleri yere iğne yapıp giderlerdi. Kendilerinde biraz insanlık kırıntısı kalan gardiyanlar da vardı, bunlar, koğuşun içinde iğne yapılınca yere battaniye ve dışarıda ise, gazete serdirip yaptırırlardı.

İğne düzenli yapılmazdı. Bu nedenle de yararı olmazdı. Hastanın şifası ise, tesadüfe kalmıştı.

Özellikle, her gün üst üste iğne yapılması zorunlu olan tüberkülozlu arkadaşlar, iğneden hiç yararlanamazlardı (Tüberkülozlular 60 iğneyi üst üste yaptırmak zorundadırlar). Bu aksatmalar bilinçli olurdu. Ayrıca, şırıngalarda ne olduğu da pek belli değildi. Çok zaman su yapıldığını da biliyorduk...

Uygulanan ilaç siyaseti yüzünden, birçok tutuklu arkadaş ilaç bağımlılığına düştü. İlaç alabilmek için temaruz (kendini yalandan hasta göstermek, hasta gibi davranmak)'a başlayanlar çoğaldı. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, M.AYDIN, İ.H. ORUÇ [135] gibi insanlar türedi ve idare durumu çok iyi kullandı. Bu yüzden itiraf ve ihbarlar arttı... (İsmini verdiğimiz unsurlar da bu gelişmeye örnektirler.)

Uyuşturucu ilaç kullanımı askerler arasında da (zaten vardı), hızla yayılmaya başladı. Askerler, koğuş dışında bulunan ilaç kutularını -mukavvadan yapılan- istedikleri zaman açıp, uyuşturucu ilaç çalıyorlardı. Yüzbaşı Esat bizzat ve açıktan uyuşturucu kullanıyordu. Birgün bizim bulunduğumuz koğuşta, revir doktoruna, "ne yapayım doktor, günde iki diazem atmadan bu işler yürümüyor" dedi. Ve bir başka günde, koğuş mazgalına yanaşarak, elinde iki diazemi (10 mg) gösterip ve çalkalayarak, "biraz su verin, bunlar iyidir, siz de alabilirsiniz" şeklinde telkinde bulunarak, hapları ağzına atıp, üzerine suyu dikmişti...

(...)

Ağır hastalar için, nöbetçi çavuş ve subaya haber verilerek, bunları herzaman doktora çıkarmak mümkündü. Bu durumda hastalar için sayım beklenemez, genellikle doktor koğuşa gelirdi. İdare'nin

(135) İ.H.ORUÇ, alınan bilgilere göre cezaevinde yaptıkları nedeniyle, Diyarbakır'da tahliye olduktan sonra öldürülmüştür.

işine geliyordu. En önemlisi işkencenin ağırlığı ve her zaman oluşu nedeniyle ölüm olayları arttığından, İç-Güvenlik Amiri telaş gösteriyordu...

Normal revir muayeneleri ile, acil hallerde hastahaneye sevki gerekenler, sevkedilirlerdi. İşkencelerin başlamasıyla hastahaneye sevk durmuştu. Hayati tehlike(!) durumu hariç, kimse hastahaneye sevk edilmiyordu...

Bir defasında, böbrek rahatsızlığı nedenivle, doktora başvuran arkadaşı cezaevi doktoru (136) muayene etti; "seni hastahaneye sevketmem gerekli, ama, sevketmeme konusunda emir var, işte yazılı emir", dedi ve yazılı emri de gösterdi. Gerçekten, 7. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Kurmay Başkanı'nın imzasını taşıyan bu resmi yazıda, cezaevi doktoruna, "hayati tehlike arzeden ve çok acil(!) cerrahi müdahaleye gerek görülen haller dışında, hiçbir tutuklu ve hükümlünün hastahaneye sevkedilmemesi" emrediliyordu!. Cezaevinde "emirle şifa bulma" devri açıldığından, hasta olma "hakkı"mız da böylece ortadan kalkmış oluyordu. Artık, hasta olmamamız gerekiyordu. Zaten, cezaevi doktoru ve revirin ilaç verme dışında hiçbir olanağı olmadığı gibi, araç-gereci de yoktu. Cezaevindeki rahatsızlıklar, bu doktoru ve reviri çok çok aşıyordu. Çünkü, hepsi acildi. Bu emir, soyut bir durum yaratarak, aslında hastahane yolunu kapatıyordu. Buna ihtiyaçları vardı...

Acil durumlar dışında hemen hastahaneye götü-

(136) 1981 yılının başlarında bir ay kadar görev yapan ve "Antep Şivesi" ile konuşan bu doktor, hem insan ve hem de doktor olarak çok iyi idi. -Başka yerlerde ters uygulamalar yapıp yapmadığını bilmiyoruz- Hastalarla çok ilgilenen ve iyilik etmek isteyen, doktorluktan çok iyi anlayan, didinip duran bir unsurdu. Tavrının, devrimci-demokrat niteliğinden kaynaklandığını sanıyorduk. Kısa sürede, cezaevindeki görevinden alındı(!)

rülmek olmazdı! Birkaç gün, belki bir ay da beklediğin olurdu. Gidip-dönüşler, aşağıda açıklanacağı üzere, aynen mahkemeye gidiş-dönüşler gibiydi. Hastahaneye sevkedildiğinde mütehassıs doktorun seni muayenesi sırasında, mutlaka gardiyan da bulunur. Cezaevi, kendi personeli dışında, hiçbir personele güvenmediği ve hasta tutuklunun korku ile doktora işkence ve dayak konusunu bildirilmemesinin sağlanması için -bu tedbire başvuluyordu.- Gardiyan dönüşte, "Durumu ve doktorla özel birşeyler konuşulup konuşulmadığını" İç-Güvenlik Amiri'ne rapor ederdi.

Muayene sırasında çok gerekli görülenler dışında kimse yatırılmazdı. Çünkü, hastahanedeki doktorlara da emir verilmişti. Bu, yukarıda sözünü ettiğimiz emirdi. Ama, bu mütehassıs doktorlardan da, ideolojik tavır koyan ve yanlış işlem yapan, durumu geçiştirenler vardı ve çoğunluktaydı..

Direniş önceleri hastahaneye yatmamak için çabaladık, fakat hastahanede yatmış birçok arkadaş ile de konuştuk, bilgi aldık. Hepsi şunu söylediler: "sakın hastahaneye yatayım demeyin." Bu nedenle, ameliyatlık durumlarımızı canımıza çektik ve bu hastalıklar gelişti. Çünkü, hastahane sakat bırakıyordu ve buraya cezaevi idaresi istediği zaman müdahale olanağına sahipti. Burada sakat kalmak ve ölmek de çok kolaydı. (İdarenin sorumluluğu da olamazdı.) İstihbarat'ta hastahaneye el atmış ve denetimine almıştı...

Diyarbakır Askeri Hastahanesi'ndeki mahkûm koğuşu [137] , Cezaevi Müdürlüğü tarafından yönetilirdi. Cezaevi gardiyanları burada da görev yaparlardı. Dönüşümlü olarak, birçok gardiyan burada

(137) Mahkûm Koğuşu; cezaevinden getirilenlerin konulduğu yerin adıydı.

görev yaptı. Herhangibir hastabakıcı, hemşire, doktorlar ve hatta baştabip bile, yanında gardiyan olmadan mahkûm koğuşuna giremezdi. Hasta, buraya yatınca cezaevindeki kurallara uygun bir yaşam sürdürmek zorundaydı. Mahkûm koğuşunun girişi, camları demir parmaklık ve tellerle kaplıydı. Nöbetçiler bekliyordu. Dışarı bir adım atmak ve herhangi bir kimse ile görüşmek mümkün değildi... Buranın temizliği (süpürge işi, paspas, bulaşık yıkamak, tuvaleti temizlemek vb..) yatan hastalara aitti. Tuvalet ara salonda olduğu için, koğuş kapısının demir parmaklığının önüne gelerek komutana seslenecek ve onun gelip kapıyı açması ile ancak tuvalete gidilebilirdi. Her zaman gidip tuvalet ihtiyacını karşılamak serbest değildi. Hangi türden hastalık olursa olsun; ister bulaşıcı, ister saldırgan deliler olsun (akıl hastalığı), tüm tutuklu hastalar birarada kalırlardı, bölümlere ayrı ayrı konulmazdı. Yataklar ve verilen pijamalar kan ve irin içindeydi. Bu, panik ve korku yaratmanın, pisliğin, bıktırmanın da aracı olarak kullanılıyordu. (Giyinmek istemezseniz bile.) Bir yandan kusan (kan) tüberkülozlu hastalara bakmak, bir yandan bağırıp çağıran akıl hastaları ile uğraşmak ve sancılı hastaların yanında kalmak zorundasınız. Burası çok zor ve kimsenin kalmak istemediği bir yer olmuştu.

Verilen yemeklerin iyileri ve içindeki etler, cezaevinde olduğu gibi, gardiyanlar tarafından alınırdı. Yemek yeme, soruşturmadaki gibi, gardiyanın "başla" komutuyla olur ve "tamam" komutuyla biterdi. Süre çok kısa olduğundan, hastalar doymadan kalkarlardı. Cezaevlerindekilere "aç bırakılarak işkence etme" yöntemi uygulandığından, cezaevinin bir parçası sayılan, hastahanedeki mahkûm koğuşunda bulunanları doyurmak (hastahanelerdeki özel hasta yemeklerini vermek, yedirmek

zorlarına gidiyordu), uygulanan yönteme ters olurdu.

Hasta devamlı yatmak zorundadır. Koğuş içinde gezmek yasaktır. Yatış da (sırtüstü esas duruş biçiminde) nizami olmalıdır. Sağa sola dönülmez, ya da dönmek için izin istemek zorunludur. İzin, çoğu kez dayak ve küfürle karşılık bulurdu. Ne kadar ağrı çekersen çek, inlemek, sızlamak kesinlikle yasaktı.

Tuvalete, günde iki kez gidebilirsin. Hangi tür hasta olsan bu değişmezdi. Tuvalete çoğu kez sürünerek gidilir. Askerlerin de kullandığı, alaturka tuvalete sürünerek gidip gelen hastaların, üstünebaşına sidik, pis su bulaşırdı. Gardiyan isterse koğuş içinde "çök kalk, sürün" eğitimi yaptırabilir, hastaya marş söyletebilirdi. Hastahanede, dayak, cezaevinden fazlaydı. Tüm bunlar, doktorların, hemşirelerin, baştabip'in gözleri önünde yapılmaktaydı. Yapılanlar bilinçliydi ve amaç hastahaneyi çekici kılmaktı.. Bunda, çok başarılı oldular... Hasta olan, yalvararak doktordan "taburcu edilmesini" ister, hatta "iyileştim" diye yalan da söylerdi. Çünkü, hastaya göre, cezaevinde daha çok özgürlük (!) vardır. Bu uygulamanın idare tarafından bilinçli yapıldığı bilinmektedir. Cezaevinin daha rahat olduğu olgusu egemen kılınmaktadır. Bu koşullar altında, insanın ne kadar bireysel davranmak zorunda olduğunu ve kendi başının çaresine bakmak istediğini düşününüz!..

Doktorların yaptıkları "tedavi" de koşullara uygundur. Dayak uygulayan çok sayıda doktor vardı. Doktorlar hastanın "taburcu olma isteğini" hiç geri çevirmezdi.

Hastalığa işkence de eklenince, birçok arkadaşımız hayatını yitirdi. Raporlara, "hastalık sonucu

ölüm ya da normal ölüm" diye geçen [138] ölümlerin çoğu, işkence, ağır tıbbi ihmal ve kasıt sonucu meydana gelmiştir.

Tutuklular için, hiçbir doktor muayenesinde, işkence ve darp izleri nedeniyle rapor düzenlenmemiş [139] , bir hastalığa bağlanarak kayıtlar tutulmuştur.Genel olarak, sıkıyönetim uygulamalarında, hiçbir ispata yaramayan ya da olayı kendi lehlerine çok düzenli gösteren kayıtlara rastlayabilirsiniz!..

Cezaevinde direnişler başlayınca, hastahane de işlevlerini değiştirmek zorunda kaldı. Zaten tutuklular da artık birçok şeye uymayacaklardı.

Direnişlerden sonra, hastahanedeki mahkûm koğuşu tutuklular tarafından önemli ölçüde değiştirildi..

(...)

Ölüm orucu, doktorların başına bela olmuştu. Tıptaki deyimiyle "yemek yememek suretiyle ölüm" hiç karşılaşılmayan bir durumdu. Böyle bir hastalık dalı yoktu ve sonuçlarını bile tartışmıyorlardı. Ölüm orucu sonucu, her unsurda tamamen ters sonuçlar meydana geliyordu. Ölüm orucundan sonra, yaşayanlar için ciddi tedavi gerekiyordu ve yapılsa bile, sakatlıklar başgösteriyor, ölüm olabiliyordu. Ölüm orucuna devam edenlere ve ölüm eşiğinden dönüp, bırakanlara ne gibi bir tedavi uygulanacağı da bilinmiyordu. Ölüm orucu sonucu ölüm, Türkiye'de ilk defa görülüyordu...

---

(138) Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından zorla tutturulan uyduruk doktor raporları.

(139) Ayak kemiklerinde erime ve deformasyon olduğu için, sık sık hastahaneye yatan ve (sözde) tedavi gören, Kızıltepeli Y., (PKK Mardin Grubu Davası sanıklarından ve taksi gasbından yargılanıyordu.) "yaşlı bir tutuklu hastanın, gardiyan tarafından dövüldüğünü ve bu esnada öldüğünü bizzat gördüğünü" anlatmıştı.

Ayrıca, kendini yakanlarla hastahanedeki mahkûm koğuşu olağanüstülük kazanmıştı. Hastahanenin tüm personeli direniş nedeniyle alarma geçirilmişti. Baştabip direnişçiler ile kolordu arasında arabuluculuk yapmak görevini üstlenmişti...

Direnişlerden sonra hastahane, sıkı olmasına rağmen (yukarıda açıkladığımız gibi) dayak filan yoktu, olamazdı da. Diğer koşullar, hemen hemen aynıydı. Pislik, yemek durumu, tuvalet izni (ama, bu kez istenildiği zaman çıkılıyordu), tüm hastaların birarada olmaları vb...

M.Kotan, omuzunda çıkan ve büyüyen, direnişlerde kendisine çok acı veren Kist'in alınması için hastahaneye yattı... 3 Ocak 84 direnişinden sonra, bu Kist'in alınmasını koğuştaki doktor arkadaşlar önerdiler...

Direniş içinde temin edilen bir soğan M.Kotan'ın omuzuna bağlanıp, Kist sıkılarak arkadaşlar tarafından patlatılmış, irin ve kan akmıştı. Ama, köklü olduğu için çözüm olmamıştı. Direniş içinde de, bunun tedavisi yoktu. Daha sonra Kist yine büyüyünce, M.Kotan doktora başvurdu... Direnişten sonra, gelen doktorlar (hepsi insancıl kesilmişlerdi!), genel bir muayene yaptıkları zaman, bu Kist'in alınmasına karar verdiler ve M.Kotan'ı da revire yazdılar... Bazı doktorlar Kist'in yerine çekildikten sonra alınmasını, diğerleri geliştikten sonra alınması gerektiğini önerip oyalıyorlardı. Bir türlü hastahaneye yatırıp almıyorlardı. Çünkü, M.Kotan'ı her defasında(!) kontrol edip hakkında sağlam raporu verdiklerinden, Onun hastahaneye yatması çelişkili olacaktı... Uluslararası bazı kuruluşların, ailesi ve avukatlarının başvuruları ile ve sağlık durumunun endişe verici olması, her defasında sağlam raporu(!)na bağlanıyordu. Bir

kez de, mahkeme sağlık kontrolünü istemiş ve bu yüzden gardiyandan çok dayak yemişti... Yüzbaşı da buna kızarak, kendisine, hakkında dışarıdan komutanlığa bir şikayet varmış gibi işkence yaptırmıştı. Revirde de "lan kim bu şikayetleri yapıyor" demişler ve yine sağlam raporu düzenlenmişti...

Türk devleti, uluslararası düzeyde birçok kuruluş tarafından sıkıştırılıyor, Diyarbakır'da da, M.Zana ve M.Kotan'a baskılar yapılıyordu. Doktorlar heyeti gelip bunları biçimsel muayene ediyorlar ve her defasında da "bunlarda birşey yok" tarzında raporlar düzenleyip, gerekli yerlere gönderiyorlardı. Bu raporlar, uluslararası platformlarda Türk devletince kullanılıyordu. Öldü gibi şaialar üzerine, "sağlam"dır gibi cevaplar verilmek için, öne sürülüyordu. (140) Hakkında sağlam raporu verilmiş bir kişinin hastahaneye yatırılması ve tedavi

(140) Birçok kez bazı arkadaşları ve bu arada M.KOTAN'ı da idareye götürüp doktor kontrolünden geçirip, resimlerini çekerek, belli yerlere gönderiyorlardı. Bir keresinde yine, P.UZUN, M.ZANA, K.PİR, M.KOTAN vb.. gibi tutukluları revirde hiç muayene etmeden, birkaç doktora imzalı "sağlam ve birşeyleri yok" raporu verdirilmiş ve sonra -bu doktorlar hastahaneden geliyorlardı- her birinin başında azılı birkaç gardiyan ve çavuş olduğu halde, revirden büyük bir tantana ile ayrı ayrı yerlere götürülüp konulmuşlardı. (Bu yerler büyük salonun ara koridorları ve "köşe bucak" yerlerdi.) Buralarda saatlerce bekletildikten, moral bozucu konuşma ve tehditlerden sonra, yine büyük havalandırmada biraraya getirilmişlerdir. Bu, korku yaratmak, bir resmi çekim ya da teftiş gibi şeylerin olduğu, gazetecilere çıkarılacaklarının belirtisi idi. (Arkadaşlar durumu hemen anlamışlardı.) Bu arada, revir'in önünde, arkadaşlar birbirleri ile konuşma fırsatı bulmuşlar, kısa da olsa, görüşmüşlerdir... Gardiyanların müdahalesine rağmen, K.PİR, M.'a "abi, durum çok kötü, biz ölmesini bilmedik..." demişti. Mehdi'de,"olanlara ya allah ya sabır çekmişti!"

Büyük havalandırmada beyaz bir bezin önünde, sadece don katı bırakılıp, ellerine herkesin ismi yazılı çıtaya tutuşturulmuş kartonlar verilip, üste o günün tarihi ve "Diyarbakır Cezaevi" yazılı yerde , resimleri çekilmiş, bunu gazeteciler izlemişlerdi... Ancak, resimlerini bir subay -ki, kolordu foto filim merkezindedir- çekmişti... Tekrar üzerlerini giyip, iyi bir dayaktan sonra yerlerine konulmuşlardı. Burada yüzbaşı, arkadaşların karınlarına vurarak, "patron, biraz gül yahu bu ne surat asış be" demiş, askerler de kenardan köşeden, "lan i... biraz sırıtsa-

→

görmesi, ameliyat olması bu raporları ve iddialarını yalanlayacaktı. Doktor değişikliği sırasında bir karambolla yatması mümkün olmuştu, amaç, hastahane kayıtlarına geçmek, bu Kist'in alınması ve daha başka sakatlıkların da ortaya çıkmasını sağlamaktı. Hastahaneye yattığı günün ertesi, bir doktor gelecek, "M.Kotan kim , senin neyin var" demiş, Kist'i gördükten sonra, "yahu niye bu işler için sizi gönderiyorlar, işimiz mi yok, seni hemen geri gönderiyorum" deyip ve çekip

---

na" demişlerdi... M.ZANA her zaman olduğu gibi, burada da, gazetecilere laf atarak, yüzbaşının ikazına uğramıştı. Hapishane Raporu 1. Cilt Sh. 103'de belirttiğimiz gibi, gazetecilere bazı şeyler söylemişti! Ve sonuçta, külot katı, idman yapar gibi resimleri çekilmiş, doktor raporu da eklenerek, gerekli yerlere iletilmişti...

Buna benzer ilginç bir olay daha var:

Bir gün, alışagelmiş heyetlerden, bu kez daha kalabalık bir doktor grubu gelmiş ve arkadaşlar bunu bilmiyorlardı. Gardiyan "M.KOTAN gelsin" der ve götürür. Ana koridorda yüzbaşı ve yüksek rütbeli subayları görünce, gardiyan, ara bir koridora M.KOTAN'ı çekip, elindeki futbol şortunu göstererek, "lan bunu al, elimde görmesinler, akşama maçımız vardı, ben sonra senden alırım" der ve devam eder: "Öyle olmaz, elinde görürlerse bana fırça çekerler, pantolonunu çıkar, kendi külotunun üzerine giyin, dönüşte koğuşta çıkarırsın,ben senden alırım..." M.KOTAN acele ile külotu üzerine giyinir ve yürüyüp, revirin önüne gelirler.. Hemen geriye çekip, revirin arkasındaki çocuk koğuşunun önüne götürürler. "Ayı" asteğmen gelir; "otur, istirahat et" "senin tansiyonun var, şu hapları da al, iyi gelir" der...

İki saat kadar orda oturup, "gerçekten istirahat" ettik. Blokun penceresi açıktı ve burası serin bir yerdi. Otururken, N.KALELİ ile M.ZANA'yı da getirdiklerini gören M.KOTAN, (daha başkaları da vardır) bunları görür görmez, muayene olacaklarını anlar, ama "tezgahı" farketmez...

İlaç ve dinlenme tansiyonu düşürür ve üzerinde "kırmızı ipekten yanları beyaz şeritli futbol donu" ile (doktor olup olmadıklarını bilmiyorlar) sıralı oturan doktorların önüne tek tek çıkarılırlar... Doktorlar(!) üzerlerinde futbol donunu görünce "herhalde spor yapmaktan geliyorsunuz" derler... Siz, işe bakın! Arkadaşlar, birşey söylemezler... "Neyin var" diye sorup tansiyonlarını ölçerler, tabii tansiyonlar normalin altındadır... Sonra, Doktorlar uzun bir raporun -önceden hazırlanmış- altını hepsi imzalar ve arkadaşları alıp koğuşlarına geri götürürler... Bu, hiç unutulmayacak ilginç bir olaydır! Tam bir oyun! Tutukluları görüp, etkilenmemek hiç bir doktorun yapacağı iş değildi... Ancak, bunlar idarenin "tezgahı" ile "spor yapıldığı ve sağlıklı olduğumuza" hemen "kanaat" getirmişlerdi. O gün bulunanlardan (...) birisi, şimdi Ankara Gülhane Askeri Hastahanesinde doktor olarak görev yapmaktadır!

gitmiş. M.Kotan'ı akşam üzeri taburcu ettiler. Farkına varmışlardı. Bu iyi de olmuş, hastahanenin durumu ve sakat olmak garantisi yüzünden zaten kalmak istemiyorduk. M.Kotan taburcu olunca, R.Arslan, böbrek rahatsızlığından hastahaneye yatırılmıştı.Fakat konulan teşhis ve ne için yatırıldığı kendisine söylenmemişti.

O zaman hastahane mahkûm koğuşunda, yukarıda adı geçen Kızıltepeli Y., (PKK'li), Kawa'dan İ.CİN, PKK'den Ş.BAĞAÇ (Batman grubu sanığı ve idam hükümlüsüdür), TKEP'ten A.R.KÖSE ile KUK'tan yargılanan K., adlı biri de vardı. (Son KUK davası sanıklarındandı.)

İ.CİN (Kawa) hasta değildi, adli bir iş için hastahaneye yatırılmıştı. Adam öldürme suçundan yargılanan İ.'nin sağ eliyle ateş edip bir polisi öldürdüğü iddia ediliyordu. İ. ise, sağ el işaret parmağındaki sakatlık nedeni ile (sinirdeki kesiklikte vardı) elinin güçsüz olduğu ve bu parmak ile tetik çekilemiyeceğini ileri sürmüş, bu nedenle "sağ el işaret parmağının tetik çekip çekmiyeceğinin tesbiti için" müşahadeye -gözleme- tabi tutulmaktaydı.

Diğer üç arkadaş ise, tüberkülozlu idiler. Ama, durumları çok ağırdı. A.R.Köse'nin boynunda "adelit tüberkülozu" denen, bir rahatsızlık vardı ve rengi kötü idi, çok zayıflamıştı. Ş.Bağaç ve K. ise, ileri derecede tüberküloz idiler. Ş. devamlı olarak kan kusuyordu. Kriz geçiriyordu. K. ise komadan yeni çıkmıştı. Göğsündeki iltihap o kadar fazlalaşmıştı ki, göğsünü birkaç yerden delip, iltihabı hortumla alıyorlardı. Çok zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı. Her ikisi de, İstanbul Çamlıca Verem Hastahanesi'ne sevkedilmişlerdi. K.'de seyahat edecek güç yoktu. Yatakta yatıyordu...

Mahkûmlar koğuşunda az hasta olanlar ağır olanlara bakarlardı. Bu, isteyerek yapılan ve korkulmayan bir görevdi. Ama, hastalığın bulaşması tehlikesi de açıktı. Bizden önce K.'e İ. bakmıştı. Günlerce uykusuz kalmıştı. Daha sonra bizler de, nisbeten yardımcı olduk. Ama en çok A.R.Köse baktı. Kendisi de zaten tüberkülozluydu.. R.'e arkadaşlar, yakın zamanda bulaşıcı hastalıktan yatmayan bir hastanın -öncesi belli değil- yatağını verirler.. Hayvanın bile tiksinti duyup yatmayacağı kadar kirli olan bu yatak, yine de diğerlerine göre temiz(!) idi. Kullanılmış pijamalardan da en az kanlısını giydikten sonra, etrafa bir gözgezdiren R.; lavabonun kanlı olduğu ve buraya Ş.Bağaç'ın ciğerini kustuğunu görür. Duvarlarda hamam böceği kaynamaktadır. Yiyecekleri ne kadar korursanız koruyun, böceklerin istilasına uğramaktadır. İç kısımda, direnişler sırasında kullanılan ve şimdi kapalı bulunan bir mahkûm koğuşu var ve kapısı arkadaşların bulunduğu yere açılıyor.. Ortada, altı kişinin oturabileceği büyüklükte bir yemek masası var ve burada yemek topluca yeniyor. Bulaşıklar, el yüz yıkanan, kan kusulan ve balgam atılan lavaboda yıkanıyordu... Koğuş karavanasını ve tuvaletleri yıkamak görevi de hastalara aitti...

Hastahane deneyimi fazla olan, Y. isimli tutuklu, hem hastahane yaşantısını anlatıyor, hem de yattığımız yatakların öyküsünü genişçe aktarıyordu. "..şu yatakta kemik vereminden ölen C. yatıyordu, ihtiyarı şu yatakta öldürdüler, direnişte koma halinde hastahaneye getirilen N.Büyükkaya şu yatakta can verdi... Şu yatakta ise, Eczacı S.Cizrelioğlu (141) yatıyordu. İçimizde imtiyazlı olan

(141) Diyarbakır'da eczacılık yapan S.CİZRELİOĞLU, "şebeke olarak eroin imal etmek suçu"ndan yargılanıyordu. Çok zengin olan bu adam, 17. koğuşta özel bir ihtimam ile kalıyordu. Bu koğuşun sorumlusu da →

oydu. Yatakta oturabilir, istediği zaman tuvalete gidebilirdi. Yüzbaşı Esat'tan torpilliydi..."

(...)

Direnişten sonra "sözde değişmiş olan" hastahane buydu.

Orada bulunan arkadaşlarla bazı kararlara varılarak, bir takım düzeltmeler yapılıyor, bazı istekler görevlilere iletiliyor:

M.GÜVENÇ'ti. Daha önce (Bak. Hapishane Raporu,Cilt 1, sh: 243-245) belirtilen namussuz sorumlulardan biriydi. İleride bu koğuşta cereyan eden bazı önemli olayları, olaylara adları karışan tutukluların durumunu (tecritlerde vakıf olunduğu için orada ele alacağız) açıklayacağız.

Burada, Eczacı ile ilgili kısa belirlemeler yapmak gerekiyor. Bu adam cezaevinde her bakımdan korundu, bunun karşılığı olarak da İç-Güvenlik Amiri'ne bir otomobil hediye etti. Daha sonra bunu kendisi açıkladı. Bu adamın koğuşta her bakımdan imtiyazlı olduğu ve zaman zaman geceleri yüzbaşı tarafından Diyarbakır'daki evine götürülüp getirildiği, sık sık hastahaneye kaldırılıp ve hatta Ankara'ya nakledilerek, tedavi gördüğü öğrenildi. Kızlarının cezaevine gelip, yüzbaşı ile içeri girdikleri ve babalarını gördükleri, yüzbaşıya "amca" dedikleri, koğuşa her şey yasak olduğu halde, bunun için iki büyük bavulun içeri sokulduğu ve koğuşta ilişkileri serbest bırakıldığı da, tüm tutuklular tarafından bilinmektedir. Yüzbaşının bu adamın kızları ile Diyarbakır'da buluştuğu, biri ile cinsel ilişkiye girdiği, hediye olunan otomobilin, yüzbaşının adına değil, söylendiğine göre karısının adına yapıldığı, ancak Diyarbakır'da kayıt bulunduğu ve yüzbaşının başka bir arabasının da olduğu öğrenildiği için, açığa çıktığı, Eczacının da bu işi deşifre ettiği anlaşıldı. (sözü edilen Mehmet Güvenç'tir)

Hastahanede de özel işlem görüp, korunduğu, bakımının olduğu ve kızlarının oraya özel olarak gelip gittikleri de herkes tarafından bilinmektedir.

Koğuşta, M.BALLI'nın bunu soyundurup, tuvaletin yanındaki kısımda, kendisi de soyunuk olarak Eczacı'nın etek traşını yaptığı ve bu konuya Sorumlu M.GÜVENÇ'in göz yumduğu , M.BALLI'nın birçok kez külotla çıktığı koğuşta görülünce; R.ERCANLAR, H.YİĞİT ve H.YERLİOĞLU (olayı deşifre ettikleri için, bunlara koğuşta daha sonra bir komplo düzenleniyor...) Sorumlu ile Eczacı'nın (bu kesin değil) M.BALLI'yı kullandıkları, çıplak olarak birlikte içeri girip, M.BALLI'nın sonra çıplak çıktığı ve çıkınca "etek traşı olamıyor ben yapıyorum" dediğini ortaya çıkarıyorlar. Başları da belaya giriyor. Yüzbaşı, bu deşifrasyon ve Eczacı'nın yüzbaşı ile ilgili konuşmasından sonra, hoparlörden, "burada kimse kimseye hizmet edemez, bazıları etek traşlarını bile ona buna yaptırıyorlar... ben şöyle böyle yaparım" diye konuşma yaptı. Daha sonra koğuşta komplo yapıldı...

Ankara 4 nolu sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmak üzere Eczacı, nakledildi ve orada yargılandı...

1-Bulaşıcı hastalarla diğerlerinin ayrılması,
2-Koğuşa ilaçlama yapılması,
3-Yatak ve koğuş temizliği dışında, hiç bir angaryanın kabul edilmeyeceği vb...

Koğuşa verilen ilacı kendileri yapıyorlar (kendi paralarıyla alınan). Bulaşıcı olan ve olmayan hastaların ayrılması talebi kabul edilmiyor. Angarya işlerin kabul edilmeyeceği konusunda ise, kesin tavır alıyorlar. Sürtüşmeler oluyor. Hastahane idaresinin epeyce ısrar ve tehdit etmesine ve hatta bir keresinde İ.Cin'i dövmeye kalkmalarına rağmen -R. müdahale ediyor- hiçbir angarya iş yapmayacaklarını Cezaevi Müdürü ve Baştabip ile görüşmede de ısrarlı olduklarını belirtiyorlar.

Bu arada, R.'in ameliyatı için doktorlarla tartışma olur... (142) Cezaevi bünyesindeki bütün

(142) Hastahaneye yattığının onuncu gününde, aniden R.'in ameliyat olacağı bildirilmişti. Bundan önce durum şöyle oluştu: Röntgen ve kan tahlilleri yapılmış ve barsakların temizlenmesi için verilen ilaçlar kanamaya neden olmuştu. Gerek bu kanama ve gerekse alınan kanlar (tahlil için) zaten takatsiz olan vücudu daha da takatsiz bırakmıştı. Vücutta bir titreme başlamıştı. Kanamanın durdurulması için mahkûmlar koğuşuna bakan Başçavuşa durum anlatılmış ve tabip'e haber vermesi istenmişti. Ama, hiç kimse ilgilenmemişti. Röntgen çekimi sırasında damardan vurulan iğne yüzünden de fenalık gelmişti. Daha sonra ise, kendiliğinden kanama durdu. Hemşire onuncu gün sonunda; "yarın ameliyat olacaksın, göbeğinin sağ tarafındaki kılları bugün traş edip, hazır ol" demişti. R. ise, "neden ameliyat olacağım, benim hastalığım nedir?" deyince, hemşire, "ben bilemem, doktor bilir. Herhalde böbreğinde iltihap var, bunu alacaklar" demişti. Bunun belirlenmesi üzerine, "doktor gelip bana hastalığımı bildirmezse, ameliyat olmam" diye cevap vermiş R., hemşire büyük bir hışımla çekip gitmişti.

Bu koşullarda ameliyat olmak büyük bir aptallıktır. Zaten daha önce de koşulları değerlendirerek, bunun yanlış olacağını ve ameliyat olmamak gerektiğine arkadaşlar karar vermişlerdi. Başından beri yapılan işler ve içinde bulunulan koşullar çok kuşku verici idi. MİT ve Polis'in baskıları işe karışıyor, zorlama altında ameliyat masasında kalmak kuşkusu vardı. Bu nedenlerle, ameliyat olmamaya karar verildiğinden, R., bu konuda tavır almaya ve bir an önce cezaevine gitmeye hazırlanır. Hemşire gidip doktora haber verdiği için, doktor gelip görüşmek ister ve şunu belirler: "sağ böbreğinde (başparmağının boğumunu göstererek) şu kadar taş var. Ameliyat ile bunu almak gerekiyor" der. R. ise, "Acaba, taşın kendiliğinden düşme olanağı var mı? Tahli-

işlevler, işkence amacına yönelik düzenlendiği için, sağlık sorunları da bundan ayrık olamazdı. Ayrıca en çok kullanılacak şeyde buydu ve bunu çok ustaca kullandılar. Sağlık durumu tutukluları tehdit eden en önemli şeydi.

Doktorların işkencelerde önemli rolleri vardı. Bunu, yukarıda yer yer belirtmiştik ve basın organlarında da belli oranlarda konu açığa çıktı. Bu konuda rol almayan doktorlar, yine bir örnekle belirttiğimiz gibi, (bunun çok örneği var) hemen görevden alınıp başka yere gönderilmekteydi, ya da bizim bilmediğimiz biçimde tecrit edilmekteydiler. Bizzat işkence yapan, işkenceye katılan doktorlar vardı. Tutukluları döverek, gardiyanlara nasıl dövülmesi gerektiğini eğitim ile öğreterek "doktorluk" yapanlar vardı. Tutukluların nerelerine vurulduğu zaman az sakınca getireceğini, ya da

---

yeme altı ay kadar var, bu süre içinde idare ederse, cezaevi koşulları içinde ameliyat olmak istemem" der. Doktor çok kızar ve bir hastanın doktora soracağı doğal bu sorular karşısında şunu belirler; "Senin tahsilin var mı?" (üroloğ, oparatör olan ve binbaşı rütbesindeki bir doktor) Doktorun sorusuna karşılık R., "evet, avukatım" der. Doktor başlar nutuka; "bir de avukat olacaksın, şayet taş düşecek olsa, neden seni ameliyat edelim. Sonra, sivilin koşulları buradan çok mu üstün..." R. doktorun söyledikleri karşısında bazı belirlemeler yapmak zorunda kalır:

"Ben burada bulaşıcı hastalarla birlikte yatıyorum. Hastabakıcınız olmadığından, birbirimizin hastabakıcılığını yapıyoruz. Yattığımız yatakları görüyorsunuz. Koğuşun temizliği bizlere yaptırılıyor. Bir haftadır kanama geçiriyorum. Başçavuşla nöbetçi doktora haber gönderdim, kimse ilgilenmedi. Israr etmesem, ne için ameliyat olacağımı bilmeden ameliyat masasına yatacaktım. Doktorluk sadece kesip biçme işi değildir. En azından ameliyat olacak hastaya bazı açıklamalar yapılmalı ve önceden hasta psikolojik olarak ameliyata hazırlanmalıdır. Ben, sizin bıçağınız altına yatmam..." Bundan bir gün sonra da taburcu edilir.

Ameliyat olmamayı idare ve doktorlar aleyhimize kullandı... Bunu, zaten tahmin etmiştik. "Efendim, biz adamı ameliyata hazırlıyoruz, o kadar emek veriyoruz, son gün ameliyat olmaktan vazgeçiyorlar. Sivil bir hastahanede 500 bin liraya zor olacak bir ameliyatı, burada bedava yapıyoruz, yine de yaranamıyoruz..." diyerek kendilerine propaganda malzemesi yaptılar ve bunu tutuklulara ve görüşçülere de söylemeye başladılar. Hastahane ve doktorları teşhir, görüşçülerimiz ve tutuklu arkadaşların burayı çok iyi bilmelerinden, fazla ileriye gidemediler...

nerelere vurulmasının daha iyi olacağını gözümüzün önünde gösteren ve gardiyanları böyle ajite eden doktorları gördük.

Hiçbir doktor, işkence ile ölüm ve yaralamalarda gerçeği belirten rapor vermezdi, vermedi...

Cezaevi doktorları aynı zamanda sorgulamanın da doktorları idiler. Hastahane doktorları da buraya gidip gelmekte ve oradan birçok yaralı, ölü hastahaneye getirildiği için, durumun içindeydiler. İşkence sonucu ölümleri, tersine raporlarıyla her zaman örtbas ettiler. Bu nedenle, işkencecilerin suçlarına ortaktırlar. İçlerinde tutukluları itiraf ettirmek için çabalayanlar oldu. (Cezaevinde 1982 sonu ile 1983'ün ilk aylarında görevli olan doktor) En önemlisi, işkencecileri cezadan kurtarmak ve cezaevindeki yapılanları örtbas etmek için, tutuklulardan "hastalık ve sakatlıklarının cezaevi ile ilgisi olmadığı ve tutuklanma öncesi meydana geldiğine" dair imzalattırılan ve parmak bastırılan yazılı belgeler alındı. Kimse sakatlığa ve ölüme sahip çıkmıyor, kim vurduya gidiliyordu. Bunu, havada bırakmanın en güzel yolu, konuyu belgeye ve rapora bağlamaktı. (Ama, hepsi tek tek ortaya çıktı, çıkacak da.) Bu tür belgeler, hemen hemen herkesten alındı ve dosyalara konuldu. Koğuştaki arkadaşlar uyarıldı, tehlikeli bir hastalık yazmamaları (kalp ve astım gibi) istendi. Çünkü, böylece ölüm daha kolay olabilirdi! Mantar, gözlerde konjoktivit gibi önemsiz hastalıkların belirlenmesi istendi ve herkes bunları yazmaya başladı...

Yine, doktorlar, 1984 Ocak direnişinde (3 Ocak 1984) "zorla elbise giydirme operasyonu" sırasında, ekip olarak bütün araç ve gereçleri ile "dayak fabrikasında" görev aldılar. (Bu konuyu ileride direnişlerde inceleyeceğiz.)

Verem taraması sırasında veremli olduğu saptananların tedavileri tam olarak yapılmadı, tersine vereme yakalananlar sağlam olanların yanlarına verilerek, aktif tüberkülozun yayılmasına çalışıldı... Buna doktorluk denir mi?

Bu bölgedeki doktorlar, tıp bilimini ve "yeminlerini" işkencecilerin ve sömürgecilerin eline bir işkence aracı olarak verdiklerinden, insanlık suçu işlediler. Bunları bu kitaba sığdırarak anlatmak mümkün değildir. Bunlardan mutlaka hesap sorulmalıdır. Dünya tıp bilimi ve otoriteleri, Türkiye'deki namuslu unsurlar (doktorlar) bu konuyu mutlaka tartışmaladırlar. Bu olay, çok ciddidir.. Hayvanlar üzerinde bile denenmeyen biçimde, bizlere bir kobay denemesi uyguladılar..

g- Mahkeme ve gidiş-geliş.

Daha önce (Bak. Hapishane Raporu, Cilt 1, sh: 96) mahkemeye gidiş-gelişler genel olarak açıklanmıştı. Burada, koğuş dışı ilişkiler ve bazı somut olaylarla konuyu daha detaylı ele alacağız. Bazı tekrarlar olsada, sorunun daha iyi anlaşılması bakımından yarar görmekteyiz.

Bilindiği gibi, mahkeme, cezaevlerindeki herhangi bir tutuklu için en heyecan verici olaydı. Kesinlikle, hüküm giyeceğini bilen kişi için de, bu böyledir...

Mahkemeye gidecek kişi, günlerce önceden hazırlanmaya başlar. İlk hazırlık, düşüncesindeki hazırlıktır. Mahkemede hangi sorularla karşılaşacağını, sorulara nasıl cevap vereceğini kafasında tasavvur etmeye başlar. Hazırlık, cezaevinde bu işleri bilen ve mahkeme olayı başlarından geçenlerin bilgilerine başvurularak, ayrıca, tutuklunun

avukatıyla sık sık görüşmesiyle yapılır. Avukatıyla birkaç kez görüşmesine rağmen yine çağırır. Avukatın sık sık gelişine rağmen, konuşulan şeyler hep aynıdır. Avukata, "mahkeme gününden bir gün önce yine gel", "duruşmaya mutlaka katıl" tembihi sıkı sıkıya yapılır. Öyle bir heyacanlanmıştır ki, avukatının söyledikleri onu tatmin etmez. Cezaevinde biraz bu işlerle uğraşan ve hele mesleği avukat ya da hakim olanlar varsa,durumunu bunlara da defalarca anlatır. Ne kadar doğruyu belirlerseniz belirleyin ve ne kadar bilmiş olursanız olun, dünyanın en güçlü avukatı bile olsanız, tutuklu cezaevindeki danıştığı kişiye daha çok güvenir. Onun dediklerinin olacağına inanır. Onu, esas rahatlatan cezaevindeki "danışmanı"dır.

Bu duruma, cezaevlerinde "mahkeme koması" denir. "Koma" duruşma günü son haddine varır. "Mahkeme koması"nın yarattığı sinirlilik, mahkeme sonrası gevşer. Mahkemeden gelen kişide ilk olarak yatma isteği vardır. Mahkeme ile ilgili birşey soranlara çok zor cevap verir. Zaten tüm tutuklular mahkeme havadislerine bayılırlar, ısrarla da sorarlar. Gelen de bunu bildiği için anlatmamazlık edemez... O gün derin bir uyku çeker, "mahkeme koması"ndan çıkmış ve rahatlıkla anlatabilir.

Diyarbakır'da, bu tam tersinedir. Mahkeme günü heyecanla beklenen bir gün değildir. Mahkeme günü, endişe ve korku ile beklenir. Kimse mahkeme olsun istemez. Tutuklu, istemediği bir savaşa zorla gönderilmenin psikolojisini yaşamaktadır. Onun için, verilecek ceza, hakim ve savcıların soracağı sorular, kendi ifadesi önemli değildir. Hatta, itiraflarla üzerine ağır suçlar atılmasını da önemsemez. Onun için önemli olan, bu mahkeme illetinden kurtulmaktır. Olanak olsa, verilecek

cezanın daha fazlasına bile, mahkemeye çıkarılmamak karşılığı razı olabilir. Yüzlerce insanın ağzında defalarca duyduğumuz bu durum, hazin ve ilginçtir. Dünyada eşi görülmemiştir...

Bir şair'e sormuşlar: "Ankara'nın en çok neyini seversin?" diye, O da, "İstanbul'a dönüşünü" demiş. Tutuklu da mahkemeden koğuşa dönüş için can atmaktadır. Mahkeme günü koğuş, tutuklu için bir "sevgili"dir. Böyle özlenir... O koğuş ki, ne kadar vahşi, korkunç ve çekilmezdi.. Koğuşa kavuşmak, savaş sonrası "sevgiliye kavuşmak"tır. O anda, tutukluların tümüne sorsalar, "ilk isteğiniz nedir" diye, tamamı, "koğuşta olmak" deyiverirler...

Eğer, tutuklu biri tahliye olmuşsa, sevinemez, onbeş günden önce bırakılmayacağını ve bu arada herkesten çok işkence göreceğini bilirdi...[143] Tahliye onun için belirsizlik demekti. Bazen, aylarca salıverilmeyen tutuklular vardı.[144]

Mahkemeye gidecekler, sabahleyin kalk saatiyle kalkar, hemen traş olur ve tuvalet ihtiyaçlarını giderirlerdi. Mahkemesi olanlara herşeyde öncelik

(143) Tahliye olan kişi, şayet idarenin adamı değilse, tahliye gününe kadar olağanüstü bir işkenceye tabi tutulurdu. Koğuştan alınarak başka yere konur ve bununla iki amaç güdülürdü: **birincisi**; bir daha devrimcilikle uğraşmaması için pişman etme, **ikincisi**; yaratılan bu korku şoku içinde, tahliye sırasında, yargılandığı arkadaşları ve koğuşu hakkında bilgi vermeye -ihbara- zorlanırdı. Yüzbaşı, "istersem seni tahliye etmem" derdi. Oysa onun elinde birşey yoktu, kimse bunu anlamaz ve korkardı. Bazen de, yüzbaşı, örnek olsun diye, gerçekten, birçok yalan söyler, eder eyeler ve tahliyeyi engellerdi... Bilgi vermeyenleri, tahliye etmemekle tehdit eder, bekletirlerdi. Aç-susuz bırakılır ve günlerce döverlerdi. Görüşe çıkarmazlardı. Kapıdan döndürüp, bir hafta daha kafadan beklettikleri olurdu. Bu tehdide gelmeyeceğini anladıkları zaman, bırakırlardı.

(144) PKK davasından yargılanan B.ULUDAĞ isimli tutuklu, tahliye kararından 8 ay sonra salıverildi. Yine (PKK Batman-Ek davasından yargılanan) çok genç bir tutuklu olan A.KOÇER'in tahliyesinin bir buçuk yıl farkına varılmadı. Mahkemede sorgusu sırasında durum ortaya çıktı. Bu örnekler çoğaltılabilir.

tanınır, herkes onlara yardım ederdi. Bu bir "savaşa gidişti" ve herkes onlara acırdı. Nasıl gelecekleri belli değildi, "gidip te gelmemek, gelip te görmemek" gibi bir ayrılık havası sarardı koğuşu.. Sabah 6.30'da çıkılır, bu saat'te çoğunlukla sabah karavanası gelmemiş olduğundan, koğuşta yiyecek birşeyler varsa çok ölçülü yenir ve bazen de hiçbir şey yenmeden gidilirdi. Zaten, o tantana, heyecan ve baskı karşısında birşeyler yemek mümkün değildi. Ayrıca, mahkemeden dönünceye kadar, bir daha tuvalete gidilmeyeceği için de birşey yenmemesi tercih edilirdi... Hiç kimse birçok arkadaşının başına gelen, ishal iken donuna kaçırma ya da altına işemenin kendi başına gelmesini istemezdi. İşi, yine "Allaha"(!) kalmıştı. Koğuştan çıkılacağına yakın, ihtiyacı olmasa dahi, tutuklu bir kez daha tuvalete gidip işi sağlama bağlamak(!) isterdi. Şayet tuvalet dolu ise, arkadaşına, "tuvaletteki, mahkeme tuvalete girecek" diye -cezaevi dilinde böyle- seslenir ve arkadaşı apar-topar, işini bitirmeden çıkardı. Zaten tuvalete her giren, etrafına bakar, "mahkemeye gidecekler-den tuvalete girecek var mı?" diye sorar, sonra girerdi.

Mahkeme için çıkan tutuklu, gardiyana, örneğin; "A. U..., Diyarbakır, mahkemeye gitmek için emir ve komutanıza hazırım komutanım" diye tekmil verirdi. Koğuşta birden çok mahkemeye gidecek varsa, hepsi ayrı ayrı bu tekmili verirlerdi. Gardiyan, "arama vaziyeti al" komutunu verince, mahkemeye gidecekler yüksek sesle ve hep birlikte, "emredersin komutanım" dedikten sonra, soyunmaya başlarlardı. Gardiyan ve yardımcısı, elbise, ayakkabı ve çorapları iyice kontrol ettikten sonra, "don indir, silkele" der. Herkes donunu dizine kadar indirip, silkeler. Böylece donun içinde

birşey saklanmamış olduğu anlaşılırdı. Arkasından "geriye dön" komutu verilirdi. Geriye döndürüldükten sonra, bacakları hafif açtırıp ve domalma durumu istenir, mahkemeye gideceklerin kıçları teker teker araştırılırdı. Sözde, bunu tedbir için yapıyorlardı... Henri CARRİERE'nin KELEBEK ROMANI'nın kahramanı, tüp içine koyduğu paraları kıçında sakladığı için,bizim de aynı şeyi yapmamızdan, kıçımızda yazı vb.. götürebileceğimizden korkuyorlardı(!) [145] Ama, asıl neden, kişiliğimizi aşağılamaktı. Düşman, Kürdistan'ın toplum yapısını da iyi tanımıştı. Bu tür, kıça bakmak ve domalmaktan gururumuzun kırılacağını biliyorlar, bunu bilinçli olarak yapıyor, yaptırıyorlardı. Ayrıca, askerlerin sekso-manyak eğilimleri de artıyordu. Nitekim, genel direnişler başlamadan çok önceleri, ölümüne dayak yemek pahasına, askerlerin kıçlarına bakmalarına karşı, sanıklar yer yer direnmişlerdir. Bu işi o kadar geliştirdiler ki, askerler bizleri döndürüp, sulanmaya da başladılar. Kıçımıza bakıp, özellikle genç arkadaşlara ilgi göstererek, "ah, of çekmeye" işi vardırdılar.Bu, bizi aşağılayan ve onurumuz kıran bir şeydi. Bu uygulamaya karşı bilinçli olmak ve bunu bizlere kullanamayacaklarını onlara göstermek için, rahat olmak gerekiyordu. Ama, yapılamadı..

Evet, artık bu işlemden sonra koğuş önündeki arama bitmiştir ve "giyin" komutuyla çok acele giyinilir..

Daha önce de kısa olarak belirtmiştik. Mahkemeye, kağıt, kalem, mendil, para, saat, sigara,

(145) Bundan önceki sıkıyönetim dönemlerinde, örneğin, 1971 uygulamalarında, arkadaşların bazıları, bu denemeleri yapmışlardı... Ellerinde bu deneylere dayanan bilgiler de vardı. Örneğin, 1971'de, sıkıyönetimden sivile nakledilirken, DDKO sanıkları idareye kaptırmamak ve zulalarında da bulundurmak için, önemli miktarda parayı tüplere ve kıçlarına sokarak, Diyarbakır Sivil Cezaevi'ne sokmuşlardı.

kibrit vb.. götürülmesi yasaktı. Cepler bomboş olacaktı. Gözlük yasak değildi, ama, dayak ve sataşmalar, arabalarda sıkışmalar sonucu kırılacağı için, genellikle çok zorunlu olanlar dışında, gözlük te götürülmezdi.

Mahkeme gidiş-gelişlerini biraz daha açıp, somut olaylara indirgeyerek devam edelim.

Aramadan sonra, idareye yakın koridorlara -burası mahkemeye gideceklerin toplandıkları yerdir- kadar marş söylenerek, her koğuş ayrı ayrı gelirdi. Grup davası olanları ayrı, tek tek kişileri ayrı bir yere toplarlardı. Koğuşundan mahkemeye gidecekleri getiren gardiyan, mahkeme kıyafeti olan; pis, kirli, yırtık, bit dolu ve siyah boya ile boyanmış montları gösterip, "mont giy" der ve herkes kendine birkaç saniye içinde bir mont seçerdi.(146) Ve acele arkamızı dönüp, yüzümüzü duvara çevirdikten sonra, gardiyan "kelepçe vaziyeti al" der ve sıkı sıkı kelepçe vurduktan sonra, yoklama yapan yazıcıya teslim ederdi. Tüm bu işlemler saat 7'de tamamlanırdı. Grup davalarının ilk günlerinde, idare, duruma iyice vakıf olmadığından birkaç gün, çok erken çıkarma ve yoklama işlemleri yapıldı. Buna daha önce değinmiştik, burada biraz daha açalım:

Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde ilk başlayan grup davaları DDKD ve Özgürlük Yolu grup davalarıdır. Baskı ve işkencelerden önce başlamış davalardır ve yine o seyirde devam etti. Tahliye olabileceklerin çoğu da tahliye olmuştu. Bu davalar için özel bir önlem alınmadı. İlk grup davası, PKK Merkez, Urfa, Mardin, Siirt,

(146) Mont, ilk defa PKK davası sanıkları tarafından giyildi.Bu montları giyince,tam esirlere dönmüştük.

Diyarbakır sanıklarını içeren ve çoğunluğu tutuklu, toplam 500'ün üzerinde sanığı bulunan davaydı. Bu davanın başlaması, cezaevindeki baskı ve işkencenin başladığı ve direnmelerin kırıldığı bir döneme rastladı.Büyük güvenlik önlemleri alındı. Mahkemeye gidecek sanıklar, ilk duruşma için gece saat 00.30'da, alarm altında koğuşlardan çıkarıldılar ve cezaevinde panik yaratıldı. Askerler, hoyrat biçimde koğuşlara dalıp, mahkemeye gidecekleri bağırıp, çağırıp, dayak ve küfürle aldılar...Ve dışarıda dayak altında, bağırmalar ve büyük vaveyla ile salonda sıraya koydular... Marşlar ve sonuna kadar açılmış teyplerin sesleri arasında, vahşi bir gün yarattılar... Kendileri de başlangıçta bu işlere hazır değildiler. Sanıkları döverek, cezaevini sindirerek, böyle kalabalık bir grubu mahkemeye götürmeye başladılar,ama kısa zamanda duruma egemen olup, işleri rahat biçime getirdiler.Uykusunu alamayan asker de olduğundan daha hırçın davranıyordu... Böylece hem askerler hem de sanıklar üzerinde baskı yürütülerek,olağanüstü önlemlerle ilk toplu duruşma açılmış oldu.

İşlemlerin erken bittiğini görünce ve sanıkları sindirince, idare ikinci gün saat 2'de,diğer günler de daha geç koğuştan almaya başladı.Artık ne kadar büyük grup davası olursa olsun , saat 06.30 dan önce çıkarmadılar.Buna rağmen mahkemeye rahatça yetişiliyordu.Zaten mahkeme kendisini cezaevine göre ayarlıyor, hangi saat oraya varılırsa,o saatte duruşma oluyordu...

Birazda kelepçe konusunu anlatalım: Eller arkadan kelepçelenirdi.Böylece yüzünü silmek,sinek kovmak,burnunu silmek,gözünü kaşımak,hiçbir şey mümkün değildi.Bu kelepçe tarzı bir süre sonra omuz ve boyun kısmında çok büyük ağrılar oluşturur

çekilmez hal alırdı.Bu ağrı günlerce sürerdi. (Bunun sanıklar üzerindeki etkisi mutlaka araştırılmalı,boyun kısımlarında yaygın yara,kireçlenme,tüberküloz gibi hastalıklara etkisi olabilir veya nedeni olabilir).Bu halde birbirine yakınlaşan kürek kemikleri kopacak gibi oluyordu.Kelepçe bu vaziyette genel olarak bilekleri kavrayacak biçimde ve sıkılık derecesi,sanığın durumu,gardiyanın kişisel niteliği ile orantılı idi.Kendisinde insanlığın kırıntısı kalmış olan asker biraz gevşek vurur,diğerleri ise,sıktıkça sıkarlardı.Sanıklar ağrıdan " Komutanım kelepçe çok sıkıyor diye " bağırmaya başlarlardı,bağırdıkça dayak yerlerdi. Bazen gelip gevşetirlerdi. Ama,biraz gevşetirlerdi. Bazı askerler kelepçeleri kontrol edip gevşek olanları da sıkarlardı. Zaten arabada itilip kakılırken bu sıkıştıkça sıkışırdı.. Bu önemli değildi daha zor durum şuydu: 30'ar kişilik gruplar oluşturulup, bunların kolları arasından geçirilen bir zincir, öndeki ve arkadakinin kelepçesine bağlanır,ortadakilerin göğüslerine dolanır, koltuk altlarından geçerdi.Eller arkada kelepçeli,başlar öne eğik,belden aşağı yatık vaziyette,önden çeken,arkadan gidemeyen üzerlerinde o montlar olan tam bir hayvan sürüsü gibi çıkardık ve tüm yetkili yetkisiz insanların, basının ve TRT'nin gözleri önünde mahkemeye götürülüp-getirilirdik. Öndeki çeker,arkadaki çeker, tüm sanıkların sıkı kelepçeleri daha da sıkılır ve elleri kan içinde kalırdı. Sonuçta " Bilekler kan içinde " olurdu. Ve şişerdi,morarırdı. Eller tamamen uyuşurdu. Şişen ellere oturan kelepçe bilekleri keserdi.

PKK merkez davası ile Rızgari Ana davası tutuklularına ilk günlerde bu tür zincir vuruldu. Ve bu uygulama o arada izinde olan (Ya da başka yerde) İç Güvenlik Amiri'nin yerine bakan başka bir yüzbaşı tarafından gevşetildi. Tekrar gelen İç-

Güvenlik Amiri birkaç gün daha uyguladı. Bu kez sanıklar arabalardan çok önceden indirilip yürütüldü. Ve bunu, hakimler , savcılar, generaller seyretti,görüşçüler seyretti.. Sonra Yüzbaşı yaptığıyla şişip, övünmeye ve kabarmaya başladı, " Nasıl da hizaya getirmişti bunca insanı.. " Evet nasıl hizaya getirmişti? Bu uygulama sonradan kaldırıldı. Zincirsiz ama, aynı yöntem uygulanarak, gidip - geldik. Başka gruplara bu zincir vurulmadı.

Tüm bu baskı ve zor altında,birde, mahkemeye götürmekle görevli gardiyanların sataşmalarına, olmadık sorularına ve küfürlerine muhatap olduk. Cevap vermek ayrı bir dertti ve dayak başlardı. Ama,giderken bir fark vardı, görünen yerlere vurulmaz,mahkemeye giderken atılan dayak dönüş kadar ağır değildi. Bu konuda gardiyanlar uyarılmış ve teşhir olmaktan önemli ölçüde çekinilirdi. genellikle copla kıça, vücuda ve potinlerle ayakaların kaval kemiklerine vurulurdu. Bu da görünmezdi. Ardından " Andımız ", " Atatürk'ün Gençliğe (Türk) Hitabesi ", ve marşlar söyletilir. Marş söylerken, yüzümüz duvara dönük eller arkadan kelepçeli, başlar öne eğik olarak dizlerimizi çekebildiğimiz kadar çekip tempo tutardık. Ter kan içinde kalırdık Var gücümüzle bağırırdık, yine de " Bağır lan " diye uyarılırdık. Bazen, kelepçeli ve zincire bağlı olarak, koridorda dolap beygiri gibi dolaştırıp, yürüyüş yaptırırlardı..Bizde, dolap beygiri olduğumuz hissi uyanırdı. Yerimizde sayarken, yürürken, dizleri iyi çekmedik mi, (İyi olup olmaması onların takdiri) bacaklara copla vurulurdu. durduğumuz zaman tekrar sataşma başlar. Sataşma konusunda insana illallah (!) dedirtenler vardı.. Bizim davada duruşmaya gelenlerden en çok R'e sataşırlardı. R ve M'ı bayılanların yanına götürüp, " Lan bunların sebebi sizsiniz, ayıltın, yazık bu çocuklara, masaj

yapın vb.. " diyerek, arkadaşları kötü duruma sokarlardı. (147)

Ardından mahkemede nasıl davranacağımızı belirten ikazlar birkaç kez yapılır. Her mahkemeye gidişte," mahkemede cezaevinden bahsedilmeyecek,sağa-sola, dinleyicilere bakmak yasak,devamlı hakimlerin arkasındaki (Adalet Mülkün Temelidir) yazısına bakılacak,tuvalete gitmek için izin istenmeyecek, mahkeme heyeti tuvalete götürün dese bile kimse gitmeyecek,hakimlere tekmil verilip,komutanım denecek ve esas duruşta durulacak,gardiyanlar dışında hiç bir asker ile kesinlikle konuşulmayacak vb.."tenbihler yapılır,"Bunu yapmayan olursa ...im, döverim"diye tehditlerle karşı karşıya kalırdık.

Duruşmaya gitme subayların salona girmeleri ile başlar,"Dikkat"komutu verilir,yüzbaşı içeri girer şöyle bir bakardı ve İstiklal Marşı okutulurdu...

(...)

"Kıt'a dur"dendikten sonra,gidiş hazırlığı başlardı.Duvara dönük dururken,yüzbaşı bazı arkadaşlara "Ne haber patron" (148) der,elleri ile sırtlarını sıvazlardı!Arada bir de"Ne zaman idam olacaksınız sizlerin ipini ben çekeceğim"derdi.Buna inanıyordu ve kendini hazırlamıştı,askerleri de bu konuda

(147) Bir gün yeni bir gardiyan,öğretilmiş olacak ki,gelip R'e sataşmaya başladı.Çok gıcıktı..E'de R'nin yanındaydı ve dönüp çok sert biçimde bu gardiyanın yüzüne baktı.E' ün bakışından gıcık almamak mümkün değildi.Çünkü,bakışı bir acayiptir.Zaten gardiyanın yüzüne bakmak yasaktı ve E'ün bakışı bu yasağı daha da ağırlaştırıyordu.Çünkü gardiyanlar tanınmaktan korkuyorlardı.E ,bakmaya devam edince,gardiyan R'i bırakıp,E'ü dövmeye başladı.Mahkemeden dönünce,R ,E'e ,"Neden adama ters ters bakıp,boşuna dayak yiyorsun" deyince,E'de "Sana çok sataşıyorlar,ben de dayanamıyorum,ters bakınca seni bırakıp bana döneceğini biliyordum,bunun için yaptım" dedi.

(148) İşin ilginç yanına bakınki,Rızgari 1978 ayrışmasında X'da(!) aynı dili kullanıp,R'e "Patron" deyip,bunu, ayrılık metnine yazmıştı da.Yüzbaşı da R.Arslan,M.Kotan,K.Pir,M.Zana,P.Uzun vb.. arkadaşların karınlarına vurup "Patron ne haber(!)" diyordu

oluşturmuştu.Onun"Ne haber patron"diye sırt sıvazlaması parolaydı.Bu mahkeme dönüşü"Dövülecek kişileri gösteriyorum"demekti.Mahkeme dönüşü cümbüş var demekti.Mutlaka da öyle olurdu.Bu bir sinyaldi. (149)

Sağa dön dendiği zaman sağa döner,zincirli olarak yürümeye başlayarak mahkemeye gitmeye hazırlanırdık.Dış kapıdan çıkarken,orada bulunan asker bütün kuvveti ile sırtımıza vurup,tek tek sayardı.Tam bir hayvan sayımı gibi!.Bu sayım aynen dönüşte de olurdu.Cezaevinden başlarımız önde,birbirimizi çekiştirip çıkardık.Önden bir asker bizleri çekip,arkadan diğerleri tekme tokat dürterler demir bir merdivenden omuzlarımızdan tutulup her tarafı kapalı arabaya bindirilirdik.İterek ve sıkıştırılarak,o kadar insan daracık bir yere,üst üste sıralı olarak sıkıştırılırdık.İki tarafı dönmeli olarak kamyona yerleşir,çekilmesi en zor azap çekilirdi. Orta kısım gardiyanlar için bırakılır,zincir olduğu için,birbirimize dolanırdık.Bizimle birlikte binen gardiyanlar, ana avrat küfürle,vurarak ve işkence ederek bizlerin konuşmalarını ve haberleşmemizi önlemek isterlerdi. İşte, bizi böyle götürüp getirirlerdi.

Sıkışıklık dayanılmaz hal alırdı.Ter,inleme bayılmalar vb..Bu sırada,arkadaki kelepçeler kendiliğinden sıkışır -amerikan kelepçesi- bileğe iyice oturup,boğmaya başlardı.Kurtarmak için oynattığın zaman daha da sıkışırdı.Mümkün olduğunca,orayı hiç bir

(149) Bir defasında M'nin belini sıvazladı.Ogün arkadaşları ayrı bir uygulamaya soktular.Kamyonun arkasında bir yere alıp,karanlıkta bütün gardiyanlar üzerlerine çullandılar,arada M komaya sokuldu ve arabadan indirilip ayrıldı.Giriş kapısında yüzbaşı tarafından kenara çekildi.Çok bitkin vaziyette olan M'ın koluna girip getiren gardiyanları yüzbaşı ayırarak M'ın karnına vurup "Ne haber patron,nasılsın" dedi.(Yüzbaşı aslında çok korkaktı,bazı arkadaşlara bir şey olmasından korkardı,ama uygulama da yaptırırdı).Arkadaş: "görüyorsunuz,haberinizin de olmaması mümkün değildir,yapılan haksızlıktır.." diye cevap verdi.Yüzbaşı arkadaşı hemen içeri gönderip,koğuşa aldırdı.Bundan sonra,bir süre arkadaşa pek karışmadılar

yere değdirmeden ve koruyarak,kendini sıkarak acıya katlanmak gerekiyordu...

Dayanılmaz hal alanların kelepçeleri,bazen küfürle açılır,gevşetilirdi.Ama bunu kolay kolay yapmazlardı.

Her kamyonda,biri çok sataşan,biri biraz akıllı, biri işleri düzenleyen,idareci vb..gardiyanlar bulundurulur,hepsi aynı şeyi yapmazdı.Bu da taktik di.

Yukarıda soyut olarak belirtmiştik,bu genel ceza siyaseti içinde yürütülen bir uygulamaydı.Burada somut olarak ortaya konulan,bu uygulamanın yansıyan yanıdır.Bu nedenle,mahkeme günü bütün yollar trafiğe kapatılırdı,her önlem alınırdı;silahlı arabalar,kayzerler,üzerlerinde makinalı tüfek bulunan tanklar yollara serpiştirilirdi.Önde bir trafik arabası siren çalarak yolu açar ve öyle gidilirdi.Büyük bir olay olurdu.Bazı arkadaşlar bilinçli olarak ayrılır,kariyerlere götürülürlerdi.Bu genel olarak tecrit'teki tutuklulara,kadınlara ve bizim bazı arkadaşlarımıza yönelik bir uygulamaydı.

Bahsettiğimiz güvenlik önlemleri alınıncaya kadar,araba içinde o koşullarda yarım saat,bir saat ve daha fazla beklediğimiz olurdu.Bu bekletme aslında bilinçliydi.Yazın hiç çekilmezdi.Kalb sıkışıklığı,ciğerlerden rahat nefes alamama durumu olurdu. Ter,kan,ellerin acısı vb..Askerler de Diyarbakır'ın sıcağına dayanamazlardı.Küfür üzerine küfür ederlerdi.Allaha,dine,devlete,askerliğe,bize,her şeye küfür edip,hınçlarını bizden alırlardı...

Ve hareket edilir.Paryalar,esirler yola çıkmıştır, hayvan sevkiyatı başlamıştır.Görevlerinin bilinci ve övüncü içinde,Türk subayı ve askeri gözümüzün içine baka baka,ülkemizde,kendi topraklarımızda bizleri istedikleri gibi eziyor ve işkence ediyorlardı...

Cezaevinden mahkemeye kadar, bazen 13 dakika süren bu yolculuk (her zaman aynı yol kullanılmıyordu), dünyanın en uzun yolculuğu idi..Başlar öndekinin belinde, gözler kapalı bir halde, arabanın her fren yapışında çok acı çekilirdi. Bu fren yapma olayı da kasıtlıydı..Gardiyanlara çarpmamak için kendimizi tutabildiğimiz kadar tutar, ama, başedemezdik.Tekme tokat geri savrulurduk.Bu çarpma ve savrulma ile sıradan çıkardık, dayak başlardı. Kasıtlı davranışın yanına, bir de şoförlerin büyük bir bölümünün acemiliğini de eklersek... Dönüşte bunun on katı fazla işkence olacağı belli olurdu. Burnumuzu çekemezdik, nezle olanlar -ki, kışın çok olunurdu-, burnu akanlar olursa, öndekinin o pis mont'una burnunu sağa sola çevirip silebildiği kadar silerdi. Terimizi de aynı şekilde silerdik..Bu montlar zaten pisti, ama, bu ter ve sümük silmeden dolayı daha da kokardı...Bize ise, bu kokular çok doğal gelirdi.

Konuşmak zaten yasaktı. Ama, her şeyi göze alıp fısıltılarla bile olsa konuşurduk. Biz, sıkışmayı, ezilmeyi, zoru önemsemeden, mümkün olduğu kadar konuşmaya çalışırdık; aralara serpilip, kendimizi sağa sola atıp, dayak yiyip, ne yapıp edip başka koğuşlardakilerle konuşmaya, onlara moral vermeye, bilgi almaya elimizden geldiği kadar çaba sarfederdik. Ama, bu konuda çoğunluk korkak davranırdı. Bu da doğaldı!..

Askerler arada bir gelişigüzel **"konuşma lan"** der, işlerine devam ederlerdi. Öndeki delikten dışarıyı seyreder, küfürlerle **"hasretleri"**ni birbirlerine anlatırlardı.Başımız önümüzdekinin omuzunda olduğu için, kulağına yakın yerde fısıltılarla konuşurduk. Önceden kiminle ve hangi ölçülerde konuşmak gerektiği saptanır, bu uygulanmaya ve mümkün olan en geniş bilgi edinilmeye çalışılırdı. Ama,

başarmak oldukça güç bir olaydı.Çoğu zaman yakalanırdık. Ama, konuşmadan vazgeçmezdik. Çünkü, bu, cezaevi'nin **vazgeçilmez haberleşme aracı**'dır. Çok şeyi, çok insana böyle aktarma olanağı bulduk. Genel olarak bazı arkadaşların konuşmaları sıkı takip edilirdi. Diğer arkadaşların konuşmaları daha rahat olurdu. Bazıları konuşmalara korkusundan cevap vermezdi. Cezaevi ve mahkemede tavırları iyi olmayanlar, bu pozisyonda eleştirilir. Hatta tehdit de edilirlerdi. Bu tür insanlara küfür de ederdik.(150) Bu konuşmalarda yakalanan her şeyi inkar ederdi. Bu, **inkar yöntemi** cezaevinde k e n d i l i ğ i n d e n oluşan bir **yöntem**'dir..Yararı da çok olmuştur..Örneğin; yakalanınca, konuştum desen, bu kez, **"ne konuştun** diyecekler, **"kiminle konuştun"** diyecekler, işin içinden çıkmak daha da zorlaşmış olurdu..

(...)

---

(150) Bizim davada A.Demir ve C.İnci,duruşma hakiminin sorusuna olumsuz cevap vermişlerdi.Hakim şunu sormuştu: "Sen Türkiye'nin Doğu ve Güney-Doğu Bölgesinde bağımsız,sosyalist bir Kürdistan kurulması fikrine katılıyor musun ve buna inanıyormusun?" onlar da şöyle cevap vermişlerdi: "Böyle bir düşünce hayaldir,bu düşünceye katılmıyoruz" Mahkeme dönüşü R fırsat bulup,kulaklarına eğilip,nazik ve .... küfürü ile,"....büyüğünüzün anasını! Madem bu düşünce hayaldi,niye yıllarca bize umut verdiniz" demiş,onlarda,"Haklısın,abi,ne yapalım" demişlerdi. Bu konuda,en i....F.Kurt'tu.Sorgusunda,M'ın yüzüne dönüp (Ki kimsenin geri dönmesine izin verilmezdi) bu soruyu cevaplamış. "Bunu düşünenler hayal ediyorlar" diyerek,eli ile M'a işarette yapmıştı.Başka bir gün, Mahkemede(Tutuksuz olduğu için ayrı gidip geliyordu) M'ın yanından geçerken M, "i....iyi artistlik yapıyorsun" dediği zaman,sessiz kalmıştı.E' de arabada kendisine cevap vermeyen Y.E'ye çok kızıyordu.(Tecritler bölümünde Y.E'nin durumu yeniden yazılacak).Yine bir gün arabada M,A.D'e "...niye böyle yapıyorsun" deyince,A.D,"Abi,ben bu kadarım bu işte yokum,kusura bakma,biz dışarda oyun oynadık" demiş,M,"Helal olsun,ne diyeyim... , ...biraz direnseN yeter,bunlar geçer" deyince,"Abi, yapamıyorum"demiştİ.Bunlar,kısa zuladan konuşmalardı...Arabada bir önemli konuşmada M'ın,M.E ile olan konuşmasıdır.M.E,"Abi,nasıl tavır takınalım" diye sormuş,M. "Herkes örgütü reddetmeli ,ideolojik-teorik savunma yapılmalı,...bizim görüşümüz bu" demişti.Bu konuşma araya düşen biri aracılığı ile olmuştu.(Kim olduğu hatırlanmıyor).M.E olumluydu. (A.Demir,F.Kurt ile ilgili olarak, yeniden tutuklanıp geldikleri zamanki durumları ayrıca yazılacak).

Mahkeme kapısında, arabadan, yine dönerek (zincirden ötürü) teker teker inilirdi..Zincirle inmek çok tehlikeliydi. İnmemize, askerler yardım etseler bile, yine düşenler olurdu.. İnişten mahkeme salonuna kadar, doksan derece eğilimle,arkadaki öndekinin beline başını dayar, eğilir ve tek sıra, şangır-şungur zincir sesleri ile içeri alınırdık...Böylece, mahkeme koridorlarında kimseyi görmek mümkün olmazdı. İsteyen birçok şeyi göze alarak, etrafa bakardı!..

Toplu davadan olanlar, doğruca mahkeme salonuna alınırlar, diğerleri mahkemeyi bekleme hücresine konulurlardı..Burada toplu yargılanmanın avantajını belirtelim..Hücreye konulanlar; beklerken de, mahkemeden sonra da, yolda da olmadık işkencelere uğrar; hakaret, küfür, dayak, her gelenin hıncını aldığı insanlar olurlardı. Saatlerce, orada ayakta beklerlerdi. Kıpırdamadan bekletilirlerdi... Mahkemeye ya da savcılığa tek tek gelince, aynı şey bizim de başımızdan geçtiği için, durumu iyi biliyorduk.. Ayakta beklemek müthiş bir bel ağrısı yapar, kan dolaşımının yavaşlamasından, eller ve kollar uyuşurdu.. Ya da saatlerce, **nizami çöküş**'te oturtulmak da vardı ki, bu daha da fena idi.. Altına aldığın ayak uyuşur, beton üzerinde çekilir, dayanılmaz hal alırdı!.. Ayak değiştirmek için "izin" istemek gerekirdi.. **Cevap:** k ü f ü r ve c o p l a m a 'dır. Buna rağmen, ayak değiştirme **"hakkı"**nı kazanırsın!.. Ayak değiştirmeyi, **zuladan** yapanlar da olurdu.

(...)

Mahkemenin bekleme hücresinde gardiyanlar tutuklunun vücudunda sigara söndürür,copla döver,yorulup oturmak isteyenlerin sırtında otururlar (Sırtta oturma,mahkemeye geliş-gidiş sırasında arabada da sıkça olurdu),hatta bu hücrelerde,bağlanıp getirildiği

miz zincirlerle insanları ayaklarından astıkları da olurdu..

İşkencenin şehvetine kapılan gardiyanların kahkahaları,işkence görenlerin çığlıkları birbirine karışır;önemli olan,bu seslerin duruşma salonunda ya da odalarında bulunan hakimler ve savcılar tarafından duyulmasıydı..Bazen,gelip müdahale ettikleri olurdu... Genellikle duymamazlıktan gelirlerdi.Bu hücredeki işlemler,hepimize uygulandı...

(...)

Duruşma salonunda kelepçeler açılır,sanıklar için ayrılan banklarda oturulur..Oturmadan önce,emir üzerine üst baş düzeltilir,terler silinir.Cezaevinden getirilirken,dayaktan, itilip kakılmaktan,hırpalanmak - tan üst-baş perişandır...Düğmeler açılmış -eğer varsa-,gömlek,atlet alttan dışarı çıkmış mont fırlamış vb...durumların düzeltilmesi için bu işlem yapılırdı..Bundan sonra banklara yaslanıp,dimdik ve dizler kapalı,eller dizlerin üzerinde duracak şekilde oturuşa geçilirdi..Ellerin parmakları ise,bitişik durumdadır..Ve bunu bozmak mümkün değildir.Eğer bozarsan,sözlü olarak ya da copla omuzuna vurularak uyarılırsın..Coplama hakimlerin gözleri önünde olurdu.Aldıkları emir gereği coplamaya karşı çıkamazlardı.Eğer,"iyi nitelikli"bir inzibat eri yanına düşmüşse -gardiyanlardan başka,salonun güvenliği için silahlı askerler ve inzibatlar vardı-,birazcık oturduğun bankta ileri,geri kıpırdanmana,elini ve ayağını oynatarak rahatlamana,gözlerini kırpıştırmana kaşınmana göz yumabilir!..Aksi biri düşmüşse,yandın gitti demektir!..Tabii bu sırada gardiyanların müdahaleleri de eksik olmazdı.(151) Zaten duruşmalara gidişte ,bazı arkadaşlarımız gibi "tehlikeli" görülen

(151) Bazı askerler "iyi" idiler,ya da öyle görünüyorlardı.Cezaevinde terzi olarak çalışan uzun boylu bir er vardı.Bir defasında bizim duruşmaya en azılı gardiyanlar gelmişti ve iki duruşma vardı.Ara verilince,diğer yandakiler gelip bazı arkadaşlara sataşmaya başlayınca,terzi olan asker onlara "posta" atıp,"karışmayın"dedi ve onları zorla dışarı çıkardı.Açıkca →

kişiler için,özel gardiyanlar görevlendirilirdi ve onların gözü daima bu "tehlikeli" kişiler üzerinde olurdu.. Dönüşte, İç Güvenlik Amiri'ne rapor verirlerdi

Burada özel bir olayı anlatmadan geçmeyeceğiz. Davanın başladığı ilk gün (13 Temmuz 1981),sıkı güvenlik önlemleri altında duruşmaların yapıldığı "Mehmetçik Sineması" na (bu sinema,7.Kolordu içinde erler için film gösterilen ve moral geceleri için dansöz oynatılan,oldukça büyük bir sinema idi.) getirilmiştik.Avukatların,televizyon kameralarının,basın ve üst rütbeli subayların,MİT ve polis görevlilerinin tam tekmil hazır bulundukları ve dinleyicilerin çok fazla geldikleri salonda,bir baktık ki,başımızda güvenliği sağlamak için görevli inzibat eri ... duruyor. ...rütbesi ile ... bizim başımızda dikilmişti.Hayatın şu garip "cilvesine" bakınız!..Aynı amaç uğruna çalıştığımız, ...devrimci biri,bizim başımızda Türk Ordusu'nun ...olarak,inzibat kolluğu ile duruyor!...asker olduğunu biliyorduk...

(...)

Evet ...karşımızdaydı!

Böyle bir görevi yüklenmiş olmasından ötürü çok acı çektiği,eziklik duyduğu belliydi ..'in. Gerçekten,bu "görev" çok zordu...

Bu bazı arkadaşlara şu olayı hatırlattı: 12 Mart 1971 Sıkıyönetim uygulamalarında da Fikir Kulüpleri Federasyonu üyesi bir arkadaş DDKO Davasında mahkeme salonunda İç Güvenliği sağlamakla görevli iken,elindeki stenle,eski arkadaşlarının başında

kabadayılık yaptı.Kendisi er olmasına rağmen,onbaşıyı bile (Numan onbaşı,birçok kişinin katili olan ve en sonunda 35.tecrit hücrelerinin çavuşluğuna getirilen,gürcü asıllı,Artvin'li olduğu söylenen biri.İleride adı geçecek.)

dururken,gizlice ağlardı...Defalarca kendisi yatıştırılmaya çalışılmıştı... ...'de ,böyle bir psikoloji altında idi.Ama,üzülmek ayrı şey,birşeyler yapabilmek ayrı şeydir.(152)

(...)

Cumartesi ve pazar hariç,onyedi gün sorgu sürdü. Gidip geldik ve o koşullarda perişan olduk. ... her seferinde,en güvendiği arkadaşlarını (inzibat) başımıza dikerdi.Yine bir arkadaşıyla zar-zor bize selam iletmiş ve ... teskere alıp gitti demişti.Bu askerler artık bizleri tanımışlardı.Eğer denk düşerlerse biraz "rahat" ediyorduk.Kürt oldukları belliydi.Başkalarının "Karışmalarını"da engelliyorlardı...Direniş ve tahliye sonucu görüştüğümüz bazı arkadaşlar ..., ... ile ilgili çok caba serfettiğini ve başaramadığını söylediler.Bu bize Türk Ordusuna .....kadar zorunlu olduğunu öğretiyordu. ... belirttiği gibi somut ve zorunlu bir işti. ...,bunu gösteriyordu.

(...)

Konumuza devam edelim.

Yargıçlar gelince ayağa kalkılır ve aynı şekilde oturulur.Ter silmek,yüzüne gözüne konan sinekleri kovalamak yasak.Tersine Diyarbakır'ın yazın çıkan bir cins sineği vardır ki,adamın burnunun ucuna yapışıp gezinir.Sanki,özel olarak bizlere eziyet için "Görevlendirilmiş" gibidir.Dik oturuşta sadece "Adalet Mülkün Temelidir" ve "Kemal Atatürk'ün

(152) Bir defasında M'ın yanına dikilmişti."Nasılsın abi,çok üzülüyorum,benim durumum sizlerden kötü,birşey istiyor musun?"demişti.Arkadaş,"önemli değil,bunlar doğaldır,arkadaşlara selam söyle,çaktırma"deyince ...,ağlamıştı.Müdahale olduğu zaman da,oradan ayrılmıştı.Bu arkadaş önceleri dışarıda iken çok militan biriydi.Sorunları iyi kavramıştı.Daha sonra neler yaptığını bilmiyoruz.Ama,bizim durumumuzun onu perişan ettiği açıktı...Dayanamıyordu.Genç bir insandı,her an bir "hadise"yapabilirdi.E'e ...belirlemeler yapmıştı."Dünya hali"...

portresi"ne bakılır,gözünü başka yere kaydıramazsın. Yargıç bir şey sorunca,"Emret komutanım" diye cevap verirsin(153) ve konuşmak için kürsüye gidince sertçe ayağını kürsünün tabanına vurarak,adını,soyadını ve memleketini söyleyip "Emret komutanım" diye "Tekmil" verirsin.Bunu yanlız meslekten asker olanlara değil,sivil savcı ve yargıçlarada yaparsın!

Mahkeme de,gardiyanlarla paralel bir sertlik içindedir.Konuşmana pek izin vermez.Sözünü sertçe keser,genel olarak "Tamam tamam biliyoruz,yazdık" gibi şeylerle durumu kötü yerlere çekerlerdi.Bu koşullarda konuşmak da gereksiz.Bazı arkadaşlar savunmada,"Savunmam yoktur" deyip işin içinden çıktılar.Bunu bile protesto saydılar,dayak attılar. Gerçekten protesto idi..Tutanağa ise,"Söyleyeceğim yok,eski dediklerimi tekrar ederim" yazıldı..Öyleki R'nin 3 saatten fazla süren sorgusunda söyledikleri -o zaman yazılı savunma mümkün değildi- değiştirilerek ve çok kısa olarak geçti.(154) R.,birkaç kez tutanağın doğru yazılmasını ve söylediklerini düzeltmek istedi,ancak askerler tarafından coplarla omuzuna vurularak susturuldu...Mahkeme önünde cereyan

---

(153) Bir defasında gardiyanlar,"lan hakime tekmil verilecek,anlaşıldı mı?"dediler.Bazı arkadaşlar,üsteğmenin tekmil verilmeyecek dediğini söylediler.Bunun üzerine gardiyanlar"bizim dediğimiz olacak,üsteğmen kim oluyor"dediler.Arkadaşlar sorguları sırasında "tekmil"vermediler ve çok dayak yediler...

(154) O günün koşullarında,"Rızgari'nin amaç ve niteliğini,açılan davanın nasıl bir komplo olduğunu,sosyalist bir dünya görüşüne sahip olduğumuz ve dünyayı böyle yorumlayacağımızı vb..."yi içeren ciddi bir savunma idi.Ancak,her olanak kısıtlanmış,değişik anlamlara sokularak ve çok kısa olarak tutanağa geçirilmişti.Biz,"reklam bilmediğimiz için"(!) bunu öne çıkaramadık...Mahkeme dönüşü R.,-özellikle,duruşma arasında su istediği için- bir mafia bulunarak dövüldü,komaya sokuldu...Bu duruşmaya birçok Avukat katılmıştı.Bunlar arasında Av.H.Yıldırım da vardı.Kitabında,sözünü ettiğimiz sorgu ve savunmaya bir tek kelime değinmediği gibi,aşağılayıcı belirlemeler de yapmıştır.(H.Raporu'nun 1.Cildi'nin ÖNSÖZÜ'nde açıklanan kitap)

eden bu duruma yanlızca duruşma hakimi tavır koydu,yüzünü buruşturup başını önüne eğdi.(155)

(...)

Sorgu ve savunma konularında belli bazı taktikler saptanmış,dışarıdan gelen öneriler de dikkate alınmıştı.Bu nedenle davada;özellikle ayrılıktan sonra gelişen olaylar ve diğer grubun yapısı da gözönüne alınarak -Bütün ilişkiler polise verilmiş ve A.Rızgari'nin örgütsel şemaları ortaya çıkmıştı..(!)-ÖRGÜTÜ kabul ederek savunma yapılması ta başından kabul edilmemiş, dergide ortaya konulan ilkelerimizin ideolojik teorik olarak taviz verilmeden savunulması uygun bulunmuştu.Nitekim,savcılıkta,arada verilen dilekçelerde ve mahkemelerde de aynı tavır sürdürülmüştü. Şu ya da bu nedenle bu tavırdan dönülmemesi gerekiyordu.Arkadaşlar da dışarıdan bu yönde öneride bulunmuşlar ve Ş.Kaya -o zaman tutuklu değil- ile yazılı olarak gönderilen istekte ise; "İdeolojik savunmanın yanlız R.,tarafından yapılması" isteniyordu.

Bizim bazı arkadaşlarımız sorguları için mahkemece özel gün ve zaman ayrıldığı belli oluyordu. M., kendisine ayrılan zamanı kısa kesti ve oyunları bozulunca şaşırdılar.Ve sorgu aşamasında duruşmalar bu nedenle bir gün önce bitti.Her şeye karşılık

(155) Duruşma hakimi A.,olumlu bir insandı ya da öyle görünüyordu.Dışarıdan gelen bilgiler de,dışarı çıktığımız zaman Ş.Kaya'nın yorumları da böyleydi...A.,birgün,daha duruşma başlamadan salona girdi ve bizleri zincirli ve birbirimize sokulmuş,hayvanlar gibi gördü ve çok bozuldu.Orada bulunan yüzbaşı Esat'ı çağırıp onunla uzun ve heyecanlı bir konuşma yaptı... Ön sırada oturan bazı arkadaşlar;hakim'in Esat'a,"böyle uygulama olmaz, bazıları hakkında somut delil bile yok,birçoğu tahliye olacaklar..."tarzında belirlemeler yaptığı ve "lütfen durumu düzeltiniz,ayrıcalıklı olmasın ama,böyle de olmaz","gerekirse ben komutana çıkarım"dediğini duyduklarını anlattılar.O gün,biraz rahat olduk,bir iki kişi tuvalete çıkarıldı.Hayat o kadar çekilmez olmuştu ki,bu kadar rahatlama bile yetiyordu.Yüzbaşı Esat'ın geriye dönünce hakime küfrettiğini de bazı arkadaşlar duymuşlardı...Bundan sonra bir süre hakim A.,duruşmalara gelmedi,izinli gibi gözüktü ve ortalıktan kayboldu ya da böyle gösterildi...

savcının ve mahkemenin tüm tahriklerine rağmen -cezaya gerekçe olsun diye- yine de,önemli durumlar deşifre edildi.Onların istedikleri düzeye yanaşılmadı.

Hapishane raporu'nun bütününde görüleceği gibi, bizim ve PKK ana davaları en dezavantajlı koşullarda başladı ve devamlı özel önlemler içinde kaldık.En ufak bir kağıt parçasını bile taşımak mümkün olmadı.Dayak,baskı,hafıza zayıflaması,bilgi noksanlığı ve belgelerin verilmemesi vb...Ayrıca,duruşmaların başlamasına birbuçuk ay kala,özel olarak ağır işkence uygulandı.Bizleri devamlı meşguli etme taktikleri uygulandı..Lağım temizlemeden tutunda, köpek bakımına kadar (156) her şey yaptırıldı."Meşguliyet",yorgunluk,bitkinlik bizim üzerimizde olumsuz etki yaptı.Bizim atak yapmamız ile,mahkemenin seyri değişebilir,bir çok sanık atağa geçebilirdi! Bunu da biliyorlardı..

Yazılı savunma olanağı her yanıyla olanaksızlaşınca, geriye kala kala,sözlü savunma kalıyordu.Bununla da ilgili tedbir düşünülmüş,PKK ana davasında kullanılan STENO bizim davada kaldırılmıştı.Mahke-

---

(156) Bizim bazı arkadaşlarımızın sorguları yaklaşırken,duruşmaların başladığı zaman uygulanan "meşgüliyet",işkence ve baskı daha da artırıldı. Amaç, koğuşta bulunmalarını önlemek,birbirleri ile görüşmelerini mümkün olduğu kadar azaltmaktı.Bu amaçla sık sık dışarıya temizliğe çıkarıldılar. Bu arada M.,koğuş önündeki merdivenin altında yapılmış köpek kulübesinin temizliği için bir kaç kez çıkarılarak yorgun düşürüldü.Burada "CO"nun yavrusu olduğu söylenen ve adı "ŞEYTAN" olan bir siyah küçük köpek vardı.Her yeri kapalı olan bu kulübede tutulmaktaydı.Bunun gibi bir çok koğuşun önünde böylesi yavru köpeklere bakılmakta olduğunu sonraları öğrendik.("CO" için bak :Hapishane Raporu,Cilt :1,102.Dipnot) "Şeytan"ın altını temizleme hikayesi de şöyle :
Her gün bir kaç kez M.,ve bazı arkadaşlar araya çıkarılır,oralar temizletilirdi."Şeytan"a,küçüklüğüne göre çok ağır gıda verildiğinden, sidik ve boku aşırı koku yapıyordu.M.,kulübeye girerek,orayı temizliyordu.Kulübe küçük olduğu için girmek zordu.Temizlik sırasında "Şeytan","Minik" gardiyanın yanında durur ve okşanırdı.Diger zamanlar ışık dahi gösterilmezdi..Bir gün yine M.,temizlik yaparken fenalaştı,yanında E.Kotan vardı ve hemen kulübeye koşmak istedi,"Minik" gardiyan ise bırakmadı. M.,zor bela çıktı.Bunun üzerine E.,"Minik" gardiyanın üzerine saldırarak, boğazını sıkmak istedi...M., "..oğlum tahrike gelme,oyun oynarlar" →

melerde yazılı hale getirilmeyen sözlü savunmaların, duruşma tutanaklarına yalan,yanlış geçirildiğini biliyorduk.Önceki yargılamalarda da böyle olmuştu. Müdahale edilmiş,düzeltilmişti.Sanıklar da cezaevinden gönderdikleri dilekçelerde,durumu düzeltmeye çalışmışlardı.Evet,bunu biliyorduk.Ama,bu koşullarda olanak yoktu.Savunmanın "kuşa çevrilip" tutanağa geçirilmesi,kasıtlı olabildiği gibi,hakimlerin bilgi eksikliği ve siyasal literatüre vakıf olmamalarından da ileri geliyordu.Bizim davada ise,kasıt açıktı.Böyle bir kasıtlı uygulama ortada iken,duruşmada hazır bulunan bir çok avukatın,söylediklerimizin özetle de olsa,tutanağa doğru geçirilmesini sağlayamadıkları ve durumu sessizlikle geçiştirdikleri affedilir bir şey değildi ..

R.Arslan'ın,sorgusu sırasında yaptığı sözlü savunmayı,görüştüğümüz bazı arkadaşlar ile,Avukatların tuttukları notlardan yararlanarak ve aklımızda kaldığı kadarıyla burada aktarmayı gerekli görüyoruz

"...
Rızgari bir örgüt değildir.Benim sahibi oldu-

---

deyince geri çekildi.Ama "Minik" olaydan cok korkmuştu..Bu E.'ın gördüğümüz ilk kızgınlığı idi,gözleri dönmüştü ve koğuşta bundan sonra çok saldırganlaştı..Olay onu etkilemişti.Kendisini arkadaşlar teskin ettiler.. Yine bir gün M.,kulübenin içinden çıkarken,arada dolaşan yüzbaşı Esat durumu görür ve çok bozularak (yapılanların ondan kaynaklandığını hep gizlerdi) hemen gardiyana emir verir ve M.,içeri alınır.Arada gardiyanı döver..(göstermelik olabilir) Bir daha bu temizliğe M.,çıkarılmadı.Zaten sorgular bitti,kulübe de yıkıldı,"Şeytan"da oradan götürüldü.Bir kaç günlük eziyet ve bakım amacına ulaşmıştı..
Yeri gelmişken M.,'nin "Şeytan"ile ve "köpeklerin sadakati ile ilgili"bir anısını da burada nakledelim :
"Bu 'Şeytan' adlı köpek yavrusuna bir kaç günlük bakım,onun tarafından unutulmamış.83 yılında soruşturmaya götürüldüğüm zaman,orada gözlerimiz kapalı otururken,köpekler içeri salınıyor ve gözü kapalı insanları çok korkutuyorlardı.Birgün bir köpek arkadan ön ayaklarını belime koyarak,beni yalamaya başladı.Askerler herkese saldıran bir köpeğin bu durumunu hayretle karşıladılar.(Köpeklere saldırı halinde sessiz kalmak gerekiyor,bunu da burada belirtelim) Daha sonra tuvalete götürüldüğümüz zaman gözümüzü açtıklarında bunun,'koğuş altındaki kulübedeki' 'Şeytan' olduğunu gördüm..."

gum ve çıkardığım bir dergidir.Çıkışıyla ilgili Türk Hukuk Mevzuatının öngördüğü bütün gerekler yerine getirilmiştir.Ve böylece çıkarılmıştır. Derginin adının KÜRTÇE oluşu,Kürtçe ve Türkçe yayın yapması ve en önemlisi içeriği alışılagelmişin ötesinde olduğundan;işlediği konular ve teorik muhtevası devlet katında büyük panik ve dolayısıyla tepkiye neden olmuştu.Bu konuda,devlet, özellikle kendi yasalarını bile bir kenara iterek,RIZGARİ'nin çıkışını engellemek için her şeyi kullanmış ve karşımıza dikmiştir.Örneğin;İstanbul valiliğinin,çıkış için verilmesi gereken beyanname ve eklerini toptan bana iade ederek dergiyi çıkaramıyacağımı bildirmesi -ki,dergi çıkarmak izne bağlı olmadığı halde- (Başvurunun reddi üzerine İstanbul valiliği aleyhine Danıştay'da dava açmıştım ve bu dava lehe sonuçlandı.) ve polisin matbaaları basarak,tehdit ederek basımı engellemek istemesi vb...Öyleki,derginin Ankara'da basımı olanaksızlaştığından,yönetim yerini de İstanbul'a nakledererek,orada çıkarmaya karar verdim.Polis çoğu zaman Mahkemelerce verilmiş toplatma kararları olmaksızın,daha dergi matbaada iken,el koymaya başladı.Daha sonra bu haksız uygulamayı,mahkemelerden toplatma kararı çıkararak tasdil ettirdi.Rızgari'nin gönderilerinin PTT'lerce kabul edilmemesi ve görüldüğü zaman derhal polise haber verilmesi konusunda,PTT müdürlüklerine gizli ve fakat yasal olmayan yazılı emirler gönderildi.Sorumlu Yazı İşleri Müdürlerimiz haksız yere tutuklandılar Ve dergiden ötürü bir çok insan takibata maruz bırakıldı...

Rızgari'yi niye çıkardım? Rızgari neyi amaçlıyordu? Bunu derli toplu bir biçimde 1.sayıda "NEDEN YENİ BİR YAYIN" başlığı altında

belirttik.Ben Marksist-Leninist düşünceye sahip bir kişiyim.Bu düşüncemin doğrultusunda "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etmeleri Hakkı"nı ve bu bağlamda Kürt halkının Kendi Kaderini Tayin Hakkı'nı tartışmaya sunmak için bu dergiyi çıkardım.Bu,mutlaka tartışılması ve çözüme ulaştırılması gereken önemli bir konudur. Ama,bu konu,ne basında,ne siyasi partilerce -sosyalist adı olan partiler de dahil- tartışılamıyor.Tartışılmıyor,tartıştırılmıyor..İşte,Rızgari,böyle bir tartışmayı gündeme getirmiş,önemli bir iş yapmıştır ve bir dergidir...

"NEDEN YENİ BİR YAYIN",derginin çıkış ilkelerini belirlemektedir.Yoksa bu,Askeri savcının iddia ettiği gibi,örgüt proğrami değildir.Savcı bu iddiası ile,illegal bir örgütün,hele Ulusal Kurtuluş Mücadelesi veren bir örgütün,proğramını anlamadığını, anlayamadığını,yani, bilmediğini ortaya koymuştur.Ama,ben savcının bilerek bu yanlışı yaptığı inancını taşıyorum.Çünkü, Türk devleti çift standartlıdır.Dışa dönük yüzü başka, içe dönük yüzü başkadır.Devlet birtakım uluslararası antlaşmalara imza koymuştur.Örneğin;İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,Helsinki Nihai Belgesi vb..gibi. Antlaşmaların hepsi "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etmeleri Hakkı"nı kabul eder.Türkiye de sözde, UKKTH kabul edip bu antlaşmaları imzalamıştır.Ama,siz,Kürt Ulusunun Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı'nı savunduğum için beni yargılıyorsunuz.İşte, TC'nin çift standartlı oluşunun örneği budur.Bu antlaşmaların hiçbiri,Kürdistan'da yaşayan halkın Kendi Kaderini Tayin Etmesi Hakkı'nı hariç tutmamıştır.Benim yargılanmam,verilen sözün ve atılan imzanın inkarıdır. Kendimi suçlu saymıyorum.Bir hakkı kullandığım

ve bir görevi yerine getirdiğim inancındayım.Mevzuatınıza göre de "suçlu" değilim.Dergi sahibi olarak beni yargılıyamadığınız için,bu kez örgüt iddiası ile yargılıyorsunuz.Böyle bir örgüt olmadığını savcı da,polis de ve siz de biliyorsunuz.Böyle bir örgüt olsaydı,bunu kesinlikle savunurdum. Bu benim savunmamda rahatlık sağlardı.Böyle bir siyasi ve medeni cesarete de sahibim.Burada çoğunu tanımadığım bir grup insanla yargılanmak ta olmam,örgüt "suç"lamasının mizanseni gereğidir.

Rızgari'yi bulunduran,okuyan ve dağıtan ya da onun düşüncesi doğrultusunda beyanda bulunan her kes,bu örgüt suçlamasının içerisine oturtulmuştur.Ben,dergiyi entellektüel bir tatmin aracı olarak çıkarmadım.Tüm görüşlerine katıldığım derginin,ideolojik ve siyasal belirlemelerinin toplumda tartışılmasını ve taraftar bulmasını istedim.İdeolojik görüşlerinin tartışılıp,toplumda taraftar bulmasıyla maddi bir güç haline geldi.Rızgari bir çok yandaş buldu.Demokratik kitle örgütleri ile ilişkisini de böyle değerlendirmek gerekir.Yoksa ASDK-DER'ler Rızgari'nin kurup yönettiği kuruluşlar değillerdir.

Yine KOMAL'la olan ilişki de dağıtım düzeyindedir.Komal illegal bir kuruluş olmayıp,sorumluları,büroları,çıkardığı kitaplarla yasal olan,açık-seçik belirgin vasıflarıyla bir kuruluştur.Herhalde Komal ile ilgili suçlananlar daha kapsamlı bilgi verirler.Ben,şunu hemen belirteyim ki,Komal,Rızgari'nin dağıtımını yüklenmeden önce,HÜR DAĞITIM ve GAMEDA gibi kuruluşlara da baş vurulmuştur.Onlar bu dağıtımı kabul etmediler. Şayet büyük holdinglere bağlı ve bağımlı bu dağıtım müesseseleri,Rızgari'nin dağıtımını kabul etselerdi,bunları da Rızgari'nin yan örgütle

ri olarak mı kabul edecek ve yargılayacaktınız? Şüphesiz HAYIR!KOMAL'ın çıkardığı kitapların Kürdistanla ilgili oluşu,isminin Kürtçe oluşu, onun "suç"lanmasına neden olmaktadır.KOMAL' da RIZGARİ gibi susturulmak istenmektedir..

Şerafettin KAYA'nın bağımsız millitvekili adaylığını desteklemiş olmam da örgütsel bir bağ olarak kabul edilmektedir. Şerafettin KAYA, dürüst,namuslu ve yurtsever bir kişiliğe sahiptir. Bu niteliğinden ötürü kendisine büyük saygım vardır.İlkokulda öğretmenliğimi yapmıştır.Dört yıl ortak Avukatlık Bürosu'nda birlikte çalıştık. Ben Şerafettin Kaya'nın aday olmasını da istemiyordum.Kendisine,"sen bu üçkağıtçı ortamda,burjuva partileri ve bağımsız olan,ama burjuva partilerinden aşağı kalmayan insanlarla başa çıkamazsın"da dedim.Fakat,kendisi adaylıkta ısrarlı olunca da vargücümle destekledim.Sömürgeci burjuva partileri ve onlardan aşağı nitelikler de olmayan bağımsız adayları desteklemeyi herhalde kimse benden isteyemezdi..

Yeri gelmişken bir hususu da belirlemek gerekmektedir:RIZGARİ "NEDEN YENİ BİR YAYIN" başlığı altında 1.sayısında görüşlerini açıklarken, şöyle bir belirleme yapmaktadır:"yayınımız, doğaya,topluma ve olaylara materyalist dünya görüşü ile bakmak ve diyalektik yöntemi bütün meselelere uygulamayı ve böylece çözüme varmayı öngörmektedir".Bu belirleme Marksist-Leninist olmayı zorunlu kılmaktadır.Benim de RIZGARİ'nin de niteliğimiz budur.RIZGARİ, bu görüş ve düşünce içinde Şerafettin KAYA'yı desteklerken,"yurtsever-demokrat"bir aday olduğu için desteklemeyi kararlaştırmıştır.Marksist-Leninist olmakla,Yurtsever-demokrat olmak arasında farklar çok büyüktür.Bunlar aynı şeyler

değillerdir.İddianame,"Rızgari Örgütü" kurucuları arasında her ikimizi de saymakta ve Rızgari'yi "Marksist-Leninist ilkelere dayalı bir örgüt"(illegal) olarak kabul etmektedir.Peki,bir Marksist-Leninist ile bir Yurtsever-demokrat nasıl Marksist-Leninist bir partinin birlikte kurucuları olabilirler? Böyle bir süreci nasıl birlikte başlata bilirler ?İşte İddianame'nin çelişkilerle dolu oluşunun ve litaratürü kavramayışının,zor ve baskı ile suç ve suçlu yaratmanın somut örneği.. Aslında,Şerafettin KAYA'nın ne için tutuklandığı bellidir.Şerafettin KAYA,bizlerle birlikte, Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılanan binlerce kişiden çoğunluğunun savunmasını yüklenmişti.Amaç,Şerafettin Kaya'yı susturup, bizleri savunmadan yoksun bırakmaktır. Bir kılıf bulunması gerekiyordu,işte bu kılıf böylece bulundu..(157)

Mümtaz KOTAN,hemşehrim,çocukluk arkadaşım, okul arkadaşım ve akrabamdır..İşin garip yanı, tüm bu ilişkiler,yani;hemşehrilik,akrabalık ve arkadaşlık,hepsi suçlama konusu yapılmış ve illegal örgütün bağı böyle şeylerle oluşturulmaya çalışılmıştır..Bu tür,arkadaşlık,akrabalık,hemşehrilik,insan iradesinin seçmede özgür olmadığı ve sosyal bir determinizm'in sonuçlarıdır.Böyle şeyler illegal örgüt için delil olamaz.Siz,iddianame'deki suçlama mantığına bakınız ve düşününüz. Biz,bu arkadaşların büyük bölümünün daha önce de avukatlığını yaptık.Savcı,bunu bile öne sürmektedir.

Savcı,İddianame'sinde bizleri geçmişte suçluyor, şimdi suçlu olduğumuzu kabul ediyor ve işin

(157) Şerafettin KAYA'yı tahliye ettirebilmek için,böyle bir soyutlamaya gerek olduğuna M., R. ve diğer arkadaşlar , koğuşta , önceden bu konuda açıklama yapılmasına,anlaş.malı olarak karar vermişlerdi.

garibi,gelecekte de suçlu olacağımızı öngörerek doğuştan ölüme bir suçluluk ortaya çıkarıyor.Bunu da ,kendi bilgileri ile ve okuldan,meslekten tanımışlığı ile yapıyor.

Birçok sanığın soruşturma ifadeleri ise,kelimesi kelimesine şöyle başlamaktadır:
"Ben Türkiye'nin Doğu ve Güney-Doğu Anadolu bölgelerinde Marksist-Leninist temele dayalı, bağımsız ve sosyalist bir Kürdistan devleti kurmak için,bu amaç doğrultusunda illegal RIZGARİ(ya da ALA-RIZGARİ) örgütü üyesiyim".Bunların beyan sahiplerine ait oldukları kabul edilemez.Psikoloji bilimi,somut bir olaya değişik insanların tıpatıp cevap verebileceklerini kabul etmez.Fakat,bakıyoruz ki,onlarca sanık kelimesi kelimesine,noktası ve virgülüne kadar aynı beyanlarda bulunmuşlar(!) Bunun bir tek açıklaması vardır:Bu ifadeler işkence ve baskı ile alınmış ve tutanaklar zorla imzalattırılmıştır. Ve aynı adam tarafından ezbere yazılmıştır. Türkiye'de bütün resmi yalanlamalara rağmen işkence vardır.İşkencesiz soruşturma yapılmadığını siz de,savcı da,biz de bilmekteyiz.TC,işkence konusunda da çift standartlıdır. Dışa dönük yanıyla, "Türkiye'de işkence yapılmadığını,İnsan Haklarına saygılı olunduğunu,işkenceye karşı olunduğunu" ilan edip durur.Ama,içe dönük yanıyla ise, işkence yapmaları için görevlilere göz kırpar.İzninizle ,işkence konusunda Askeri savcılar,Turgay ÇAĞLAR ve Oktay YÜKSEL ile aramızda geçen bir tartışmayı burada sunmak istiyorum:
Askeri savcı Turgay ÇAĞLAR,savcılık sorgusu sırasında bana "Avukatlar Askeri Usul Yasasını bilmiyorlar,işkence konusunda bana soruşturma açmam için dilekçe veriyorlar.Halbuki,Komutan

Askeri savcıya soruşturma açma izni vermedikçe -istisnalar dışında- Askeri savcılar soruşturma açamazlar.Ben ne yapabilirim ki?"Ben ise şöyle dedim:"yıllarca Askeri Mahkemelerde sanık savunmalarını yüklendim.Askeri Usul Yasasını iyi bildiğim kanısındayım.Evet,komutan emir vermedikçe soruşturma açamıyacağınız doğrudur. Ama,bu hiç bir şey yapamıyacağınız anlamına gelmez.Askeri Usul Yasası,savcıya,sanığın lehine olan delilleri de toplama yükümlülüğünü getirmiş tir.Sanık karşınıza geliyor,'ben işkence gördüm, işkence izlerini üzerimde taşıyorum,vb..' diyor. Siz ler ise,olayı bir tek cümle ile geçiştiriyorsunuz:'sanık kendisine işkence ile ifade imzalattırıldığını -bazen bunun yerine baskı ile deniliyor- beyan ederek,polisteki ifadesini kabul etmedi'diyorsunuz.Bizzat,böyle bir iddia karşısında işkence bulgularını tutanağa geçmek ve hemen bir doktor getirip işi rapora bağlamak elinizde değil mi?Sanığın hangi koşullar altında ifade verdiğini araştırmak göreviniz değil mi?Bunu ne siz ne de hakimler yapmamaktasınız.Zaten, isteseniz de yapamazsınız.Böylece işkencelere göz yumuyor ve işkencecilerin ortağı oluyorsunuz. Yoksa,işkenceciler hakkında dava açılıp açılmaması ayrı şey.."Bizim davada da tüm deliller işkence ile alınmış ifadelerdir. İddianame'nin temelinde de işkence vardır.Yargılamanın temelinde de işkence vardır.Karar ise,işkence üzerine oturacak.Böylece,işkence "adaletin" temeli olacaktır..."(158)

Savunmadan akılda kalanlar bunlardır. Elbette

(158) Duruşmaya R.,ve M.,ın Avukat'olarak katılan A.Bucak; sorgudaki savunmayı önemli ölçüde notederek arkadaşlara vermişti.Yukarıda özet olarak verdiğimiz savunma,en çok bu notlardan yararlanılarak aktarılmıştır.

bunlar rahat biçimde anlatılamadı.Devamlı müdahale edildi. (159) El hareketleri yaparak konuşmamız engellendi..Esas duruşta, birşey anlatmak, psikolojik olarak çok güçtür. İnsan dar bir kalıba sıkışmış gibi oluyordu..Ayrıca,her zaman yapıldığı gibi,"..belir lediğin şeyler savunmaya müteallliktir. Somut fiiler üzerinde konuş.Bunları savunmanda belirtirsin "şeklin deki mahkemenin müdahalesi ile karşılaştık...Buna karşılık biz de onlara, "bu dava siyasi bir davadır,İd dianame siyasal belirlemelerle doludur.Sorgu'da bunlara değinmek zorundayız. Savunmanın temeli de sorgudur.Biz konuşmak için -savcılık soruşturması nın kasıtlı geciktirilmesi de anımsatılarak- 22 ay bekledik,bir iki saatte lütfen siz sabredin" desek de,fayda vermiyordu...

(159) R.'in sorgusu yapılırken,Askeri savcı Turgay ÇAĞLAR,yapısı ve karekterinden ötürü yılışık yılışık gülüyordu.Yine,gülmelerinin birinde R., aniden savcıya dönüp,"sırıtmanın gereği yoktur" dedi.Duruşma hakimi,"lütfen benimle muhatap olun" deyince,R., "biz burada şerefimizle yargılanıyoruz.Kimsenin bize gülmeye hakkı yoktur.Savcı iddiasını ortaya koymuş,biz de bu olanaksızlıklar içinde savunuyoruz.Gönül arzu ederdi ki,olanak olsun ve gerekli savunmayı yapalım.Ozaman neye gülünüp neye gülünmiyeceği belli olurdu.Ortada gülünecek bir şey yok.Duruşmayı siz yönetiyorsunuz,savcının bu durumuna sizin müdahale etmeniz gerekir" dedi. Askeri savcı kıpkırmızı oldu.Bir daha da gülmedi..
Akşam dönüşte,bunun yanımıza kalmıyacağı belliydi.Zaten sorgusu yapılanlar,mahkeme dönüşü iyice dövülürdü.Bu,hepimize uygulanmıştır... Başka birgün sorguları yapılan M., ve diğer arkadaşlar ile Ş.KAYA özel olarak bir Kariyer'e alınırlar,dönüşte özel emir gereği bir çavuş ve erler tarafından perişan edilirler.Önce Ş.KAYA'yı dövmeye,hayalarına ve dizlerine vurmaya başladılar.Ş.KAYA'nın durumu iyi değildir,feryat eder.Karşısında ise,M., ve diğer arkadaşlar oturmaktadırlar.Durum onları çok üzer,elleri arkadan kelepçeli birbirlerine sokulu durmakta iken,doğrulup,ellerinin acıması pahasına bu yana dönerler.M., çavuşa,"o'nu vurmayın hasta ve yaşlıdır.Gerekiyorsa bizi vurun" der.Vay sen misin bunu diyen ! Çavuş, "size de sıra gelecek merak etme" der,dönerler arkadaşlara,M.,'ı dövmeye başlarlar.Yer müsait değil,el kaldıramazsın.Vurdukça vururlar ve bir dişini de kırarlar.Yanında bulunan E.Kıyak (yapışık oldukları için) yüzünü eder eyler M.'ın yüzününü önüne koyar.Karanlık olduğu için nereye ve kime vurulduğu belli değildir.Çavuş da biraz yorgun haldedir.Başlar M., diye E.'ün suratına vurmaya...(E.,her zaman arkadaşları -özellikle M., ile R.'i- böyle korumuştur.Yigit ve fedakar bir insandır.Dayak o'na vız gelirdi.bir keresinde de koğuş sıra dayağından geçmiş ve E.'ye hala vuruyorlardı.O ise,direniyordu.O'nun ayaklarında kalas kırdılar) Özel hazırlanan bu dayak faslından sonra M.,E.,E.Kotan perişan vaziyette koğuşa geldiler.Her yerleri kan,yara bere içinde kalmıştı.Morarmıştı.Ama, hala Ş.Kaya'nın durumuna üzülüyorlardı...

İyi bir savunma yapılabildi mi?Hayır.Çünkü,iyi bir savunma için söylenenlerin derli toplu , bilimsel olarak sunulması gerekirdi.Ama, koşullar yukarıda söylediğimiz gibiydi ve mümkün olmadı.Her yönüyle engellediler. Ancak bu kadar üretilebildi.. (160)

(...)

Duruşmalarda,hakimin bir azarlaması ya da tanığın ifadesine itiraz,duruşmanın bitiminden koğuşa gelinceye kadar dayak yemenize neden olurdu.Hakim ve savcılara karşı biraz sert bir tavır ve zıtlaşma ise,zaten başlıbaşına bir "suç" tu !

Yine,bir gün B'nin tanıklığı sırasında olay oldu.İddianame "Rızgari 9.sayısının B'nin sahibi olduğu ... matbaasında basılmadığını" belirtiyordu. Biz ise,orada basılmış diyorduk.Savcı "ortaya çıkaracağım"deyip duruyordu.R.,bu işin üzerine gitmek ve iddiayı çürütmek için B'nin savunma tanığı olarak dinlenmesini talep etmişti.Savunma tanıkları genellikle mahalli mahkemelerde dinlenirler.Şayet,tanıklık olağanüstü bir durum arzederse,çağrılıp,huzurda dinlenir..B'nin de normal olarak "... Ağır Ceza Mahkemesi'nde dinlenmesi" gerekiyordu.Ortada olağanüstü bir durum yoktu.Ama,savcı tanığın Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri mahkemesi'nde dinlenmesini talep etti.Mahkeme de buna uygun karar aldı.B.,çağrıldı,ama birkaç duruşmaya gelmedi..Bu tanıklık bizim için,savcının iddiasına karşı önemliydi...Bu durum üzerine,koğuştan tahliye olan ve Dev-Yol'dan yargılanan M.,ile avukata haber

(160) Hareketimizin,derli toplu hazırladığı;bu döneme ait temel yazılı savunması R.MARAŞLI'nın savunmasıdır.Daha sonraki dönemlerde gerek Diyarbakır ve gerekse diğer sıkıyönetim bölgelerinde tutuklu bulunan arkadaşlarımız tarafından kapsamlı siyasi yazılı savunmalar yapılmıştır.Bunlar arasında Kürtçe yazılı savunmalar da vardır.Olanaklar ölçüsünde bu savunma metinlerinin kamuoyuna sunulmasına çalışılacaktır.

yolladık,şunu istedik:"şayet B.,gelip bizim istediğimiz biçimde ifade verecekse gelsin,değilse gelmesin"."E ğer gelmezse,biz talebimizden vazgeceriz"dedik.Bunda şu amacımız da vardı:böyle koşullarda kimlerin ne derece namuslu olup olmadıklarını öğrenmek,devrimci namusun ölçüsünü bulmaktı.Ve bu bize önemli bir bilgiyi de öğretti..Bazı sıradan insanların çok namuslu olmalarına karşılık,önceleri "havalı olanların" ise, cılk çıktıklarını ...

Haber gönderdiğimizden sonraki duruşmaya B.,ççıkıp geldi.Duruşma salonundan içeri girer girmez,bizi içinde bulunduğumuz durumu gördü ve çok perişan oldu..Bunu tavrından belli etti.Yasak olmasına rağmen,kürsüden ikide bir dönüp bizlere bakıyor ve içini çekiyordu...Bizim durumumuzdan çok etkilendiği her halinden belli idi.

B.,ifadesinde;"R.,geldi ve 9.Rızgari sayısını kendisiyle pazarlık edip bastım,halen de kendisinden alacaklıyım"dedi..Ve,"125 bin lira alacaklıyım" diye de ekledi.Belirleme yaptığı tarihte ise,R., tutuklu olduğu için (Mamak Askeri Cezaevindeydi),savcı hemen heyecanlandı.Ve,"R.Arslan o zaman Mamak Cezaevinde tutukludur,tanık yalan söylemektedir,resmen bu bellidir ve tanığın tutuklanmasını istiyorum"dedi.Bu talebini sunarken,zafer kazanmış bir komutan edası ile R'ye bakarak konuşuyordu. R.'de tehdit edercesine O'na kafasını sallamıştı. R., hemen söz alarak ,ne pahasına olursa olsun durumu kotarmalıydı. Yoksa B., tutuklanacaktı.,Ama, B.,korkmuyordu..Ve savcıya hareketleriyle, "tutuklarsan tutukla" der gibiydi.. R.,"tanık geçen süre içinde bazı hafıza yanılgılarına uğramıştır. İfadesi genelde doğrudur. Ancak, ben yazıişleri Müdürüm olan Ş.DÜNDAR ile, ...gittiğimde, İ.B ile ilgili bir broşürü basması için kendisi ile anlaştım. Ve bunu da bastırdım. Bu sırada, 9.sayı'-

nın yazı dizgileri başka bir yerde kurşun tablalar halinde dizilmiş, hazırdı. Bunun basımını da yapıp yapamıyacağını sordum. Süresinde yetiştirmesi gerekiyordu. Basabileceğini söyledi ve bir ön anlaşmaya vardık. Ancak, Bu arada ben tutuklandım ve bu konuda yetkilendirdiğim ve kendisinde genel vekaletnamem bulunan Yazıişleri Müdürüm Ş.DÜNDAR, B.,ile kesin anlaşmaya varıyor ve dizgileri buraya naklederek, dergiyi burada bastırıp, dağıtıma çıkarıyor." Bu açıklama, B.'ye iyi bir manevra imkanı vermişti ve B, hemen söz alarak; "evet şimdi hatırladım, aradan uzun zaman geçmiş ti ve unutmuştum.Basım aynen R.Arslan'ın dediği gibi gerçekleşti ve halen de, kendilerinden alacaklıyım, Ş.,paranın bir kısmını ödedi, diğerini ise ödemedi" dedi. Böylece, tutuklanmadan kurtuludu. Bize her vesile ile düşmanlık eden savcı Turgay (161) tutuklama talebi reddedilince, bozuldu. B.'ın yiğit ve kararlı tavrı ise, bize çok moral verdi. Kendisinden beklediğimiz tavrı göstermişti.

O gün mahkeme dönüşü R'e bir şey denmedi. Ertesi gün ,"şişman" diye çağrılan bir gardiyan, (eskiden 3. koğuşun gardiyanıydı. Daha sonra çavuş oldu ve mahkemeye gidiş gelişlerde görev alıyor ,gardiyanların mahkemede komutanlığını yapıyordu.) R.'i havalandırmada yanına çağırarak "bir soru soracağım, ama doğru cevap ver. Dün, sen, savcıya kafa sallarken, gardiyanlar seni

(161) Askeri savcı Turgay ÇAĞLAR, çok düşmanca ve kinle hareket etmekteydi. Bu nedenle, çok da korkuyordu. Önüne her gelene, bazı arkadaşlarımızın kendisi hakkında ne düşündüklerini sorar ve öğrenmek isterdi. Rızgari Davası'ndan yargılanan hemen hemen herkese bunu sormuştu. Bir gün savcılığa ifade için giden M.ZANA'ya da sormuş, M.ZANA bilinen tavrı ile onu "deli" etmişti.."M., ve R., benim için ne düşünüyorlar" deyince, M. ZANA'da "seni kara listeye almışlar" demiş. Daha önce, 1971 Sıkıyönetim Dönemi ,Diyarbakırda görev yapmış olan savcılardan Y.DEĞERLİ'nin öldürülmesini Rızgari'cilerin üzerine atıp ,kendisinin de aynı akıbete uğramasından da çok korkuyordu. Ama, belli etmemeye de çabalıyordu. Bazı arkadaşlara ısrarla sormuş ve arkadaşlar da biz, "her önümüze geleni öldürmeyiz" demişlerdi..

görmüşler ve öldüreceklerdi. Ama, ben bırakmadım" dedi. R.,cezaevindeki yöntem gereği, inkar etti ve meselede böylece kapandı. Sözünü ettiğimiz bu çavuş, gerçekten akli başında ve iyi bir insandı ve bize de iyi davranıyordu. Biraz dindardı, Sıvas ili'nden olduğu söyleniyordu. Kimseye küfrettiğini görmedik, duymadık. Yalnız, Tecrit'te iken, bazı arkadaşların, ondan ufak-tefek şikayetçi olduklarını duyduk. Emir verilmedikçe ve bu yüzden zorunlu olmadıkça, kimseyi dövmezdi. Dövünce de, çok az döverdi..Kendisinde hınç, kin ve öfke, isteriklik yoktu..Ceza alanları teskin eder, moral verir. Bu işlerin geçeceğini söylerdi. Bazı arkadaşların kararları verildiği gün, ceza aldıklarına çok üzüldüğünü ,moral vererek belirtti. Bu gardiyanın, diğer askerler üzerinde de ,saygınlığı ve otoritesi vardı... Bu bir övme değil. Belki de, taktik olarak da (cezaevi yönetiminin taktiği idi ya da asker olmayan başka bir görevliydi!) bizlere bu türlü yanaşması mümkündü..Ama, biz nasıl olursa olsun tüm gardiyanlara onların asker ve gardiyan oldukları,idarenin adamı bulundukları gözüyle aynı bakardık..

(...)

Duruşmalar bitince "hesap sorma"lar başlardı. Hesap böylesine somut durumlar için sorulduğu gibi, başka şeyler için de sorulurdu! Örneğin; davada yargılanan birinin abisi, mahkemede tanıklık ederken, adresini yazdırmış ve orada "apartman"... demişti. Hemen ,mahkeme dönüşünde, tanıklık edenin tutuklu kardeşine saldırdılar, "vay a.... koyduğumun çocuğu, hemi de apartumanda oturu yo" diyerek ,perişan ettiler..

Mahkeme dönüşünde, dayak ve işkence ,fecidir. Çünkü, mahkeme dönüşü her tarafı kapalı arabalar içinde olan biteni kimsenin göreceği yok. Bunun

gibi her türlü kontrolden uzak cezaevinden de kimsenin haberi yok..Öldürseler, babanızın kesesine gidersiniz. Birçok ölenler gibi... "Patron n'aber" diye "omuzuna el konulup" hakkında işaret verilenler, özel olarak alınır ve birkaç gün komada kalacak kadar dövülürlerdi. Yine, böyle bir gün, R.,hasta böbreğine yediği bir ağır yumruk darbesi yüzünden kriz geçirdi. M.,birgün kalp sıkışmasına uğradı. E.Kotan kaç kez mide ve böbreklerine yediği ağır darbelerden dolayı sancılar çekti. Zavallı(!) E.KOTAN.,M.'a benzetildiği için ,iyi tanımayan gardiyanlarca ,M.,yerine "bol bol" dayak yedi.. E.KOTAN bunu istiyordu ve R.,ile M.,için çok acı çekiyordu..

(...)

Mahkemelerden tüm güvenlik önlemleri altında cezaevine dönülürdü. Sayım yapılır, gardiyanlar gelip adamlarını almaya başlarlardı. Zincir ve kelepçeler çözüldükten sonra; özel olarak suç işleyenler orada hemen dövülürler, bazen de tüm grup aynı işkenceye tabi tutulurdu. Bu, işkence faslı bittikten sonra, sırasıyla koğuşlar çağrılır, "..üç, beş, onaltı vb.." şeklinde bağrılır ve bu koğuşlardan olanlar "emret komutanım" deyip koşup salon kapısının önünde ikişerli sıra olurlardı. Uygun adım ve marşlarla koğuş gardiyanları tutuklu ları alıp götürürlerdi. Gardiyana şikayet edilenler ya da özel dövülecekler ayrılır ve koğuş kapısında iyice dövülürlerdi.. Üst-baş aramasından sonra koğuşa sokulurduk. Bazen tümümüz, hiçbir neden gösterilmeden, "lan niye düzgün yürümediniz" gibi eften-püften şeyler mana edilerek dövülebilirdik. Bunun "şartı-şurtu" yoktu..

Koğuşa girince; artık uzun ve yorucu bir "savaş" bitmiştir. ya da geçici de olsa, bir süre için sona

ermiştir.Ertesi duruşmaya kadar vakit vardır(!) ve bu yeter...Koğuşta, korku, gerginlik, acı yerine "sevinç" başlar.(Zaten, Mahkeme gidiş-dönüşlerinde yapılan baskı ve işkence'nin bir amacı da, psikolojik olarak cezaevini "aratmak"tır.) Ama, biz, bu "sevinci" biraz geç tadardık.. Bize, mahkemeden döndükten ve koğuşa alındıktan hemen sonra dışarıya çıkarılıp "özel temizlik" yaptırılır, eşya taşıtılır ve sonra yeniden koğuşa getirilirdik...

(...)

Koğuşa gelen, hemen tuvalete koşar. (İnsan hayatında, rahat bir i.... ve s.... ,böylesi zamanlarda, çok önem kazanmaktadır.) Bunun arkasından geçmiş olsun dilekleri Özel olarak mahkemecilere ayrılan çaylarını (o zaman çay yoktu ,daha sonraları i-çin) içerlerdi..Biraz soğuk olsa bile iyiydi.. Bundan sonra mehkemeden gelenlerin bilgi vermeleri başlardı. Biz grup olduğumuz için, birimizin verdiği bilgi yeterdi ve diğerlerimiz bu nedenle rahat olurduk.. Diğer koğuşlardaki arkadaşlardan selam "gönderen" olmuşsa, onları "dağıtır"dık. Ve artık, sayım ve yemek sonrası ,iyi bir uykuyu hak etmiş olurduk...Her yerimiz ağrı ve sızı içindedir.Bu, mahkemeden dönenler için böyledir. Eğer mahkeme erken bitmişse ve erken gelinmişse, mahkemeden gelenler, mahkemeye gitmemiş gibi koğuş yaşantısına uyar, koğuş eğitimde ise, hemen eğitim için havalandırmaya çıkarılırlardı.

Yani, Mahkemeden dönmüş olmanın "sevinci"de kısadır. Birgün sürer.,Ertesi gün, bir dahaki duruşmaya gidiş-dönüş sıkıntıları ve tedirginliği,gözümüzde daha da büyümeye başlardı..

Cezaevinden Sivil Mahkemelere gidip-gelmek'te de aynı yöntemler uygulanırdı. Mahkemeye götürülenler mahkeme koridorunda çömeltilir ve başlarını iki

bacaklarının arasına sokarak bekletilirlerdi.Bu,arkadaşların sivil halkla yüzyüze gelmemeleri için, özellikle yaptırılırdı. "Şükür"(!) bizim arkadaşların sivilde mahkemeleri yoktu...Bu konuda M.ZANA, çok zorluk çekti...

(...)

Özetle; Diyarbakır Cezaevi'nin en zor şeylerinden biri, mahkemeye gidiş-gelişti. Bu, bilinçli ve devletin "Genel Ceza Siyaseti"nin gereği olarak yapılıyor. Amaç, mahkemelerin ve hakimlerin rahatlığı; sanıkların savunma yapmalarının engellenmesi içindi.Ama, başaramadılar...Sonunda yaptıkları ters tepti...

Bu, baskı ve işkenceye insanın nasıl dayandığı ise, önemli bir sorundur. Özel olarak araştırılması gerekmektedir..İnsan, herşeye dayanıyor ve alışıyor.. Sömürgecilerin en çok korktukları da budur..

h- Mektup ve tebligat'lar.

Mektup konusu cezaevleri için önemlidir. Buraya kadar anlatılanlar içinde yer yer mektup konusu kısaca geçti. Ancak,mektup sorunu, bu başlık altında yapacağımız açıklamalarla daha netleşecektir.

Mektup, insan için önemli bir araçtır. Hele hele, dünyası daralan ya da giderek daralmaya doğru giden **mahpus'un**, daha da önem verdiği bir şeydir..Devlet ve yöneticiler bu önemi bilmektedir. Cezaevlerinde disiplin suçlarına karşı uygulanan cezalardan biri de, **mektup yasağı**'dır.(buna da daha önce değinmiştik..) Sivil ve askeri cezaevi olsun, yönetmeliklerde **"mektup cezası"** vardır. Cezalı olduğu süre içinde, **mahpus'a** gelen mektupları verilmez, gidecekler de gönderilmez..

Siyasi cezaevlerinde mektup ,siyasi tutuklular

için, başlıbaşına bir "d i s i p l i n konusudur. Siyasi tutuklu kendi iç dünyasını, aile ilişkilerini ve hatta örgütsel ilişkilerini dahi, **mektupla ele verebilir.** Çünkü, mektup hem giderken ve hem de gelirken kontrol edilmektedir. Bu, askeri cezaevlerinde ise, birçok kanaldan geçerek yapılmaktadır. birçok kişinin mektuplarının fotokopileri çekilerek, polise ve MİT'e gönderilir. Bir zaman sonra önünüze delil olarak çıkar ya da soruşturmada bundan kaynaklanan sorgulamaya tabi tutulursunuz. Ayrıca, ele verdiğiniz **"niteliğiniz"**in size karşı kullanılması ile karşılaşırsınız.

Bir de, mektuplarda şifre ve kod kullanıldığı için, bazı mektuplar idareyi aşar nitelikte" kontrol edilmekte, böyle kişilere mektup olanakları bile sağlanmaktadır..Biz, başından beri, mektup konusunda bilinçli olarak tedbir aldık ve açık da vermedik... Siyasetimize bağlı ve yakın gördüğümüz arkadaşlara sorunu kavratarak, tümünü duyarlı kıldık. Genç insanlara böylesi bir **sansür** çok zor geliyordu. Ama, kısa sürede alıştılar. Örneğin; mektuplar kısa ve öz yazılacak, komün başkanı'nın denetiminden geçecekti. Gelen mektuplar da arkadaşlar tarafından okunacaktı... "Her yerden geçen" mektupların, dava arkadaşlarından geçmemesi için neden yoktu.. "Düşman okuyor da, arkadaşlardan niye saklansın" diye ajite ediyorduk. Böylece, eğitilen arkadaşlar soruna sahiplendiler. Bunun yararını da hep birlikte çok gördük. Bir kez,bu tedbirler bizim için otokontrol idi. Mektuba yazılmaması gereken şeyleri yazan arkadaş uyarılıp, bu tür yazdığı sakıncalı görülen şeyler çıkarılırdı.. Ailelerin yazmamaları gereken şeyleri yazmaları halinde ise, onlara haber gönderilir ve uyarı yapılırdı.. Ancak, zuladan ve örgütsel ilişki içinde giden mektuplar, bu söylenenin dışındadır..Tüm ısrarlarımıza rağmen, bizden başka

hiçbir grup, bunu uygulamadı...

Bu uyarıları, cezaevindeki siyasi olmayan diğer insanlara da yapıyor ve gerektiğinde müdahale ediyorduk..

Özel olarak mektup h a s t a s ı olanlar vardı. En önemlisi de, bu yolla idareye **"iş veren"**lerin tesbiti mümkün olmuyordu. Günlerce, sahifeler dolusu mektup yazanlar ve birkaç kez yazdıklarını temize çekenler vardı..Cezaevinde mektup belli günlerde toplanırdı ve biz, o gün mektup için bir saat gibi kısa zaman ayırır, hemen yazıp, komün başkanına verirdik..Kimin mektubu olduğu ve kime yazıldığı, özel inceleme olmadığı sürece farkedilmezdi. Çünkü, koğuşta, özel takip edilen arkadaşlar da vardı...Biz, bu uzun uzun yazanların ne ~~yazdıkların~~ merak ederdik... Doğrusu merak edilecek şeydi..Bu koşullarda, bu kadar uzun ne yazılabilirdi? Öğrendiği miz kadarıyla bunlar,cezaevini uzun uzadıya anlatır ve övücü (!) şeylerle mektupları doldururlardı. Böyle bir anlatım, elbette, deşifrasyondu ve hepimizi ilgilendiriyordu. İdareyi öven ve iyi gösteren mektuplar,**"rahat rahat"**gönderiliyor ve kullanılıyordu..

Biz yukarıdaki kaygılarla, kaldığımız tüm koğuşlarda,**"dışarıya gönderilecek mektupların, koğuş sorumlusu ya da yardımcısı tarafından kontrol edildikten sonra gönderilmesini"** ilke olarak önerirdik. Fakat, bu öneri diğerlerine saçma gelir ve **sekter** bir tavır olarak eleştirilirdi.. Tüm siyasetler "Marksist-Leninist" geçinenler, **"kendi dünyaları"**na kimsenin dokunmasını istemezlerdi !.."Dokunmayın Dünyama" diyenler ; "tabandaki(!) unsurlara tahdit getiremeyiz" gerekçesiyle -aslında kendileri için- böylesi bir öneriyi kabul etmezlerdi..Tüm siyasetler bu öneriyi, tartışmasız hemen reddederlerdi..Ama, gel gör ki,bu "serbesti" ya da " liberalizm" neler

açtı başımıza, neler...Onlar için, sömürgeci devletin subayı ve gardiyanı'nın, özel olarak toplanıp kahkahalarla tutuklu mektuplarını okumaları,dalga geçmeleri, yırtıp atmaları, bazen de göndermeleri **"normal"**di.. Ama, örgüt, dava ya da ideolojik "birliği" olan arkadaşlarından birinin okuması **"anormal"**di..Bu olay cezaevinin o günkü durumunu anlatır nitelikte, en önemli olaylardan biridir..Bunun üzerinde her dönemde durulmalıdır. Diyarbakır 1 NOLU Cezaevi -aslında diğer cezaevlerinde de durum farklı değil- mektup sorununa bakış ile yorumlanabilir!...

(...)

Biz, önceleri, koğuş sorumlusunun şundan ya da bundan olmasını önemsemiyorduk. İlkeler üzerinde duruyorduk ve idarenin adamı olmasın, yeterli sayıyorduk..Ama,baktık ki, "devrimcilik" başka işliyor!..İdare iş alıyor ve olaylar, her şey deşifre oluyor..Bu nedenle koğuş sorumlusunun seçiminde -o zamanlar koğuş tarafından seçiliyordu- ısrar etmeye başladık. Zaten,sorumlunun idarenin adamı olması halinde , böyle bir öneri doğal olarak söz konusu olmazdı..Yani,"mektuplar kontrol edilsin" demek artık mümkün değildi.. Bazıları(!),mektuplarının arkadaşları tarafından okunmasından, o kadar korkarlardı ki, mektupların gardiyana verilmesine (mektuplar genellikle sayımlarda verilirdi) birkaç dakika kala, mektuplarını getirip verirler ve sorumlunun yanında da beklerlerdi. Biz, bazılarından bayağı kuşkulanırdık!..Bu durumu, bir kısmının feodal yanına versek de, bazılarının psikolojik olarak "özel bir şeyleri gizledikleri"ne yorumlardık.. Ama,iş gerçekten önemli ve ciddiydi. Aynı zamanda ilginçti...

Hapisliğimiz boyunca -12 Eylül öncesi ya da sonrası-,her gün ve istediğin kadar mektup yazmanın

serbest olduğu günler ile mektubun ayda bir ya da hiç yazılamadığı günler de oldu..Ama, kendimize uyguladığımız bilinçli tavrı bırakmadık, disiplini kırmadık..

(...)

İşkence'nin azgınlaştığı dönemlerde, her tutuklu ancak, ayda bir kez mektup yazabilirdi. Mektup yazma günü, zarfın ağzı açık olarak mektuplar sorumluya teslim edilir; sorumlu da, mektupları parası ile ya da pullarını yapıştırıp gardiyana verirdi..Tutuklunun zarfa pul yapıştırması da -daha sonraları- yasaktı...(Bu yasak, pulun arkasına yazı yazıldığı için olacak herhalde...)

Mektuplar önce gardiyan tarafından, daha sonra da blok çavuşu ve subayı tarafından okunurdu..Mektup'ta **"manidar"** birşey yazıldığı saptanırsa -onların değerlendirmelerine göre- mektup sahibi sorguya çekilir, altından birşeyler çıkarılmaya çalışılırdı! Dövülür ve mektubu da gönderilmezdi. Zaten, yazılan mektupların çoğu gönderilmez ve gönderme, mektup anlamsız hale getirilerek yapılırdı.(Yırtılan birçok mektubu çöpkutusunda görürdük.) Örneğin;gör birşey yazıp, görüşe gelince cevabını bildirmesini istemişsen, o mektup bir iki ay sonra gittiğinden anlamsız olurdu..Gönderilmeyen mektuplardan ise, çok para elde ediyor ve paraları da cebe indiriyorlardı...

Gelen mektuplar ise, tersine önce blok subayı ve sonra gardiyan tarafından okunurdu.. Gelen mektupların da çoğu verilmezdi. Mektuplar kesinlikle zarfı alınarak verilirdi. Kimden geldiğini çoğu zaman bilemezdik.. Böylece; soyutlama ve kuşku yaratılırdı. Yazıyı tanırsan tanırdın..çünkü, kimse mektuba açık isim yazmıyordu.. Adres ve gönderen

de çoğu kez bilinmezdi.

(...)

Bazı gardiyanlar mektubu gelenlere, "mektuba 5 cop" diye sorar, mektubu isteyen de, 5 cop'a razı olurdu. Gardiyan 5 cop ele vurduktan sonra mektubu verirdi.. Cop karşılığı mektubu tercih edenler çok olurdu. Biz böyle bir soru ile karşılaşmadık.

Ayrıca, gelen mektuplarda da **"manidar"** birşey varsa, onun da sorumluluğu tutukluya aittir. Gelen mektup yüzünden de, sorguya çekilir ve dayak yenirdi..

(...)

Sömürgeci devlet, haberleşmeyi önlemek için, mektup yazılmasını ortadan kaldırmıştı denebilir. Ama, tamamen de kaldırmıyordu. Çünkü, haberleşme kendi **"işine"**de geliyordu.. Böylece, kişisel ve siyasal olarak mektuplardan bilgi sahibi oluyordu. Üstelik, kamuoyuna, yakınlarımıza , bazı kuruluşlara ve dünya'ya **"mektup yazmak serbesttir"** diye **"hava"** atıyordu. Ama, gel gör ki, ne gelenden ne de gidenden birşey anlamak mümkün değildi. "İçi bizi dışı başkasını yakıyor"du. Bu, kamuoyuna yönelik siyasi manevra için, "tek-tük" mektup alır ve "tek-tük" de verirdi. İşi bu düzeyde tutardı! Bazen de, tepkiyi ölçmek için, örneğin; uluslararası Af Örgütü'nün gönderdiği mektupların bir ya da birkaçını, belirli unsurlara verdirirdi ve kontrol ederdi..(Oysa, gönderilen mektuplar yüzlerceydi.) Yine, bazı mektupları kendi propagandası için kullanırdı. Bazıları'nın sırf ailelerini rahatlatmak ya da başka aptallıklarından ötürü "hapishane iyi, yemekler iyi vb..." ya da "güzel günler geçirdiğimiz" tarzında yazdıkları mektupları, karşı propaganda aracı olarak, ustaca kullanırdı. Böylesi mektupları

basına da sızdırırlar ve röportajlarda -kendileri yaptırıyorlardı- yer almasını sağlarlardı. Ayrıca, uluslararası platformlarda kullanılmasına çalışırlardı. Diğer cezaevlerinden gelen ve " rahatlık belirtisi içeren" mektupları da verir ve kullanırlardı...

Biz, tüm bunlar için çok uyarıda bulunduk ve başta da belirttiğimiz gibi, birçok önlem almak gerektiğini söyledik, durduk ama, anlatamadık... Ama,biz, bunu tamıtamına uyguladık...

Bu konuyu bitirmeden şunu da ekleyelim:

Dini bayram ve yılbaşılarda, kişinin yalnızca iki **kart** atması serbestti...

Tebligatlar durumuna gelince; bu da çok ilginçti.. Daha önce tebligatlarla ilgili kısa bir açıklama yapmıştık.(Bak:Hapishane Raporu, cilt:1, Sah:98-99) Konuyu burada biraz açmak gerekiyor.

Yazıcı gardiyan kapıya gelir, mazgalı açar, "tebligatın var, şurayı imzala" derdi..Gelen nedir, ne değildir bilemez ve imzalardın. Bazen de ne olduğunu söylerlerdi.

Bu onların insafına kalmıştı. Tebliğ edilecek evrak, bazen gardiyana bırakılırdı. O gardiyanlar ki, "elifi bilmez"ler ve bu evrakları okuyup, sanki birşey anlıyormuş gibi yorumlarlardı..Çoğu zaman, evrakta geçen bir iki kelime yüzünden dayak atar, sorgu yaparlardı. Çünkü, subay dahi olsa, gardiyan dışında kimseden birşey almak ve vermek yasaktı.

Tebligatı imzalarken, tarih atmak istersen çok kızarlar ve tarih attırmazlardı.

Toplu tebligatlar ise daha da ilginçtir. Diyelim ki, bir grup davası'nın iddianame ya da kararı tebliğ edilecek.. İddianame ve karar tebliğ edilenlerin listesi bir kağıda yazılırdı ve tümüne imzalattırı-

lırdı. Herkes, böylece tebliğ edilecek iddianame ya da kararı "almış" olurdu..Daha sonra tüm cezaevine o karar ya da iddianame'den birkaç tane verilirdi. İşin yoksa ne geldi diye araştır dur...Ve görmeden, bilmeden bir bakarsınız ki, mahkemeye çıkarılmışsınız..Elden ele dolaşan iddianame ya size gelir ya gelmez.. İddianamesi'ni görmeden mahkemeye çıkanlar olduğu gibi, kararı görmeden temyiz dilekçesi yazanlar çok oldu...

Bu tebligat hayu-huyu içinde, ne tebliğ edildiği görülemediği için, süreler bilinmezdi. Örneğin;temyiz ya da tutuklamaya itiraz süreleri kaçırılır ve tutuklunun en önemli hak'ları kaybolurdu..

Devletin tebliğ ettiği tüm evraklar,en son gardiyana ulaşırdı.Gerçek muhatabına ulaştırılıp ulaştırılmamasındada **"en yüksek merci"** gardiyandı...Yüzbaşı, onlara talimat verirdi. Ama, tutuklunun karşısında da "gardiyanınız bilir, ben karışmam" derdi..Hatta, yüzbaşı kendisi koğuştan birşey istediği zaman, "gardiyanınız yok,verir misiniz"diye de "incelirdi".

Noter vekaletnameleri'nde de aynı yöntem uygulanırdı. Getirilen vekaletnameyi imzalayacak olana, vekaletnameyi inceleme fırsatı verilmez. İmza sırasında vekaletnameyi hangi avukata verdiğinizi bilemez, avukatın adını göremezsiniz. Ayrıca, getirilen vekaletnameyi imzalamamak "emre karşı gelmek"ti..Bu durumda, zorla imzalattırılırdı. İşin sonunda dayak vardı..

Tebliğ ettiğin evraklara karşı, yazmış olduğun dilekçelerin **akıbeti**, süresinde yerine gidip gitmediği, belli değildi. Yırtılıp yırtılmadığını bilemezdik. Çünkü, alındı belgesi verilmezdi. Dolayısıyla, dilekçe verdiğinizi hiçbir biçimde ispat mümkün olamazdı..Bu uygulama yüzünden, çok kişi, birçok hakkını kaybetti

ve ispat ta edemedi..Bütün bu işlemler, **zorbalık** üzerine düzenlenmişti.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki, sömürgecilerin "Yargılama ve Ceza Siyasetleri" ne **uyarlı** bir eşkiyalık yürütülmüştür...

i-Soruşturma.

Genel olarak ve detaylı biçimde polis soruşturmasını daha önce anlatmıştık.(Bak:Hapishane Raporu, cilt:1, 1.bölüm, Sh: 18-73) Ancak, buradaki soruşturmadan kasıt ise, cezaevindeki soruşturmadır.mCezaevindeki soruşturma,Polis ve MİT'te yapılanları aynen tekrarlayan ve hatta onları, yer yer,fersah fersah aşan.boyutlara ulaştı...

Cezaevindeki soruşturmanın amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

Cezaevindeki tutuklulara **itiraf** yaptırmak , bazı **belgeleri** yeniden düzenlemek, **ifadeleri değiştirmek**, yeni **bilgiler** almak, vb...

Bu nedenlerle cezaevinde üç yerde kurulan ve siyasi polisle birlikte cezaevi idaresi tarafından ortaklaşa yönetilen soruşturma merkezleri vardı...

Bu Soruşturma Merkezleri'nden **birincisi**;Çocuk koğuşu altındaydı (Burası bir ara 30. koğuş olarak kullanıldı) ve cezaevi reviri'ne yakın bir yerdi...Burada polis'teki tüm işkence araç ve gereçleri vardı. Örneğin; askı, cereyan tertibatı vb...Burada, cezaevi Müdürü, İç Güvenlik Amiri ve Cezaevi tabibi'nin de katıldığı çok boyutlu işkenceler yapıldı..(daha doğrusu deneme ve cezaevi personelini eğitim, psikolojik hazırlama amacıyla)

İkincisi ; B/blok'ta ,Gardiyanların kaldıkları, çayhanelerinin ve yatakhanelerinin, terzi vb..'nin

bulunduğu, 38. koğuşun altındaki yer..Burası, eski hamam'a da yakındı. Yüzbaşı Esat'ın ö z e l odası idi..Görüşmelerini burada yaptığı söyleniyordu.Ayrıca, bu oda'da birisi, uzun boylu, sarışın ve asma bıyıklı ve diğeri de kısa ,esmer, iki siyasi polis, yatıp kalkmak koşulu da dahil, kalırlardı..Bunların karşısına çıkanlar, her türlü işkence görürlerdi.Diyarbakır soruşturmasının özel elemanlarıydılar.Herkesçe tanınırlardı..Bunların teknik ve mesleki bilgileri ile Yüzbaşı Esat, bu işkencehaneyi de **özel** olarak işletirdi..

Üçüncüsü; Cezaevi reviri'nin arka kısmında düzenli yataklar ve ranzalar konularak,revir süsü verilmiş, aslında işkence yapılan (ilaç vb..yöntemlerinin denendiği) bir yer olarak kullanılıyordu.

Ayrıca, cezaevinde, bu **İşkence Merkezleri** dışında, eski ve yeni hamam, 35 ve 37. **Tecrit Hücreleri** de i ş k e n c e h a n e olarak kullanılıyorlardı..

Bu **işkencehanelerde**, geceleri sabahlara kadar adam dövülür, askıya alınır, bağırtı sesleri ortalığı çınlatırdı..Buralardan, arabalar ile, cezaevi dışındaki soruşturma merkezlerine adam götürülürdü. Örneğin; Mardin, Urfa, Elazığ ve Diyarbakır soruşturmaları, Emniyet Müdürlükleri, Askeri Birlikleri vb...gibi yerlere cezaevindeki tutuklular götürülüp getirilirdiler..Götürülenlerin başlarında ise, belli bazı gardiyanlar ya da çavuşlar olurdu...

(...)

Bu soruşturma ve işkenceler sonunda, birçok **itiraf** yaptırıldı, ifade değiştirildi, yeni bilgiler alındı ve yeni insanlar getirildi...Savcıların da gelip yer yer katıldıkları bu işkenceler, polis ve MİT soruşturmasını aşan nitelikteydi..

Soruşturmalar'da belli günlerde olan işkence,

cezaevinde süresiz yapılıyordu ve daha ilkeldi. Cezaevi'nde kaldığımız için, sonuna kadar dayanmak zorundaydık.Sonu ise; cezaevinde yatacağımız kadardı ve bu da belli değildi...

Cezaevi'ndeki soruşturma'nın ağırlığını şu örnek açıklayabilir: Soruşturmaya -polis ve MİT- özel olarak yüzbaşı -İç Güvenlik Amiri- ve korkulan, azgın gardiyanlar götürülüp, orada işkence yapılanlara gösteriliyordu. Böylece, psikolojik olarak baskı daha da arttırılmak isteniyordu. Bu örnek ,cezaevindeki uygulama ve uygulayıcıların ne kadar etkili olduğunu açıkca göstermektedir.

(...)

Bu konuda daha fazla anlatıma gerek yok. Çünkü, işkence yöntemleri daha önceki bölümlerde tek tek anlatılmıştır(Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, Sh:18-73 arası). Ayrıca, tecritler bölümünde de yer yer anlatılacaktır. Burada yaptığımız belirleme, cezaevindeki soruşturmanın durumunu saptamak içindir.

Özetle; bu soruşturma merkezleri cezaevini perişan etti ve birçok insanı itirafa soktu..Velhasıl, gündüzleri çekilemeyen cezaevi'nin geceleri de çekilmez olmuştu...

j - D a y a k

Başından beri, devamlı dayak'tan bahsedip durduk. Ve her yerde, şöyle ya da böyle geçti..Dayağın tek biçimde olmadığını anlatmak için, bazı yöntemleri de kısaca burada belirterek, koğuş dışı ilişkileri de bitirmek istiyoruz...

En çok uygulanan yöntem ele cop'la vurmak'tı. Ele vuruşun sayısı yoktu.Kişinin niteliğine ve dayanma gücüne, gardiyanın yorulup bırakmasına ve niteliğin

e bağlıydı. "Coplar", vurula vurula ot gibi olmuştu. Duruşmalara giden gardiyanlar, oradaki inzibat'larla "copları"nı değiştirmek isterlerdi, onlar da vermez lerdi!..Yine de, kaçamak bu işleri yapar ve değiştirir lerdi.. Çünkü,inzibatlar'daki "coplar"ın içinde tel olduğu söyleniyordu..Cezaevinde dağıtılan "coplar" ise, inceydi ve **"istenildiği** gibi "iş görmüyor"du. Çabuk bükülen ve lastik gibiydiler! Ya da işkencenin ağırlığı karşısında (ağaç ve kalaslarla dayak) bize öyle geliyordu..Ayrıca, inzibatların "copları" kalındı!.Ama, gardiyanlar hiç umursamıyorlardı, örneğin; "coplar"ın teftiş ve denetlemesi'nde ya da "basın" geldiği zamanlarda; ince ve "nazik" olan "coplar"ı, ipleri bağlı ve **süslü** biçimde yanların dan sarkıtarak, düzenli biçimde asıyorlardı!..Oysa, dayakta kullanılanlar bunlar değildi! Kalın ve ipleri kamçı gibi serbest ve sarkık duran, genel olarak sap kısmı ile tutuklulara vurulan "coplar"dı!

Copla, ellerin iç kısmına ve üstlerine, ellerin parmakları birleştirilip , parmak uçlarına ve bir de kıçımıza ve sırtımıza vurulurdu..Çok acı verirdi!.. Bazı gardiyanlar çok gaddardı ve "coplar"ın ip kısmı ile vurur ve ipler elin dışındaki kısımları, yani, kola doğru vurulduğu yeri kamçı gibi yarardı..

Domalma: Bu durumda, domalan insanın kıçına vurulurdu.Sıra ile eğilir ve dizilirdik, **vurup vurup geçerlerdi**.Vurulan yerler morarır ve terden yara olurdu...

"Dayak vaziyeti al" dedikleri zaman elierimizi, **"domal"** dedikleri zaman da, eğilip kıçımızı yukarı kaldırırdık...

En zor olanı da, coptan bıkıp kalas ve gürgen **ağaca** geçtikleri zamandı!..Bir de, dayaktan sonra yeniden gelip vurmalarıydı..

Gardiyanlar, bir süre sonra yapılmış ağaçlar

kullanmaya başladılar. Bunlarla, ellere vuracakları zaman, bir elini diğerinin içine geçirip "vaziyet" alacaksın ve her vuruşta el değiştirmek zorundasın..Buna dayanmak zordu ve çok insan **komalık** oluyordu..Her havalandırmadan, koğuşa girişte, "dayak vaziyeti" alınmışsa, kalasla ellerimize vurulur ve içeri alınırdık..Ancak, kalası her gardiyan kullanamazdı, genel olarak tecrit gardiyanları kullanırlardı.Bu konuda "tecritler" de açıklama yapılacak..)

Bazen de, "falaka vaziyeti" alınırdı.. Yüzüstü ya da sırtüstü yatırıp, ayaklarımıza vurdukça vururlardı..Bu, toplu olarak daha çok uygulanırdı... "Falaka vaziyeti" aldırdıklarına (toplu olunca herkese) birkaç kez dolanarak vurdukları olurdu..

Bunlar dışında, kalasla vücudun gelişigüzel yerlerine ve sırta vururlardı..Yumruk,tekme-tokat zaten doğaldı!.. Özel olarak, kalbin bulunduğu bölgeye sert ve çok sayıda yumruk atarlardı..El içleri ile çene kemiklerine vururlardı, ancak bunu her gardiyan yapmazdı..Çok kişinin bu dayak yüzünden dişleri kırıldı ya da döküldü..

Bir de, yeni gelenlere "toplu dayak faslı" vardı ki, bu korkunçtu..İlk anda panik ve şaşkınlık yaratıp, ne kadar düşürebilirlerse, onlar için "kar"dı..(Bunu tek tek gelen unsurlara da yaparlardı.) Kapı ağzında bütün gardiyanlar özel olarak toplanır, bağıra çağıra saldırırlar, neye uğradığını bilemezsin, ortalık bir "savaş alanı"na dönerdi..Bu, aynı zamanda yeni gardiyanların alıştırılması ve eğitimiydi de..Böylece, yeni gelenler "haşat" edilirlerdi..[162] (En büyük "toplu dayak" Elazığ'dan

(162) Özellikle yeni gelenlere "toplu dayak faslı" dışında bir de şunu sorarlardı:"...seni suyu bol ve duşlu yere mi veralim, yoksa televizyonlu yere mi?" Bu konuda boş bulunup birşey söylediniz mi, yandınız de-

getirilen PKK grubuna yapıldı. Cezaevi büyük bir tantanaya girdi ve bu grubu şaşkına çevirerek, hemen hemen tümünü "teslim" alarak özel bir koğuşa yerleştirdiler! PKK Merkez Komitesi Üyesi ve büyük "itirafçı" **Ş.DÖNMEZ'in** büyük katkısı ile bu uygulama gerçekleştirilmiştir.(İleride-ki bölümlerde konuya yeri geldiği zaman değinile-cektir.)

"Dayak dayak denilen bunlardı!..Yıllar, böylesi "dayaklarla gelip geçti...Cezaevi her yanı ile bağırtıların, inlemelerin, acı ve kanın bulunduğu bir yer olmuştu..Acı, zulüm ve işkence çekilmez bir hal almıştı..Sömürgecilerin sloganı ise, **"öldür-mek yok,süründürmek var"** dı..Ama, çok insan öldü.. Sürünenler de sürünüyor!...

BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK:

Yukarıdan beri anlattığımız yapı içinde, buraya cezaevi demek mümkün değildi.. Burası olsa olsa **bir esir kampı** olabilirdi ve öyleydi de..

Özel eğitilmiş gardiyan bozmaları, isterik ve ilkellikleri ile, her günü, işkence, dayak, baskı ve zulüm altında geçirmemiz için ne gerekirse yapı-yorlardı..

Psikolojik bir "savaş" vardı. Bundan kurtulmak mümkün değil gibi görünüyordu!. Göz açtırmak istemiyorlardı. Panik yaratılmıştı!...

Koğuş içi ve dışı yaşantı dışında, bir de Yüzbaşı'nın -İç Güvenlik Amiri Esat- eline düşerek, **itiraf** etmek, i h a n e t e bulaşmak vardı..Yine bunun gibi, soruşturmanın içine düşmek vardı..Zaten

---

mektir!..Çünkü, bu bir dalga geçme olayıdır, böyle şeyler yoktur, sizi dayaktan sonra "yumuşatıp" daha rahat "düşürmek" içindir.. Elbette, yeni gelen ve cezaevinden haberi olmayanlar bunu nasıl bilecekler!Hepsi-de bu konuda "boş bulunuyor" lardı...

gardiyanlara uygulattırılan, insanları düşürmek için bir **ön program**' dı..Çoğunluk bu ilk aşama da gardiyana düşüyordu..Ve gardiyan da her düşeni, Yüzbaşıya ve oradan soruşturmaya götüren iyi bir araç oluyordu..

Hayat çekilmez olmuştu..tek tek başkaldırılar başlamıştı.. Başkaldırılara ve "disiplinsizlikler"e ağır cezalar veriliyordu, bu durumu daha da kötüleştiriyordu. İdare hiç bir şeyi -en ufak direnmeyi bile- affetmiyordu, üzerine ağır ve baskıcı olarak gidiyordu..İnsanlar ölümüne dövülüyorlardı..**Cezaevi bıtkın ve bizler de bitkindik..** Her seferinde **"dayanmak gerekir, bütün bunlar geçecek"** diyorduk..Genç unsurlar ise, **"...ne zaman geçecek, bu geçmez"** diyerek, s o n s u z a (!) gidiyorlardı..

Gerçekten tüm bunlar geçti..Ve mücadele eden insanın (özellikle örgütlü olarak) herşeye dayandığı, dayanabileceği ortaya çıktı.**Direnmenin önemi kavrandı.**

Ancak, tüm bu yaşanılanları, "kahramanlık" olarak ortaya çıkarıp sunmak ve herşeyi kamufle ederek anlatmak yerine; Bu büyük zulüm veişkenceyi yerli yerine koyup, bundan **"dersler"** çıkarmak, gelecege **"ışık tutması"** nı sağlamak gerekiyor..

Sonuç olarak; cezaevinde hayat çekilmez hal almıştı dedik...**Bu nedenle direnişin ucu görünüyordu, Ama, NASIL?**

6. b ö l ü m ü n sonu

7. bölüm

C-TECRİT'LER, (İdare tarafından 35 ve 37.koğuş olarak sunulan) BURALARDAKİ UYGULALAR.

"KOĞUŞ" İÇİ VE DIŞI GÜNLÜK YAŞAM, ÖZEL OLAYLAR VE UYGULAMALAR.

Daha önce kısaca **Tecritler** 'den söz etmiş ve (Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, Sh:213-215) buralardaki uygulamaları, daha geniş ve detaylı olarak ele alacağımızı belirtmiştik.

Buradaki açıklamalarımızla, genel olarak **koğuşların günlük yaşamı** bir bütün olarak tamamlanmış olacaktır.

a-Genel olarak.

TECRİT denilince ne anlaşılmaktadır? Kelimenin anlamı ile, "koparmak, ayırmak, ayrı bir uygulamaya sokmak" demektir. Bununla, hem uygulanan şeyin, hem de ayrılan şeylerin durumu birlikte ele alınmaktadır. **Tecrit** ve tecritler'den ayrı duran koğuşlar söz konusudur. Bu uygulama ile, ilişkinin kesilmesi yanında, bunun, aynı zamanda ilişkinin kesildiği yerlere karşı kullanılması amaçlanmaktadır. Böylece; iki anlama gelmektedir:Birincisi, genel olarak cezaevlerin'deki **Tecrit** uygulama-

sı, **diğeri ise,** askeri cezaevleri'nde, hem cezaevi kapsamında ve hem de ASKERİ TAKTİK olarak **TECRİT** uygulamasıdır.

Böyle bir uygulama İNSAN İÇİN YAPILABİLİR Mİ?

Türkiye'de, genel olarak, Türk Cezaevleri'nde **TECRİT** denilen bir yer vardır ve böyle bir uygulama yapılmaktadır.Peki,bu nedir? Bu, uydurma bir koğuştur. Pislik ve olanaksızlığın ötesinde, kötü biçimde kullanılan bir yerdir de..

Şöyle bir amaç güdülmektedir:

"Cezaevine yeni gelenler, hastalıklı olabilirler ve bazı alışkanlıkları bulunabilir. Bunların hangi koğuşlara verileceğinin tesbiti gerekir. Bu nedenle, eğilimlerinin saptanması için, belli bir süre **TECRİTLERİ** gerekir..." Yani, yeni gelenler, **Tecritler**'de, **"cezaevi disiplinine ve kurallarına uydurulurlar".** Tutuklular ilk anda, kendilerini **"gizleme"**, hatta **"suçunu"** bile söylememe eğiliminde olduklarından, bu **Tecrit** denen yerlerde, bu tür sorunların tesbiti mümkün olmaktadır!..Çünkü, Türkiye'de, cezaevine gelen tutukluyu polis t a k i p etmeye devam etmektedir..Ajanlarını buralara da sokarak (ya da idare kanalıyla), bazı kişilerin cezaevinde durumları ortaya çıkarılmaktadır..Bütün bu nedenlerle, cezaevlerinde **TECRİT** uygulaması (!) yapılmaktadır..

Bir de, tutuklu ve hükümlülere, disiplin cezalarını aynı yerde, yani **Tecrit** ederek çektirilir.Bakanlık gönderilen bilgi ve belgelerin ışığında, belli sürelerde, üzerlerinde özel bir **Tecrit** uygulaması yapılır. Ancak,tüm bunlar, ne yapılmaktadır ne de **tecritler**"in böyle bir yapısı vardır. **Tecrit** denilen yer yeni gelenlerin birkaç günlüğüne konulduğu, uydurulmuş, bir yerdir..Bazı eğilimlerin

tesbiti yerine, tersine, bazı eğilimler aşılanmaktadır..

"**Tecrit**"lerde, yeni gelenlerin korkutulması, dövülmeleri uygulanmakta; gardiyanlar aracılığı ile cezaevi'nin otoritesi kurularak, tutuklular aşırı bir rüşvet ilişkisine sokulmaktadırlar..Ayrıca, tutuklular, uyuşturucu alışkanlığı edinmekte ve eskiden bu tür alışkanlıkları varsa, bu daha da düzenlenmektedir... Sonuçta, saçları traş edilerek (bunada torpil atıp, ya da rüşvet verip yaptırmayabilirsiniz) bit ve pislik içinde, koğuşlara dağıtılmaktadırlar..Bu uygulamanın en önemli nedeni, rüşveti meşru kılmaktır.

TECRİTLER, genel olarak, yatağı, oturak yeri olmayan boş bir yer olarak, polis nezarethanesi olarak vardır ve kullanılmaktadır..Büyük birkaç cezaevi dışında zaten, böyle "boş yerler" bulmak mümkün de değildir..Gelen tutuklu, idareye para vererek, istediği yere gider...

Tutuklular, **Tecrit** yerlerinde üst üste kalırlar.Dayak ve işkence görürler. Biran önce koğuşlara gitmek isterler. Bu nedenle, **"suçlu oldukları"** kendilerine öğretilir..Böyle bir psikoloji ile donatılırlar. Gardiyanlardan **"ödleri kopar"**ak ve ilk **"şaşkınlık"** içinde, herşeylerini(!) vererek, koğuş yolunu tutarlar. Gardiyan **"Allah'tır"** cezaevlerinde...Buralarda, herşeyinizi, hatta, ırzınızı, namusunu zu bile bırakabilirsiniz...Çünkü, **Tecrit** 'lerde daha önceden varolan bir d ü z e n onlara göre bir " y e r l e ş i k l i k " ile idare'nin adamları "postlarını" sermişlerdir...Buralar, çok "vahşi" yerlerdir.Buralarda, çocuk-büyük ayrımı da yoktur..

"Tecrit" denilen yerden ayrıldığınız zaman, artık **"suçlu"sunuz** ve cezaevinden kurtulamıyacağınız zannı sizde ağır basmaktadır. Gardiyana,

"ağalar"a,(cezaevleri'nde koğuş "ağaları" vardır) ve kabadayılara **haraç** vermek zorunluluğu kesinleşmiştir..Herkes bu **haraç** verilecek yerlerden birini seçer ve geliştirir, kendisini korunak altına alır..**Haraç** yalnız para vermek değil(!), herşeydir. Bir süre sonra, cezaevini tanıdığınız zaman, artık "denetim" ve "haraç"(karşılıksız verilen para vb...) altına girmişsinizdir..

Önceden biraz deneyiminizin ve bilginizin olması ve **Tecrit**'lerde biraz "dayanmanız" ise; size uzun zaman içinde çok şey kazandırır, ve böyle davranacak olursanız sizi hemen bekletmeden koğuşa verirler. Biraz da, dışarıdan "sahipli" olmak "işe yarar"..

Büyük cezaevleri'nde,bu tür "koğuşlar"a genel olarak yeni gelenler alınırlar.Hasta-sağlam ayrımı da yapılmaz. Buralar,büyükçe bir boş koğuş olacağı gibi,**hücre** biçiminde de düzenlenmiş olabilir...

(...)

Gel gör ki, Diyarbakır Askeri cezaevi'nde durum çok başka ve **hazin**di..**Vahşi** ve **kötü** bir uygulama vardı...

"Tecrit" dedikleri yer, genel olarak diğer cezaevleri'nden pislik ve perişanlık konusunda çok ileriydi. Ayrıca, en önemli yanı, buralar bir **işkence hane** idiler...

Dışarıya **"35 ve 37. Koğuş"** olarak gösterilmesine rağmen, buralar "koğuş" değillerdi..Ve buralarda belli bir süre değil, devamlı kalınmaktaydı. Havalandırma, kantin ve çay vb...verilmezdi. Dayak ve işkence vardı..Buralar, birer **Soruşturma merkezleri'ydi.** Aklınıza gelebilecek her uygulama ile karşılaşabilirdiniz...

Diyarbakır Askeri Cezaevi **"Tecrit Hücreleri"nde,** İdarece "gerekli" görülen insanlar bulundurulurdu!.. Genellikle, yetkin kişiler, "lider" unsurlar çoğunluktaydı. (Lider olarak kabul ettikleri, yalnız Örgütleri açısından değil, cezaevi'nde kitleyi etkileme ve yönlendirme açısındandı aynı zamanda.) Bunların aralarına ise, kendi adamlarını serpiştirirler ve bazen de, **kamufle** olsun diye, **göstermelik** unsurları da koyarlardı... 37.**"Tecrit"** ise; tamamen işkence yeri olarak kullanılırdı. Yatak bile yoktu. Hücreler boklu sularla doluydu ve günlerce bu durumda kalınırdı..

Bu Hücreleri gereği gibi ve detaylı inceleyeceğiz. Ancak, şunu belirtelim; idare buraları ilk dönem koğuşlardan aldığı, dövdüğü insanları koyduğu yer olarak kullandı. Daha sonra, buraları işkencehaneye dönüştürdü..Başlıca iki amaç **güdüyordu: birincisi;** gardiyanları dayak ve işkence konusunda eğitmek, soruşturma merkezi olarak kullanmak, genç ve ciddi unsurları **tahrip** etmek vb.., **ikincisi;** burayı diğer koğuşlara karşı bir **tehdit** aracı olarak kullanmak...

Önceleri baştansavma olarak doldurulan bu yerler, daha sonra "arındırıldı". Belli insanların kaldığı(35.**"Tecrit"** Hücreleri), gece gündüz eziyet ve işkencenin yapıldığı, koğuşlardaki tutuklulaların çok korktukları bir yer oldu.. 37.**"Tecrit"** ise; her yeni gelen ve koğuşlardan götürülenlerin cezalandırıldıkları, **"Türkçe"**nin öğretildiği, işkence yapıldığı, ırzlarına geçildiği, soruşturmaya tabi tutuldukları vb...yer oldu...

Daha sonraları ise, bu **"Tecrit"ler** içinden çıkılmaz yerler haline geldi ve "tahminler"in ötesinde bir durum alarak(!), çözümsüzleşti...

Şimdi, 35 ve 37. **"Tecrit"** hücreleri'nin genel

yapısını, konumları ve muhtevalarını belirleyeceğiz...Daha sonra da **"Tecritler'deki"** günlük yaşamı, mümkün olduğu kadar somut olaylarla açıklamaya çalışacağız.

aa- 35. TECRİT Hücreleri:

Cezaevi açısından 35. **Tecrit** Hücreleri'nin önemi çok büyüktür. Burada, dünya Siyasal Mücadele Tarihi'nin belki de en büyük ve önemli **direnmeleri, işkencesi** ve **zorbalığı** meydana gelmiştir. Bunları bir roman gibi yazmanın bu anda bizim açımızdan olanağı yok.

(...)

Buradaki olaylar, uygulama , işkence, direniş, teslimiyet vb...'den, en ufak **bir not** bile elde kalmamıştır. İnsan hafızasının unutkanlığı ve zamanın geçmiş olması, olayların tümüne vakıf olamama gibi nedenlerle, Kürdistan Siyasal Mücadele Tarihi , biraz da soyut olarak geçecektir. Ancak, mümkün olduğu kadar detaylandırarak ve birçok insanın somut bilgilerine başvurarak, sorunun unutulup, kaybolup gitmemesine çalıştık. Biz bunu yapıyoruz..

Yalnız direnenlerin değil, yenilgi ve itirafların boyutlarını, ihanet ve acıların yansıyan yanlarını; somut, katıksız, herhangibir insanı ya da grubu hedef almaksızın, nesnel olarak ortaya koyacağız... Bu yöntemle; buranın yapısal durumunu ve buradaki uygulamaları, yer yer belirli olaylarla anlatacağız.

Şimdi, sözünü ettiğimiz **yerin** kısaca belirlenmesini yapalım.

Diyarbakır Askeri Cezaevi, **Bağlar** semtindeydi ... Diyarbakir -Urfa karayoluna yakın ve **Direkhane**

olarak bilinen yerin yanındaydı..Şematik olarak gözönüne alırsak; 35. Tecrit hücreleri, C blok'un arkasında ve B blok'un ise, önünde yer almaktaydı. Yukarıdaki tarife göre, **arka** ve **ön**, hapishane'nin giriş kapısı ve idare binası esas alınan olacaktır..Ha pishaneye girişte(Bağlar semti tarafından) idare binası, üzerinde askerlerin koğuşları yer almaktaydı..Bu girişten E blok'a kadar,(yani, cezaevinin sonuna kadar) ortadan cezaevini ikiye bölen uzun ve geniş bir koridor (salon) vardı..Bu Koridorun aynısı üst katta da bulunuyordu. Bütün bölümler ve koğuşlar (5 blok -**A,B,C,D,** E- ve her blokta da iki bölümden oluşan büyük bir hapishane), bu koridora, hem alt ve hem de üst kısımdan açılırdı. Arada, demir kapılarla bağlantılar vardı.

Genellikle, alt koridor kapıları çalışır, üstler kilitli ve İç Güvenlik Amiri dışında kimsenin girmesi mümkün olmayan bir biçimde tutulurdu.(Cezaevinin içinde girdiğiniz zaman kaybolurdunuz, senelerce burada kalan ve hala burayı iyice bilmeyenler vardır.) Cezaevi alt ve üst koridor geçişleri, emirle, yalnız B blok 1 ve 2. koğuş geçişleriyle, E blok çocuk koğuşu geçişlerinden yapılırdı..

Alt koridordan C blok'a geçince **Tecrit**'lerin hem sağ hem de solda kapıları görünürdü... Bu kapılardan içeri girilirdi. giriş yerinin sağ tarafına düşen kısımda bulunan pencereler,14 ve 15. koğuşla rın havalandırmalarına bakardı ve burada küçük bir aralık yer vardı. Sol kısımdan ise, merdivenlerle katlara çıkılırdı. Alttaki küçük yerde (salonda), iki masa bulunurdu. Masalardan biri Hücre çavuşu' nun oturduğu, diğeri ise, gardiyanların işlerini gördükleri masa idi.. Bu masalar pencere önüne (14 ve 15.koğuşların havalandırmalarına bakan)dayalı idiler...

Her katta böylesi aralık yerler vardı, ancak oralar kullanılmıyordu ve boş tutuluyordu. Çatı katı hariç, diğer katların ara salonlarının 14 ve 15. koğuş havalandırmasına bakan pencereleri vardı..Bu ara koridorlardan çıkarak, 4 kata da ulaşabilirdiniz..

Her katta, küçük salonla hücreler demir kapı ile birbirinden ayrılırdı..Bu demir kapıların önlerine gelince, sıralı hücreleri (alt katta büyük aralığı, üst katlar da ise, hücrelerin önündeki geniş koridoru) görebilirdiniz... Her Kat'ta ayrıca, kat aralarındaki merdivenlerin yanında **kör bir hücre** bulunuyordu.. Kat demir kapılarından her kat'ın hücrelerine geçilirdi. **Tecrit** 4 kat'tı ve her kat'ta 10 hücre vardı. En sonda olan 10.hücreler biraz daha genişti. herhalde yapının gelişi böyle olmuştu(!)..10.Hücreler, dış duvarlara yakın olduklarından , genel olarak (bir iki kaçış teşebbüsü ile) kullanılmıyordu..Duvar her zaman delinebilirdi !..

Daha önce de belirtildiği gibi, her kat'taki hücreler yan yana sıralıydı ve önlerinde bir demir kapı vardı. Bu kapının yapısına uygun, kapandığı zaman diğer kısım ile fark edilmeyen aralıklı kalın demirlerden oluşuyordu. yani, tüm hücre önünü kaplayan bir parmaklık vardı. Kapının kilit kısmına yakın yerinde, bir tabak girecek kadar enine bölünmüş küçük aralık bulunuyordu. Parmaklık ise, elin geçeceği kadar aralıktı ve yukarıdan aşağıya dikine demirlerden oluşmaktaydı.

Hücrelerin kapılarının tümü aynı tarafa açılmıyordu. Biri bu tarafa ,diğeri ise öbür tarafa açılıyordu...Hücreler, tahmini olarak 2 metre uzunluk ve genişlikteydi.Bir kişinin elini kaldırdığı zaman değecek kadar da yüksekliği vardı..Arka

kısmından ince bir duvarla yarıya bölünmüştü. Burası tuvaletti..yarısı açıktı ve kapı biçimindeydi.. kullanılmayan lavabo da buradaydı. Ayrıca, hücreler deki ince peteklerden oluşan küçük kalorifer ise, kulanılamaz durumdaydı. (Direnişlerden sonra kullanıldı.) Bu kaloriferler, işkence olsun diye, yazın sıcağında yakılır, kışın o dondurucu soğukların da ise, yanmazdı...Bu işkence için,kaloriferlerden "Su çıkardığımız" bahane ediliyordu(!).Yani, sıcak su...

Hücreler bir kişilik yapılmıştı ve çok zor hareket edilecek biçimdeydi..Ancak, bu hücrelere 10, 20, hatta daha fazla kişinin tıka basa doldurulup, ayakta öylece bırakıldığı zamanlar oldu..(Bu kadar çok insanı bu küçücük yere nasıl sığdırdıklarına inanmak zor, ama biz bunu yaşadık.) Uygulama istenildiği ölçüye varınca, 5, 7 kişi, son zamanlar da (direnişlere yakın tarihlerde -1983 Eylül ve 1984 Ocak-) 3 kişi konulmaya başlandı. Tek kişi konulan (özel **Tecrit'**li unsurlardan), hücreler de vardı.

Hücrelerde, kapıların açıldığı kısmın karşısındaki sabit parmaklıklı yer ile arkadaki ayrılan ince duvar arasında betondan **yatak** için yer yapılmıştı.. Bu, ölü yıkanan **musalla taşı** gibiydi..40-50 cm. kadar yükseklikteydi...Hücrelere fazla adam konulduğu zaman yerde yatılıyordu. Burası dar bir kısımdı. Yukarıda (musalla taşında) iki kişi, yerde de üç kişi sıkı biçimde, birbirlerine sarılarak yatabilirlerdi..Biz, bunu bile normal karşılıyorduk...o ve baskının şiddetlendiği, işkencenin "gem'i ağza aldığı" zamanlar (yatak ve battaniye de verilmedi) burada kalmak, çok zor bir durum almıştı..

Genellikle kullanılmayan (adı yatak) ve içinde her şey bulunan (taş,çivi,odun vb..), sert ve pis

yataklar, **"kan"** ve **"leş"** içindeydiler!..Bunların üzerlerine battaniye örterek, düzeltilir, **"teftişler"**e sunulurdu...

Daha sonraları (Eylül/83 ve Ocak/84 direnişlerinden sonra), yatak ve battaniye verildi.(Dışarıdan tutuklular tarafından getirilmesine de müsaade edildi.)

Hücrenin yer kısmını tamamen kapatıp, yukarı (musalla taşı kısmı)'ya da yatak seriliyor, gündüzleri battaniyeler toplanarak, yukarıdaki kısma düzenli biçimde konuyordu.

Hücrelere su çıkmazdı. Yalnız alt kat'ın suyu akardı. Bazen, kısa süre ile 2. kat'a da su çıkardı. Bu nedenle bidonlarla diğer katlar'"a su verilirdi. 3 ve 4. kat'lar için, su, büyük bir sorundu..Bazen bir yudum suya hasret kalırdık..

Bidonlar içeri verilmezdi. 1. Hücre'nin önüne konurdu. El uzatılarak bidon yatırılmak suretiyle çekilir ve hücrenin önüne getirilirdi. İçine bardak daldırılıp alınır(birkaç bardak) ve 2.hücreye itelenirdi. Orada da aynı işlem yapılır ve böylece sona kadar giderdi...Orada kalır ve ikinci gün alınırdı..Bir zaman sonra, belli miktarlarda su içeriye verilmeye başlandı..Nihayet, içeriye bidonla su vermeye başladılar..her sabah hücreler bir bidon suyu alır ve ikinci güne kadar bununla yetinirdi..Banyo, tuvalet, içme vb.. hepsi, bu birkaç bardak suyla yapılmak zorundaydı..**Dünya'da s u ' y u n ceza olarak kullanıldığı yer** düşünebiliyormusunuz ?

Hücre önlerinde ince koridor vardı ve kat'a çıkan parmaklıklı kapıdan bu koridora girilirdi. Bu koridor yanyana iki kişinin zor geçebileceği genişlikteydi..Önü ise, hücreninkinden daha ince bir parmaklıkla kesilmişti. Yani,hem hücre önünde

hem de koridorun önünde demir parmaklık vardı. Bu iki parmaklık arasında yürünürdü. Gardiyanlar burada dolaşırlardı..

Hücreler birbirlerine yapışıktı. Bir hücreden eğilip parmaklık arasından kolunuzu uzatınca (diğer hücreden de uzatılınca), parmak uçları birbirine değerdi..

4. kat hücreleri, çatı kat'ında yani, üst kat'-taydı. Aslında çatı ile tavan arası yoktu.(çatı aralığı) Çatı yukarıdan aşağıya eğik biçimde inerek, hücrenin arkasında biterdi. Bu nedenle, bu hücreler o tarafa doğru diğerlerinden alçaktı. Başınızı eğerek durmak zorundaydmız..Özellikle, tuvalete eğilip gidebilirdiniz..Kasıtlı olarak, bu hücrelere uzun boylu arkadaşlarımızı verirlerdi. Onlara bir de bu durum işkence ve eziyet olurdu.A ma bu hücreler,yazın çok sıcak ve kışın da çok soğuk olurlardı..Ve cirdanlar'ın (büyük lağım fareleri,ki, cezaevinin **"asaletli"** yaratıklarıydılar.), bol bol dolaştığı bir yerdi...Bu hayvanların geliş-gi-diş yolları,lağımlararası trafikleri, bu çatı kat'ı hücrelerinden geçerdi.. Sabahlara kadar, ince ıslık sesini andıran bağırtıları ve koşuşturmaları ile sesleri duyulurdu. Cirdanlar, genellikle bu kat'tan dışarı çıkarlardı. Bunlar için, kat tuvaletleri kapatılırdı. Yalnız bunlar için değil, pis koktukları için de askerler tarafından kapattırılırdı..Cirdanlar çıkmasınlar diye, lezzo şişelerini su doldurup, kalın bezlere sararak buraları tıkardık..Şişeler su dolu olduğu zaman ağırlaştıkları için, bunları itekleyip çıkamazlardı..

4. kat'taki tüm hücrelerin önünde büyük bir boşluk vardı. Burası geniş bir salondu. 4 kat bir apartman düşünün ve önde durunca tüm hücreleri görebileceğiniz bir salon..Ve 10 hücrenin uzunluğu

ile hücrelerden 5-10 metre karşıda, yani; yukarıda çatı katı hücrelerinden eğimle yukarı doğru yükselen çatının kesiştiği yeri bağlayan duvar. Bunun üst kısmında pencereler, onun altında da iki sıralı mazgallar vardı..Bu duvara daha sonraları bayraklar çizdirildi, boyalarla yazılar yazdırıldı..

Duvarın önünde hücreleri gören projektörler ise, çalışmıyorlardı..Bunların birkaçına lamba takılmış ve hücrelere çevrilmişti..Tam gözümüzün içine vuruyordu..Projektörlerin bağlı oldukları demir tablalara, işkence yaptıkları zaman zincirle arkadaşları asarlardı..Bu yüzden bir kısmı kırılmıştı.

Duvarın orta yerinde iki hoparlör dururdu ve bunlar merkezi yayın içindi..

Duvarın arkasında 8,9,10,11. koğuşlar vardı. 8 ile 10. koğuş altta, 9 ile 11. koğuş ise üstteydi. Bunların (alt ve üst) koridorlarında Tecrit'in gözetleme mazgalları bulunurdu.

Mazgallar, demir kapılı gözetleme yerleri idi ve 4 delikleri vardı. Burayı gözetlemek için sandalye ya da tabure koymak gerekiyordu. gardiyanlar bunların üzerine çıkarak deliklerden gözetleme yaparlardı. Koridorlar karanlık tutulurdu. kimsenin gözetleme deliklerinden baktığını görmemizi istemezlerdi.Ama, birçok arkadaş bu konuda uzmanlaşmışlardı.Hemen farkeder ve"QULİK" diye seslenirlerdi. Zaten, hücrelerde, kat giriş kapıları devamlı gözetlenirdi.(zuladaki aynalar ile gözetlenirdi.)

Mazgallardan, bazı görünmesini istemedikleri adamlar da, örneğin; savcılar, hakimler, yüksek rütbeli subaylar, MİT ve polis yetkilileri de gözetleme yaparlardı!..Hücrelerdeki bazı unsurlar bunlara tanıtılır, hücrelerdeki yaşam hakkında görgü

sahibi olmaları ve psikolojik "denetleme" yapmaları sağlanırdı..Böylece, **"taktik"** belirlerlerdi..Ayrıca, bazı itirafa zorlanan kişilerde (genellikle koğuşlarda getirilerek) mazgalların önüne getirilip, gözetleme yaptırılırdı..

Mazgalların bulundukları ara salonlara hiçbir gardiyan giremez ve buralar yakın koğuşlarca da kullanılamazdı..Ancak, **Tecrit** gardiyanları burada dolaşabilirlerdi. zaten, **Tecrit'ler**, cezaevi personelinin bir"muamma"olarak gelirdi !...

(...)

Mazgal deliklerinin üst kısmında bulunan pencerelerin camları kırıktı. Üst kat hücrelerinin (ve 3. kat) karşısında bulunmaları nedeniyle, burası diğer hücrelerden daha soğuk olurdu..Çok zorluk çekerlerdi..Ama, havadardı da.. Ve ancak bu pencerelerden gökyüzü görünürdü. Güneş, üst kat'a ve üçüncü kat'a da biraz vururdu..3. kat 1 saat kadar güneş alırdı. Hücrenin en ön kısmına güneş gelirdi. 1 ve 2. kat'lar güneş görmezlerdi!..O hücrelerinin ön kısmına ışık süzülürdü..Buralarda güneş var mı yok mu, bilinmezdi...Bazı geceler, sessizlik ortalığı bir matem havasına büründürmüşken, aniden üst kat hücrelerden aşağıya seslenilir: "Ay çıktı" denirdi..Hemen hücrelerin önlerine eğer varsa bir bardak ya da biraz fazla su dökülür ve yansıtma yoluyla Ay'ın görülmesine çalışılırdı.. Güneş için de böyle yapılır...

(...)

Yani, gökyüzünün mavisini ve Ay ve Güneşi 4. kat görürdü, ama, yazın sıcağı ile kışın soğuğunu da çekerdi.. susuzluktan da "anaları ağlar"dı...

(...)

Gece gündüz hücrelerin lambaları yanardı. Bu

lambalar hücre önlerinde bulunan koridorlardaki lambalardı. Bütün elektirik tertibatı bozuk, kırık-dö küktü..Hücre içinde ise, hiç yoktu, tümü sökülmüştü.

Bu belirlemeler ile, belki hayali de olsa,bilmeyen ve görmeyenler hücreleri biraz tanımış ve anlamış olabilirler.. Bu tanıtmadan sonra, şimdi de, bu **zındanların** bitmez tükenmez günlerini bazı örneklerle anlatmaya çalışacağız.

Velhasıl; kediler, köpekler, serçe ve kumru, güvercinler, cirdan,bit ve pireler ile **bir hayvanat bahçesi** (keşke bahçe olsaydı)'ydi..Daha doğrusu **hayvanlar hapishanesi**...Ve bir de içinde bizler!...Zavallı hayvanlar bile,bizim durumumuzu "sezinlemiş" olacaklar ki,yüzümüze **bön bön** bakar dururlardı.Bizden kaçmazlardı.Birbirimize alışmıştık..İşte,bu vahşetin içinde geçen acılı ve sancılı günlerin nesnel bir anlatımıdır bu yazılanlar...

bb- 37. TECRİT Hücreleri:

Daha önce bu hücrelerden bahsetmiştik. 37. **Tecrit** hücreleri, her yeri kırılıp dökülen ve bu hali ile, tüm cezaevi hayatı boyunca zorluğunu çektiğimiz yer olarak kaldı.(37. **Tecrit** hücrelerinin tahribatı ile ilgili, bak:HAPİSHANE RAPORU; 1. Cilt, Sh:177-181.)

35. Tecrit hücreleri gibi, 4 kat ve 40 hücreden oluşmaktaydı. Hiçbir yapı farkı yoktu.. Yalnız, burası yerleşik değildi..Özellikle yeni gelenlerin **"terbiye"** edildikleri , koğuşlardan alınanların ve itiraf yaptırılmak istenenlerin, işkence edildikleri yerdi. Pencereleri camsız, muslukları kırık ve alt kat'ı tamamen boklu su ile dolu olan, **"perişan"** bir yerdi..Bir çavuş, bir onbaşı ve üç er gardiyan tarafından yönetilirdi...

Cezaevine her yeni gelen, mutlaka, 37. **Tecrit** hücreleri'ni (bir iki istisna dışında) görmek zorunda ve burada ne kadar kalacağı da belli değildi..En azından **"İstiklal Marşı"**nı, **"Ey Türk Gençliği"**ni, ve **"Türklük Andı"**nı öğrenip, ya idarece kendi adamları yapılıp (ya da zararsız görülerek), ya da üzerine **"mim"** konularak koğuşlara verilirlerdi. Açıkca, yeni gelenler için bir **soruşturma Merkezi**ydi. Herkes, üç ay poliste ve üç ay da burada geçirirdi..

Son olarak, 35. **Tecrit** hücreleri'nde **ÖLÜM ORUCU'na** girenler de buraya 4. kat'a yerleştirilmişlerdi.

Cezaevinin, girişinde, sağ tarafa düşerdi. Dışarıda **Direkhane** denilen yere yakındı. mazgalları ise, 4, 5,6,7. koğuşların alt ve üst koridorlarına bakardı. Hamam(yeni)'ın giriş koridoru'nun da yanındaydı.. Arkasında ise, pencereli olan kısım, 12 ve 13. koğuşlara ve bunların havalandırmalarını görürdü..

(...)

b - Tecritlerde (daha çok 35.**Tecrit** hücreleri **günlük yaşam.**

Günlük yaşam, koğuşlardaki gibi, ancak ondan daha vahşi ve zordu. Arada, önemli farklılıklar vardı. Bu farklılıklar, **Tecrit**'lerde (35.)bulunanların nitelikleri, hücrelerin yapısı ve idarenin farklı uygulamalarından kaynaklanıyordu. Burada, koğuşlardaki günlük yaşamdan farklı olan uygulamaları bir bütünlük içinde, özgün olaylarla ele almak istiyoruz. **Tecrit**'lerdeki günlük yaşamı, daha çok 35. **Tecrit** hücreleri açısından değerlendireceğiz ve 37. **Tecrit** hücreleri ile ilgili de bazı olayları aynen aktaracağız.

Arkadaşlarımızın hücreye alındıkları Temmuz

82'den önceki olanları ise, orada bulunanların belirlemelerinden vereceğiz..Olayların tümünü aktarmak olanaksız.. Önemli görülen (direnişlere kadar olan zaman içinde meydana gelen) olayları, ilgili olduğu yerde vermeye çalışacağız.

Günlerce süren ve anlatılması oldukça zor olan bu uygulamanın, acı ve vahşi yanlarını; zülme ve işkenceye karşı dayanmanın ve direnmenin boyutları yenilgi ve itirafların, dönekliklerin, hayınlıkların ince noktaları, bizlere birşeyler kazandırması ve deney olması için anlatılmaktadır. Ve bu anlatım, tüm baskı ve zulmün bir hikayesi de olacaktır. Elbette bir roman olamıyacaktır. Belki, bunun romanı da başka bir zaman yazılacaktır, yazacaklardır. Burada siyasi bir içerik ile soruna yaklaşma esas alınmıştır. Aynı zamanda, olayları abartmadan, yalana-dolana sapmadan ve herhangibir grup çıkarı açısından değil, nesnel olmasına azami özen gösterilmiştir. Arkadaşlarımızın bir bölümü, "biz, burada olanlara hayatın her alanında tanıklık edeceğiz" demişlerdi..Böylece bu görevi de yerine getirmiş olmaktadırlar..

Öğrendiğimiz ve okuduğumuz ölçülerde, cezaevinin anlatımı nesnel olmayan ve grup çıkarlarına **denk düşen** yalan ve abartmalı olarak sunulmuştur..Bunu ortadan kaldırmak ve tarihsel olarak ciddi bir geçmiş ortaya koymak da devrimci görev olarak önümüzde durmaktadır..Bu nedenlerle, olduğu gibi, ancak, yayının boyutlarını aşmayacak biçimde **Tecrit**leri anlaşılır hale getirmeye çalışacağız. Eksiklikleri ve yanlışları olursa, bunları eleştirmek, geliştirmek her devrimcinin görevidir...Ama, hiçbir biçimde, **parse** toplanmasına müsaade edilmemesi gerekmektedir..

aa-Sabahtan akşama süren, içerdeki yaşam::

Hepimiz mutlaka burayı görecektik ve buna hazırdık, bekliyorduk..Hem **Tecrit** açısından, hem de cezaevin'deki gelişmeler ve uygulama açısından, buraya gitmek kaçınılmazdı..(163) Ve o gün geldi çattı. Mahkemeler bitince,bazı arkadaşlar hemen koğuştan çıkarıldılar ve buraya postalandılar..

Bu uygulamayı yapabilmek için, önce, koğuşta arka arkaya birçok komploya başvurdular.Bir "disiplin suçu" haline sokarak, birkaç kez arkadaşların bazılarını almak istediler, ama olmadı...Sonunda, birgün "Ayı Asteğmen" geldi, arkadaşlara;"eşyalarınızı toplayın" dedi..(164)

(...)

Arkadaşları koğuştan çıkardıkları zaman, koğuşa büyük bir **hüzün** çöktü. Beklenen olaydı, ama yine de birbirimize alışmıştık..Herşeyden önce, arkadaşlar koğuşta bir güvence ve moral kaynağı idiler.Arkadaşları kaybetme koğuştakilere, içinde bulunulan durumda daha da zor gelecek ve direnmeleri,

(163)Tecrit hücreleri'nin üzerlerinde önceleri **"TECRİT"** yazısı yazılmasına karşılık, daha sonra **"35.Koğuş, 37. Koğuş"**yazıları yazıldı..Görüşçüler, bu "koğuşlarla" görüştürülür, para böyle yatırılır, mahkeme ve hastahane bizleri böyle muhatap alırdı..Tutukluların mahkeme ya da savcılıkta Hücre ya da Tecrit belirlemeleri kabul edilmez, hemen düzeltilirdi.. **"35. Koğuş"** diye yazılıp geçilirdi..

(164) Arkadaşlar büyük bir "tantana" ile çıkarıldılar. Yüzbaşı kendisini -her zaman olduğu gibi- göstermedi ve "Ayı Asteğmen" arkadaşları çıkarır ve gayet sakin davranır...Koğuş gardiyanı **"MİNİK"** ise, arkadaşlar koğuştan çıkarken "A... koydum, şimdi gidin de görün, sizi orada s..." dedi.Arkadaşlar dışarıda soyundurulup, "iyice" arandılar ve eşyaları talan edilircesine dağıtıldı. Arkadaşlara, "herkes kendi eşyasını alsın" diye baskı yapılıyordu. Ayrı ayrı yerlere konulacakları belliydi..Ancak, arkadaşların "özel" eşyaları yoktu. Hepsi ortak ve komün malıydı..Bu nedenle, önlerine geleni "bölüştüler".. Arkadaşların çıkarılmaları yüzbaşı da bazı "çağrışımlar" yapmış ki, hemen E.Kıyak'ı içeri geri getirip, onun yerine N.Elhüseyni'yi çıkarırlar..Ve tek tek arkadaşlar alınıp, Tecrit'in gardiyanına teslim edilirler..(Tecrit'in sarı, uzun boylu bir gardiyanı vardı, adı "KURUBEŞ" ti.Daha sonra Tecrit çavuşu oldu..) Tecrit gardiyanı, arkadaşları tekme-tokat, bellerine torbaları ve eşyaları yükleyip, anlatılması zor bir biçimde Tecrit'e götürür..

ortak davranmaları daha da zayıflayacaktı. Bazı olumlu arkadaşların yüzlerinden ise, işin "sonsuza giden bir durum" aldığı izlenimini görmek mümkündü!..

Eşyaların derlenip toparlanması sırasında, fısıltı ile de olsa, birbirimizle konuşmaya çalışmıştık...Bazı arkadaşlar, "üzülmeyin, birşey olmaz, bunu bekliyorduk,dayanmak gerekir..Göreceksiniz, bu işler böyle gitmeyecektir vb..." gibi şeyler söylediler.Gardiyanın acelisi ile arkadaşların ellerine ne tutuşturulduysa alıp koğuştan çıktılar..

Gidenlerin üzerine de bir **hüzün** çökmüştü..Çıkarılan arkadaşların bazıların'da da moralsiz bir durum görülüyordu...

Koğuş önündeki araya eşyalarını indiren arkadaşlara, yiyecekleri (bir bütündü) bölüşmeleri söylendi. Böylece ayrı ayrı yerlere gidecekleri izlenimi görünüyordu..birbirlerine moral vererek, herşeyi üstünkörü bölüşmeye uğraşırken, koğuştan koyacak kab almak ve içerdekilerde birşey vermek bahanesi ile birkaç kez mazgaldan görüşme fırsatı daha çıktı(eşyaların bölüşülmesini arkadaşlar hiç önemsemediler.)...Bu arada eşyalar da karmakarışık olmuştu..

Önce M'ı alıp götürdüler, sonra diğerlerini..Bu arada, E.Kıyak tekrar içeri konulup, onun yerine N.Elhüseyni'yi çıkarmışlar.Bunu, daha sonra öğrendik. (165)

(165) Arkadaşların götürülüşlerinin birçok amacı olabilirdi. Birincisi, Ölüm Orucu başlamıştı ve koğuşlara sıçrayabilirdi..Koğuşa Tecrit'ten (35'ten) bazı unsurlar verilmişti. Tecrit'lerin baskı altına alınmaları vb.. gibi amaçları vardı..En önemlisi de, arkadaşların itirafa götürülmesi söz konusuydu...Bu konuda, arkadaşlar aralarında karar ivermiş ve kesinlikle direnileceği konusunda anlaşmışlardı..Gereken herşey yapılacaktı, hatta, "intihar" bile düşünülüyordu! Mahkeme ve polis önündeki durumdan geri adım atılmayacaktı. Gerçekten Tecrit'in durumu bu zaman çok kötüydü..Ve perişandı. Arkadaşları birbirlerinden ayırdıkları için, kimin nerede olduğu da belli değildi.. M., 3. kat, 7. hücreye verilmişti..Gö-

Arkadaşların hücreye gitmelerinden sonra, orada durum şöyleydi:

M.H.Durmuş, mahkemede "hiç bir talep ileri sürmeden ölüm orucu"na gittiğini belirtmiş, K.Pir, A.Çiçek ve A.Yılmaz da buna katıldıklarını açıklamışlardı. 35. Tecrit 4. kat'tan bu arkadaşlar alınarak 37. Tecrit hücrelerine götürülmüşlerdi. Ve orada da 4. kat'a konulmuşlardı. (166) Bunlar daha

türdüklerinde N.Büyükkaya'da hücre önünde ayakta beklemektedir(Hücre henüz yerleşik durumda değildir.) Ayrıca, Mardin'li H.,Bingöl'lü H. Ekinci (PKK'den yargılanan iki kişi)' de orada durmaktadırlar.. "Ayı Asteğmen" gelir ve hücreye bakar, hücre çavuşu asteğmen'e,"komutanım - kaş göz hareketleri ile- onu buradan alalım" der. Bu N.Büyükkaya'dır."Ayı Asteğmen" N.,'e elini değdirip, "binbaşımı götür, öbürünü getir" diye çavuşa emir verir. (N., yeni tutuklanmış ve buraya getirilmişti.Çok rahatsız görünüyordu."Nazik" davranıyordu.Belli ki, cezaevine alışık değildi.) Çavuş, N.,'e, "lan kıvırtma" diyerek laf atıyordu...Ve alıp götürdüler..Yerine S.Günyeli'yi getirdiler..(7.Hücreye konulanların tümü idamla yargılanıyorlardı ve sonunda da bu cezayı aldılar, ancak, H.,'ın cezası yaş küçüklüğünden vb... 32 yıla indirildi..) Hücre'nin önüne gelen "Ayı Asteğmen" M.,'a "Tebdil-i mekanda fayda var beyim" der ve kapıyı kapatıp giderler...

R., ise,4. kat 1. hücreye verilmişti..Orada Sarı O., M.Güvenç ile Ö. Çetin vardı Eşyaları karıştığı için, eşya istemek bahanesi ile birbirlerinin yerini öğrenmeye çalışırlar..M., bir çarşaf ister ve R., bunu gönderince yerleri belli olur. E.Kotan'ı, 8. ve N.Elhüseyni'yi de 3. (4. kat) hücreye vermişlerdi..Bunların yerlerini de akşam konuşarak öğrenmişlerdi..(M.,"bende palton var, onu istet" diyerek E., seslenir ve ayrıca, M.Zana'da N.,'e "hoş geldin" der, yerleri öğrenilir).

R.,'i koğuştan çıkardıkları zaman, yüzbaşı kantin'in önünde oturmakta ve yanında da "CO" vardır..(Meşhur iti!..) O'nu okşamaktadır..Ve R., gardiyan tarafından tekme-tokat götürülürken, Yüzbaşı görmemezlikten gelerek laf atar: "oğlum "CO", yavrum "CO" , bütün hapishane sana kurban olsun..."

E.,'ın yanında da F.Türk, F.Yiğit ve M. Çıkman vardır..M.Çıkman ile ilgili E., daha sonra çok kötü belirlemeler yapmıştı. (Zaten M.Çıkman "yan çizdi"..)Diğer iki unsur ile ilgili ise, E., çok "mükemmeldi"ler diye belirleme yapmıştı..Hasta olmalarına rağmen (E.,ın da böbrekleri rahatsızdı. Yerini öğrenmek bahanesi ile aşağıdan gönderilen palto işine çok yaramıştı.) dayanıklı ve çok fedakar olduklarını söylemişti.. E.,ın bulunduğu hücreye çok işkence edildi ve dayak atıldı..Yukarı kat'ın bütün angarya işleri, hatta gardiyanların işleri bunlara yaptırıldı..

(166)Ölüm Orucu'na giden arkadaşlar karşı tarafa götürüldükten sonra, bazı arkadaşlar da Ölüm Orucu'na gitmek istediler..Aralarında, "ne zaman gidileceği" konusunda tartışma vardı..M.Ayata, "durumun biraz netleşmesini beklemeyi" öneriyordu. M.'ın yanındaki hücrede kalan M. Karasu ise, hemen "gitmek gerektiği"ni belirliyor ve gitti de..

M.Karasu M.,ın yanındaki 8. hücrede idi. Geldiklerinde M.,ı tanımamıştı, daha sonra bir not gönderip " abi, kusura bakma, biz insanlıktan→

önce de 35. Tecrit 4. kat'ta tek tek kalıyorlardı. K.Pir, M.H.Durmuş ve M.Doğan buradaydılar. M.Doğan kendini astı, diğerleri de 37.Tecrit'e götürülünce 4. kat'ta C.Delibaş ve M. Ayata yalnız kalmışlardı. (167) Diğer 1,2 ve 3. kat'larda 1,2,3,4'lü olarak (10.hücreler) kalınıyordu. Toplam 54 mevcut vardı..

(...)

çıktık, artık yaşamak bir anlam ifade etmiyor, canlı olarak birşeye yaramadık, belki ölümüz birşeye yarar", demişti..Kendisine, M., moral vererek, "eylem içinde böyle düşünmemek gerekir" demişti..daha sonra M.karasu'yu da karşı tarafa (37.Tecrit) götürdüler..M.karasu'ya arkadaşlar Kürtçe Avareş diyorlardı..M. karasu, çok cılız ve bitkin durmasına rağmen, Tecrit'te en çok dayanan biriydi..(Bir keresinde, bizzat Yüzbaşı tarafından-Esat- saatlerce Tecrit'in boşluğunda sopayla dövülmüş ve Yüzbaşı"bir ah de lan" demiş,M.Karasu'dan ses çıkmamıştı!...Yüzbaşı yorulup, daha sonra askerlere dövmeleri için emir vermişti.. Gerçekten dayanıklı unsurdu..Her seferinde Ölüm Orucu'na gitti ve sonuna kadar da götürdü.)

Birkaç gün sonra M. Karasu'yu geri getirdiler. Bitkindi ve sallanıyordu.. rengi de kaçmıştı, sapsarı olmuştu..Yine 8. hücreye koydular.. Nedenini anlamadık ve kendisinden sorulduğunda ; "diğer arkadaşlara moral verdiğim için getirdiler" dedi..

M.Karasu'yu götürdükten sonra hücresinde arama yapmışlardı, geri döndüğü zaman ne kadar eşyası varsa 7. hücreye iletmişti..Kitaplarını da(Atatürk'ün "Nutuk"larıydı) arkadaşlar isterler..(Arasında belki bazı yazılar olabilirdi!)

M.Karasu'nun çok harareti vardı, sık sık yanındaki çok kirli olan nevresimi 7. hücreye uzatır ve ıslatılmasını ister. Sağdan soldan bulunan su ile bu nevresim ıslatılıp kendisine verilir. Buna sarılıp yatar,kuruyunca yine uzatırdı..Uzun bir dönem burada kaldı ve sonra yine aldılar..Bu süre içinde kendisi ile birçok kez konuşma, yazışma fırsatı olur..Özetle, M. karasu şunları tekrarlıyordu: "abi, çok yanlış yaptık, ama, artık bunların telafisi mümkün değil, ölürsek kendimizi affettiririz belki...Adamlar bizleri esir almışlar, durum çok kötü, bunun sonu ne olacak..."

Ayrıca, M. karasu, karşıdaki arkadaşlara, 37. Tecritlerde çok baskı ve işkence yapıldığını , dayak atıldığını da belirtti. Gerçekten bu Ölüm Orucu, vahşi bir zeminde yapılıyordu. Ölmek kadar ölmeden Ölüm Orucu'ndan dönmek te vardı ve bu daha da tehlikeliydi..Yalnız açlık ile kalmıyor, işkenceye de dayanmak gerekiyordu...

Ve arkadaşlar hastahaneye kaldırıldılar, en cılız görünen M. Hayri durmuş en çok dayandı..K.Pir'in gözleri kör olunca, kendisini, serum verilmesini engellemek için sağa sola, duvarlara vurmaya başlar, bütün oyunlara rağmen vazgeçmezler ve sırasıyla 7, 12, 15, ve 17 Eylül 1982 tarihlerinde şehit oldular..Bu arkadaşların ölüm günlerinde cezaevinde anılmaları - Özgürlük Yolu dışında- kararlaştırıldı.. Ancak, PKK'liler hepsine aynı önemi vermiyorlardı!..Açıkca taraf tutuyorlardı

(167) Tek kişinin hücrede kalması başlıbaşına zor bir durumdu..Bunları devamlı kontrol etmek ve bunlarla ilgilenmek gerekiyordu..Hepimizin başından

Sabah kalkış, alt kat'ta çorba karavanasının kulpu'nun indirilmesinden çıkan "şangır" sesiyle olurdu..Gardiyan bunu 1.kat 1. hücreye verirdi..Az olan çorba, çok da kötüydü..Uzun zaman ekmeksiz olarak yendi. Bazen de zorla sokuşturulan bisküi ile yemek zorunda kalındı..Bu bisküiler en kötüsündendi...İçinden herşey çıkardı.

1.kat, 1. hücrede sorumlu ve yönetici olarak ona yardım edenler bulunurlardı.Bunlar çorbayı alıp dağıtmaya başlarlardı. Yeter ya da yetmez, hiç önemli değildi..Kimsenin bunda gözü yoktu. Çünkü, birazdan **"vaveyla"** başlayacaktı...

Arkadaşlar gittikleri zaman **Tecrit** sorumlusu daha önce sözünü ettiğimiz İ.hakkı Oruç'tu.(Bak:Hapishane Raporu, cilt:1, Sh:244-245.Ayrıca; 114 ve 135.dipnotlar.) PKK'li kendisine yardım eden iki arkadaş daha vardı..Çorba dağıtılıncaya kadar herkes kalkmış olur ve hemen traş sorununu hallederdi..Çorba dağıtılıncaya kadar "temizlik" bitmiş olurdu..Tek jiletle birbirimizi ve bazen de tek başımıza traş olurduk. Her gün traş zorunluydu. (Çünkü,**tecrit**'lerde bulunanların her an çıkarılmaları ve buraya her an şubayların gelmeleri mümkündü.. Hazır tutulmak istenirdik.) Traş hepimizi perişan etti ve yüzümüzde hal koymadı. su olmadığı için, traş zor oluyordu. Eğer su varsa, yüzümüzü biraz ıslatırdık. Üst kat'ların çektiği zorluk daha da fazlaydı..

Traş ve verilen yemek yendikten sonra (ki, yemek kesilmiş naylon bir tas ile, hücre kapısının orta yerinde enine bölünmüş küçük delikten alınırdı) sayım için hazırlanırdık..Kesilip açılmış naylon bir

bu tür uygulamalar geçti..Böyle durumlarda yandaki hücreler sık sık duvara vururlar, birşeyler verirlerdi..Ses çıkmadı mı, uyuduğu ya da hasta olduğu sanılırdı..Ve başka durumlar da olabilirdi!..Örneğin; İntihar, idareye götürülme, soruşturmaya alma ve en sonuncusu da öldürülmüş olmaydı..

torba yere serilir ve üzerinde yemek yenirdi..Daha sonra yatak vb.. düzeltilir, beklenirdi..Sigara olanağı varsa, bir tane de (bazılarımız üst üste birkaç tane) sigara içilirdi..Tecrit'te genel olarak sigara içimi azalmıştı. bu, hem zorla ve hem de arkadaşların kendi istekleriyle olmuştu.

Tecrit'e çay verilmezdi.Verilse bile, çay demeye "bin şahit isterdi". Zaten bazı hücrelere hiç çıkmazdı. Sorumlu, arada bir gelen "Çay"ı, "münavebeli" dağıtılır, her gelişte bir kat'a verirdi. bekleki, "çay" gelsin..Bir ay'da, belki her hücreye bir bardak "çay" düşerdi,ama "çay" !..

Yemek dağıtılınca, alt kat'tan **"Yemek duası"** yaptırılırdı.Hepimiz bunu tekrar ederdik..**"Allahımıza hamdolsun, ordu millet varolsun, ailemiz sağolsun"** derdik. Gardiyan, çavuş ya da sorumlu **"afiyet olsun"** deyince de **"sağol"** çekerdik...Bazen gardiyanlar **"zıkkım olsun"** der ve giderlerdi...

Emir ve uygulama ne olursa olsun, Tecrit'te her an bir "tantana" olurdu ve bunu biz beklerdik.Hemen ortalık toplanır ve hücrelerin önünde esas duruşta (sayıma kadar serbest duruşta) beklenilirdi..Gardiyan eğer "yemek ye, sayım düzenine geç" demişse, bu yapılır. yok eğer "Marş düzeni'ne geç" demişse, "marş Düzeni"ne geçilirdi.. Genellikle, sayımdan sonra, "Marş Düzeni"ne geçerdik..

"Marş Düzeni"nde önce alt Kat'tan "Andımız, Ey Türk Gençliği, İstiklal Marşı'nın on kıtası " okunurdu. Daha sonra da "İstiklal Marşı" için **"DİKKAT"** çekilir ve bunu söylerdik..Sonra marşlara başlardık.. (168)

(168) Daha önceden yukarı kat'ta bulunan K.Pir, M.Doğan ve M.Hayri Durmuş sırayla "Andımız, Ey Türk Gençliğini ve İstiklal Marşı'nın on kıtasını" okurlardı..Bu, "gelenekselleşmiş" bir durumdu.. Aynen devam ediyordu. Onlar Ölüm Orucuna gittikleri için 37. Tecrit hücrelerine götürülmüşler bunları, yukarıda kalan M. Ayata ve C. Delibaş okuyorlardı..M.Ayata

Tecrit suskun, perişan ve yorgundu.. Marş söyleme dışında çıt çıkmazdı. Arada bir M.Zana'nın sesi yükselirdi (169). Fısıldaşmalar, yan yana hücreler'-dekilerin birbirleri ile konuşmaları olurdu..Askerlerin kulakları bu işe çok yatkınlaşmıştı.. Sesleri hemen duyar ve bağırırlardı, "lan konuşma, gelirsem S....". Arkadaşlar da bu konuda uzmanlaşmışlardı. "SARE" (soğuk) denilince konuşmalar hemen kesilir-di...Bu tür parolalar askerler tarafından öğrenildikçe değiştirilirlerdi.

Arkadaşların bazıları P.Uzun'un bulunduğu hücrenin yanına konulmuşlardı..sık sık P.,ile konuşmaya ve yazışmaya başlarlar..P.,nın kulağı çok hassastı, bu işlere iyice alışmıştı..Fısıltıları ve kimin konuştuğunu ne söylediklerini hemen anlardı. Adeta, bir "haber merkezi"ydi.. (170)

Marşlar, alt kat'taki sorumlu ya da yanında

da Ölüm Orucu'na gidince, C.Delibaş yalnız kaldı ve bazen o bazen de aşağıdan (1. kat) arkadaşlar okumaya devam ettiler..

(169) Arkadaşlar Tecrit'e ilk getirildikleri gün, M. zana, aşağıdan bağırır; "hoş geldiniz gubane, nasılsız..."Arkadaşlar da kısaca cevap verir, "iyi olduklarını" belirtirler.. Sonra ise, bir iki arkadaş daha seslenir..

(170) P.Uzun, çok dayanıklı bir arkadaştı.. Morali de yüksekti. Çok insancıl'dı. Tek kalıyordu.Kulağı da çok hassastı. Fısıltıları ve kimin konuştuğunu hemen anlardı. Adeta bir "haber merkezi"ydi. Çok da işkence görmüştü ve ilk Ölüm Orucu'na gidenler arasındaydı..PKK'lilere kızgındı ve eleştirileri vardı. PKK'liler de onu elyeştiriyoriardı. M.'ın koğuşundaki S. Günyeli sık sık P.'ya takılırdı.(...)
P., bir keresinde yüzbaşı tarafından soyundurulup, üzerine su dökülerek(soğuk su) saatlerce dövülmüştü. Olay Tecrit'teki tüm arkadaşları çok etkilemişti..Hala P.'nın feryatları söylenirdi. Ayağı da sakatlanmıştı.(Zaten eskiden de sakatlığı vardı.)
P.,sık sık yandaki hücreye seslenir,"abi, bir iki şiir yaz ezberleyelim, başka kendimizi nasıl ayakta tutabiliriz" derdi..M.'da "ben şiir bilmiyorum, inanmazsın, bir tek şiir ezberimde yok"der, P.'yı inandıramazdı... "O. abi'den bir şiir de mi bilmiyorsun" diye sitem ederdi..Gerçekten, ezberden söyleyebileceğimiz bir şiir yoktu ve o koşullarda, en yakından tanıdığımız arkadaşların yüzlerini bile unutmuştuk!..
P.'nin ısrarı üzerine M.,eski bir şiirin iki satırını, hatırladığı kadarıyla yazıp verir:
"Hangi şebbar sabah olmaya zulmette kala.
Yıkılır kâfe-i gam bu zulmeti alâ da geçer..." Ve ekler, "hatırımda

bulunan (bu işleri iyi bilen) birisi tarafından söylenir ve hep birlikte tekrarlardık.. Bu biçimde söylenirdi... Tecrit'te her marş'ta söylenmezdi. Tecrit belli marşları ve aynı makamda söylerdi. Sabahtan akşama kadar söyler dururduk...Gardiyan bazen gelir "istirahat et" derdi...Marş söylenirken de birkaç dakika susardık. Ya da hiç ara vermeden söylerdik.Bir uğultu çıkardı. Esas duruşta,hücrelerin önünde dizilmiş insanlar, birşeyler mırıldanır dururlardı..Seslerimiz kısılırdı..Bazı arkadaşlar, bu işin de "zahmetini" çekerlerdi..Laf gelmesin diye, devamlı söylerler, hiç olmazsa biraz ses çıksın isterlerdi..Hücrelerde, gerçekten iyi bir dayanışma vardı..Zaten, Tecrit'lerde Marş söylesen söylemesen farketmezdi.Dayak için bahane hazırdı... Ayrıca, Tecrit' te geliş gidiş(!) çok olduğundan Marş'lar bir de bu yüzden kesilirdi..Ama, genellikle kesilmez ve devam edilirdi. Ölüm Orucu kızıştığı zaman bir ara "Marş"ları kestiler..Çünkü, Ölüm Orucu nedeniyle,biraz "rahatlık" getirerek, tüm insanların eyleme girmelerini engellemek istiyorlardı. (171)

Öğlen ve akşam yemeği (eğer yemek denirse) gelince, gardiyan "kes lan" der ve "Marş"ları keserdik, yemekten sonra yine başlardık.."Marş", hem bizim hem de idare için biçimseldi..Amaç;

---

bu var, belki hoşuna gider" der..P. bunu çok beyenir ve ezberler, her gün de tekrarlardı..(anlamını da şöyle açıklamıştık: "hangi gecenin sabahı yoktur, karanlıkta kalır..bu gam kâfesi kırılır -ya da yıkılır- ve bu zulüm de geçer.."
Evet, "bu zulüm de geçmişti!..Ama, "delip geçmiş"ti...Gün geldi direnişlerden sonra P. ile aynı koğuşa -kısa bir dönem- düştük ve bu şiir parçasını hep ona hatırlattık.. P.,bunun kime ait olduğunu sorar dururdu. (...)

(171)Daha sonraları, koğuşlarda arkadaşlarla karşılaşınca,bize şunu söylediler: "Abi..Tecrit'lerin önünden gelip geçtiğimiz zaman, sizin Marş seslerinizi duyuyorduk....Ve bizim çok zorumuza gidiyordu..Sanki 'uluma' sesiydi ve"Cenaze marşı" okuyorsunuz gibi geliyordu.."

bizleri oyalamak, işkence için bahane yaratmaktı ve bizlere eziyet çektirmekti..Bu, kural vb.. değildi. Çünkü, biz dayak sorunun'dan korkmuyorduk. Buna alışmıştık(!).. Velhasıl, akşam yemeği sonuna kadar ve bazen de (sayım gecikince)daha sonraya kadar Marşlar devam ederdi..**Tecrit**'in dışarıda adamı varsa ve gelmemişse (mahkeme, hastahane vb...)onlar gelinceye kadar Marş söylemeye devam edilirdi.. Hücreleri mazgallardan devamlı kontrol ederlerdi, örneğin; "lan altıncı hücre gelirsem s..., ayağa kalk..niye söylemiyorsun vb.. " gibi ikazlarla, gün geçerdi. Arada, " bu ne biçim Marş söyleme, dayak düzeni al" derler ve dayaktan geçirilirdik..

Bu eziyete daha sonra da "Kitap Okuma" eklendi Bu,"Atatürk'ün" "Nutuk"kitabıydı..Bir kişi aşağıdan okur ve tüm **Tecrit** tekrarlardı..Bunu defalarca tekrar ettik (aynen Marşlar gibi, bazı marşları sabahtan akşama belki 20 defa tekrarlardık) Kitabın bazı yerleri artık ezberlenmişti..Bıkmış. usanmıştık...Muhtevasını bırakınız, biçimi **bile** zordu..Bize çok zor geliyordu...

Akşam yemeğinden sonra sesler kesilir ve yatılırdı. Bu yatış sabaha kadar işkence sesleri arasında olan bir yatıştı !...

Sayım, **Tecrit**'lerde sabah akşam ve bazen de istedikleri zaman yapılırdı.. Genel olarak, görüş günleri ve dışarıya adam çıkarıldığı zamanlar "lan sayım düzenine geç" denirdi..Sayım, önceleri üst kat'taki hücrelerden başlar ve şöyle olurdu:Sayım yapan (gardiyan, çavuş ya da subay olabilir) yanında birkaç kişi ile gelir, her hücrenin önünden geçerdi..(elleri arkalarında bir imparator edası ile. Görülmeye değerdi...)Her hücre, örneğin; "4. kat, 1. hücre ..kişi ile emir ve görüşlerinize hazırdır komutanımmm" derdi...Daha sonra bu

değişti, hücre önünde yan yana durur, sırayla 1,2,3... diye sayardık..Sayınca, yanındakine dönüp (kafanı sert ve düzgün o tarafa döndürerek) söylerdik ve bu sona kadar gider, en son hücre (1. kat 1. hücre)'deki en son kişi Örneğin; "54 son'dur komutanımmm" derdi..Sayımı genellikle subaylar yapardı..Sayım zamanı büyük bir "tantana" çıkarırlardı..Daha subay **Tecrit**'ten girmeden çok yüksek sesle ve uzatarak **"DİKKAT"** çeker, hemen sıraya geçilir, ortalığı korku, kuşku ve ürperti kaplardı..Ayaklarını hızlı hızlı vurarak, ve şamata ile üst kata çıkarlar, çabucak aşağılara inip tamamlarlardı...Ellerindeki coplarla gardiyanlar, demir aralıklarından karnımıza ve yüzümüze dürter, vurur geçerlerdi..Laf atar ve küfrederlerdi.Özellikle "bazı subaylar" çok tantana "severdi"..Bu, biraz da korkularından dı..(Birşey yapılacağından korku - yorlardı!)

(...)

Su sorunu'nu yukarıda genişçe anlatmıştık.. Gerçekten **Tecrit**'lerde su önemli bir sorundu.Aşağıdan yukarıya süt kutularına ip bağlayıp çeker ve çok kez yakalanırdık...

bb-Temizlik ve angarya:

Tecrit'te temizlik önemliydi..Bizlerin ve hücrelerin temizliği hiç önemsemezken , dışarısı, hücre önleri ve koridorlar olabildiğince temiz tutulurdu.. Teftiş ve denetlemelerde temiz görünsün istenirdi..

Tutuklular hamam yüzü görmezlerdi. İçeride su olmadığı için çamaşır yıkama ve değiştirme de mümkün değildi..Üzerimizdeki iç çamaşır ve özellikle külotları, renkleri değişinceye kadar giyer ve artık çare bulamazsak, çöpe atardık..Az bir su bulduğumuz zaman, temiz olsun olmasın , bir iki

parça acil şeyi yıkar ve hücrenin tuvalet kısmına asar kuruturduk..Bir ara üzerimize giyecek külot kalmadı..Yanımızda bulunan havluların belli yerlerini dikip, külot olarak giyinmeye başladık..Bir görüş dışarıdan çok sayıda külot geldi ve bizleri çok sevindirdi..Hemen bu külotları kat'a dağıttık.. Dışarıdakiler bizim durumumuzu bilmiyorlardı.Bu, gönderdikleri çamaşırlardan belli oluyordu..Hala, Tecrit'e b e y a z külot gönderiyorlardı!..

Birara Tecritlerde üzerimize giyinecek birşey de kalmamıştı, ne varsa üzerimize giyinmiştik. Soğuktan başka türlü korunmak mümkün değildi. baktığınız zaman iri kıyım insanlar görürdünüz!Yine de üşümeyi önleyemiyorduk..Ayakkabı giymek de yasaktı..Çünkü, her zaman dayağa hazır beklemek(!) gerekiyordu..

Yıkanmamak ve devamlı kirli çamaşırları giyinme yüzünden bit içinde kalmıştık..Ve her sabah-akşam belli zamanlarda yarım saat'te olsa, **bit kırma işlemi** yapılırdı...Yine de başedemezdik..

Hücrelerde öylesine koku vardı ki, yanaşılmıyordu..Hücre önünde duran biskü kutularındaki çöpler aylarca alınmadığı için, kurtlanıyordu..Yazın sıcağında Diyarbakır'da bunun ne demek olduğunu düşününüz...Askerler, bazen gelip çöp çıkar dedikleri zaman, bir hücreden çıkan birkaç arkadaş, kutuları toptan atarlardı, yerine yenisini bulmak da bir sorundu..Ve her çöp atılmasında bir battaniye de giderdi. İçine doldurulur öylece atılırdı. Asker, "lan ben bunları nasıl götürüp koyayım, battaniyeye koyup bağlayın"dedi, ve bir arkadaşın sırtına yükler götürür E blok'un önüne koyardı..(Daha sonraları çöpler zamanında alınmaya başlandı ve kapaklı kutular yaptık..)Yani, bit, pire, cirdan, sinek vb... ile pislik ve sefalet içindeydik. Üstelik

işkence ve dayak da üstüneydi.. (172) Ancak, bütün bu pisliğe karşılık, gardiyanların yerleri, aşağı büyük koridor ve ara salonlar, vb...devamlı temizlenirdi. Dışarıdan biri geldiği zaman buraları pırıl pırıl görürdü..Tecrit'te her kat'tan belirli unsurlar çıkarılır ve ara koridoru baştan başa deterjanla yıkarlardı. Suyu ise, kat'ın ağzına kadar götürüp bırakır, oradan diğer kat'taki unsurlar alır ve büyük koridora indirirlerdi (Arkadaşlar bunu uzun zaman alacak biçimde yıkar, vakit geçirirlerdi!). Artık, bu işlere verecek para kalmamıştı..Kutularca deterjan ve birçok süpürge gidiyor, su bulamazken, bu iş için bidonlarla su kullanılıyordu..Ama, bizim menfaatimizeydi. Ortalık temiz olsun istiyorduk..Bu yıkama günleri, hiç olmazsa, hücre içindeki eşyaların tozlarını demir aralıklarından silkeleyerek biraz temizlenmiş oluyorduk!..sonuçta çıkan suya bir baksanız, simsiyah görünürdü...

Temizlik 4. Kat için büyük bir angarya idi.Çünkü, Ölüm Orucu'ndan sonra orada pek adam kalmamış 4. kat'ta 8. hücreyi çıkarırlardı..Bu nedenle çok zorluk çekerlerdi..Aşağıdan bidonları taşımak da bunlara düşerdi. Bidonları taşırken tek kaldırmak zorunda olduğunuz için (bidon, görüş günü aşağıya inenler tarafından da çıkarılırdı.) belinize ağırlar girerdi.. E.Kotan'ın kaldığı hücre bu işi yapar ve her seferinde de dayak yer içeri girerlerdi..Diğer kat'larda yeteri kadar adam vardı, gardiyan bir hücreyi açınca (istediklerini çıkarırlardı) hemen güçlü kuvvetli arkadaşlar fırlarlardı. bunların çıkması iyi oluyordu. Ayrıca, dışarı çıkış bizim için birkaç adam görme fırsatı veriyordu. Zuladan konuşma olanağı elde ediyorduk.

(172)Bu pislik ve eziyet yetmiyormuş gibi, bir de;hücre duvarları her yandan milim kalmayacak biçimde "Türklük ve Atatürkçülük" ile ilgili yazı ve sloganlarla doluydu..Ayrıca, simsiyahtı, yatarken başımız yukarıdaki hep bu yazıları görürdü..Gel de dayan...

İstediğiniz kadar temizlik yapın, yine de pisleniyordu.Askerler koku ve hastalık kapma korkusundan bizlere ve özellikle hücrelere yanaşmazlardı. (En çok saldırı ihtimalinden yanaşmazlardı). Uzakta durur ve bazen burunlarını kapatıp, yana dönerek konuşurlardı..

Tecrit'te, temizlikten başka diğer angarya iş, karavanaların yıkanmasıydı..O küçücük hücrede (1.kat 1. hücre) 4-5 kişi ile kalındığı zamanlar, suyun az olduğu ve soğuk su ile (kışın soğuğunda) karavana yıkamak çok zordu..Bu, 1. hücre için büyük bir angarya idi..Yıkanan karavanaları bir yere koymak bile sorundu..Zorunlu olarak tuvalete üst üste dizerlerdi.. Ancak, tecrit'in adamlarına Tecrit dışında angarya iş verilmezdi...Kesinlikle kimse dışarı çıkarılmazdı..Revir,hastahane,mahkeme, idareye gitme, soruşturmaya gitme vb.. işler olunca, kimseye gösterilmeden götürülürdük. Çalıştırmak ya da havalandırmaya ve eğitime çıkarmak için kesinlikle **"dışarı"** yoktu, **hayat bütün gün hücrede geçerdi..**

(...)

Hücrede "Kambur" adında bir çavuş vardı.."Kambur" temizlikten çok hoşlanırdı..Bizim için de temizlik iyiydi..Tecrit'lerin hücreler dışındaki kısımları temiz tutuluyordu. Diğerlerine göre, nisbeten hücreler de "Kambur" zamanında temizdi.. Sık sık yıkama işleri olurdu.(173)

(173)"Kambur" denilen çavuş daha er iken 1. koğuş'un havalandırması'nda yardımcı gardiyan olarak görev yaptı..Sorumlumuz bir gün Kambur'un ıslıkla "devrimci Marşlar" çaldığını söyledi..M., sorumluya gırgırla; "tamam oğlum, hemen buna program açılabilir" demişti..A.Aydın, daha sonra bu gardiyan ile biraz samimiyeti ilerletti.(Sorumlu olduğu için ilişki kurabiliyordu).Anlattığına göre; "yeni cezaevinden çıktığını ve bu işlerin kendisine çok zor geldiğini" söylemiş..ve "2,5 yıl içeride yatıp çıktığını" da eklemiş..Daha sonra askere gelmiş..Böyle görünenler daha sonra "azıtacakları" için, " program açma meselesi" dalga yerine geçiyordu..

cc-Hücrelerin dışarı ile ilişkileri:

Tecrit'in dışarı ile ilişkisi tamamen kesikti. Buraya hücre gardiyanları ve belli subaylar dışında kimsenin gelmesi mümkün değildi.. Tecrit, dışarıya bir "m u a m m a" olarak gösteriliyordu..Diğer gardiyanlar mazgallardan bile bakamazlardı. Arada bir, bazı gardiyanlar, (nöbetçi oldukları zaman) kendi koğuş ve bölüm taraflarına bakan kısımdaki mazgallardan(korkulu kurkulu), zuladan hücreleri gözetler ve kaçarlardı..

Tecrit'lerdeki unsurlar, yalnız görüş günleri Tecrit dışına çıkarlardı.., Tecrit'in görüşü de diğer koğuşlardan ayrı idi..En son da yapılırdı.. Görüş günü, Tecrit'e sıra en son da gelirdi. bu da kasıtlı idi..Hem Tecrit'i cezaevinden soyutlamak hem de görüşçüleri dışarıda belirgin hale getirmek, tehdit etmek daha ciddi tedbirlerle Tecrit'i görüştürmek isterlerdi.. En önemlisi de, görüşü her zaman olduğu gibi, geç saate

---

tecrit'te M. Zana'da, "Kambur" için "kişilikli" biridir ve "işkenceyi isterik olarak, gönüllü değil, emirle yapmaktadır, bunu da her haliyle göstermektedir" demiştı.."Kambur" arkadaşlara laf atmazdı ve sataşmazdı.Teskeresine de az bir zaman kalmıştı. Bir keresinde M.'a diğer gardiyanların yanında "A.., bu günlerde gözüme hiç iyi görünmüyorsun" demişti , bunu,diğerlerinden çekindiği için "laf atma" olarak yorumladık. Ancak,diğer taraftaki (37. Tecrit'te) Ölüm Orucu'nda olanlarla ilgilendiği için bizim tarafa çok az geliyordu.. Söylendiğine göre, orada önemli ölçüde "atraksiyonları" olmuştu!..

Burada bir gardiyandan daha söz etmek istiyoruz. Bu gardiyan 1. koğuşa yardımcı gardiyan olarak gelmişti ve hatırımızda kaldığı kadar o da cezaevinden yeni çıkmıştı. Birgün belli şeyleri zulaya attık ama, tutmadı, aşağıya gitti. Dışarıdan çıkış olabilir diyerek tedirgin olmaya başladık.. Bu gardiyanı çağırıp, "arkadaş namuslu olduğun belli, istersen git idareye söyle, bizim bir kitabımız böyle böyle oldu. Dışarıdan buranın çıkışı var mı yok mu, bize bildir" dedik.. Gitti ve bakıp gelici, "abi, orası kapalı, çıkış yok" dedi.. Bir daha kimse de bunu bizden sormadı ve bu gardiyan da teskere alıp gitti.. Bir keresinde,havalandırmada ağlamıştı.. Bu işlerin çok zoruna gittiğini söylemişti. Bu davranışına dayanarak böyle bir işe girişmiştik. O zamanlar, işkenceler henüz boyutlu değildi ama, 1. koğuşa sık sık baskınlar yapılıyor ve aramalar didik didik oluyordu..

getirip, karambola sokmaktı..

Görüş günü akşama yakın Marş ve diğer işler kesilir, aniden bir liste gelir ve sesli okunurdu. Adları olanlar, hücrelerinden ellerini dışarı çıkarırlar, gardiyan ellerini çıkaran hücrelerin kapılarını açar.. Kilitlerin açılışı, büyük bir hışım ve acele ile olurdu..Şangır şungur gürültülü bir hava içinde arkadaşlar çıkarılırlardı.. Gardiyan kapısını açtığı hücreye "fırla lan" derdi.."Fırlayanlar", aşağı kat'a inerek, 1,2,3. hücrelerin önünde büyük koridorda yüzlerini duvara dönüp beklemeye geçerlerdi. Görüş günü her kat'a bir gardiyan görevlendirilirdi, ama, yine de giriş ve çıkışlarda, birkaç kişi ile konuşma fırsatı ele geçirirdik.. Biraz olsun, yüz yüze bakmaya çalışırdık.. Kafayı aşağı eğmek suretiyle selam verir, "nasılsınız" diyebilirdik!..(Eskiden görüşe çıkışlar da, iki el yanda ve esas duruşta, koşarak aşağıya inme biçimindeydi..)

Aşağıda dizilenlerin adları yeniden okunur ve tamamsa, "ikişer ol denir" ve görüşe gidecekler ikişer olurlardı. Ve "uygun adım marş" komutu ile yürüyüp **Tecrit**' ten çıkarlar, görüş yerine doğru yürürlerdi. Tecrit'e gidiş gelişlerde genellikle Marş söyletilmezdi.. Eğer giderken koridorda bir subay görünürse, "DİKKAT" çekilir, herkes o tarafa (subaya) dönüp iki elini yanına yapıştırarak "kaz adımlarla" subayı geçinceye kadar böyle yürümeye devam edilirdi.. Bu gardiyanlar için önemliydi ve görüşe götürülmeden önce açıklanır ve ardından da "anlaşıldı mı lan" diye sorulurdu...Giderken pek rastlanmazdı , rastlansa da **Tecrit** bu işi mutlaka bozardı..Hal yoktu, biçim yoktu.. Perişan, dağınık ve "peşmürde" bir durumdaydık..Bunu bilenlerimiz de çok azdı.."Kaz Adımla" yürümeyi!..Hiç kimse umursamıyordu.Dayak her halükarda atılırdı. Bu tür şeylere uyup uymamak biçimdi **Tecrit** için...

Bu böyle devam eder ve arkadan yeni listeler gelirdi, görüşü bitenler geri gelince, "Kıt'a dur" emri ile dururlar ve yeni çıkarılanlardan uzak bir yere düzenli (**Tecrit'e** göre) dizilirlerdi. Yeni gidecekler de aynı durumla çıkarlardı..Böylece, birkaç "posta" gidiş-geliş olurdu..Görüş büyük bir "şamata" ile biterdi..Gelenler kat'lara ayrılır ve "kat'lara marş" denirdi. Herkes koşarak hücresinin önüne gider ve beklerdi..Gardiyan tek tek hücreleri (görüşe giden varsa) açar ve içeri girilir, kapılar yine "gürültü" ile kapanırdı.. Görüş günü gürültüyü sormayın...Büyük bir "hayu-huy" içinde görüş biterdi.. Ve hemen bir sayım yaparlardı.. (Görüş sırası ve sonrası, birbirimizle dertleşme mümkün olurdu.)

Bazen görüş geç saatlere kalır, karambol olur ve yemek de üzerine binerdi.. Yani, **Tecrit** görüşten birşey anlamazdı.. Görüşçülerimizin getirdiği eşyalar ve para da diğer koğuşlar gibi değil, **Tecrit'e** getirilip dağıtılırdı..

(...)

Her şeye rağmen, **görüş**; tutuklular için gerekliydi... **Dayak, işkence ve herşeye rağmen** -az bir süre görüşebilmeye rağmen- ; biraz dolaşmak, birbirimizi görmek, konuşmak, fısıldaşmak için, **değerdi**...Görüşçülerle görüşmemiz en son düşündüğümüz şeydi..(Bu,herkes için aynı değildi, buna önem verenler de vardı.) Yolda yürürken birbirimizle konuşmak fırsatı da çoktu.(174)

(174)Birgün görüşe giderken, N.Elhüseyni ve M., yanyana düşerler.. M.,"nasılsın, çok zayıflamışsın" der, N.'de "sağol" diye cevap verir.. M.,"niçin arkadaşlarla konuşmuyorsun, biraz direnmelisin, hepimiz için koşullar aynı, bunu biliyorduk ve sana da söylemiştik. Kendini biraz moralli tutmalısın. Bu işler geçer. Arkadaşlarla konuş ve haberleşmeyi aksatma, üzülme"demiş, N.'de, "teşekkür etmiş" tl. Çok "nazik" bir adamdı. Ummadığı işler onu şaşırtmıştı. Çökmüş, bu işlerin içinden nasıl çıkılacağını da bilmiyordu.. Ayrıca, kendisine " seni niçin getirdiler" denildi-

Tecrit'tekiler görüşçülere gösterilip geri çekilirlerdi.. Bu görüş müydü, yoksa göstermelik bir şey mi? Avukat görüşü de böyleydi..(Tecrit'tekiler bu görüşte de dışarı çıkabilirlerdi.Ama, kimseye gösterilmeden ve diğer koğuşlardan ayrı olarak görüştürülürlerdi.) Eğer görüş yerinde adam varsa, başka bir yere alınırdık.. Bu işe diğer gardiyanlar da karışamazlardı..

Tecrit'in dışarı ile ilişkisi, bir de revir, hastahane ve mahkemeye gidiş-gelişler de olurdu.. Bu gidiş-gelişler için özel önlemler alınırdı. Tecrit'ten gidenlerin yanında mutlaka kendi gardiyanları bulunurdu. Diger tüm tutuklulara, mahkeme ve hastahane görevlileri bakardı..Ama, gidiş ve gelişler tamamen ayrı olurdu. Daha cezaevinden itibaren ayrı arabalara konurduk.. Bazen de kariyerlerle götürülürdük. Gidilen yerde de ayrı tutulur, kimse ile görüştürülmezdik. Durumumuz diğerlerinden farklı idi.. Daha kötü görünüyor ve ilgi çekiyorduk.. Buna rağmen, Tecrit'tekiler konuşmak, fısıldaşmak, her fırsatı kullanmak isterlerdi. Koğuştakiler ise, buna pek yanaşmazlardı.

Tecrit gardiyanlarının önemli yanı, dışarı çıkınca bizlere baskı uygulamamalarıydı. Bizleri ezdirtmezler ve laf atmazlardı. Yalnız arada bir küfür edip "konuşma lan, bakma lan" gibi ikazlar yaparlardı. Dönüşte "kıcık alınan biri" olursa, Tecrit girişinde iyi bir dayak yerdi... Yani, Tecrit gardiyanları, yolda, arabada, mahkeme, hastahane vb.. gibi cezaevinin dışında her yerde, "kendi adamları" gibi davranır, diğerlerinin müdahalesini de kabul etmezlerdi..Bu, Yüzbaşı'nın bir taktiği de olabilirdi !...

ği zaman da "bilmiyorum" diye cevap vermişti.. Bu görüşmeden sonra, bir gece M. Zana bağırıp N.Elhüseyni'yi sordu ve O da kısaca cevapladı..Yanındaki arkadaşlarla da arada bir konuşmaya başladı.. Bir süre sonra koğuşa gitti ve orada " günah" çıkarmış..(Ayrıca bak:Hapishane Raporu Cilt: 1, sh:162-163 ve 57-86. Dipnotlar)

Hücrelerin dışında bir yere gidilince, en çok bizim arkadaşlara ve bunlar gibi unsurlara (M.Zana'-ya) epeyce takılırlardı.. M. Zana, durmaz ve cevabı-nı yetiştirirdi. Tabi, cevap verilecek şeylerse !...

Tecrit uygun adım, kural, marş vb.. uygulamıyordu. Zaten, **Tecrit**'tekiler perişandı, bir de bu gidiş gelişlerde ezilmezlerdi.. Bu davranış **Tecrit** 'lerin üzerine daha çok dikkat çekmekteydi. Diğer gardi-yanlar hiç yanaşmaz ve soru sormazlardı. Eğer bir de onlar sataşsa ve soru sorsalardı işimiz tamamdı...

Bu anlattıklarımız gidiş- gelişler dışında devamlı içeride, hücrelerdeydik.. Havalandırma zaten yoktu.. Koca iki yılda,yalnızca iki defa, da zorunlu olduğu için havalandırmaya çıkarıldık. Bir keresinde;bit çoğalmış, askerleri de tehdit eder boyutlara varmış-tı.. Herkes kaşınıyordu.. Bizi boşaltıp, bütün **Tecrit**'i ilaçladılar.. O zaman 14. koğuşun havalandırmasına çıkarmışlardı.. Peşimizi bırakırlar mı, bu arada bile eziyet etmek istediler ve bizi, marşla yürüttü-ler. Ama, **Tecrit** batırdı ve gülüp vazgeçtiler... "Oğlum, yürüyün ki, ayaklarınız biraz açılsın" diye de dalga geçiyorlardı.. Bu arada bir iki kişiye dayak ta attılar.. Diğer sefer de; **Tecrit**'te yangın çıktı, zorunlu boşalttılar.. Bizi ikiye ayırarak, bir kısmımızı (iki kat)14. koğuşun havalandırmasına, diğerlerini de (iki kat) 4. koğuşun havalandırmasına almışlardı ..Buralarda saatlerce bekletildik..Bu da bir ceza idi..Çömelmiş vaziyette ve saatlerce bekle-

tildik (Tahminen 6 saat kadar). Ama, bol temiz hava almış olduk...Hatta, dönüşte birçok arkadaşı-mız kustu başları dolandığı için düşecek gibi oldular.. Herhalde temiz hava çarpmıştı...Bu süre içinde yangın söndürülmüştü ve içerisi götürülen bazı arkadaşlarımız tarafından yıkanmış, temizlen-

mişti. (175)

Son direnişlerden sonra, Tecrit'te koğuşlar gibi (bazen kat'lar ayrılarak, bazen bütün olarak Tecrit 45 dakika çıkarıldı) havalandırmaya çıkarılmaya başlandı.. Hiç bir şey uygulanmadı. Zaten, bitkin ve yorgunduk..Ancak, kendimize gelmemiz bir süre sonra olabilecekti.. İdare de bunun

(175)Yangını A.Bozdağ adındaki tutuklu çıkarmıştı..Aşırı derecede sigara müptelası olan A.,PKK sempatizanıydı.Niçin getirilmiş olduğunu şimdi hatırlamıyoruz.. 4.Kat'ta M.Ayata'nın hücresine koymuşlardı. (M.Ayata o zaman Ölüm Orucu'ndaydı)

A.,devamlı konuşuyor, arkadaşları kuşkulandırıyordu..İçinde bulunduğumuz koşullarda, böylesi unsurları kasıtlı olarak getirip koyabilirlerdi!..Ancak, Tecrit'te böylelerinin(!) "ifadeye çekilmeleri"ni bilen arkadaşlarımız vardı!..(Ölüm Orucu nedeniyle, askerler 37.Tecrit ile uğraştıklarından 35. Tecrit'i biraz gevşetmişlerdi..geceleri birbirimizle konuşma fırsatı oluyordu.) Arkadaşlar, A. Bozdağ ile konuşmaya başladılar.. A.Bozdağ'ın Ölüm Orucu'ndan haberi vardı ve şöyle diyordu:" keke,ben PKK'liyim, bana sigara vermiyorlar ve getirip buraya niye koymuşlar bilmiyorum.." Ayrıca, dışarıdan bazı bilgiler veriyor ve moral yükseltici şeyler söylüyordu...Sık sık bağırıyor; "gardiyan bana sigara getir, bak kendimi yakarım" diyordu.. Nihayet, birgün slogan atarak, hücreyi ateşe verdi.. P.Uzun'un hücresi tam altında olduğu ve en çok ısı orada hissedildiği için, önce o bağırmaya başladı..Biz, kendisine "sakin" olmasını söyledik ama, duman hepimizi boğacak duruma gelmişti.. Askerler gelmiyorlardı.. Bir süre sonra gardiyanlar koşup geldiler ve şu sesler duyulmaya başladı;"lan i...,niye yakıp tuvalete kaçıyorsun, eğer samimi isen kendini içine at.." M.Ayata'nın eşyaları, sünger yatağı alevler almış yanıyordu.. Göz gözü görmüyordu.. Tecrit'i hemen boşaltmaya başladılar. Ve A. Bozdağ'ı da hastahaneye kaldırdılar.. Arkadaşların bazılarının söylediğine göre,-biz duymadık- A.,"Biji PKK, kahrolsun işkence" sloganlarını atmıştı...

Hastahaneden geldikten sonra A.Bozdağ'ı 3.kat 10.hücreye koydular(Buraya kimse konulmuyordu. Bu, ona verilmiş olan bir cezaydı. Tecrit içinde Tecrit'ti..) Burada, yataksız, altına gazete sererek günlerce kaldı..Yanıkları iyileşmişti. Görüşe gidip gelirken, hücrelerin önünden geçince, cesur davranıyor, selamlaşıyor ve konuşuyordu.. Hücrelerin önünde geçerken, sporcular gibi koşuyordu.. M.,'ın adını nereden öğrenmişse,hep ondan istekte bulunuyor; "M.,abi, bana gazete gönder, kantin alırsanız (Ölüm Orucu nedeniyle veriliyordu) size para vereyim, siz alın bana da verirsiniz (parasının çok olduğunu söylüyordu, zaten para harcanmadığı için birikiyordu), bana elma gönderin vb.. " diyordu.. Aramızda iki hücre vardı, ama, her şeyi ona iletmek için çaba sarfediyorduk.Arada bir fırsat bulunca, zuladan " bana sigara atın" diyordu. Çünkü, yangın nedeniyle sigara ve kibrit, ona kesin yasaklanmıştı.. M., ve S.,yaktıkları sigarayı, kollarını hücre demirinden çıkarıp onun bulunduğu hücrenin önüne düşecek biçimde fırlatıyorlardı... Askerler geldikleri zaman, sigara içtiğini farkediyor, ama ses çıkarmıyorlardı..

A.Bozdağ ilginç bir insandı.. Bir süre sonra ceza aldı ve sürgüne gönderdiler.. Eylem yaptığı için kendi istediği yere göndermemişlerdi..

farkında idi ve **Tecrit**'i hep "gözlerinin önündeki" yerlere çıkartıyor ve devamlı kontrol ediyordu.. Havalandırma da yalnız biraz top oynamamız mümkün oluyordu.. bunu da bazı arkadaşlar için söyleyebiliriz, genellikle çok halsiz ve yorgunduk..

Tecrit havalandırmaya çıkınca, sanki, **"Harp Malülleri"**ni andırıyordu..Sakatlar, deliler, zayıflamaktan bir deri bir kemik kalanlar, renkleri sararmış ve morlaşmış insanlar vb... Senelerce, hala hücreden hiç çıkmayan arkadaşlarımız vardı..

(...)

Revir için (revir de dışarı sayılırdı) hasta olanlar adlarını (belli zamanlarda) kendi katlarındaki 1. hücreye yazdırırlar ve aşağıda toplanan listeler sağlıkçı'ya verilirdi..Keyifleri istediği zaman gelir, gidecekleri belirtir ve götürürlerdi... Revir'e gidişte de**Tecrit**'tekiler koğuştakilerle ilişkiye sokulmazdı. Revir'in önünde dikilip duran koğuş adamları, **Tecrit**'tekilere "acayip birşey görmüş gibi bakar"lardı. Herşeye rağmen yine onlarla konuşur, selamlaşırdık.. Fırsat olursa, "keka hangi koğuştansın, adın nedir vb.. "der, moral de verirdik.Geri döndüğümüzde de bunları **Tecrit**'e "havadis" olarak anlatırdık..

Tecrit'ten gidenlere doktor bakmazdı. Anlattıklarını dinler ve dalga geçerdi.. Sonunda da bol bol ilaç yazardı.. Reçeteyi getirir sorumluya verirdik, alınmasını o sağlardı..paramız ortaktı ve zorunlu olarak böyle yapılıyordu.

Çoğunluk ilaç istiyordu. İlaçlar gardiyanların bulunduğu yere konuyordu..İlaçların büyük bölümü, uyuşturucu idi ve **Tecrit**'teki birçok arkadaş bunlara alışmıştı! Doktorlardan da iyi biliyorlardı!.

(...)

Hücrelerden adam çıkarılması zor olduğu için, acil bir hastalık ya da benzeri hallerde bağırsak da gelmezlerdi..Bu nedenle, acil durumlar için, hücrelerde "uyuşturucu" ilaç (daha doğrusu ağrı dindirici) bulundurulurdu... Bir keresinde, M.'a hiç ilgisi olmayan "Diazem" yazmış vermişlerdi... Almak istemeyince, P.Uzun, "abi, al kullanman şart değil, hücrede bulunsun, acil durum olursa kullandırırız" demişti...Ve öyle de yapmıştık.

Tecrit'te, her yanı ile insanlar "bitiyordu",daha doğrusu "bitiriliyordu". Ama, ilaç yanı ile daha çok "bitiyordu"... Korkunç bir ilaç tüketimi (yalnız Tecrit'te değil) vardı. Özellikle uyuşturucu kullanımı cezaevinde almış başını gidiyordu. Cezaevi müdüründen tutun da kim aklınıza gelirse, hepsi kullanıyordu...(bak:sh;341-361, "Revir, Hastahane ve İlaç"..Ayrıca; Cilt:1, sh:119-121, "Esrarcılık ve Hapçılık") **"Acıları başka ne keserdi?.."**

İlaçların üzerine kat'ların ve sahibinin (biçimseldi) ismi yazılırdı. (Ayrıca, ortak olarak alınmış ağrı kesici ve pamuk vb..de vardı) İlaç almak isteyenler sabah, kat ve hücre no'sunu bir kibrit kutusunun üzerine yazar, içine de alacakları ilacı belirten pusulayı koyup aşağıya fırlatırlardı.. Sağlıkçı gelip "ilaç kutularını at" dediği zaman atardık ve kutuları alıp giderdi..Yazılan ilaçları doldurur,hücrelere dağıtırdı. Zulmün, işkencenin, dayak ve ağrıların dindirilmesini idare de istiyordu!..İlaç **"bol"**du. Paramızı ilaca yatırıyorduk!

Yukarıda genel sağlık politikalarını anlatmıştık. Bu politikalarının kat kat fazlasını Tecrit'te uyguluyorlardı...

Bir zamanlar yanımızda ilaç biriktirmeye

başladık (Ölüm Orucu'nun kızıştığı dönemdi). M.,"Tansiyon ilaçları"nı biriktirmişti. Sık sık gardiyanlar, aramalarda, bu birikmiş ilaçları biçimsel olarak alırlardı..Bu ilaçları gerektiğinde ....bitirmek için biriktiriyorduk.. Ancak, ilaç ilişkisi ve hücredeki unsurlar itibariyle bu birikmiş ilaçları sağlıkçıya geri verip, aşağıdaki kutuya koymasını söyledik... S.," bunu niçin yaptınız, bana itimadınız yok mu?"diye sitem etmişti.. M.'da kendisine, "ondan değil, arama bu günlerde sıklaşabilir onun için verdik" demişti..M., ayrıca kuşku da duyuyordu!..Bu arkadaşlar çok iyi insanlardı. Genç ve militandılar, ama, hücre onları çok yıpratmıştı..Hücrede herşey mümkündü!... Yeni gelmiş olan arkadaşların, güveni tam sağlamak için bazı deneyler yapmaları gerekiyordu.. Ayrıca, S.,çok ilaç kullanıyordu..Özellikle çok işkence görmüş, ama, düşmemişti..Fırıncılıktan gelme olduğu için, ateşin önünde bozulan gözleri daha da kötüleşmişti.. Zaman, arkadaşları birbirlerine yakınlaştırdı. herşeylerini birbirlerine anlatmaya ve daha çok bütünleşmeye başladılar. Herşeylerini bölüşebilen ve birbirlerine güvenen yoldaşça ilişkiler içine girerek, daha güçlü dayanışma yarattılar..

S.,'nin (**nam**ı ile S**I**LO'nun) kısa hayat hikayesi de şöyle:

S.Günyeli, fakir bir ailenin çocuğuydu ve küçük yaştan beri çalışmaya başlamıştı. Emekçi biriydi..Kendi tabiri ile, "lokum gibi lahmacun" yapabilirdi..İstanbul'da iki yerde birden çalışıyormuş; Hem **Eyüp'te** bir fırında, hem de İstanbul'un "Anadolu" yakası'nda **Yakacık**'ta yazlık bir restoran'ın fırının da.. Bu arada S...'e gidiş-gelişli ve birçok **anı**'sını da anlattı... N.,hanım ve kızını,

P.,düğme'nin sahibini vb...

(...)

İlk olarak PKK Merkez Komitesi Üyesi Ş.Dönmez ile karşılaşıyor..(bu arada şunu da ekliyor:PKK'li olmamın en büyük nedenlerinden biri de S..'te DDKD'lilerin davranışlarıydı!...) Ve siyasi faaliyetlere giriyor.. Daha sonra birçok yerde kavgalara katılıyor. Hatta, ...'lerle de ..... yurdunda kavgaları olmuştu... Sılo, Ş.,'in "iyi bir örgütleyici" olduğunu ve birçok yerde "çalışmanın onun tarafından yapıldığını", örgütlenmeye "faal olarak katıldığını" anlattı... Ş.Dönmez'in cezaevi'ndeki durumundan dolayı hayretler içindeydi... İtiraf'ı yalnız onun değil, tüm PKK'lilerin üzerinde şok tesiri yapmıştı.. Ama,lider kadro bunu kamufle ediyordu.. "Şahin, zaten baştan böyleydi, kaypaktı vb..." diyorlardı. Ama, hiç inandırıcı değillerdi...

Sılo, M., ile uzun dönem birarada kaldı. M., Sılo'ya her konuda iyi moral veriyordu.. Ayrıca, mantar ve sırtındaki kaşıntı biçimindeki deri hastalıklarını da tedavi için elinden geleni yapıyordu. Hücredeki diğer arkadaşlar başka yere verildikleri zaman, yine Sılo ile M.,birarada kalmışlardı.. Beline günde üçdefa merhem süren M.'a, "abi, bu merhemi belime sürdürmek için ne kadar dil dökerdim bilemezsin, arkadaşlar iğreniyorlardı ve sürmüyorlardı" der, dert yanardı(!)... İleride daha da samimi olunca, dayanışmanın ve fedakarlığın en övünülecek örneklerini verdi...(Daha ileride, Sılo'ya ait başka ilginç olayları da anlatacağız.)

(...)

Tekrar konuya dönelim.

Bir iki hücrede, ilaçla ilgili tedbir alsak ne

olurdu. Hücreler ilacı "leblebi" gibi kullanıyorlardı. Bu bizim için çok zor bir durumdu..Ve tedavisi de güçtü... Herkes **"Doktor"** kesilmişti!.. İlacı kendisi yazıyor ve aldırıyordu.. Bu o kadar serbest olmuştu ki, bir ara kendi istediği ilacı herkes getirebiliyordu.. Yazdığın ilacın ancak üçtanesini sağlıkçı verirdi. Ama, buna riayet edilmezdi.. Hücreler birbirinden "alış-veriş" yapabilirdi!Herkes, ilaç kullanmaya ve hasta olduğuna kendisini inandırmak istiyordu. Bu psikolojik bir olaydı. Baskılar azalınca, bu durum da gevşedi ve ilaç kullanma azaldı...

c-Ölüm Orucu ve gelişmeler:

İlk önce 4 arkadaşla başlayan Ölüm Orucu, **Tecrit'e** yayılmaya başladı. Durum idarenin düşündüğünden (ilk zamanlar) farklı bir yapıya ulaştı. 4 arkadaş mahkemede "hiçbir talep ileri sürmeden" Ölüm Orucu'na gitmeyi kararlaştırdıkları halde; daha sonra **Tecrit'te**, hem bu ilk 4 arkadaşın desteklenmesi ve hem de artık **çekilmez** hal alan yaşamın Ölüm Orucu ile sonuçlandırılması düşüncesi yaygınlaşmıştı... Ölüm Orucu'nun mutlaka başarılması gerekliydi.. Yoksa, idarenin çarkına takılıp, sonu gelmeyen bir **"serüven"** de olabilirdi!.. Uzun süredir Yüzbaşı'nın entrikaları ile birçok insan itirafa zorlanmıştı ve durumları hiç iyi değildi..Bu kez Ölüm Orucu'na gidip başaramazlarsa ve geriye dönüş olursa; bunların durumu daha da ağır olacaktı...Bu düşünceler alttan alta tartışılıyor ve birçok insan ikircikli durumda kalıyordu!..Durum çok ciddi idi...

Bu arada, tek tek Ölüm Orucu'na gitmeler de başlamıştı. Bu durum denetimsizdi..Bazı arkadaşlar ikazlarda bulunuyorlar, sağlam nitelikli olanların gitmelerini istiyorlardı. Ancak,birçok insan ya

duygusallıktan ya da artık kendini bırakarak, nasıl olsa artık idare tamamiyle üzerimize gelecek "ölüp kurtulalım" isteği ile karara tek başlarına varıyorlardı.. Gardiyan hücre önüne gelince de, kimsenin duyamıyacağı biçimde (yalnız hücrelerin açılmasından farkediyorduk) ya da sabah sayımında "ben Ölüm Orucu'na gidiyorum" diyerek, Ölüm Orucu'na başlıyorlardı.. İdare gelişmelerden tedirgindi. Ölüm Orucuna gidenlerin "kendi rızaları ile buna katıldıkları" yolunda onlara kağıt imzalatıp alıyorlardı... Yüzbaşı bu kez de işi "'atlatacağını" sanıyor ve yine "oyunlar" kuruyordu... Ve bir gün merkezi yayından konuşma yaptı:

"..Birkaç serseri eylem koymuşlar, öleceklermiş, görelim bakalım vb..." yollu tehditler de bulundu ve aynı zamanda da cezaevine durumu iletmiş oldu... Ancak, mahkemede birçok insan bunu öğrenmişti. Ama,cezaevi'nde söylenenlerle, yapılan ve sonuçta meydana gelen çok farklıydı.. Mahkeme de söylenir ama, sonuçta bakarsınız hiç bir şey olmamış. O nedenle yüzbaşı'nın açıklaması hem işin devam ettiğini duyuruyor, hem de sıkıştığını gösteriyordu...Biz bu konuşmayı böyle yorumladık...Ama, bu aynı zamanda koğuşlar için bir baskı ve açık tehditti...Bu arada,Tecrit'te önemli gevşemeler oldu, marşlar durduruldu, arada bir biçimsel olarak yaptırılıyordu...Sık sık istirahat veriliyordu. Bir ara gazete ve çay da verilmek istendi...Gazete tahditli olarak verildi. Çay ise,bir kez verilip kesildi... Mümkün olduğu kadar yemeği fazlalaştırıp, iyileştirdiler. Hatta bölgenin geleneklerini gözönüne alarak, yemekleri acı yapmaya ve bol salça kullanmaya da başladılar.. (Arkadaşlar aralarında şakalaşıp; büyük bir ihtimalle yeni alınan aşçı Urfalı'dır diyorlardı). Zaten, her eylem sırasında yemek düzelir ve

bollaşırdı.

Bu arada suyu da arttırdılar ve "kantin yazın" dediler. Ancak, kantin'den en acil ihtiyaçlarımızın alınmasına karar verildi (Bazıları ise, bu karara uymadılar!). Ama, kantin verilmedi ve karambola getirildi. Yatırılan para ise, idare de uzun süre kaldı...Kantin'in yazılıp yazılmaması için değerlendirme yapılmış ve öyle karar verilmişti..

(...)

Bütün bunlar, bir "gevşetme"ydi..Nedeni de Ölüm Orucu'ydu. Amaç, eylemi desteksiz bırakmaktı. Birçokları(!) "biraz rahat görüp" katılmayabilir, "bakın işte, idare işleri düzeltiyor, üzerine gitmeyelim" diyebilirdi. Ayrıca, sağlanan "rahatlık la"eylemden de "bazı" unsurlar vazgeçebilirlerdi!..

PKK'liler de eylemi desteklemek için aralarında tartışıyor ve bazı unsurları "zorla" eyleme sokmak istiyorlardı (Bazı yanları kullanıyorlardı!). Bir yandan eyleme katılma olurken, diğer yandan bırakıp gelenler oluyordu...(176)

Bütün uyarı ve baskılara rağmen, tek tek

(176) PKK'liler, Ölüm Orucu'na gitmeleri için, özellikle, daha önce itiraf yapmış ve geri almış olanları seçiyorlardı.. Onlara, "Ölüm Orucu'na gitmelisin ve kendini ispatlamalısın, bu senin için bir sınavdır" diyerek tahrik ediyorlardı.. Bu iş için nitelik aranmıyordu!..Örneğin; 4. kat'ta bulunan Sarı O.'a bir not gönderip, "senin itiraf ettiğini öğrendik, şimdi Ölüm Orucu'na git ve kendini ispat et" demişlerdi.. Oysa, aynı kat'ta, daha önce de bunun durumu öğrenilebilirdi...Bu zamana denk düşürmek, hem Ölüm Orucu'na "kendilerinden" daha fazla adam katmak. hem de"kendilerine" göre nitelikli unsurları sokmak için düşünülen bir yöntemdi.. Nitekim, bu belirlemeden bir iki gün sonra, Ayata ve bazı unsurlar Ölüm Orucu'na gittiler.. Böyle bir öneri karşısında, daha önce itiraf yapmış olanlar ikircikli durumda kalarak, ne yapacaklarını şaşırıyorlardı.. Ve Ölüm Orucu oldukça acemi bir yapı ve panik içinde gerçekleşiyordu..
Bazı unsurlar bir süre sonra Ölüm Orucu'ndan geri döndüler. Bir kısmı da hastalık bahane ederek ya da hiçbir şey söylemeden bırakıyorlardı.. Örneğin; daha önce de belirttiğimiz gibi, R.Altun gerekçesiz bırakıp gelmişti.. PKK'li bazı unsurlar R.Altun'un "oldukça dayanıksız" olduğunu

Ölüm Orucu'na "gitme"ler başlamıştı..Birçok insan artık, "bu işlerin sonunun olmadığını ve ölüp kurtulmak yolunu seçmeye" başlamışlardı.. Bu gelişme ciddi ve bilinçli olan unsurları etkiliyordu.. İdare Ölüm Orucu'na katılmalara çok kızmıştı(diğerlerinin eylemi de sürdüğü için). Tek tek Ölüm Orucu'na "gitme"leri ortadan kaldırmak ve baskı yaratmak için 40-50 gardiyan ve birçok subayla hücreleri bastı(daha önce de birçok baskılar uygulamıştı). Baskından önce bazı subay ve askerler gelip, alt kat'tan sıradan üç kişiyi çıkardılar, orta yere alıp, nedeni olmadan dövmeye başladılar.. Bu olayda yeni bir teğmen (ya da üsteğmen) de vardı.. Arkadaşlara öyle bir dayak atıldı ki, hepsi komaya girdi.. Teğmen gözümüzün önünde ,döndüre döndüre ve bazen de gardiyanların tutmaları ile vura vura yere yıktı ve elinin tozunu silkerek, çekip gitti.. Sonradan arkadaşları revire götürdüler ve geri getirdikleri zaman, sağlıkçı hepsine iğne yaptı.. Bu tür olayları idare ve özellikle yüzbaşı bilerek yaptırırdı. Bu bir gözdağı ve korkutmaydı..İşte,bu olaydan sonra toplu olarak gelip Tecrit'i basmışlardı..

Baskın şöyle olmuştu:

Alt'taki salon boşluğu'nun önüne çıkan bir subay, "ne lan bu, tek tek; 'biz Ölüm Orucu'na gidiyoruz' demek.. Bizi mi oyalıyorsunuz, gidecekseniz, hep birlikte gidin de, ölün kurtulalım. Ama, nerede siz de bu yürek. Ölmezseniz, yine başımıza bela olursunuz, vb..." diye bir nutuk attı.. Gardiyanlar, sağa sola hırçın bir vaziyette

söylüyorlardı..Bunu S. Günyeli bizzat M.,'e söylemişti ve M.,ile aralarında tartışma olmuş, R.Altun ile ilgili M.'nin görüşlerine ve değerlendirmesine katılmadığını belirtmişti. S.,"zaman gerçekleri gösterir, abi, ısrar etme, belki içinde bulunduğumuz durum böyle davranmamızı gerektiriyor, haklısın, ama ben o arkadaşı iyi tanıyorum..."M.,"bu tarafta 35.Tecrit'te 'yönetici' kalmadığı için ve Tecrit'i boş bırakmamayı sağlamak amacıyla "taktik" olarak bu yola başvurulduğu" kanısındaydı..

saldırdılar.. Ortalıkta bir süre sessizlik oldu...Üzerimizde büyük bir etki yapmıştı.. Nerede ise, hep bir ağızdan, **"evet hepimiz birden gidiyoruz, siz de yürek varsa bombalayıp, toptan bizi imha edin"** diyecek olduk... Ama, bu önemli bir taktik sorundu..Ciddi bir savaş veriyorduk... Psikolojik bir savaştı bu. **Kazanmalıydık** ve **tahrike** gelinmemeliydi... İş hiçbir yanıyla "demokratik" değildi... Ortam özgür değil, biz yorgun ve perişandık.. Olan bitenler, "iyice" anlaşılmıyordu...

Seçkin arkadaşlarımız kararlı idiler... Ancak, Ölüm Orucu'ndan geri dönüldüğü zaman idare kabul etmiyordu... (177)

(...)

(177) Burada , A. Kılıç Olayını açıklamak gerekiyor.Ölüm Orucu'nu bırakıp gelenler, genel olarak Tecrit'te ve eylemde olanlar üzerinde olumsuz etki yapıyor,moral bozuyordu... Buna örnek, A. Kılıç'ın durumuydu.. A.Kılıç Ölüm Orucu'na gitmiş ve daha sonra bırakmıştı. Bıraktıktan sonra, Yüzbaşı A.,yı alıp spor salonuna götürmüş ve orada tek başına bırakmıştı.(daha sonra öğrendik ve kendi belirlemesine göre aktarıyoruz.) Ne gelen var ne giden..Bir süre sonra A.,'nın yanına gelir ve "A.,Ölüm Orucu'nu bırakmışsın öyle mi?" derler.. A.,'da "evet" der. Yüzbaşı, "ben kabul etmiyorum, İtirafta bulunacaksın ve bir açıklama yapacaksın" diyor. A.,ise, bunu kabul etmiyor. O zaman önüne bir yazılı metin getiriyorlar. bu metin de önemli açıklamalar var ve Ölüm Orucu'ndaki arkadaşları suçlayan belirlemelerle dolu..Örneğin; "onların yemek yediklerini, idare ile anlaşma içinde olduklarını vb..." belirtiyor.. A.Kılıç'a bu metni merkezi yayın'dan okumasını söylüyorlar ve A.,kabul etmiyor.. Şöyle bir yola başvuruyorlar, "A.,bunu incele, bak içinde önemli birşey yok" diyorlar ve A. incelerken, "A., ne yazılmış, sesli oku biz de duyalım" diyorlar ve kandırıyorlar. A., metni okumaya başlıyor, sesini teybe kaydediyorlar, bunu farketmiyor..Daha sonra gidiyorlar (A.'ya göre, kısa süre sonra) spor salonunda bulunduğu zaman merkezi yayından yayınlamaya başlıyorlar..Sesi kısıktı ve anlaşılmıyordu. İkinci kez yayınladılar. Büyük etki ve şok tesiri yarattı...A.,Ölüm Orucu'ndakileri suçluyordu. Sonra, A.'yı hücreye getirdiler ve yine kendi sesinden bir kez daha yayın yaptılar..Arkadaşlar A.,'ya çok acıyorlardı!..Çünkü, birçok kez Ölüm Orucu'na gitmiş, birkaç kez de intihara teşebbüs etmişti..Hatta bir defasında, 12. koğuşta kendisini tam asacağı sırada, son anda arkadaşlar tarafından kurtarılmıştı. İtiraf yapmış,geri almıştı ve üzerinde birçok tartışmalar sürüyordu...

Daha sonraları, koğuşlardaki arkadaşlardan ve Tecrit'te de kendisinden durumunu dinlemiştik.. Üzgün ve moralsizdi.. S.Günyeli, A.Kılıç'ın S...'teki durumunu anlatmıştı.. "Yoksul ve militan bir arkadaştır" demişti. Siyasal olarak da bir çok işi "başardığını" belirtmişti. Yüzbaşı birçok insan gibi, onu da perişan etmişti.. Sonunda İdama hüküm giydi ve halen cezaevinde yatmaktadır...

Gardiyanlar hücrelerin önlerine doluştular. Yukarıdan olup bitenleri zor görüyorduk.. Alt hücrelere çok yanaşmışlardı... Her hali ile vahşi bir manzaraydı ve telaş ortalığı sarmıştı... Birçok arkadaşımız korku ile titriyorlardı.. Bu günü asla unutmak mümkün değildir..

Aniden "Ölüm Orucu'na gidecek olanlar ellerini çıkarsınlar" diye bir ses duyuldu. Arkasından "bundan sonra Ölüm Orucu'na gidecek olanları kabul etmeyeceğiz" diye de eklediler. Bu bir tahrik denemesiydi.. Bunca baskın ve tehdit altında ne yapılabilirdi?

Alt kat'tan birçok arkadaş ellerini çıkarıp, "biz Ölüm Orucu'na gitmek istiyoruz" dediler.. Sessizlik birdenbire bozuldu ve hücre kapıları açılmaya, gürültü içinde ellerini çıkaran arkadaşlar, tekme tokatla çıkarılmaya başlandı.. Bunları 37. Tecrit hücrelerine götürdüler...

Çıkarılanlar arasında H.H.Karakuş'ta vardı. Bunun çıkması üzerine, M.'ın hücresinde bulunan S. Günyeli, "ah!.. keşke o çıkmasaydı" der ve bunun üzerine M.,de "neden, bir sorun mu var?"diye sorar..S.Günyeli,"abi, bunu sonra sana anlatırım, yeri değil" deyince, hücrede tartışma çıkar.S.Günyeli ile H.Ekincioğlu sert biçimde birbirlerine eleştiriler yöneltirler...

Aradan günler geçti, birkaç direniş geçirdik ve yeniden hücreye döndük. O zaman S.'a M.,bir mektup gönderip, H.H.Karakuş ile ilgili, özetle; "zaman seni bu konuda haklı çıkardı" der..S.Günyeli de yazdığı uzun mektupta "abi, esasen hayat seni haklı çıkardı, belirlemelerin doğru çıktı" der..

H.H.Karakuş'un üzerindeki "tereddüt"ün gerçek nedenini bilmiyoruz.. Ama, birçok sezgileri-

miz oldu..Sonunda H.H.Karakuş **itiraf** yaptı, hem de **gönüllü itiraf**...

H.H.Karakuş, PKK'liydi ve önemli görevler yüklenerek çalışmıştı.. Aslen Sıvas'lı olduğu söyleniyordu.. Önce, "Hilvan Askeri Kanat Sorumlusu" olduğu, daha sonra ise, oluşturulduğu söylenen (kendi belirlemesi) "Askeri Konsey'de" görev yaptığı belirtilmişti.. Cezaevi'nde tavırları olumlu idi...

Ölüm Orucu'na daha sonra giden grubun içinde yer almıştı(**Tecrit**'in baskını sırasında gidenler). İlk önce Ölüm Orucu'na giden arkadaşların ölümlerinden sonra geri kalanlarla birlikte bir süre daha Ölüm Orucu'nu götürmüşlerdi.. Hatta, anlaşmaya da bunlar oturmuşlardı... Bu anlaşmadan cezaevi'nin haberi olmadı.. Sonuçta, "bazı konularda belli gevşetmeler yapılması, yazılı savunma hakkının tanınması (dikkat edilirse yazılı savunma o döneme kadar yok!) - kontrol esas olarak-,askeri eğitimin azaltılması-kaldırılması değil-vb..." gibi konularda, "resmi olmayan" biçimde yapılmış bir anlaşmaydı. Son kalan grup, Ölüm Orucu'nu bu anlaşma ile bırakmıştı.. Bunlar arasında H.H.karakuş'ta vardı..

Karakuş, Ölüm Orucu bırakıldıktan sonra, (birden bire) idareye başvurarak **itiraf** yapacağını belirtiyor ve arkasından da **itiraf** yapıyor..Daha önce, Ölüm Orucu'ndan geri dönenlerden bazıları, "kendisinin zaafları olduğu" ve "tereddütler" geçirdiği, sık sık "anacığımı özledim" gibi laflar ettiği yolunda belirlemeleri vardı.. Ve M.Karasu ise, şunları söylüyordu: "İtirafa gideceği daha önceden belliydi ve bu eğilimi fazlaydı"... Tam Ölüm Orucu bırakıldıktan ve "biçimsel de olsa" bir anlaşmaya varıldıktan (!) sonra, H.H.Karakuş idare ile anlaşıyor ve **itiraf** yapıyor!!! Hem de

gönüllü olarak yapılmış bir **itiraf**...

H.H.Karakuş, birçok şeyi açıkladı ve yargılamaya yeni boyutlar kazandırdı. **İtiraf**'ı idare tarfından (kendi sesinden) hoparlörlerden dinlettirildi.. Cezaevi üzerinde çok kötü etki yaptı. Çünkü, Ölüm Orucu bırakılarak yapılmış bir **itiraf** değildi.. **Şaibeli**'ydi (!)

Açıklamalarında ciddi belirlemeler yaptı ve birçok kişinin ismini verdi.. Bazı PKK'lilerle ilgili özel açıklamalarda bulundu..Örneğin; E.Uzun ile ilgili olarak "örgüt kendisine güvenmiyordu ve dıştalanmıştı vb.. "dedi.. Birçok örgütsel bilgileri ortaya çıkardı...İdeolojik olarak da belirlemeler yaptı; "PKK'nin bittiğini ve çok yanlışlar yaptığını" açıkladı... Rahat bir ortamda bunu yapmıştı ve mahkemede de açıklamalarına devam etti...Bu **itiraf** ve açıklamalar üzerine, birçok insan yeniden soruşturmaya alındı. Dava yeni boyutlar kazandı ve yeni yeni iddianameler çıkarıldı...

kendisi 38. koğuşa gitti ve "anacığı"ile de birkaç kez "başbaşa" görüştü.. Bu arada başında da "boy gösterdi"!..

Kanımızca, daha önceden hazırlıklı olduğu ve idare ile anlaşmalı bunu yaptığıdır.. Ayrıca, 38. koğuş'taki unsurlarla flört ettiği ve bu Ölüm Orucu'nu fırsat bilerek amacını gerçekleştirdiğidir. Zaten, Ölüm Orucu, **itiraf** için iyi bir fırsattı.. "Gidersin" ve bir süre sonra "yapamıyorum" deyip, **itiraf** ta bulunarak bırakırsın...

Bütün yaptıklarına rağmen H.H.Karakuş,yargılama sonunda ölüm cezası aldı..**İlginç(!)**

Böylece, Ölüm Orucu ciddi boyutlar almış ve bu boyut içinde sonuçlanmıştı. Ölüm Orucu'nun

"anlaşma" ile sonuçlanmasından sonra, epeyce gevşeme oldu.. Yeni tedbirler alındı..**Tecrit**'lere çay ve sigara verilmeye başlandı.. Savunmalar da hızlandı.. Ama, cezaevi'ndeki durum pek değişmemişti... Pazarlık yaparak Ölüm Orucu'nu sonuçlandıranlar, ne yaptıklarını ve nasıl anlaştıklarını açıklamıyorlardı...Ortada "resmi bir durum" da yoktu..

Ölüm Orucu sonucu, 4 arkadaş **şehit** oldular, diğerleri ise, bıraktılar.. Bazı yeni düzenlemeler yapıldı. yıl sonuna doğru(83/Kasım ayı) **Tecrit**'ten koğuşlara dağıtım yapıldı. **Tecrit**'te de yeni düzenlemelere gidildi. Hücrelerde temizlik yapıldı, kalanlar iki kişiye indirildi.. Askeri eğitim azaltıldı.(kalkmadı), Hamam'a götürüldük vb...

tecrit bitkindi, artık üzerine gidilmiyordu...

Mahkemeleri devam eden arkadaşlar, sadece, kağıt ve kalem olanakları ile akıllarına gelenleri yazmak suretiyle, savunma hazırlıklarına geçtiler... Daha önce yargılanıp mahkemeleri bitmiş olan arkadaşlar bu **"hakkı"** kaybetmişlerdi...

(...)

d-Bazı belirlemeler.

Birçak insan **Tecrit**'lerde, bilinçli ya da bilinçsiz bazı konularda belirlemeler yapıyordu.. Bu, içinde bulunulan ortamaın verdiği bıtkınlık ve zorluktan da kaynaklanıyordu. Ancak, bunların bazıları önemliydi.. Bu önem, kişilerdeki değişmelere, ilişkilerdeki rahatlığa ve moral durumlarına göre, ayrı ayrı değerlendirilebilir. Bu belirlemelerin birkaçını aktarmayı gerekli görüyoruz..

aa-M.Zana'nın belirlemeleri:

M.Zana, birçok insanın "saldırısı" altında

idi(!). Diyarbakır Belediye Başkanı iken "dıştalanmış"tı ve nedeni henüz ortaya çıkarılamamış, bu konuda sessiz "bekleyen" biriydi...**Cezaevi'ne dayanıyor ve direniyordu.** M.Zana'nın belirlemeleri, siyasal içeriği itibariyle, feodal yargılara biraz ağırlık veren özdeydi, ama, önemliydi...

M.zana oldukça "hovarda"ca davranıyordu.. Ama, siyasal tavırları ağırlıktaydı. O (alışılmış yapısı ile), Tecritlerde (ve cezaevi'nde) direnen davranış gösterenlerden biriydi.. Ölüm Orucu hızlandığı zaman arkadaşlara seslenip, " necesiz, artık sıra bize de geliyor" demişti. **tecrit**'ten hiç ses çıkmadığı zamanlar bile, sesli sesli " hal hatır" sorardı..

Yazılı savunma hazırlıkları başlayınca, " bu işleri siz bilirsiniz, savunma yapacaklara yardım edin, ne yazabilirlerse yazsınlar" diyordu...Bu, yanlıştı, "ne yazılabilirse yazılamaz"dı.. Ama, M. Zana, bunu da direniş olarak algılıyordu.. Arkadaşlar, yorgunluk ve olanaksızlık içinde oldukça çelişkili belirlemeler yapıyor ve savunmaya da geçiriyorlardı!.. Özellikle PKK'li arkadaşların savunmaları böyle çelişmelerle (aynı hücrede yazılan iki savunma arasında bile) doluydu... Herşeye rağmen, arkadaşlar M. zana'ya, "gereken yardımı yapacağız, kuşkun olmasın" ve "sıra bize gelirse, biz de 'birşey'ler yaparız, bu işten dönmek mümkün değil" diyorlardı...

İdare, M. Zana'nın üzerine çok gidiyordu.. Ona, her işkence yapılıyordu.. Ayrıca, belinden sakattı ve astımlıydı.. Buna rağmen dayanma gücü çok yüksekti ve ona moral veren de yoktu... Tek başına, yalnız kalmıştı... Arkadaşlarımız onu "kucaklamış"lar, her zaman ve her yerde savunur olmuşlardı. Ama, ona yapılan "saldırı"ları karşılarken, M. Zana'yı da eleştirirlerdi.. O,

eleştirilerin büyük bölümüne "hak" verirdi.. PKK'liler de bunu yapıyorlardı, ama, dayı-baba "ayağı" çekiyor ve "kullanma" eğilimi güdüyorlardı...M. Zana, bütün bunları biliyordu...Hatta,birçok kez belirlemiş, onlarla çok defa da çatışmaları olmuştu..

M.Zana'nın durumu **tecrit** açısından (cezaevi açısından da) çok önemlidir. Grup çıkarı, ya da "işimize geldiği" gibi değil, gerekli olduğu biçimde yerli yerine konulmalıdır..

M. Zana'nın anlattığı birçok olay vardı. Burada, Hilvan-Siverek Grubu (PKK) Davası sanıklarından S.Günyeli (yukarıda Ölüm Orucu ve gelişmeler bölümünde de sözü geçmişti) ile ilgili anlattığı olayı vermek istiyoruz:

"...

S.Günyeli ile aynı hücrede kalıyorduk. Yüzbaşı, S.'a **itiraf** yaptırmak için çok uğraşıyordu. 'Askeri kanat'ta çalıştığı ve birçok eylemi olduğu' iddia ediliyor (başkalarının -H.H.Karakuş gibi-, itirafları ile çıkan olaylar) olayları aydınlatacağı sanılıyordu.. S. Günyeli'yi her götürdüklerinde tehdit ediyor ve işkence yapıyorlardı.. Çok baskı yaptılar Her gidiş-gelişinde,ben; 'ulan sılo dayan, bu geçicidir, hiçbir şey olmaz' diyordum.. Ne yaptılar sa S.'a **itiraf** yaptıramadılar. Bu kez **taktik** değiştirdiler. İkide bir gardiyan geliyor ve 'yüzbaşı seni istiyor' diyerek S.'ı alıp götürüyordu. Bir süre sonra da geri getiriyordu. Hemen ardından Yüzbaşı gelerek bana, 'M.Zana, sanma ki, ne yaptığını bilmiyorum, yaptığın her şeyin bilgisi bana ulaşıyor, bunu bilesin' ve 'ben ne yapacağımı bilirim' diyordu... S.Günyeli ise, bu uygulamadan çok kızıyor ve utanıyordu..Ben, S.'a şunu söyledim: 'Sılo, ben kaçın kurasıyım, ben o kadar

aptalmıyım ki, yüzbaşının dediğine inanayım. Senin hiç bilgi vermediğini kesinlikle biliyorum ve inanıyorum. Zaten, bilgi vermiş olsan, hemen senin ardından gelip bunları söyler mi? Aramıza çelişki sokmak istiyorlar. Sen kalbini ferah tut...' Benim sözlerim S.'ı ferahlatıyordu ve hatta elimi bile öpmeye kalkıştı.. birkaç deneyden sonra bu işi de yutmadığımızı anladılar ve S.'ın yakasını bıraktılar..."

(...)

Eğer M. zana, oyunun farkında olmasa; S. gibi militan ve namuslu insanlar korunaksız bir durumda kalacaklar ve o baskı ortamında "gidecek"lerdi... M.Zana, bunun gibi birçok olumlu tavırlar koymuş ve birçok insanı da kurtarmıştı. Şunu da ekleyelim, moral vermek ve insanları korumak vb.. konularında bizim arkadaşlarımızda çok etkili olmuşlardır. Onlara da aynı komplolar (idare ve yüzbaşı tarafından) düzenlenmiştir. Ancak, arkadaşlarımızın etkileri %30 olmuşsa, M. Zana'nın % 50 olmuştur...

(...)

M.Zana'ya çok çirkin şeyler yaptılar, ama yılmadı..Bir keresinde de idareden bir subay gardiyanlarla birlikte geldi, M.Zana'ya ;"bir kumaş alacağım, bana elbise dik" dedi(aynı talebi cezaevi müdürü ve gardiyanlar da birçok kez yapmışlardı). Hatta M. zana'nın "iyi" dediği "Kambur" adındaki hücre çavuşu teskeresine az kala, "M.Zana, bana bir elbise diker misin?" demişti..Tüm bunlara karşı M.Zana şu cevabı verirdi:

"Ben iyi bir ustayım(terzi), sanatım da açık ve ortada, bunu herkes biliyor, ama, bu özgürlüğü yoksun olduğum bir ortamda kesinlikle terzilik

yapmam". "Beni sizlere zorla elbise diktirmeye mecbur edemezsiniz, ben müdüre de dikmem " demişti...

M.Zana'nın belirlemeleri önemlidir. Ama, daha fazla genişletmek olanağımız yok.. (178)

bb-Ö. Çetin "günah çıkarıyor":

Yukarıda da belirlemiştik, Yüzbaşı E.Oktay Yıldıran, koğuşa geldiği zamanlar, arkadaşlara sık sık "...hücreye götüreceğim ve orada ...."derdi.. Arada bir de elini "şaklatarak", ".. N. Büyükkaya, Z.Vakıfahmetoğlu, Ö.Çetin'i tanıyor musunuz, onlar da elimde, kimsenin elinden kurtulamıyacağını" da belirlerdi... Arkadaşlar, bu belirlemeleri, her zaman ki, gibi yalana dayalı olduğu kanısı ile önemsemezlerdi...Bu isimleri ya iddianamelerden almıştı, ya da bazı DDKD'li unsurların soruşturma ifadelerinden (itiraf'lardan da olabilir). Ancak, arkadaşlar hücreye götürüldükleri zaman, adını ettiği unsurların bazılarının orada olduğunun görürler ve yalan olmadığını anlarlar... Yalnız Z.V. yoktu...

(...)

R.Arslan'ı 4. kat 1. hücreye koydukları zaman (bak: dipnot 165), kendisine selam verenler arasında Ö.Çetin'de vardı ve "merhaba R., geçmiş olsun, beni tanıdın mı?"demişti (Aslında, arkadaşlarımız, yıllardır cezaevindeydiler, bunlara geçmiş olsun denilmezdi)... R.,tanıdığı halde, tanımamazlıktan gelir, "hayır tanıyamadım" der.. O da, ben "Ö.Çetin" diye kendisini tanıtır. Bunun üzerine R.,gayet resmi bir tavırla, "geçmiş olsun, seni ismen tanıyordum" diye sorunu geçiştir

(178)M.Zana için, ayrıca bak: Hapishane Raporu, Cilt:1, sh: 127-129; 149-154. Ve bu bölümde 169. Dipnot..

mek ister.Çünkü,"buralar"da bu "işler"i uzatmak gereksizdir...

(...)

O günler itiraflar'ın en üst safhada olduğu, Ölüm Orucu'nun başladığı ve durumun çok titiz olduğu bir zamandı.. Arkadaşlar Ölüm Orucu'ndan net şekilde haberdar değillerdi.. Sadece, koğuştayken mahkemeden gelen PKK'li bir arkadaş, üstün körü belirleme yapmıştı. Durumu detaylı olarak hücrede ögrenmişlerdi.. Ayrıca, itiraf için hücreye getirildikleri kanısı ağırlıktaydı.. Bütün bunlar, önemli ölçüde dikkatli davranmayı gerektiriyordu. Durum kritik'ti...

Aynı zamanda Ö.'in durumu da ağırlaşabilirdi(!). Tanımamazlıktan gelmek gerekli ve zorunluydu. Hücrede diğer iki kişiyi de bilmiyorduk.. Bunlar M.Güvenç ile O.Erdal'dı(sarı Osman)..Bunları da daha sonra tanıdık(R.,1. Nolu cezaevi'nde bulunduğu zaman da bunları tanımıyordu).. Bunların kim oldukları, nitelikleri belli değildi. Burası hücreydi ve "şaka" olmazdı.. Ayrıca, bu arkadaşların itiraf yaptıklarını da sonradan öğrenmiştik [179]

M.Güvenç Ölüm Orucu'na"gittiğini ve bırakarak" bir gün önce geri döndüğünü (37. Tecrit'ten), kendisi anlatmıştı...

Daha sonra ilk fırsatta, R., Ö.,'e " ben de seni tanıdım, ancak, cezaevi'nin durumu böyle gerektiriyor, onun için tanışlık vermedim "der(Ö., ile çok önceden, örneğin;1967'den beri birbirlerini tanımaktadırlar)... Ayrıca, " bu tavrı devam ettirmemizde yarar var" diye de ekler ve bu

(179)M.Güvenç'in itiraf olayı için bak: Hapishane Raporu, Cilt:1, sh: 204-206. Ve M.Ayata'nın O.Erdal'a "Ölüm Orucu'na gitmesi" dolayısıyla gönderdiği not için; bundan önceki bölüm, sh:456-457, 176. Dipnot..

tavrı devam ettirirler..

O günlerde, PKK Viransehir Grubu'nun duruşması devam etmektedir.Bu nedenle,M.Güvenç ile O. Erdal, sık sık mahkemeye gidip gelmektedirler. Ö., ile R.,'in konuşma fırsatları olmaktadır. Bu fırsatların birinde, Ö.,şunları anlatır:

"...

Belki duymuşsundur, 1980 yılında ...'lar babamı öldürdüler. Gerekçeleri de, "babamın ağa olması"-ydı. Evet, babamın ağa olduğu doğrudur. Ama, Kürdistan'da birçok ağa var.. Mesela, Bismil'de babamdan çok toprağı olan ağalar var(babasının toprağının 15.000 dönüm olduğunu ve adının da Niyazi Ağa olduğunu belirtti), niye onları öldürmediler.. Benim babam kötü bir insan değildi.. Yurtsever yanları vardı. ...'in de arkadaşı idi. Hepsinden önemlisi, benim geçimimi sağlıyor ve profesyonel(!) olarak politika yapmamı kolaylaştırıyordu. Bize yardım da ediyordu.. Bula bula, öldürmek için benim babamı bulmuşlardı.. Öldürülmüş olması ben'de bir kırıklık yarattı. Politikadan soğudum ve bu kırıklıkla köye çekildim...

İşin esas yanı, inanç ve güvenimi kaybetmiştim. Kürdistan Devrimi bizim işimiz değildi.. Kürdistan'da devrimi örgütleyecek kadrolar da yok. Mevcut yapıların önderleri de bu işi götüremezler. Alın bir K.abiyi.. Sinirlinin tekidir.. ... sırasında birlikte çalışma olanağımızı bu sinirliliği ile ortadan kaldırdı.. Yok... yok... Kürdistan'daki aydınlar bu işe sahip çıkmıyorlar. Çoğunluğu politikanın dışında. Politika ile uğraşmayan çok yetenekli insanlar var.. Bunlar, politikaya çekilemediler. Hareket, gençlerin üzerine kaldı. Bütün siyasetleri ele al.. Otuzun üzerinde adam zor

bulursun [180] . Bu işler gitmiyor.. Onun için yavaş yavaş köye çekildim. Köy işleri (herhalde ...'dır) de sırtıma bindi. Bir sürü borç, harç ve dert.. Kardeşlerim Avrupa'da tahsildeler.. Bir kardeşim ile oğlum da hapiste. Adam öldürmekle suçlanıyorlar.. [181] Bütün bu işler Parti içindeki görevimi (....) aksatıyordu. Arkadaşlar .... çıkmamı istediler, ama ben kabul etmedim ve köyde kaldım..

Daha sonra, 12 Eylül'ün değerlendirmesi konusunda P.M.K.'nde görüş ayrılığı çıktı. Ben, Z.,E., 12 Eylül yönetimini "faşist bir yönetim olarak" değerlendirmiyorduk. Buna, "askeri diktatörlük" diyorduk. Nitekim, TİP, TKP (ki, sonradan değiştiler) ve siz, faşizm olarak değerlendirmiyorsunuz. Bizim diğer arkadaşlarımız ise, faşizm olarak değerlendiriyorlardı. Örneğin; M.Ç., genç ve sevdiğim bir arkadaştır. İşte, gençlik heyecanı.. P. yayın organı ....'te bu doğrultuda yazı yazıyor. Diğerleri de yurtdışı şartlarından olsa gerek, onun (...) etkisinde kalıyorlar. Dışarıdaki arkadaşlar toplanıp, benim görevlerimin dondurulması ve Z.'nin ise, ihracına karar veriyorlar.. Kararı getiren ... (C. M.) Suriye sınırında yakalanıyor. Ben, daha önce bu yakalanmayı öğrenmiş, her

(180) Ö.,gençlerin siyasi hareketlerdeki etkinliğini anlatırken, tesadüfen gardiyan bir gazete getirir(Hürriyet Gazetesi).. Gazete de Rızgari ile ilgili operasyon'un resim ve haberi vardır.. Resmin ön tarafında elinde silah olan yaşlı bir adam, (ilk bakışta R.,tanımıyor, ...'ın babasıdır) ve arka sıralarda da yine, yaşlı bazı unsurlar durmaktadırlar (.... olduğunu sonra öğreniyoruz).. R., bu resimleri Ö.'e gösterip, "bu söylediklerin bizim için geçerli olamaz, bak bu yaşlı militanları görmüyor musun. Artık halkımızdan unsurlar da harekete katılıyorlar.."diye şaka yapmıştı. Bunun üzerine Ö.'de "elhak doğrudur, bu resimden sonra, sizin için tez'im geçerli değildir" demişti ve gülmüşlerdi..

(181) Ö., bu konuda bilgi vermemişti. Sonradan öğrendiğimize göre, babasını öldüren (onun iddiasına göre) ....siyasetinden .....'ün dayısını öldürdükleri ("Kürt Usulü İntikam") iddia ediliyordu.. Kardeşi ve oğlu daha sonraları tahliye oldular. Davanın sonucunun ne olduğunu da öğrenemedik..

ihtimale karşı, N'in evine adam gönderip haber vermiştim... Ve beni Diyarbakır'da yakaladılar.

(...)

Soruşturmada direnemedim. Epeyce ifadem oldu (182) . Bazı isimler vermek zorunda kaldım. Bundan dolayı çok üzgünüm. BENİM İÇİN DEVRİMCİLİK VE POLİTİKA KAPANDI. Böyle kötü kapanmasını istemezdim. Bundan dolayı da içimde bir burukluk var..." (183)

(...)

Kürdistan'a bakın bakın da ağlayın!..

O koşullarda ideolojik mücadele yapılmasının olanağı yoktu. İdeolojik mücadele, "düşmana karşı, ortak ve ilkeli birlik" için ertelenmiş ve "düşmana, işkenceye karşı birlik" zorunlu hale gelmişti... Bu nedenle,

(182) Ö.,ifadesi konusunda R.'e bilgi vermemişti. 83 yılında M., soruşturmaya götürüldüğü zaman, Ö.'in kapsamlı ifadesi(hatırladığı kadarı ile ... kadar) gösterilmiş ve Ö.'in M.K.ile ilgili vermiş olduğu ifade bölümü okutturulmuştu. Ö.,ifadesini savcılıkta da kabul etmişti.. Polis ile soruşturmada yapılan pazarlık sonuç vermemişti ve polisin oyununa gelinmişti... "Verdiği paralar" da boşa gitmişti. Bu nedenle, savcılıkta aynı ifadeyi kabul etmiş olduğundan bu bir "samimi itiraf" haline dönüşmüştü. Nitekim, dava sonucunda da "samimi itiraf"ta bulunduğu ve "durumu" gözönüne alınarak kendisine TCK'nun 59. maddesi uygulandı, istenilen cezanın en aşağı haddinden (6 yıl 8 ay) cezalandırıldı(Diyarbakır'da örneği pek görülmeyen).
Polis ve Savcılığı saymasak bile, Mahkemede de bu ifadeyi aynen kabul etmesi çok şaşırtıcıdır. Birçok kişinin durumunu da zorlaştırmıştı.. Ancak, Ö., soruşturma ifadesini rasyonelleştiriyordu. N., ve diğerlerine çok kızıyordu, onlarla ilgili birçok belirlemeyi de zorunlu yaptığını söylüyordu... Bu ifadeyi idare biliyor ve komplo'yu devam ettiriyordu. (Ancak, söylenmedik şey aslında yoktu.)..Ö.,'in tahliyesi için birçok çaba da(!) sarfedildi.

(183) İlk aramada evde bir tabanca bulunmuş ve bunu kardeşi yüklenmişti. Kendisinden uzun namlulu silah istenmişti. Ö., 12 Eylül'den sonra 'teslim ettiği 2 kleşinkof'un makbuzunu göstermişti. Polis ise, 'senin mutlaka silahın vardır' diyerek, yaptığı aramada duvarda 'bir kleşinkof' bulmuştu. Bu son bulunan silahtan ötürü Ö., 4 yıl 2 ay ceza aldı. Kardeşinin davası ise, görevsizlikle Asliye Ceza mahkemesine gönderildi.

"affedici ve koruyucu " olundu... İnsanların düşmanın kucağına **"daha fazla"** düşmelerine engel olmak gerekiyordu. Ortam çok tehlikeli idi. Ve arkadaşların **ilke kararları** vardı:D Ü Ş E N E V U R M A M A L I ! Her şeyi sineye çekmek ve kimsenin geçmişini hatırlatıp eleştirmemek en geçerli **yöntem**'di...

(...)

Anlattıklarına bakılırsa, bu insanlar, idarenin "adamı olma", düşmanın "adamı olma" eşiğine gelmişlerdi... Bunları, bu eşiğin ötesine geçirmemek, mümkün olduğu kadar eşikten geriye çekmek ve düşmana birtek kişi bile kaptırmamak gerekiyordu. Bu bir görevdi. Hep bu düşünce ile, bu tür unsurlara devamlı moral verilmişti... "Devrimcilikten vazgeçme kararlarında ısrarlı olmamalarını, zorlukların aşılacağını, kendi yıkıntı ve mutsuzluklarını mücadeleye mal etmemelerini, her devrimci mücadelede görülen bozuklukların, Kürdistan'daki mücadelede de görülmesinin doğal olduğu vb..." anlatılmış, belli oranda da geri çekilmeleri sağlanmıştır...

Şimdiye kadar biçim olarak bu işlerin götürülmüş olduğu, ticaret anlayışı ve feodal ahlak kuralları ile Kürdistan'da birçok "örgüt kurulmuş, siyaset yapılmış"tı...

Ö.,kendisinin teslim olduğunu anlatmamıştı. O kısımlarda hep boşluk bırakmıştı. "... milyon rüşvet önerdiğini ve soruşturma sırasında bir aksilik yüzünden bunun gerçekleşemediğini" belirtiyordu.. Sözde,"tanıdığı birisi aracılığı ile bulduğu .....,soruşturma ve 1. şube görevlileri ile içki masasında .... durumu açıklamış ve rüşvet teklif etmişti.. Görevliler, bu kadar çok kişi önünde açıklamadan tedirgin olmuş ve yanaşmamışlardı..." Mahkemede de rüşvet işleteceğini söylüyordu. Cezanın en aşağı haddine de razıydı..

Ö., kısıtlı biçimde bazı siyasi konularda da açıklamalar yapıyordu. Örneğin; N. için, "...tasavvur edemeyecek kadar ilkel bir insandı.Kafa-kol ilişkileri ve feodal geleneklerle siyasal sorunları çözmek isteyen biriydi" diyordu.

N.,e düşmandı. ....bildiği için, hakkında rahatça konuşuyordu. Örneğin; "...Biz, N.,'i kaçakçılıktan dolayı ....'den ihraç ettik. İşi gücü entrikadır. siyasi ilişkileri kendi çıkarı için kullanır. Bu yüzden çok zengin oldu.. .... açtı, ...yaptırıyor.. Bir keresinde T., ile ...'ya giderek, ... ile görüştü. T., ...'ye Türkiye'deki Kürt organizasyonu'nun lideri olarak N.,'i tanıtıyor. ..., T.,'ye yardım ederken, Türkiye'deki Kürt organizasyonu'nun lideri olarak da N.,'e ....dolar vermiş..." diyordu.

(...)

Ö., Hakkari'li AHT'nın "MİT ajanı olduğunu, bir İran dönüşü sınırda yakalandığı ve MİT ile anlaşarak, bilgi vermek koşulu ile serbest bırakıldığını" da belirlemişti... Dava sonunda bu bilgileri de doğrulandı! (184)

Ö., MU., hakkında da şunları belirlemişti:

"MU, cezaevinden çıktıktan sonra(1977), 'bize geçmek istediğini' söylemiş. Arkadaşlar bana haber verdiler. Ben de 'uygundur' dedim. 'Bize öz-eleştiri yapsın, kendisini alalım' diye kararımızı iletiyorlar. MU, şart koşuyor: 'size geçeyim, ama, ben yurtdışına

(184) A.H.T, KİP kurucusu ve eski merkez Komitesi üyesiydi. Bu sıfatla da yargılandı. Ayrıca, Şıvan Hareketi'nin lider unsurlarından SORO namıyla meşhur ve Kürdistan'da herkesin aleyhinde konuşma "özgürlüğüne" sahip Eski Lice Belediye Başkanı (Son Mahallî Seçim'lerde -26 Mart 1989- yeniden seçilmiştir) Nazmi Balkaş 'ın MİT ajanı olduğu da dosyada ortaya çıktı. MİT'in birçok siyasi hareketin tepelerine kadar sızdığı ve Rızgariye yapılan genel saldırının sadece ideolojik ve teorik ya da grupsal "menfaat ilişkileri"nden kaynaklanmadığı, işin içinde Mİt ve polis'in yönlendirmesi de apaçık göründü...

(Avrupa'ya) gitmek istiyorum, eğer benim gidişime yardım ederseniz, öz-eleştiri yapıp size geçerim' diyor...(İlk geldiği zaman da bu koşulla geliyor). Biz, durumu inceleyip, kabul etmedik. Şayet gerçekten 'bize geçmek istiyorsa, öz-eleştiri yapsın ve ülkede kalıp çalışsın' dedik. Sonra öğrendik ki,N.,'in yardımı ile Avrupa'ya gitmiş".

(...)

Ö., "feodal bir insandı, ağa bir aileden geldiği için, dünyayı ve ilişkileri feodal bir mantıkla yorumluyordu. Geçmişte de böyle bir yapı ile çalışmıştı". (...) Bu yapısını hemen anlamak mümkündü. Askerler kendisine küfür edince ya da dayak atılınca, çok üzülüyor, gururu kırılıyordu.. Her küfür ve dayaktan sonra, ağlamaklı oluyordu. Oysa, genel saldırı ve uygulamalar onu, bu kadar üzmüyordu!..."

(...)

Hücrede dört ay kaldı. İdarece " iyi hali görülmüş ki", daha sonra koğuşa götürüldü. Direnmeyen koğuşlardan birini verildi...

Direnişlere katılmadı. İçine kapanık bir biçimde yaşadı. Arkadaşlar, kendisine her zaman "selam"!.. gönderdiler ve "hal ve hatırını" sordular... (185)

cc-Son gelişmeler ve N. Büyükkaya'nın durumu:

Ölüm Orucu'nun sonuçlanmasından sonra, hücrelerde yeni düzenlemeye gidildi. Bazı unsurlar, hücreden koğuşlara götürüldü. katlardaki bazı arkadaşların da yerleri değiştirildi. Bir-iki hücre hariç, 4. kat boşaltıldı. Diğer kat'lardaki hücrelere 2'şer kişi konuldu(Ba-

(185) Ö., Çetin'in Soruşturma, Savcılık ve Mahkeme dosyası kapsamı dışındaki özel bilgi anlatım ve yorumları Redaksiyon Kurulu tarafından yayından çıkarılmıştır.

zı hücreler üç,birkaç hücrede de tek kişi kaldı). Sonuçta 64 kişi kalmıştık... Rızgari,TKP/ML'den birkaç kişi ile , N. Büyükkaya, M. zana ve P. Uzun dışında kalanların büyük bölümü PKK'lıydı.. Ayrıca, kaçakçılıktan tutuklu bulunan bazı unsurlar da vardı...

Son düzenlemede R., Arslan'ıda üçüncü kat'a E.Uzun'un hücresine verdiler. Yanındaki hücrede P. Uzun ve onun bitişiğinde de M. Kotan kalıyordu (186) .

Biraz gevşeme olmuştu. Artık eskisi gibi baskı yapılmıyordu. Eğitim azalmıştı ve askerler de umursamıyorlardı. İç-Güvenlik Amiri de değişmiş, üsteğmen Ali Osman **Aydın**, İç-güvenlik Amiri olmuştu. Bu nedenlerle, haberleşme de yoğunlaşmıştı.

NB., ise, 3. kat 1. hücrede kalıyordu ve kat'ın sorumlusuydu. Hem M., ve hem de R., ile yazışıyordu. Arkadaşlardan sık sık ihtiyaçlarını soruyordu (187) .

Daha sonra, N., bir pusula gönderdi ve bu pusulada yurtdışında olan-bitenleri(!), birçok örgütsel sorunu anlatıyordu (188) .

(...)

(186) R., E.Uzun'un hücresine konulduğunda, M.'nin hücresinde bulunan S.Günyeli, "abi, R. abiye söyle, mümkün olduğu kadar dikkatli olsun" demişti. Bunun üzerine M.,"niçin" diye soruyor.. S."Abi, E. insanı deşifre eder. Girgircı'dır. Abi biraz kapalı olsun, yoksa dillere düşer" diyor.. M., hemen R'ye bir pusula gönderiyor ve "dikkat et, yanındakine açılma, adamı deşifre eden cinstendir" diye uyarıyor...

(187) "ilaç isteğiniz varsa,....gereken ilacı getirebiliriz" diyordu. Arada "kalsiyum sandoz" da getirmeye başlamıştı. "Sandoz", hücrede'kilerin suya atıp, bisküi ile içtikleri birşeydi ve çok kullanılmaktaydı.

(188) N.,gönderdiği yazıların aynı davada yargılanan P.Uzun tarafından da okunmasına istiyordu. ...bildiğimiz için, R.,gelen yazıları yanında bulunan E. Uzun'a da okutuyor, sonra okuyup paketlemesi için P.Uzun'a gönderiyordu(yandaki hücreye). Böylece, hem N.'in ve hem de R.'in yazılarına P. ve E.tanıktırlar..Yazışma dışında görüşme de başlamıştı. N., 5 Eylül Diranişi bitip ve hücrelere gidiş-gelişin serbest olduğu zamanlar (sabahtan bazı arkadaşlar gardiyana söyleyip, istedikleri hücreye gidiyor

Bir süre sonra KİP davası başladı. R.,'den savunmasına yardım etmesini istedi. Mahkeme ifadesine esas olmak üzere 30-40 sahifelik el yazması bir müsvedde metin hazırlayarak incelenmek üzere gönderdi. O zaman henüz yazılı savunma yoktu. Bu metnin üzerinde çalıştıktan sonra, buna dayanarak sözlü savunma yapacağını bildirdi.. Bu savunma, ÇOK İLKEL VE TEHLİKELİ BİR SAVUNMA İDİ !...

"...

Ö., ile Avrupa'da bir süre birlikte kaldıklarını, Avrupa'daki yaşamıyla ilgili Ö., 'in dedi-kodu yaptığını, bu yüzden aralarının bozuştuğunu ve düşmanlık oluştuğunu; Ö.,'in kendisine ve ....'a iftira ettiğini, (Ö.,'in polis ifadesinden söz ederek), ayrıca, MB. ile ilgili suçlamalar" da vardı..

(...)

Sonuçta da, R.'den, "siyasi savunma yapıp, genel olarak Kürt meselesini ve Şıvan Hareketi'ni savunmak istediğini, başkalarının Şıvan'a sahip çıkmadıklarını, bu konulardaki düşüncesinin ne olduğunu" soruyordu...

R., ise, şu cevabı verir; "siyasi savunma yapmaya kişinin kendisi karar verir. Ben, siyasi savunma yap ya da yapma, yaparsan şu konularda yap şeklinde bir görüş belirtemem. Bunun siyasi sorumluluğunu da yüklenemem.. Kararı kendin vermelisin. Taslakta belirlediğin şeyler, çok tehlikeli.. Kime, neyin hesabını veriyoruz? Yargılandığımız mahkeme bir sömürgeci burjuva mahkemesi'dir. İç çelişkilerimiz bunların önünde tartışılamaz. Ayrıca, böyle şeyleri tartışmaya kalkarsanız, her yandan boynunuza binerler. Ve seni itirafa zorlarlar. Kendi ayağınla düşmüş olursun...

ve akşam sayımına kadar orada kalıyorlardı. Havalandırma varsa havalandırmaya da o hücreden çıkıyorlardı ve yemeklerini de orada yiyorlardı. Daha sonra bu uygulama kaldırıldı) M.'ın hücresine gidip birgün kalıyor, uzun uzun "dert yanıyor". Yurtdışı ile ilgili ve örgütsel birçok sorunu anlatıyor. M.,sadece dinliyor, "burada ve bu koşullarda böyle şeyler tartışılmamalıdır" diyor... Olaya, PKK'li H. Gegez 'de tanıktır..

MB. ile ilgili belirlemeler ise, siyasi kişiliğini zedeler. Günahı ve sevabıyla Kürdistan mücadelesi içinde yer almış, bu işe emek vermiş biriydi(!). Üstelik, sana daha da yakındı. Ortak işleriniz vardı, ilişkileriniz vardı.. Kendini kurtarır gerekçeler icad etmek için MB. ile ilgili belerlemeler (...) saygısızlık olur. Hem de sen siyasal olarak zarar görürsün" [189] .

(...)

N.'nin yakalanması, serbest bırakılması, tekrar yakalanması da ilginç olaylarla doluydu!... Tahliyesi için birçok çaba da(!) sarfedildi.. Ancak, direniş başladı ve istenmeyen gelişmeler oldu...(NB'nın hücreye gelişi için, Bak:Dipnot,165 ve ölümü için; sh:336)

(...)

4 Ocak 1984 Direnişi'nde dayak sonucu **beyin kanaması** geçiren NB., hastahanede öldü... [190]

(...)

e-Dayak ve işkence

Cezaevi'nde genel olarak dayak ve işkence vardı. Ancak, Tecrit'lerde dayak, daha fazlaydı ve değişik yöntemlerle uygulanıyordu..

Tecrit'lerde dayak için bir özellik yoktu. Sıradan bir olay haline gelmişti. İstenilen biçimde olabilirdi... Buna, hem tutuklular, hem de gardiyanlar alışmışlardı. Burası, gardiyanların bir "staj yeri" ve subayların

(189) N., karşılıklı yazışmalardan sonra, metni suçlamalardan arındırdı.. Siyasi savunmada yapmadı. R.'in kanısına göre, bu "danışma" savunma yapmamak için bir "mana aramak"tı. Ve P. Uzun'a karşı "ben savunma yapmak istedim, ama olmadı" şeklinde bir "vize almayı" içeriyordu. -Bu muhtevanın karşısında, hücredeki E.U.,çok olumsuz (...) belirlemelerde bulunuyor.- Burada bu muhtevayı örtmek için sarfedilen çabanın yanlış ya da doğru olduğunu tartışma olanağı yok...

(190) N.B.'nin bu bölümdeki özel bilgi, anlatım ve yorumları ile geniş siyasal değerlendirmeler, **Redaksiyon Kurulu tarafından yayından** çıkarılmıştır. Ölüm Olayı ise, direnişler bölümünde ele alınacaktır.

ise; **kendilerini tatmin ettikleri** yerlerdi. Bu nedenle, özellikle, **37. Tecrit** hücreleri, yeni gelenler için çekilmez bir yer olmuştu... Her saat'te burada dayak vardı ve işkence sesleri devamlı yükselirdi...

35 ve 37. Tecrit'leri birbirinden ayırteden en önemli yan şuydu: **35.Tecrit** hücrelerinde yalnız buranın görevli gardiyanlarının -bazen de yüzbaşı'nın- ve yalnız burada kalanlara uygulama yapmalarıydı. **37. Tecrit** hücrelerinde ise; her yeni gelen, koğuşlardan getirilenler, itiraf için zorlananlar, soruşturmaya alınanlar dayak ve işkence görürlerdi... Ve burada tüm cezaevi personeli işkence yapabilirdi. **37.Tecrit**'te, işkence ve dayak, polis ve MİT soruşturması ile ilk gözaltındaki gibiydi.. Hatta daha da ağırdı..

(...)

35.Tecrit'te, **82 Ölüm Orucu** sonuna kadar toplu dayak devam etti. Bundan sonra, artık toplu dayak azaltıldı. Kişisel dayak ve işkence ağırlık kazandı. Zaten, **Tecrit**'te olanlarda , hal kalmamıştı. Ufak bir dayak komaya girmeye ve ölüm olaylarına neden olabiliyordu...

Uygulama ise şöyleydi: sık sık "dayak düzeni al" denilerek, uydurulmuş herhangibir "mana" ile, gardiyan tarafından sıra dayağı çekilirdi. Genel olarak el ve ayaklara vurularak yapılırdı. Bunun dışında, geceleri bazı unsurlar seçilerek, ara yerde falakaya yatırılır, zincirle askıya asılır, işkence edilirlerdi...

35.Tecrit'te, kuralların uygulanmasından sonra, koğuş uygulamasına geçildi. Sindirme, itirafa zorlama vb... için bir dayak ve işkence merkezi oldu...Ancak, her gün ve saat'te uygulama mümkün olamadı. Bu nedenle, başka işkence türleri gündeme getirildi. Örneğin;**aç bırakma, görüş yasağı, susuzluk vb..** gibi...

Eğitim yaptırılmadığı ve havalandırmaya da çıkarılmadığı için, **Tecrit**'te dayak için başka yollar deneniyordu. Marş söylenirken ya da ayakta beklenirken, bir mana ile, örneğin; "ses çıkmıyor, esnedin, ayakta duruş bozuk vb..." gibi uydurmalarla, hücre ve kat sakinlerine toptan dayaklama da oluyordu. Ardından ilaç veriliyordu!.. Dayak normal bir olay olmuştu. "Dayak düzeni al" denildiği zaman, ellerimizi hücre demirlerinin arasından dışarı çıkarır ve beklerdik. Gardiyanlar sıra ile vurup geçerlerdi. Bağırır, feryat edilir, sonra güler ve "normal" karşılanırdı. Ayaklar da eller gibi, yere yatılıp demir aralarından dışarı çıkarılır ve beklenirdi. Vurup vurup geçerlerdi...

Birçok gardiyan cop'la vururdu. Bazıları ise, ağaç ve kazma sapları ile bu işi görürlerdi. Bu uygulama artık **Tecrit**'lerde sökmez olmuştu. Tek tek direnmeler başlamıştı. İdare bu uygulamanın sonunu getiremiyeceğini biliyordu. Bunu, **Ölüm Orucu**'nda anlamıştı. Ayrıca, "teftişler", dışarıdaki baskılar da çoğalmıştı. Bu nedenlerle artık, her önlerine geleni vurmaktan vazgeçtiler.

(...)

Tecrit'lerde; **açlık, bit, tüberküloz, susuzluk, gıdasızlık, uykusuzluk, yıkanmama, havalandırmasız gün geçirme vb...** bizleri takatsiz bırakmıştı. İşkencenin bu boyutları dayaktan daha ağır gelmeye başlamıştı.

(...)

Gardiyanlara sataşanlar, onların dediklerini uygulamayanlar ve idarece istenenler, özel olarak hücrelerinden tek tek çıkarılmaya ve geceleri araya alınarak, üzerlerine birçok gardiyan çullanmak suretiyle dayak ve işkence uygulamasına gelinmişti... Daha fazla uzatmadan, bazı somut ve önemli bir-iki olayı örneklendirmek istiyoruz:

aa-Zincirle asma ve dayak :BİR ÖRNEK.

Bu uygulama, 5 Eylül Direnişi'ne kadar, hemen hemen her gece sürdü, daha sonraları ise, Tecrit'te bu tür uygulamalar pek olmadı.. Diğer 37. Tecrit'te ise, azaldı.

Bir örnek:

35.Tecrit'te, ufak, tıfıl ve hayatında hiçbir şey "görmemiş", bücür bir gardiyan yardımcısı vardı.. Gelip gidip arkadaşlara sataşırdı. Laf atması da çok kötüydü.. Arkadaşlar birkaç kez bununla ilgili Subaylara şikayette bulundular ve bizi "tahrik etmesin" dediler.. (5 Eylül 1983 Direnişi'ne yakın sıralar, artık idarenin üzerine gidilmeye başlanmıştı. Biz de "mana" arıyorduk. Herkes toptan ölmeyi göze almıştı..)

Bu gardiyan, birgün yine komplo yaptı.. İdareye gidip, "komutanım, alt kat'taki hücrelerin önünde gezerken bana küfür ettiler. Duydum ama, kim olduğunu görmedim. Anama, avradıma sövdüler..." diyor. (İdare bu tür şeylerin üzerine çok gidiyordu. Çünkü, bir olayı çözümsüz bıraktı mı, arkasının geleceğini biliyordu!..) Büyük bir tantana ile hücreye geldiler, "lan kim sövdü, ...im vb.." demeye başladılar. Birkaç arkadaşı çıkarıp dövdüler. Çavuş, "oğlum tümünüze dayak atmaya mecbur etmeyin. Alt kat'ta olmuş. Adam çıksın efendice söylesin. Yoksa, kötü ederim" dedi.. Arkadaşlar ise, "böyle birşey yok, bu uydurmadır, iftiradır" dediler.. Gardiyanlar; "...ne lan komutanınız yalan mı söylüyor" dediler ve bücür gardiyan yamağı ise; "etmediniz mi, yalan mı?" deyip, hücrelerin önünde dolaşmaya başladı..

Çavuş, tehditlere rağmen inkarı görünce, "ben size gösteririm, bunu sizden çıkarırım" dedi ve gitti. Akşam sayımı olduktan sonra kapıları kapattılar ve bir süre sonra gelip alt kat'ın hücrelerinden bazı

arkadaşları çıkardılar. Hem işgüzarlık, hem de korku ve gözdağı olsun diye, gardiyanların bulundukları arada, çıkarılan arkadaşlarımızı zincirle astılar...Bu, çok vahşi bir uygulamaydı ve arkadaşlar bağırmaya başladılar. Bazıları ise, komaya girdi..

Şöyle uygulama yapıyorlardı:

Zinciri ayaklara bağlayıp yere yatırıyorlar ve zincirin öbür ucunu kapının üzerine atıp, kapıyı yavaş yavaş kapatıyorlardı.. Ayaklar bağlı olduklarından zincir gerildikçe müthiş bir acı veriyordu. Ya da bir el ile bir ayağı zincire bağlayıp, zinciri yukarı kat'ın demir parmaklığına atıyorlar ve kapıyı kapatıyorlardı. Bu anda el ve ayak kopacak gibi oluyordu...Bağırıyorsunuz... Bu bağırtılar diğerlerini çok etkiliyordu..

(...)

Sabahın erken saatlerine kadar arkadaşlara işkence ettiler. Sonra içeri koydular ve çavuş gecenin o saatinde, "ulan yarın devam edeceğim" dedi... Bu anda, çok sinirlenen S.Hoca.,"bu yaptığınız haksızlıktır, uydurma birşeydi bu.. Arkadaşlar küfür etmezler, eğer maksadınız işkence yapmaksa, o başka.. Gelin bizleri tümden işkenceye alın, biz de kurtulalım vb.. " diye bağırdı.. Gardiyanlar küfür edip gittiler.

Bu yöntem, Tecrit'te çok uygulanıyordu. Geceleri feryatlar koğuşlardan duyuluyordu. Daha sonraları koğuşlardaki arkadaşlarla görüşme olanağı olunca, bizlere bu feryatları hatırlattılar ve bu seslerden çok etkilendiklerini belirttiler...

Bu uygulama 5 Eylül Direnişi'nden sonra kalktı. 37. Tecrit'te ise, bir süre daha devam etti. Orada, işi gülmeye, eğlenmeye ve dalgaya dönüştürmüşlerdi... Askı orta yerde açık yapılıyordu. Hücrelere bakan ve kullanılmayan projektör demirleri bu iş için kullanılıyordu..

bb-Cirdan Yedirme Olayı: BİR ÖRNEK.

Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz (Bak:sh/356 ve Dipnot; 141) Eczacı S. Cizrelioğlu ve koğuş sorumlusu Mehmet Güvenç olayı vardı. Burada adları geçen üç kişiden R.E., üzerinde baskı yoğunlaştırılmıştı. Hem koğuş içindeki olayları ört-bas etmek, hem de R.'yi itirafa zorlamak için işkence yapılıyordu.Tecrit'te R.E., ile birlikte kalan M.,tarafından kendisinden sorulup öğrenilen olayların gelişimi şöyle:

"R., itirafa zorlanıyor ve kendi öz-geçmişini yazmaya başlıyor. Bu arada bazı olayları da açıklamak zorunda kalıyor. Ama, yazım yarım kalıyor. bunun nedeni de eyleme geçmiş olmalarıdır.. Bu olaylar Mehmet Güvenç'in sorumlu olduğu koğuşta, bu arkadaşlara baskı yapılması ve bunların da baskıları kabul etmemeleri yüzünden gerçekleşiyor. Olayda, "eczacı"nın yaşamı, idarece korunması söz konusu.. Sorumlu da dahil olmak üzere, bazı .... olayları da var(Bak:Dipnot;141). Bir komplo düzenlenerek, adı geçen arkadaşlar 37. Tecrit hücrelerine alınıyorlar (R.E.,A.K.,H.Y., H.Yer...)"

(...)

"R ve diğerleri 37. Tecrit hücrelerinde ağır bir işkenceye tabi tutuluyorlar. Bu, koğuştaki uygulamanın deşifre edilmesindendir.. Ayrıca, işin içinde itiraf'ta var..."

"Bunları alt kat'ta hergün soyunduruyorlar. 'Ayı Astek'(Bu, iri kıyım bir asteğmendi.Namı tutuklular arasında buydu, kendisine cezaevi personeli 'minik' diyordu),çırılçıplak oluyor ve arkadaşları kovalıyor. Zavallı 'tıfıl' genç yaştaki bu insanlar sağa sola kaçışıyorlar... 'Ayı Astek', 'lan ....cem' deyip kovalıyor. Yakaladığını çırılçıplak kucağına alıyor,....'nin üzerine oturtuyor. Gözleri kapalı olduğundan, feryat e-

dip kaçışıyorlar. İşkence ve korku, dayak ile birleşiyor. Arkadaşların günlerce çekmedikleri kalmıyor. 'Ayı Astek', eline geçirdiğini kucaklayıp, 'lan şu copu tutsana' diyor. Ellerini arkaya götürüp copu tutmak isteyince 'Ayı Astek'in .....'ni tutuyorlar ve bir irkilme ile ellerini çekiyorlar. Ağlayıp kaçışıyorlar. Askerler gülüşüp oynaşıyor..."

Daha sonra R.'yi yere yatırıyorlar ve zorla koca bir cirdanı ağzına tepiyorlar. Gitmiyor, copla bastırıyorlar. Kuyruğu dışarıda kalıyor, onuda bastırmaya çalışıyorlar (kuyruk sert ve uzun olduğu için yutulması zor oluyor). Üzerine bir baş soğan yedirip, hücrenin birine koyuyorlar[191]. R.,bir süre sonra komaya giriyor ve hemen revire kaldırıyorlar. Tam 14 gün komada kalıyor. Kendisine ilaç veriliyor, iğneler yapılıyor.. Halsizdir ve ne yapıldığını, nerede olduğunu ya da hastahaneye götürülüp götürülmediğini hatırlamıyor..."

"Daha sonra R.'yi koğuşa getiriyorlar. R.,eline bir jilet alıyor ve orta yere çıkıyor. Tüm olan-biteni ve koğuştaki ahlaksızlıkları , eczacı ve sorumlunun namussuzluklarını ve birçok insana nasıl .....'larını açıklıyor.. Cezaevindeki işkenceyi ve kendisine yapılanları **protesto** ediyor. Zorla **itiraf** yaptırılmak istendiğini neler yazdırıldığını belirtiyor(Ayrıca, koğuşa getirildikten sonra, gelip kendisine 'itirafını tamamla' dedikleri için de çok etkilenmiştir).. Ve elindeki jileti boynuna atıyor... Enseden gırtlağa kadar olan kısmı kesiyor.. Kimsenin yanaşmasına da fırsat vermiyor. Bir süre sonra kanlar içinde yere yıkılıyor ve hastaha-

(191) Tam bu ara, 35 Tecrit'e gardiyanlar geldiler ve "lan hücrelerin önüne tuzak kurulacak ve birer **c i r d a n** yakalanacak" dediler... Zaten, biz Cirdan yakalıyorduk !.. Bunun için geliştirilmiş bazı tuzaklar da vardı. Bu kez, "**c i r d a n** yakalamayanlara dayak var" denildi !'(...) Birkaç **cirdan** yakalandı, gardiyanlar alıp götürdüler. Durumu bilmiyorduk. "Bu cirdan işi nedir?" diye arkadaşlar birbirlerine soruyorlardı. Bazı arkadaşlar ise, "önemli değil,bizimle oynuyorlar" diye geçiştiriyorlardı.. O gün için konu da kapanmış oluyordu..

neye kaldırılıyor...

"Boynuna 7 tane suni damar takılıyor ve 21 gün sonra cezaevine getiriliyor. 35.Tecrit hücrelerinden birine konuluyor. Cezaevi Müdürü Binbaşı'nın özel emri gereği "kendisine karışılmıyor"..."[192]

(...)

(192) R., Urfa'lıydı. Soğanı özel olarak severdi. ama, başından geçen olaydan sonra (Cirdan üzerine soğan yedirilmişti!..), her hatırlayışında, yemekten soğanı ayıklar ve sık sık kusardı. M.'ın yanında hücrede kaldığı sıralar, günde birçok kez tuvalete tükürüyor ve boğazını, burnunu çekerek temizlemek zorunda kalıyordu. Çok hazin bir durumdaydı... kendisine devamlı moral verilerek, düzelmesi için her fedakarlık yapılıyordu.

R.'yi hücreye getirdikleri zaman, Yüzbaşı Esat, "al bunu sana, iyi bir dert'tir..." diye M.'a laf atmıştı.

R.'nin başından geçmedik kalmamıştı. Çok gençti. Kendi belirlemesi ile; "iyi ve zengin bir aile çocuğu" ydu. Bu işlere nasıl katılmış(!) bilemiyoruz, ama, birçok işi de başarmıştı !..

R.'nin ilk hücreye getirildiği günlerdi. Alt kat'ta bir yere koymuşlardı. Uykusu çok ağır olduğu için, yanında bulunan M.Ç. ....ni çıkarıp, O'nun ....'nu indirerek sürteceği sırada uyanmış ve bağırmıştı. Bir tantana kopmuş, TİKKO'cular "vur, öldür, anasını ...." diye bağırmışlardı. Sonra olay yatıştırılmış ve askerler de fark etmemişlerdi. Bu olayı kendisi açıklıyor ve sık sık anlatıyordu. 4. kat'ta M.'ın hücresinin yanına M.Ç. getirildiği zaman, çıkış ve girişlerde ona birkaç kez saldırmak istemiş ama bırakılmamıştı.Bizce, MÇ.,çok olumlu bir insandı. bu olay onun yorumlanması için yeterli değildi..(Birçok direnişe de katıldı. Çok genç bir insandı.. PKK Merkez Davası'ndan yargılanıyordu. Yaş küçüklüğü olmasına rağmen ağır ceza aldı.)

R.,saldırgandı. Biraz da geveze.. Birgün, hücre önüne gelen "Japon" adlı gardiyan, R.'ye bakıp, "ulan ...e, kendini öldürmek isteyen böyle yere jilet atmaz" demişti. M. "japon"a cevap vererek; "tam yerine atmış, senin dediğin gırtlaktansa, bu tür atışlar daha çabuk öldürür" demişti. Amacı, R.'ye moral vermek ve onu tekrar tahrik etmelerine engel olmaktı.

Aslında, askerler bu tür unsurlardan korkuyorlardı ve böyle üzerlerine giderek tepkilerini ölçüyorlardı. Ayrıca, idare de R.'ye karışılmaması için"emir"vermişti..

R.,birdenbire("Japon"a) demir parmaklıkların arasından, elinde tuttuğu jilet ile saldırdı. Ama, "japon" kendisini geri çekince isabet etmedi. Fakat, çok korkmuştu. M., "Japon"a "bunu unut ve kapat" diyerek olayı örtmek istemişti. Üstüne gelmediler, ama, birara jiletleri topladılar. Zaten o günlerde, durumumuz iyiydi ve direnme olguları başlamıştı. Tek tek saldırı ve karşı koymalar oluyordu..

Yandaki hücrede TKP/ML ..... M.E. vardı ve R.'ye çok kızdı. Zaten R.'nin üzerine çok gidiyordu. Biz sık sık kendisine müdahale ediyorduk.. (Bak: M.E. için Hapishane Raporu, Cilt:1, Dipnot:98)

cc-Cop sokma ve intihar olayları:

BİRKAÇ ÖRNEK.

Cezaevi'nde cop sokma olayları yaygınlaşmaya başlamıştı. Bu, **37.Tecrit** hücrelerinde daha çok uygulanıyordu. Bazı arkadaşlara burada ....na geçerek te işkence edildiği söyleniyordu (!)

(...)

Yukarıda adı geçen R., ve diğerleri hücreye alındıkları zaman, bunlara .....lar ve bu arada bir arkadaşı (R.'nin tarifine göre .....'den A'dır) soyundurup,.... cop sokuyorlar ve başını koltuklarının altına alıp ..... dışarı çıkararak, hücrelerin önünde gezdiriyorlar... Cop ....da ve kanlar içinde A.,feryat ediyor... "İsteyen var mı, ona da güzelce bir ....., cop istemeyene biz ....ız.." vb gibi laflarla, büyük bir baskı ve barbarlık uyguluyorlar. A., bu olaydan sonra çok bozuluyor ve hiç konuşmadan günlerini geçiriyor...

Yine, bu arkadaşlarla birlikte H. Yer...'da bir komplo sonucu hücreye alınıyor. Onunla ilgili olay da şöyle:

17. koğuş'taki olaylar nedeniyle bunlara komplo düzenleniyor ve H., için sorumlu şikayette bulunuyor: "... bu adam A.K.,ile cinsel münasebet yapıyor" diyor... İdare fırsat beklediğinden (ya da kendisi şikayet ettirmiş..), hemen bunları hücreye alıyorlar.. Amaç, kendilerinin durumlarını kamufledir...

Daha sonra görüştüğümüz zaman H. ise olayı şöyle anlattı:

"...A.'a ....lardı(sorumlu ve eczacı). Ve kanımca da birşeyler yaptılar.. Gardiyanların yaptıkları da söylenmekte.. Bu nedenlerle, kendisi ile görüştüm

ve yardım etmek istedim. Bana çok tepki gösterdi..Çaresiz bir durumdaydı. Biz de idarece bir komplo'ya düşürülmek isteniyorduk ve sonunda oldu, bana bu iftirayı yaptılar..."

H., kendisine iftira edilmesinden sonra hücreye alınıyor ve birçok işkenceye tabi tutuluyor..Sonra, durumu inkar ediyor. Ardından koğuşa götürüyorlar. R.'nin olayı da olunca çok etkileniyor ve üzülüyor... Bunalım geçiriyor. Birgün koğuşta orta yere çıkıp, "bana iftira ettiler, bunu yapanları biliyorum, onların anasını, avradını (zaten lümpenlik de vardı!..)...." diyor ve pantalonunu aniden indirerek, jileti .....ne atıyor ve kanlar içinde hastahaneye kaldırıyorlar... Uzun süre orada yatıyor ve .....ni dikiyorlar. **35. Tecrit** hücrelerinin birine getirip atıyorlar.. Biz, durumu bir süre sonra öğrendik... Artık H.'da, **Tecrit**'in kadrolu adamı olmuştu...

Durumu perişandı. Kendisine moral verdik, yardım ettik..

Askerler gelip gidip sataşıyorlardı. "lan o ...ni kesen ...ne nerede. Artık anan ....di. Resmen ...ne olursun vb..." diyerek, durumunu daha da ağırlaştırıyorlardı.. Rengi uçuk, zayıf ve moralsiz bir durumdayken; olaydan da çok etkileniyor ve utanıyordu... Sessiz duruyordu.

Daha sonraları biraraya geldiğimiz zaman, durumu daha açık olarak anlattı. Ve birçok direnişe aktif olarak katıldı. Son Ölüm Orucu'na da katılmıştı. Sonunda tüberküloz oldu...

Böylece, 17. koğuşta yalnız H. Yiğit kalmıştı. Sonunda idare onu da tecrit ederek, koğuşun durumunu "halletmiş"ti... (**4 Ocak Direnişi**'nden sonra H. Yiğit, 36. koğuşta tüberküloz ve şizofreni tedavisi görüyordu.) Böylece, Sorumlu M. efendi

ile (Güvenç) Eczacı bey'in durumları korunmuştu!.. M.Güvenç, herşeyi "unutturarak", sonunda PKK'lilerin koruduğu ve "saygı" duydukları adam oldu.(Direnişlerde, elbise giyme olayında sözü "güvenilir adam" olarak geçecek...)

A.K.,ile 30. koğuşta tesadüfen biraraya geldik (Daha sonra bazı arkadaşlarla Gercüş Cezaevi'ne nakledildi). Hiç konuşmuyordu.. Durgundu.. Kendisine ne kadar yardım edilmek istendiyse de olmadı. 30. koğuş'ta özel olarak bir-iki arkadaştan (birisi çocuklar koğuşundandı. Daha önce A.'da orada kalmıştı...) durumu sorulmuş, daha da aydınlanmıştı.. Gardiyanların çok kötü şeyler(...) yaptıkları ortaya çıktı. ...'lı F.U. ise; M.'a "abi, üzerine gitme, onun başından çok şey geçti, o konuşmaz" demişti. Arkadaş "ne geçti" deyince de; ..... demiş ve kimseye söylememesini istemişti. (F.U.'ın bu işte bağlantılarının olduğu kanısındayız...)

(...)

Bu olayları yüzlerce çoğaltabiliriz. Ama, olanaklarımız yok... Her gün birçok kişi askıya alındı, dayak atıldı.. Bunların hesabını yapmak mümkün değil. Ancak, en önemlisi, çok iğrenç olan cop sokma ve ırza geçme olaylarıydı.. Bunlar sonucu başvurulan intihar ve sakatlıklar da çok üzücüydü. Açlık, susuzluk, yatma sorunları, çay vermeme, havalandırmaya çıkarmama, görüş tahdidi vb.. ile ilgili olanlar, bu alçaklıklar karşısında doğal karşılanıyor ve unutuluyordu. Ama, bu iğrenç olayları unutmak mümkün değil... (Ayrıca bakınız: Hapishane Raporu; Cilt:1, Cop sokma olayı için Dipnot:122; ve Irza geçme ile ilgili Dipnot:100)

f-Hayvanlar alemi.

Tecrit'ler bir 'hayvanlar alemi'ydi.. Aşağı

kat'ın boşluk kısmına inip te yukarıya doğru baktığınız zaman, tam bir "hayvanat bahçesi"ni andırıyordu. Korkunç bir tabloydu...

Tecrit'te en iyi "hayvanlar" hücrelerdeki insanlardı. Elleri ile demir parmaklıklara yapışmış ve üstleri-başları perişan, zayıf ve birkaç kişi üst-üste binip, aşağıyı görmek için başlarını anormal sağa ve sola eğen, sıralı birçok insanı görüp şaşırırdınız!. Bu insanlar, günlerini bu demir parmaklıklar içinde geçirirlerdi. Hem de dayak ve işkence altında..

(...)

Tecrit'te her cins hayvan vardı. Yetiştirilmiş cins köpekler, hücrelerin önünden 'asaletle' geçerlerdi. Kediler miyavlarlardı. Güvercinler vardı. Bunlar askerlerin yetiştirip, (bizlere kafeslerini karton kutulardan yaptırırlardı) tezkerede götürürlerdi. Bu güvencinler, Diyarbakır'da özel yetiştirilmiş ve burada yakalanarak alıkonulan (Türk askeri'nin gasp anlayışı gereği), cins güvercinlerdi. Rengarenktiler... Hücrelerin önünde 'tur' atarlardı. Serçeler, pencere önünde sevişen kumrular,cirdanlar, bitler, pireler ve çöplük kurtları, sinekler vb.. ile tam bir "hayvanat bahçesi"ydi.. Ama, bu **hayvanlar özgürdüler, biz ise tutuklu...**

Hücrelerin önünde duran bir küçücük serçe vardı. Çok ilginç bir hayvandı.. Tam projektörlerin (kırık ve kullanılmayan) birinin duvara monte edilmiş demirinin arasına her gün ve aynı zamanda gelip dururdu... Sabah yine aynı zamanda giderdi... Hergün bıkmadan, usanmadan gider-gelirdi... Zavallı bir kuş.. Bununla zamanı ayarlamak mümkündü.. Günün iki dakika uzaması ve kısalmasına bile uyardı. Her gün zamanında gelir ve içeride bir-iki "tur" atar, yerine yerleşirdi. Başını kanadı-

nın altına gömer ve uyurdu. Sabah uçar giderdi... Uzaklara, çok uzaklara...

Dışarıdan gelen güvercinlerden birisi ise, çok "yakışıklı"ydı. Göğsünde gül gibi açılmış bir kısım vardı. sanki, elle yapılmıştı. Tüyleri çok parlaktı. Eti-budu yerindeydi. "Kalçaları" dolgundu ve yürürken sağa sola çalım atardı!.. P.U.'nun hücresinin önünden geçerken, P.,"abi görüyor musun nasıl da poz veriyor bize" derdi.. Bizde P.'ya; "bize kim poz vermiyor ki,bırak hayvan da bizden biraz 'iş alsın' neolur. Üstelik çok 'yakışıklı' görmüyor musun?" derdik. Ve P.'ya "acaba, bu erkek mi, dişi mi?"diye de sorardık. P.,"abi, bu kalçalarla erkek olamaz" derdi...

Tam üçüncü kat'ın son kısımlarının önüne denk düşen üst pencerelerin önünde ise, özellikle güneşli havalarda kumrular dururdu ve saatlerce sevişirlerdi...

Her sabah ve akşam "bit kırma savaşı" verirdik. Bunlar hepsinden çoktular. Bunlara karşı "savaş" vermezsek başedemezdik.. Ve yabancı bit'leri tanırdık.. Bitlerden çekdiğimizi bir biz biliriz birde .... bilir. (Bazı arkadaşlarda bit çok fazla oluyordu. Bunların vücutları ya bu hayvan için uygundu ya da bizzat vücutları bit yapıyordu!.. Bazılarında ise, çok az bulunuyordu.) Su yoktu, yıkanmak yok. Elbise değiştiremiyorduk. Kaşındıkça kaşınıyorduk....

Köpekler hoşumuza gitmezdi, onlardan çekinirdik. Çünkü, onlar işkence aracı haline gelmiş, getirilmişlerdi.. Bizlere hep saldırırlardı... Kedilerle de aramız yoktu ve ilişkimiz azdı..

Cirdanlar ise bizi çok rahatsız ederlerdi. Onlardan kurtulmak için, tuzak yeterli olmuyordu. Boş lezzo şişelerini su doldurup, bezlere sarıyor ve

tuvaletlerin ağızlarını kapatıyorduk. Cirdanlar çıkamıyorlardı. Bu işlemi yapmadık mı, geceleri üzerimizde geziniyorlardı. Yiyeceklerimizi perişan ediyorlardı.

(...)

Velhasıl bir hayvanlar alemi içinde yaşıyorduk...

g-PKK'lilerle ilişkilerimiz.

Bizim PKK'lilerle ilişkilerimiz iyiydi. Tecrit'te PKK'liler çoğunluktaydılar. Birçoğunu önceden, 1. Nolu cezaevi'nden tanıyorduk. Tecrit, onları daha süskun ve "ağır başlı" yapmıştı. Tam anlamı ile söylemek gerekirse, "yeni yeni yerlerine oturan insanlar" olmuşlardı. Bunca "işkence ve zorluğu çekmek" gerekiyormuş...

İlişkilerimizde devamlı olarak kendilerine;"adaletli davranmalarını ve siyasetler arasında ilişkileri iyi götürmelerini ve dayanmalarını" söylerdik...

PPK'liler ile ilişkilerimizi, Tecrit'te, şu ilke'ye dayalı olarak sürdürdük. **"Ortak düşmana karşı birlik", "gruplar arasında, birbirleri aleyhine siyasi belirleme yapılması yasağı"** ve **"eleştirilerin şimdilik ortadan kaldırılması"**. Ayrıca, cezaevini "bir bütün olarak görmek" zorunda olduğumuzu da belirledik.

PKK'nin, Tecrit'e gittiğimiz zaman ileri gelenleri Ölüm Orucu'ndaydılar. Ve geri de dönmediler. Daha alt düzeylerdeki insanları ile ilişkilerimiz, yine onların "yetkili ve yönetici" oldukları varsayımına dayalı olarak sürdürüldü. En çok, R.A., M.Ş., M.K., M.A., vb.. ile ilişkilerimiz sürdü. Bir de, hücrelerde birlikte olduğumuz PKK'liler ile ilişkiler sürdürdük. Bazen, "lider unsurları" ile biraz "saklı" haberleşmeler oluyordu!.. Ayrıca, görüş alış-verişi

de vardı. Genel olarak, bizlerin görüşlerimizi alırlardı, Bazılarını uygular, bazılarını ise uygulamazlardı. Durum, **5 Eylül Direnişi**'ne kadar böyle devam etti., Bundan sonra ilişkiler daha ciddi bir içerik kazanmaya başladı. Onlar da ilişkilerine daha dikkat etmeye başladılar...

Bütün unsurları (PKK'liler dışındakilerde) bizlere gereken saygıyı gösterirlerdi. Ve korurlardı. İleriki bölümlerde daha detaylı olarak ele alacağımız gibi; diğer siyasi grupların lider ve unsurları gibi, bizleri de, belli oranlarda "kendi hesapları için" kullanmak istediler..Ama, bizim için bu konuda başarılı olamadılar. Biz, tam tersine, kendilerine yazılı ve ciddi "uyarılar" da bulunduk, "yol" gösterdik. Uygulamalarına katıldık, onları destekledik. Cezaevin'de onlarla ilgili uygulanmak istenen (idare ve siyasi gruplar tarafından) dışlama ve tecrit politikasına karşı durduk..Onlara zorluk çıkarmadık ve çıkaranları da ikna etmeye çalıştık.

Tecrit'teki "lider unsurları" arasında uygulamada ve ilişkileri götürmede önemli farklılıklar vardı (Bu farklılıkları yeri geldiğinde belirlemeye çalışa cağız). Çünkü, esas ilişki ve karşılaşma, **direnişler** ve sonrası oldu. Bu nedenle, esasen PKK'liler ile ilişkilerimizi o bölümlerde ele alacağız.

(...)

h-haberleşme.

Haberleşmeyi PKK'nin etkin unsurları ile götürüyorduk. Haberleşme, her kat'ın sorumlusu (genel olarak PKK'lilerden oluşmaktaydı) ile oluyordu. Diğer unsurlarla olan haberleşmeye her PKK'li saygılı değildi. Bazı yazılar açılıp okunuyordu. Bunun için kendilerini epeyce uyardık..

Haberleşme ilişkileri **5 Eylül Direnişi**'ne kadar **Tecrit**'te şöyleydi:

Kat'larda hücreler arası yazılı kağıt alış-verişi yapılıyordu (Bu, ilk zamanlar çok sağlam unsurlar arasında uygulanıyordu. Özellikle, herkes ile bu işi yapmıyorduk). Bir süre sonra bu durum genelleşti. Yazılar yazılır giderdi ve cevapları da gelirdi.. Yazı bulundurulmaz, hemen yırtılırdı. Yakalanma ya da mazgal deliklerinden görülme durumunda inkara başvurulur, gardiyan gelinceye kadar yırtılır ya da yutulur, birşeyler yapılırdı... Ama, ele verilmez ve hiçbir biçimde yüklenilmezdi..

Yemek dağıtanların diğer kat'lardan getirdikleri yazıları vermeleri ve cevabını daha sonraki yemek dağıtımında almaları da uygulanıyordu. Yemekçiler, fırsat buldukları zaman, ellerindeki yazıları atarlardı(hücreye fırlatma, ele sıkıştırma, yemeğin içinde verme vb...gibi), sonra cevabını alırlardı.. Aşağı ya da yukarı kat'lar, böyle birşey geleceğini önceden sözlü bildirirlerdi. Bu daha iyi bir usuldü. Ama, deşifre edilmemesi gerekirdi. Yakalanma halinde inkar edilerek savuşturulur. Ya da biri üzerine alır ve dayak yerdi... Bu haberleşme yöntemi ile, önemli şeylerin yazılması göze alınmazdı. Çünkü, riskli idi..

Kat'larda yazılar gidip geleceği zaman, bir ayna tutulurdu. Bu ayna çok önemli bir araçtı. Sık sık toplanırdı. Arkadaşlar yine de zulada bulundurur ve vermezlerdi.. Aynayı tutan arkadaş, kat'ın giriş koridorunu görür ve eğer **"şile"** derse beklenir,**"zıwaye"** derse kağıt acele ile yan hücrenin duvarı vurulup (iki kere vurulurdu) verilir, oradan da gideceği yere kadar giderdi..

Haberleşmelerde pek yakalanma olmadı.

Dışarıya (mahkeme, revir, hastahane vb..) gidip gelenlerin haberleri de önemliydi. Ancak, bu tür haberler pek denetlenemiyordu ve çok yanlış, yalan ve abartma bilgilerin oluşması sağlanıyordu.. Daha sonra bu bilgilerin yanlış olduğu ortaya çıkıyordu. PKK'liler, bu yöntemi çok kötü biçimde kullanıyorlardı[193] . Bu haberleşme ise şöyle olurdu:

Akşam gardiyanlar çekildikleri ve durum da müsait olduğunda, aşağıdan sus işareti verilirdi. Dışarıya gidip gelenler bilgilendirmelerini aktarırlardı. Sonraları dışarıya gidip gelmeler fazlalaşınca bu bilgilendirme çok gelişti. Her akşam, gidip gelenler gördüklerini, duyduklarını ya da kendi ilettiklerini (özel bilgi anlatılmazdı) açıklarlardı. Kendiliğinden, bu tür haberlerin aktarılması için belli bir zaman oluşmuştu ve alışkanlık haline

(193) PKK dışarıdan gelan haberleri, kendine yontmada ve abartarak sunmada çok mahirdi. Yalan, siyasetlerinde temel bir araçtı. Onun için yalana rahatça başvuruyorlardı. Adeta insanın gözünün içine bakarak rahatça yalan söyleyebiliyorlardı. Bunu iki örnekle açıklamakta yarar var:

Bir keresinde E.Uzun'a bir yazı gelmiş, yazıyı okuyan E., ağlamış ve R.'e, "abi bizim 8 arkadaşımız İsviçre'de ölüm orucuna giderek şehit olmuşlar. Ah..burada da bir direniş olsa, birisi başlasa ikincisi ben olacağım (daha sonra gerçekleşen direnişlerdeki Ölüm Orucu'nun ikisine de katılmadığı gibi, çok kaypak da davrandı)" demişti.. Bir de baktık ki,"haram olsun" böyle birşey yok. Nereden uydurulur, nereden çıkarılır..

Yine, bir gün 4. Kat'tan E.'a sözlü haber ilettiler. Haber şöyleydi: "PKK ile TKP ittifak yapmışlar. TKP'nin Sesi Radyosu PKK'ye belli bir program ayırmış. Hergün PKK belli saatlerde yayın yapıyor"..E., bu haberi yandaki hücrede (5.hücre) bulunan Z.Yılmaz ve O.Aydın'a iletti. Onlarda, "haberin kaynağını ve doğru olup olmadığını" E.'a sordular. E. ise, "haber kesin olarak doğrudur. Bana başka birşey sormayın, ama doğruluğunun kesinliğine inanın" dedi.. Bu olan bitenler E.'ın yanında bulunan R.'ın gözleri önünde cereyan ediyordu.. R., merak edip E.'a "haberin kesin olarak doğru olduğu kanısına nereden vardın?" diye sorar. E., "abi biliyorsun haber 4. Kat'tan geldi. 4. Kat'ta C.Delibaş'ın yanında İ.Eyüboğlu var (İ.,TKP davasından yargılanıyordu). Bu haberi verse verse o verebilir. Başka kim verebilir ki... Kesinliğine böyle karar verdim" demişti...

Abartma ve yalanda, siyasi tercihlerin yanında,mitomani (insanın uydurduğu yalana kendisinin de inanması olayı)olayı da var.Çaresizlik ve umutsuzluk içindeki insanlar,psikolojik olarak böyle yalanlara oldukça i h t i y a ç duyuyorlardı.

gelmişti..

Mahkeme havadislerinin verilmesi ise zorunluydu.. (Mahkemeye gidiş gelişi değil, mahkemedeki durumuda içeriyordu).

Ayrıca, aşağı kat'lardan not yazılı kağıtları çekmek için de bir yöntem geliştirilmişti.. Bu haberleşme yöntemi de sonradan daha etkin hale getirildi.. Akşam, belli saatlerde uzatılan (farkedilmesin diye, genellikle beyaz renk ip kullanılırdı) iplerin ucuna kağıtlar bağlanır ve yukarıya sinyal verilirdi(ip sallanarak). Durum müsaitse hemen çekilirdi. Aşağıya indirilmesi de bu yöntemle olurdu.. Not kime aitse, onun bulunduğu kat sistemine uygun olarak iletilirdi..

(...)

Cezaevi'nde genel olarak ciddi bir haberleşme uygulanmadı. **Şifre ve kod** yoktu. Özel olarak bazı siyasi gruplar ilkel düzeyde kendi arasında **kod ve şifre** uyguluyorlardı.

Başından beri (PKK'lilere ve diğer siyasi gruplara) devamlı cezaevi'nin önemli **sorunlarından** b i r i n i n HABERLEŞME olduğunu ve bu yönde ciddi çalışmaların yapılmasını önerdik. Ama, başaramadık. Sonuna kadar da bununla uğraştık. Şunu da belirtelim ki, Diyarbakır cezaevi haberleşmeye yapısal olarak hiç müsait değildi. Haberleşme çok zordu...

i-d a ğ ı t ı m v e y e n i d ü z e n l e m e l e r.

Ölüm Orucu sona erdi ve bazı arkadaşlar şehit

oldular. Diğerleri de ölüm orucunu bırakıp geldiler. Belli başlı bir anlaşma olmadığını, sadece, bazı düzenlemeler yapılacağını söylediler.

Eskiden İç-Güvenlik Amiri'nin yanında "yetişen" ve üsteğmen olan Ali Osman Aydın, Yüzbaşı Esat'ın yerine İç-Güvenlik Amiri olmuştu. Çok havalı biriydi ve işgüzardı.. İşkenceyi iyi biliyor ama, yöneticiliği bilmiyordu. Zaten bilmesi de gerekmiyordu. Kendisine bazı şeyler alıştırılmıştı. Gelir gelmez koğuşlarda değişime gitti. Usuldür, yeni gelen mutlaka göstermelik bir değişiklik yapar. Bu diğerinden farkını ortaya koymak içindir. Ali Osman koğuşları karıştırdı. Bu arada da **Tecrit**'ten bir grup unsuru koğuşlara verdi.Bu sırada M.'da koğuşlara gidenlerin arasındaydı. Ama, 2 günde bir komplo yapılıp, yine **Tecrit**'e geri getirildi. (M.'ın gelişi ve **Tecrit**'lerden giden arkadaşlar için bak: Hapishane Raporu, Cilt 1: sh; 246 vd..)

Bu dağıtım sonucunda **Tecrit**'te kalanlar azalmıştı. Hücrelerde artık ikişer kişi kalıyorduk. İki kat ikişer kişiden (10. hücreler hariç) olmak üzere tam doluydu. Diğer kat'lar ise,bir-iki hücre dolu olmak üzere boştu..

Koğuşa giden arkadaşlar, oralarda işleri biraz "sarpa" sarmaya ve kuralları işletmemeye başlamışlardı. Aslında gidenlere koğuşlar ters geliyordu. biran önce **Tecrit**'e dönmek isteyenler çoğunluktaydı.. Arkadaşların büyük bölümü 25. koğuşa konulmuştu. 25. koğuş ile ilgili daha önce bilgi vermiştik(Bak: Hapishane Raporu, cilt:1; sh:249 ve 251 vd).

Gelişmeler **direnmenin** de boyutlarını yavaş yavaş gösteriyordu...

Koğuşlara götürülen arkadaşlar, birçok hadise yapıp, bir bölümü yeniden hücrelere geri getirildiler. Getirilenler üst kat'a konuldular. O zaman, M.'da alt kat'tan çıkarılıp üst kat'a götürülmüştü..

Hapishanede genel olarak bir karmaşa yaratılmış, işkence de yeniden (daha düşük boyutlarda)gündeme getirilmişti. Artık itiraf "gönüllü yapılmaya" bırakılmıştı!.. Üsteğmen uygulamasını götürüyor, ama eskisi gibi tutturamıyordu. Bazı şeylerden dönmek zorunda kalmışlardı. Ölüm Orucu da onları çok etkilemiş ve korkutmuştu...

Bu koşullarda hücreler yine kabarmaya başladı. Tam bu sırada yazılı savunmalar da başladı.Bunların rahat savunma yapmamaları için her türlü rahatsızlık yaratılıyordu. Ortalık karıştırılıyor, sık sık gelip meşgul ediyorlardı..

Bu yeni düzenleme ile idare, bir takım "iyileştirmelere" gitmeyi (Ama, Ölüm Orucu nedeniyle olmadığını özellikle gösterek!..) kendi isteği ile yaptığı izlenimini vermeye çalışıyordu. Ama, yapamıyordu.

Bu arada olaylar hızlanmıştı. Hatta ölüm olayları bile gerçekleşmişti.. İdare askerlerin ilişkilerini denetleyemez olmuştu. Birdenbire üsteğmeni görevden aldılar ve yerine yeni bir yüzbaşı atadılar. Yüzbaşı'nın yanında da geniş bir kadrosu vardı.. Bu kadro işi devralmaya başladığı sırada **5 Eylül Direnişi** patladı...

Kanımızca bu durumdan eski yönetimin haberi vardı. En azından sezinliyorlardı..

(...)

Bu nedenlerle kuralları değiştirmek ve baskıları biraz olsun (Kendileri yapmış olmak için) azaltmak

istiyorlardı. Ama, yetişememişlerdi!..Yeni göreve atanan yüzbaşı Abdullah bizzat bunu söylemişti...

Yani, onlar değiştirecekler ve bizim başımıza kalacaktı... Ama, **direniş** onların değiştirmesine izin vermedi ve hakkını aldı. Çok iyi de oldu. Gelenekselleşecek bir durum engellenmiş oluyordu.. Böylece içinde bulunulan durumun **kalıcı olmadığı, direnişle değişecek bir durum olduğu** ortaya çıkıyordu...

Yeni yönetim bir takım değişiklikler yapmıştı. Bizleri üst kat'tan alıp 2. kat'a indirmişti. M.'da 2. kat 5. hücreye gelmişti. Koğuşlarda bazı gevşemeler gözleniyordu. Yeni yüzbaşı tartışarak ve görüş alarak uygulamasını oturtmak istiyordu. Ama, bu fırsatı bulamadı. **Tecrit**'e de gelip sık sık görüşmeler yapıyordu. Tek tek herkese sorular soruyar ve cezaevini öğrenmeye (kendince!..) çalışıyordu. Sorduğu sorulara verilen cevaplar karşısında hayretler içinde kaldığı her halinden belli oluyordu. Ya da öyle görünüyordu. Yapılanlara inanası gelmiyordu. "İşkenceye karşı" olduğunu belirtiyor, baskıları azaltacağına "sözler" veriyordu. Birtakım düzenlemeler ve düzeltmeler de yapıyordu. Örneğin; Tecrit'e çay, kantin, gazete vermeye başladılar. Hamama götürdüler. Havalandırmaya ise, söz vermelerine rağmen çıkarmadılar..

Yüzbaşı "demokrat" görünüyordu. Cezaevi'nde ....'li olduğu söylentileri bile çıkarıldı!.. Farklı uygulama yapacağını açık açık söylüyordu. Ama, arkasından eski yönetimin gardiyan ve personeli ise, yüzbaşıyı bile takmıyor, gizli gizli uygulamalarını sürdürüyorlardı. Birtakım olaylar oluyordu... Yüzbaşı bu gardiyan ve personeli görevden almaya uğraşıyordu..

(...)

Böylece, 5 Eylül Direnişi'ne yaklaştık...

İdare bir ara sorumluları topladı ve görüştü. Bu toplantıda sorumluların öne sürdükleri isteklerinin büyük ölçüde karşılandığı görüldü. Özellikle,Tecrit'te dayak ve baskı azaldı. Hemen hemen yok denecek düzeye indi. Ferdi çatışmalar oluyor ve arkadaşlar aracılık yaparak yatıştırıyorlardı. Provakasyonlara zemin hazırlamıyorduk.

Yeni yönetimin devraldığı cezaevi; **kanlı, çirkef ve düzensiz** idi. Başıboş bir sürü askerin **cirit** attığı ve yeni yönetimi hiç "takmadığı" bir durum vardı.

(...)

Üsteğmen daha değişmeden ve tahminen 24 mayıs 1983'ten itibaren Tecrit'te artık el açmama ve don indirmeme kararı almış ve uyguluyorduk.. Bu konuyu fırsat bulduğumuz koğuşlara da iletiyorduk. Askerler ise, el açmamızı ve don indirmemizi istiyorlar ve aramızda tartışmalar çıkıyordu. Askerler,"biz keyfimizden yapmıyoruz. .....ze ve .....ze de müptela değiliz" diyorlardı. Açma konusunda ise, üzerimize pek gelmiyorlar ve diretmiyorlardı. Yalnız kıcık birkaç asker böyle istekleri yerine getirilmeyince yıkıp dövüyorlardı. Biz de müdahale ediyorduk. Dolayısıyla askerler ve tutuklular taraf haline gelmiştik..Ei açmama kararı uygulandığı için, elini açmayanlar daha sonra çıkarılıp zorla dövülmeye başlandı. Ancak, gardiyanlar fırsat kollayıp bunu yapabiliyorlardı.. sonuçta baş edemediler ve yeni yönetim değişikliğine kadar geldik...

(...)

5 Eylül'den birkaç gün önce, İstanbul'daki

Rızgari operasyonları nedeniyle M.'ı soruşturmaya aldılar. Soruşturmada hem Diyarbakır hem de Elazığ Cezaevleri'nden birkaç kişi daha vardı. Polisler devamlı Diyarbakır cezaevi'ni sormaktadırlar. Anlatılanlar karşısında ise, "hayret" ifadelerini gizliyemiyorlardı. Diyarbakır cezaevi'nde "bunun böyle gidemiyeceğini" belirtiyorlardı. Soruşturma şefi olarak tanıtılan kişi "şimdiye kadar bunun önemli ölçüde değişmiş olması gerekirdi. Niçin değişmedi" diyerek **"son yönetim değişikliği"**nin ne anlama geldiği(!) konusunda da belli ipuçları veriyordu. Zaten, cezaevi'nde ufak bir baskı ölüme yol açabilirdi. Sağlık durumu son derece kötüydü. Kimsenin ayakta duracak hali kalmamıştı. Ki, soruşturmada; "ulan buraya gelenler, cezaevine gitmek istemiyorlar. Geçen gün birisi,'abi birkaç gün daha kalayım' diyordu" şeklinde belirlemeler yapan işkenceciler; kendi işkencelerinin azlığı ve dozajı'nın düşüklüğünden şikayetçiydiler.

Polislerin herşeyden haberleri vardı. Belli ölçülerde **"DEŞARJ"**'a ihtiyaç olduğunu ve kendiliğinden bir düzelme ile "biz verdik, ama başınızda kılıç gibi duruyoruz, istediğimiz zaman da alırız" demek istedikleri ve uygulamayı her zaman önümüze getirecekleri belliydi...Bu iş, "yukarılarda" planlanıyordu...

M.,**Tecrit**'e 30 gün sonra döndüğünde durumu arkadaşlara anlatmış ve geniş bir değerlendirme de yapmıştı (O zaman **Tecrit**'te konuşma olanakları da epeyce artmıştı).. Değerlendirmesinde " koğuşlardan ferdi direnme seslerinin geldiğini, yakında bir patlama beklenebileceği"ni söylemişti. Bunun soruşturmada böyle yorumlandığını ve "şimdiye kadar neden düzelme olmadığına" da kızdıklarını eklemişti.. Ama, **Tecrit**'tekiler umutsuzdur...

Birşeyler yapmak istiyorlar.. Koğuşlara ise inanmıyor ve güvenmiyorlardı.

Soruşturmada durum kötüydü. Buna rağmen görevli yüzbaşı erlere fırça çekiyor (Bu erler cezaevi İç-Güvenlik Amirliği'ne bağlı yoz ve şımarık erlerdi. Sık sık Cezaevin'dekiler ile değiştirilirlerdi.Ayrıca bak:Hapishane Raroru,Cilt:1,sh:65) ve "oğlum cezaevinden gelenlere el değmeyecek, başımı belaya sokmayın" diyordu...Ama, gelgör ki, "el" deyiyordu!.. O sıralar soruşturmada adam öldürülmüştü ve teftişler sürüyordu. (194)

(...)

Yeni yönetimden önce, Tecrit'e 4. kat'a (Viranşehir-Ceylanpınar, Urfa Merkez PKK Davası sanıkları) bazı sanıklar koğuşlardan getirilmişti. Ve yazılı savunma hazırlığı yapıyorlardı. Bu savunma hakkı 5 Eylül Direnişi'nden sonra tanınmıştı.

(194) Soruşturmada bulunan iki kişi S.Uraz ile A. ...(soyadını hatırlıyamadık) idi.Bunlar Elazığ'dan, M. ve R.Yolcu ise Diyarbakır'dan getirilmişlerdi. S. büyük torpiller çalıştırdı ve ailesi ile soruşturmada bile görüşme fırsatı buldu.Sonunda yazılan "M.....K.... ...." olduğunu kabul edip ifadesini imzaladı ve gitti.Az bir ceza ile tahliye olduğunu sonradan duyduk.Aynı davadan C.Gündoğan ise Elazığ'da müebbet aldı.A. ise,çok işkence görmüş ve kolları tutmuyordu.Kendisini hastahaneye kaldırmışlar.Uzun süre yatmış tekrar soruşturmaya getirilmişti.M.'a soruşturmada çok yardım etmişti...Orada bulunan ve çok geniş ifade veren ....'den Kemal Ermiş gözleri açık ve rahattı.Sonradan da itiraf yaptı...M.,Kemal le konuşurken ("senin adın Kemal mi ?...misin ?" deyince telaşlanmış, "nereden biliyorsun,kim söyledi ?"...M.'da "...kes işte" demişti) A. müdahale etmiş ve uyarmıştı.Polislerle ilişkili olduğunu söylemişti.Ve "gözlerin kapalı olduğu için konuşma,ben sana sinyal verirsem konuşursun" demişti.A. kendi durumunu sormuş ve M., "imzalama" demişti. Elleri tutmadığı halde,kolundan polisler tutup ifadeyi imzalatmışlar.Eski tarih atarak sanki hastahaneden önce ifadesi alınmış gibi göstermişlerdi. M.,Diyarbakır Cezaevini bunlara etraflı anlatmış ve Elazığ'da direnme yapmalarını önermişti.Onlar anlatılanlara inanmamış ve hayretler içinde kalmışlardı.

A., gözleri açık olduğu için adını ettiğimiz görevli yüzbaşı için "çok iyi bir insan ve polislerle dalaşıyor" demişti.Bizlere askerlerin sataşmalarını engellemek için, polislerle bu yüzbaşı sık sık tartışıyordu. (oyun da olabilir.)

Bu süre içinde M.,da oradaydı ve vargücüyle savunmalara katkıda bulundu..Özellikle,okuma-yazma bilmeyen AÖ'nın yeğeni M. Keser'in savunmasını bizzat hazırladı. Ama, Keser çok sert şeyler söylemek istediği için, üzerinde diğer arkadaşlarla tartışmalar yapıldı ve sonuçta savunma metni hazırlandı ve mahkemeye verilirken de; "benim okumam-yazmam yok. Ben söyledim arkadaşlar yazdılar. Aynen kabul ediyorum" diye bir not metnin altına eklendi.

Yine, 4. kat 1. hücrede bulunan H. Atmaca ve 9 ya da 10. hücrede bulunan Y. Dağlum'un hazırlanan savunmaları da bu dönem için çok önemliydi. Bunlara da bizzat M.,katılmıştı. Geceli gündüzlü çalışarak gerekli düzeltmeleri yapmış ve birçok yerine de eklemelerle son haline getirmişti... Yapılan eklemelere karşı, bazı itirazlar olmuş, "aşagıdan" gelen talimatlarla, bazı belirlemeler geçirilmemişti. Y.Dağlum önemsememiş, içinde bulunulan koşullarda "olabildiğince iyi olması gerekir" demişti. H. Atmaca ise, bazı konular "bizim ideolojik yapımızı göstermektedir. Mümkün olduğu kadar bunları değiştirmemeliyiz" demişti..

Savunmalarda,özellikle Kürdistan'ın tarihi geçmişi ve buna bağlı olgular, bölgedeki bazı Avukatların tutumları ile teorik belirlemeler konularında eklemeler yer almıştı...

Bu iki arkadaş da söylendiğine göre ..... asıllıydılar. H. Ergani Öğretmen Lisesi'nde okurken .....'ci olup, sonradan PKK'ye geçmişti. Y.Dağlum ise, R.'nin dışarıdan müvekkiliydi. Bizlere çok saygılı davranan bu unsurlar cezaevinde saygındılar.. Dayanıklı ve akıllı unsurlardı. Y. Ölüm orucu'na gitti ve yarıda bıraktığı için(rahatsızlık geçirdi) tecrit edilmişti(**4 Ocak 1984 Direnişi**). kendisi ile

ilişkilerimizi götürüyorduk. O halde bekliyordu. H. ise, son dönemde Tecrit'te yöneticimiz olmuştu. (195)

Bu arada birçok unsurun küçük çaptaki savunmalarına da katılındı... M.'ın bu işlerle uğraşmasına idare kızıyordu. Engellemek için tecrit uyguluyordu. Oyalama taktikleri deniyordu!..

(...)

(195) PKK'liler önce de sonra da, genel olarak teorik konularda çok ilkel davranıyorlardı. Ama, "yazdıkça yazıyorlar"dı.. Özellikle, tümünün ellerinde PKK tarafından yazılmış ve Toplumlar Tarihi biçiminde "Kürdistan Tarihi" vardı. Yalan ve yanlış bilgilerle dolu olduğu gibi, teorik olarak da çok düşük düzeydeydi. Bu konuda yer yer tartışmalarımız olmuştu.. Tarihi olguları, ilk çağ, orta çağ,yakın çağ vb... gibi bölümlere ayırarak, Kürdistan'ı bunun içine yerleştirmişlerdi. Bunu tümü uyguluyorlardı. Aradan yıllar geçti ve birçok baskı ve zulüm gördük, hafızalar silindi, bilgi ve belgelerimiz yoktu. Araç bulamıyorduk. Bu çok sağlıksız yapı içinde, savunma hazırlığı da yapılıyordu. Bu konuda yalnızca, kalem ve kağıt ile akla gelenlerin yazılmasına geçilmişti.. Biz bu duruma itiraz ettik. "Bu yanlıştır. Çok çelişki olur. Elinizdeki bilgiler Marksist ölçü taşımıyor" dedik... Bazıları dinledi, bazıları ise dinlemedi. Bu sırada, eskisine göre biraz daha eksik metinler ortaya çıktı. Tüm sanıklar savunmalarının önüne bu PKK taslağını aynen koydu'lar...Bunda belli ve önemli değişiklikler yapmaya çalıştık ve yaptık da..Ama, yeterli olmadı.. Kürdistan Tarihi böyle olamaz'dı.. Tarih, PKK'nin "bilgisinin olduğu yer"den başlayamazdı..

Bir de, PKK'liler APO'nun sömürgecilik ile ilgili "geniş bir incelemesi"nin olduğunu söylüyorlardı. Hayret ettik... Sorduk:"bu nasıl bir incelemedir. Nerededir.. Söyleyin biz de öğrenelim. Ve, " 1976'da Rızgari bu konuda açıklama yapınca hiç bir kaynak bulamamıştık" dedik... Hem de "800 sahife" ymiş... Böyle abartmalarla adamlar yürütülüyordu.

Tecrit'te ve genel olarak cezaevi'nde önemli bir olgu daha gelişmişti: Bu rekabet'ti... Savunmada kim fazla sahife yazacak diye yarış ediliyordu. Birbirlerine muhtevayı değil, sahife adedini soruyorlardı. "Heval çen saife" gibi. Cevap ta hazırdı:"Heval sed-û heftê û şeş..." (mutlaka yazılandan fazla söyleniyordu)... Bu belirleme karşısında ise, "eee...başê başê" deniyordu...

Savunmalar bu muhtevaya inmişti. Yarış başlamıştı. Biraz da "günah çıkarma" söz konusu idi...Bunu deşifre ettiğimiz için, direniş'lerden sonra birçok arkadaş bizimle gırgır geçiyorlardı. Bu arada C.Avcı da, R.,'in savunması 500 sahifeye yaklaşınca, M.'ın yanına yavaşça yaklaşıp "Heval çen saife" diye laf atıyordu. Ne yaparsın, dünya etme bulma dünyası !... R., en geniş perspektifte, binlerce sahifelik yayın kapasitesi içinden gelen, teorik ve ideolojik bir yapının adamı'ydı. Zar-zor hazırlanan savunması cezaevi geneli içinde kınama konusu olabiliyordu...

Zaten yazılan dilekçelerin haddi var hesabı yoktu (4 Ocak 1984 Direnişi'inden sonra, 34 . koğuşta özel olarak "saatli yazıhane" açılmıştı. Ve işbölümü yapılmıştı).

(...)

Tecrit'te, önemli bir savunma olarak ...'cı C.Miran'ın savunmasını da düzenledik. Bu savunma, daha önce başka yerden taslak halinde yazılıp gönderilmişti. M.,C. ile uzun bir çalışma sonucu 265. sahifesine kadar savunmayı düzenler. Bazı yerlere yapılan teorik eklemelerle ilgili C.,"abi, bunlar bizim teorik-ideolojik görüşlerimiz,mümkünse bunlar olduğu gibi kalsın" der. Oysa, bunların olduğu gibi kalması savunmayı çok kötü bir düzeyde bırakıyordu. Bunlara dokunulmadı.

Bu metin mektup gibi düz bir biçimde yazılmıştı. Çok karmaşıktı. Zaten, burada başkası da olamazdı. Daha önce belirlediğimiz gibi, olanak yoktu. Sadece, kağıt ve kalem vardı. Ve bitkin insanların kafalarına gelenler vardı...

Bir süre sonra(265. sahifeye geldiğimiz sırada) C. bunun hazırlığını durdurdu ve "arkadaşlar haber yolladılar, onlar hazırlayacaklarmış"dedi. Direniş olunca da zaten hazırlanamadı ve öylece kaldı. Sonradan öğrendiğimize göre, bu taslak C.Avcı tarafından hazırlanıp gönderilmişti(Zaten C.M.'nin yazısına benzemiyordu)... C.Avcı'da olanaklar olduğu dönem kendisi adına ciddi bir savunma hazırladı. Buna da katkımız çok oldu...

Bunlardan başka, TKP/ML'lilerle genel olarak savunma üzerine görüşüldü... Kendilerine dilekçe taslakları hazırlanıp verildi -PKK'lilere de verilmişti-. Eğer, birarada olunamazsa, kolaylık olsun

diye düşünülmüştü. İleride Yargıtay dilekçeleri için de taslaklar düzenlenmişti...

TİKKO'culardan M.Elma ile de (Bak:Hapishane Raporu, cilt:1, Dipnot:98 ve Cilt:2, Dipnot:192) 4. kat'ta buluştuk ve uzun uzun konuşma fırsatımız oldu. M.E., M.'a 33. koğuştaki Yangın Olayı ile ilgili açıklamada bulunuyor,"arkadaşların kendilerini yakmaları aslında PKK'yi protesto idi. Bu konuda bana yazılı metin de vermişlerdi. Bu metni koşullar elvermediği için yırttım. Şimdilik fazla konuşmayı gereksiz buluyorum. Bu aşamada susmalıyız.." demişti. M., "yavaş konuş, yandaki hücrelerde PKK'li arkadaşlar var, duyabilirler, ayıp olur" deyince de, "abi duysunlar , bu açık ve ben kendilerine de söyledim. Burada **anma toplantısında**, onların dediklerini de ben yazıp ilettim... Zorunlu olarak böyle davranmak durumundayız , ne yapalım" dedi(Yangın Olayı ile ilgili arkadaşların durumu için bak:Hapishane raporu, Cilt:1,sh:208, Dipnot:98).

j-M.Elma ile görüşme ve İ.Kaypakkaya'nın 71 dönemi durumu üzerine değerlendirme.

Tecrit'te M. Elma ile görüşmenin buraya özetle olsa dahi aktarılması, süreci ve ilişkileri daha iyi kavratacaktır. İleride, direnişlerdeki durumu da netleştirecektir.

M.Elma, TKP/ML .....'ydi(söylenenlere göre). Militan,yiğit ve namuslu olduğu ilişkilerinden ve her halinden belli oluyordu(kanımızca). Geçmişi ve örgüt içindeki durumu da bu yapısını destekliyordu... Cezaevi'nde de sonuna kadar direndi. En zayıf yanı ise, bağnaz biçimde örgütüne bağlılığı ve bunu **dinci bir eğilim** biçiminde sunmasıydı. Ayrıca, saf bir köylü idi. Köylü eğilimleri ağırlık-

taydı.. İ.Kaypakkaya'ya bağlılığı tapınma düzeyindeydi. Onunla ilgili bilgileri de soyut ve abartmalıydı.. M., ile aralarında geçen tartışmada da sorduğu en önemli soru 71 dönemi İbo ile ilgiliydi..

(...)

M. 4.kat'ta iken 25. koğuştan geri getirilenler arasında M.Elma da vardı. M.'ın bulunduğu hücrenin yanına koymuşlardı. Bu nedenle sık sık konuşma fırsatları olmuş, özellikle savunmalar konusunda M.Elma M.'dan bilgi istemişti.. M.'da savunmalar ve ilerideki yargıtay dönemi için açıklamalarda bulunmuştu. M. şunları özellikle belirlemişti: "M. mutlaka savunmada Kürdistan ve Kürt meselesine girmelisiniz. Bunu zorla değil gönüllü yapmalısınız. Bu, UKKTH bakımından hiç te sizi taviz vermeye götürmez. Gerek PKK önünde (rekabetleri nedeniyle!) ve gerekse cezaevi'nde savunmaya bu sorunu sokmazsanız, biter ve geri düşersiniz".. M. Elma'da "abi, biz yeterli değiliz ve bizim program hedeflerimizde bunun yeri belli...Bu konuda son olarak çok değişmeler oldu. Bize yardımcı olursanız, birşeyler yaparız" demişti... M., "elimizden geleni yaparız, ileride de yardımcı olacağız.." demişti.. Ayrıca, Ölüm Orucu'nda R. Maraşlı ile H. Hayri Aslan birlikte uzun zaman kaldıkları ve bilgi alış-verişinde bulundukları için de, bu konuda epeyce duyarlı olmuşlardı (Savunmalarında sorunu nasıl koyduklarını bilemiyoruz)..

M., "TKP/ML'nin Kürt sorunu ile ilgili programının geniş eleştirisini" yapmış ve "bundan dönmelisiniz" demişti.. "Kürdistan'da mücadele eden bir grup olarak ciddi bilgi ve belgelere başvurarak, teorik ve pratik somut hedeflere yönelmeleri" gereğini de vurgulamıştı. Bu söylenenler karşısında M.Elma, "haklısınız" demişti...

Bu vesile ile, M.'dan özellikle 71 Dönemini (12 Mart) ve İbo'yu (İ.Kaypakkaya) sormuş, "abi, o zaman neler oldu, pek aydınlık değil. Biraz bize anlat... Hiç anlatmıyorsun.İbo ile birlikte kaldınız nasıldı? vb..."

M., "bu olaylar geçmiş ve tarihi olaylardır. Bazı açıklamalar yapsam şimdi sizin tarafınızdan kabullenilemez. Ortada duran belgeler de, çok yanlış ve tahrifatlı.. Ama, ısrar ediyorsan bazı şeyler belirleyeyim" demişti...

M., önce, geniş biçimde 71 İstanbul Olayları'nı anlatmış. THKP ve THKO'nun oluşmaları ile D.Perinçek'in (TİİKP) oluşturduğu hareketi belirlemişti... Daha sonra, D.'nun diğerlerini "Birliğe" çağrısı ve bu konudaki toplantı ile "tartışılanları" açıklamış, aralarında nasıl "ayrılık" olduğunu, Mahir'lerin hemen THKP-C'yi "kurduklarını" ve meydana gelen eylemleri (ki, örgütler arası rekabet eylemleriydi) sıralamıştı(THKO ve THKP-C; biri Anadolu diğeri Rumeli yakasında birbirlerine nisbet aynı tür eylemler koymuşlardı -Adam kaçırma, fidye ve banka soygunu gibi-)...Ve "Kızıldere Olayları", sonuç ve savunmalar ile, D.'dan İ.Kaypakkaya'nın ayrılışı, yeni oluşturduğu hareket ve kaynağı,programı, gelişmesi vb.. konularını belirledikten sonra, İbo'nun niteliği, özellikle köylü özelliği, yakalanması vb.'yi de anlatmıştı.

O dönem polisin ve bazı sanıkların verdiği ifadeler nedeniyle hemen hemen bu hareketleri deşifre ettiği ve bilmediği şeyin bulunmadığını da eklemişti...

İbo'nun 71 dönemi Diyarbakır'da tutuklu olduğu döneme ait birkaç somut olay ve anıyı da şöyle açıklamıştı:

"...

İbo'yu hücreye getirmişlerdi. Cezaevinde bizim arkadaşımız M.Kılıç sorumluydu . Yüzbaşı Ali' ye İbo'yu görmek istediğini ve ihtiyaçlarını götüreceğini söylüyor,Ali Yüzbaşı da kabul ediyor. Ben, İ ve M.Kılıç hücreye gittik(Hücreler, yanyana 5 tane ve karşısında da 5 tane olmak üzere 10 taneydi. Korsan yapılmıştı. Cezaevi'nin yanındaki binadaydı)..Bazı eşyalar ile yiyecek götürdük... Ayağının biri şişmişti ve mosmordu. Soğuktan olduğunu söyledi(karda uzun süre yürüdüğü için olmuştu)..Bir kolundan bulunduğu ranzaya kelepçelenmişti.. Kendisi ile görüştük. Bizden Kürt Sorunu'nu öğrenmek istediğini bildirdi ve bu konuda bir yazı istedi..(Bir süre sonra, Ben ve İ., o günkü bilgi ve belgelere dayalı olarak bir metin hazırladık. 17 sahife tutarındaki pelur kağıda yazılı bu metni, zulalıyarak daha sonra İbo'ya iletmiştik)... İbo,bizden aldığı metni posta yolu ile dışarıya arkadaşlarına gönderiyor (ayarladığımız bir gardiyan bu işleri yapıyordu).Daha sonra 32 sahifelik bir metin haline dönüşen bu yazı, parti yayını olarak yayınlandı.(74 yılında cezaevi'nden çıktığımız zaman bu konuda **"Ser Veren Sır vermeyen"** adlı kitabın yazarı Behramoğlu'na durumu açıklamış ve metnin arşivdeki orijinalini gösterebileceğimizi belirtmiştik).

İbo'nun Kürt Sorunu konusunda bilgisi yoktu. Olan bilgileri de çok ilkeldi. Kendisi kanımızca bu sorunu hiç önemsemiyordu ve iyi bir Alevi Şöveniydi. Kendisini, dışarıdan da çok yakından tanıdığımız için, bu yanını rahatça söylüyoruz (THKO'dan olan ve öldürülen E.Gültekin ile birlikte İbo ile dışarıda, THKO'nun kuruluşu döneminde, özellikle ilişkilerimiz olmuştu!...)."

(...)

"İlerici ve devrimci(!) geçinen Ali yüzbaşıdan Cezaevi'nin planını istiyor. Yüzbaşı gelip M.Kılıç iie görüşüyor ve 'arkadaş, nasıl idarenin adamından böyle birşey istenir.. Kendisine ben tanıtıldım diye hemen bunu yapmak yanlıştır' der. Bunun üzerine, Hücreye giden M.Kılıç, İbo ile görüşür ve 'bunu yapman gereksizdi. Birşey dışarıya iletilecekse, bu konuda bizimle haberleş ve bizim olanaklarımız var. Yaz alıp istediğin yere ulaştıralım. Bilgi edinmek istediğin konularda da bize sormalısın. İdare komplo yapabilir. Cezaevi'nin durumu iyi değil' şeklinde uyarıda bulunur.İbo ise, kaçmayı düşündüğünü ve bunun için böyle bir bilgiye başvurduğunu açıklar. Ali yüzbaşı'nın ise, kendisine 'ilerici ve devrimci' olarak ayrıca, 'Dev-Genç sempatizanı' olarak bildirildiğini söyler. Böyle bir bilgi alabilseydi bunu dışarıdaki arkadaşlarına ileteceğini de sözlerine eklemişti. Bir süre sonra Gardiyan Ramazan ile göndermek istediği mektup yakalandı ve bunda gardiyandan sorup öğrendiği bilgilere dayalı çizdiği 'cezaevi planı' ele geçti. Bunun üzerine idare tarafından geniş arama ve taramalar ile, baskı uygulandı. Gardiyanların tümü değiştirildi..."

(196)

"Bir süre sonra İbo, Kurdoğlu Kışlası'na götürüldü. Orada tek bir hücreye konuldu. Kendisine

(196)12 Mart döneminde hakkında öne sürülen iddialar nedeniyle soruşturma açılan ve rütbesi üsteğmenliğine indirilen Ali, daha sonra yüzbaşı oldu. Cezaevi müdür yardımcısıydı. 74 dönemi sonrası bir gazetede çıkan haber üzerine -Aydınlık Gazetesi- Hatay'dayken görevden alınmıştı.. Dava açarak kararın durdurulması ve iptaline uğraşıyordu. Bazı arkadaşlarımız danıştay'daki davasına bakıyorlardı. Öğrendiğimize göre emekli olmuş ve Tekirdağ'da çiftlik çalıştırmaktadır. Dev-Genç sempatizanı olduğu söyleniyordu. Bunu da "Ser Veren Sır Vermeyen" kitabının yazarı ile tanıştırmak istemiştik... Ali Yüzbaşı "demokrat" ve hatta "devrimci" görünüyor, ilginç belirlemeler yapıyordu. Ve davranışlarında çok özgürdü. Türk "Solu"na sempatizandı ve Kürt sorununa ise ilgi duymuyordu...Hakkında daha fazla şey söylemek mümkün değil. Ancak, şunu belirtelim, her zaman kendisine kuşkulu baktık.. Diğer Türk "Solu" grupları ise, çok senli-benli'ydiler...

bakan gardiyan ise, bu tarafa sık sık gelip gidiyor ve biigiler getiriyordu.. Sağlık durumu çok ağırdı. Her an öiebilirdi. Ayağı kangren olmuştu. Bakmıyorlardı. Ölümünü bir nedene dayandırmak için 'intihar süsü' verdiler ve işi böyle atlattılar. O zaman Diyarbakır MİT'te ve soruşturmada büyük çapta işkence vardı. Çok kişi işkence gördü ve bu nedenle ölüm olayları bile oldu. İ.Kaypakkaya'dan öldürülmesini gerektirecek kadar bilgi alma ihtiyacı kalmamıştı kanımızca.(...) İki bileği kesik olarak doktora çıkarıyorlar (gizli olarak)..Dr. üsteğmen (İstanbul Kadiköy'de doktordu ve kendisi ile görüştük) rapor vermiyor, görevden alıyorlar. Yerine bir asteğmen doktor getiriyorlar. Bununla da 74 yılında cezaevi'nden çıkınca görüşmüştük. Olayı sormuştuk, doktor;'beni Partizancılara bildirmeyin, durumum çok kötü olur' demişti..Kendisine güvence vermiştik. O zaman Afyon'un Bolvadin ilçesinde doktordu... Durumu kısaca şöyle açıkladı: 'kafama iki yanından tomson dayadılar ve bir rapor imzalattılar..' Bu, aslında inandırıcıydı. Ve **'intihar raporu'** vermişti...

Biz o zaman idareden durumu sık sık soruyor ve bunun bir direniş nedeni olacağını vurguluyorduk. En sonunda idare 'intihar raporunu getirdi ve gösterdi'.

(...)

Ölüm olayı kamufle edilmişti, bu belliydi. Hücrede jilet ne arıyordu? Kurdoğlu Kışlası'nın hücre pencereleri yere yakındı ve direkt dışarı bakıyordu(şimdi garaj olmuş)..Pencereye uzanmak zordu ve altta da nöbetçi dururdu. Bu nedenle kaçmak ta zordu..

Zaten durumu ağırdı. Kendisinden o halde bir ifade alınması da mümkün değildi ve gereksizdi.

Bilinmeyen önemli bir bilgi yoktu. Durumu abartılmaktadır. Örgütsel yapı da açık ve belliydi. Sağlık durumu ağırdı ve işkence sonucu öldürüldüğü de yayılacağından sahte bir 'intihar raporu' ile durum kotarılmaya çalışıldı.

'Ser Veren sır vermeyen' kitabının yazarına tüm bunları anlattık. Gel seni doktorla da görüştürelim dedik.. Anlamadı. Sonradan mezarını da buldu ve işi duygusal bir yana çekerek yazdı.. Bu tür belirlemeler işte böyle sonuçlar getiriyor. 'Bir deli bir taş atıyor, bin kişi çıkaramıyor' misali..."

"...

İbo, hücreden bir mektup yazıyor ve bu mektup'ta Siverek'ten 17 kişinin adını veriyor. Bunlarla ilişki kurulmasını istiyor. Mektubu, Ramazan'a (gardiyan) teslim ediyor ve postalamasını istiyor. Ramazan elinde mektup ile dışarı çıkınca, orada dolaşmakta olan Binbaşı'yı aniden görüp panik gösteriyor. Binbaşı , durumundan kuşkulandığı ve hücreden de çıktığı için üzerini aratıyor. Mektup bulunuyor(Yukarıda sözünü ettiğimiz hapishane'nin planı'nın da içinde olduğu mektup).. Bunun üzerine operasyonlar oldu ve isimleri yazılı olanlar getirildiler.. O günkü olayın gerçek yanı budur.. Bunlar arasında M.Uzun ve M.Kiper'de vardı.. Getirilenler poliste dökülmüşlerdi. Çünkü, böyle birşeye hazırlıklı değillerdi.. Ve iş büyüdü.. Bu kez İstanbul grubu operasyona düştü. Bu operasyon, Siverek'te yakalanan Taylan adında arkadaşın eşi ile Cüneyt (şimdi asistan olduğu söylenir. TİKP'ten ayrılan bir unsur) ile yanlarında bulunan diğer bir unsur(son zamanlarda Trabzon'da -80 öncesi- O'da TİKP üyesiydi)'un şalvarında (şalvarlar başka yörenin olmasına karşılık Siverek'te giyildiğinden de üzerle-

rine dikkat çekmişlerdi) yazılı isimler çıkıyor. İstanbul'da Zühal denilen kız (U.Bardakçı'nın operasyonunda panik gösterip yakalanmış ve emniyette iken kendini 4. kat'tan aşağı atmış ve sakat kalmıştı. Şimdi İzmir'de ve gazete haberlerine göre evlenmiş, hayatını sürdürüyor..)'ın kardeşi Kaya adındaki kişi de Antep'ten getirildi. Ki, İbo, bunun için yazdığı mektupta 'ajan' suçlaması yapıyordu... Gözaltında'kiler bu Kaya'yı iyice dövüyorlar ve suçluyorlar. İdare onu ayrı yerde tutuyordu.. Operasyon'un bundan kaynaklandığını söylüyorlardı. Oysa, yakalanlar arasında iri kıyım bir öğretmen'(Tunceli'liydi ve daha sonra Tatvan'da öğretmenlik yaptı)in anlattıklarına göre, 'operasyon İbo'nun yazdığı mektuptaki istediği şeyler, plan ve kendisini kaçırma isteği vb...'den ötürü yakalananların verdikleri isimlerden çıkmıştı.."

"Örgütsel çalışma ise, hiç te belirlenen boyutlar ve kapsamda değildi. Belliydi. Bir muhalefetin yeniden birkaç kişi ile örgütlenmesiydi. Program ve tüzüğü ise ayrıca tartışılabilir. Tunceli'de yapılan bazı eylemler ise, üzerine türkü yakılacak kadar değildi... Zamanımız koşulları ve örgütsel çalışmalar ile kıyaslanması mümkün değildir...

'Ser Veren Sır vermeyen' kitabının yazarı Behramoğlu'na bu konularda gidip araştırma yapmasını ve ciddi bilgi ve belgelere dayanmasını söylemiştik. Ve durumu abartma demiştik.

Bu gün türküler ve marşlarla tapınma düzeyi, sırf bu kitabın yarattığı potansiyele uygundur. Yaşatılmak ve yaşatılırkende geliştirilmek istenen, sağa-sola yalpalayan bir yapı, Kürdistan'ın yapısına ters olmakla birlikte yine de belli oranlarda yerleşti. niçin?..."

(...)

Yeri gelmişken, **12 Mart 71 Dönemi** sıkıyönetim uygulamaları ve **devlet siyaseti**'nin kısa bir yorumunu da yaptık:

"...

Devlet ilk defa ciddi biçimde **DDKO** davası ve işlediği sorun nedeniyle p a n i k gösteriyordu. Bu, Kürt Sorunu'nun önemli bir aşamasıydı. Bir avuç ta olsa, genç insanlar sorunu ilk defa ciddi ve bilimsel olarak gündeme getiriyorlardı. **Kürdistan için bu bir dönemeçti ve önemli bir köşe taşıydı.**

Uzun yıllar sorunu susturmuş ve üzerine sünger çekmiş olan TC, birden bire neye uğradığını bilemedi ve bazı geçici önlemlere başvurdu. Bunlardan en önemlisi, bu dava ve sanıklarının önüne başka siyasi altarnatifleri çıkarmak oldu.. Sorunu saptırmak ve kamuoyu'nda Diyarbakır olgusunu da diğer bölgeler gibi bir yere koymak istedi. Erzurum grubu olarak bir Dev-Genç davası açtı, açtırdı.. Bazı sanıkları buraya topladı(sonunda hepsi 'paçayı' sıyırdılar..). Bunların 'devrimcilik ve sosyalizm' tartışmaları yapmalarını sağlayarak, **DDKO** ve Kürt Sorunu'nu kamufle etmek, kamuoyu'ndan gizlemek istedi.. Ama, bu dava ve özellikle sanıklar istenileni vermedi...**DDKO** sanıkları sorunun üzerine çıkabildiler ve Kürt Sorunu'nu yalnız değil, sosyalizm'in sorunlarını da ve Türkiye devrimci hareketini de savunmayı, gündeme getirmeyi başardılar. Öne geçtiler. Dolayısıyla yeniden altarnatifler aranmaya başlandı. Bu arada **KDP** sanıkları getirildi, 'biçimsel' sorunlar yaratılmaya, davaların düzeyini düşürmeye çalıştılar..

İsmail Beşikçi'nin ileri sürdüğü tezler çürütülmek isteniyor... Biz, bu tezler için somut ve açık bir

kanıt'tık. artık bunu inkar mümkün değildi. İş bilimsel bir yere oturmaya başlıyordu. O zaman ki bilinç ve bilgi düzeyimiz, sorunu ancak o boyutlarda koymamıza olanak tanıyordu. **DDKO**'nun amaç ve düzeyi de oydu..

Bu kez yeniden bir olgu yaratılmaya başlandı.. İ. Kaypakkaya ve **TİKKO** olayını gündeme getirdiler..Birçok Kürt unsuru toplayarak, olayı başka yere çekmek istediler.. Bunu da başaramadılar..

Bu yöntemler oldukça ciddi ve önemliydi. Belge ve bilgiler detaylı olarak incelendiğinde (ki, vardır), 'toplama' sanıkların mahkemelerde 'bölücü olmadıkları ve sosyalist oldukları', 'birlik ve beraberlikten' yana olduklarını basa basa söylediklerini görebilirsiniz.. TİP ve diğer sanık grupları ise önemli pazarlıklar da yaptılar. **DDKO** grubunun önüne her yönden dikildiler. Provakasyonlara varan ilişkiler gerçekleştirdiler...

(...)

Zamah bize Türk ve Kürt halklarının hiç te 'kardeş olmadıklarını' gösterdi. Ve 'Birlik-beraberlik' olgusunun Kemalist içeriğini de ispatladı...

(...)

"Bunu da anlattıktan sonra M.Elma tepki gösterdi. Kabullenmek istemedi. Bütün tarih bilgisi alt üst olmuştu. Ve dediki:"abi, bazı olaylar var, ama, senin dediğin kadar da değil. Biz de birçok şeyi değiştiriyoruz..." Belirlemeleri yarı kızgındı...

Ama, gerçek ortadaydı. Sorun gerçekten önemliydi(**DDKO** sanıkları ve diğer gruplar sanıklarının belirlemeleri için, bak:DDKO Dava Dosyası, Komal yayınları, Ankara,1975).

Daha önce de belirlediğimiz gibi, M. Elma çok direnen bir unsurdu(Ayrıca bak: M.Elma için Hapishane Raporu cilt:1, Dipnot:98 ve cilt:1, dipnot:192) ..TKP/ML Merkez Komitesi Üyesi Ali Haydar Akgün, itiraf yapması ve soruşturmalarda dolaştırılmaya başlanmasından sonra, Diyarbakır'a da getirilmişti.. Kendisi ile karısına özel oda ayrılmıştı soruşturmada.. M.Elma ile yüzleştirildiği zaman (M.'da soruşturmadaydı) .... koşulu ile, Diyarbakır'da Polis öldürme eylemini kabul etti ve idam aldı...

(...)

Bu vaveyla içinde geçen yorucu ve işkenceli uzun günlerden sonra **direnişlerle** Tecrit dağıldı, nitelik değiştirdi ve yeni biçimler aldı.. kala kala idamlıklar ile bazı müebbetlikler kaldı. "Sevabı ve günahıyla" Tecrit, Diyarbakır cezaevi'nin temel taşlarından biriydi.. Yeri geldiği zaman, özellikle **direnişlerde** Tecrit'in sözünü yine edeceğiz.

(...)

BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK.

Kanımızca, Tecrit'ler önce belli bir uygulama için bilinçli olarak düzenlenmiş yerler değildi. Cezaevi'ndeki unsurları dövmek ve bastırmak için alınıp kapatılan yerlerdi.. Daha sonra, direnme olgusu kırılınca, buralara belli bir düzen verildi. Uygulamalar öyle bir hal aldı ki, artık üstesinden gelinemez oldu..

Tecrit'ler ve özellikle 35. Tecrit hücreleri,

genel olarak siyasetlerin lider unsurlarının ve cezaevini yönetip yönlendirebilecek unsurların bulunduruldukları bir yerdi.. Burada da,cezaevi'ndeki kurallar uygulanıyordu. Burası hem diğer koğuşlara karşı bir **tehdit aracı**, hem de **gardiyanların eğitildikleri** bir yer olmuştu... Burası, cezaevi'nin diğer personeli için ise, bilinmeyen **muamma** bir yer olarak kaldı...

Tecrit'te, dünyanın işkencede sayılı cezaevlerinde uygulanan yöntemlerden daha **vahşi** ve daha **kanlı işkenceler** uygulandı. Birçok arkadaşımız şehit oldular...Bütün bunlara rağmen, **Tecrit** sonuna kadar dayandı. Direnme, kurallara uyulmaması değil- bir gelenek olarak oluştu ve sürdü..

Tecrit'te hayat çekilmez olmuştu. Artık **ölüm** kol geziyordu. **Ölüm "tercih edilen"** bir şeydi ve **"kurtuluş"**tu... Sonu belli olmayan bir durum oluşmuştu. Umutsuz ve çaresizlik içine düşmüş, düşürülmüştük.. İdare, psikolojik olarak, sonu olmayan ve mutlaka "kendi adamı olunca bir kurtuluşun" olacağı anlayışını **ambargo** olarak kullanıyordu..

Burada, insan iradesinin en son odağı kullanılmıştır. İnsanın nasıl bu kadar şeye dayanabileceği **hayretle** izlenmiştir. İnsan vücudunun bu kadar baskı ve işkenceye, zulme dayanır olması ve **direnme**nin temel bir olgu olduğu; tavizlerin ise ufak-tefek olsalar bile, insanı **yenilgiye** ve **ihanete** götüreceği açık seçik belli olmuştur.. Burada yenilginin en önemli payı PKK'lilere, daha sonra da diğer siyasetlere aittir...

İlkel ve feodal değer yargıları ile insanların ayakta kalamıyacakları, açlık ve susuzluğun yenilgiyi çabuklaştıracağı belli olmuştur.. Eline 100 cop yiyen ve bir kere bile ıhh! demiyen insanların,

anaları ile görüşemedikleri zaman ağladıklarını ibretle gördük.. Bütün bu baskı ve dayaktan sonra, cezaevine "uygun unsurlar" oluşmuştu diyebiliriz. Demek ki, böylesine bir **"deney" gerekiyormuş...**

Ve bu halde ve koşullar altında 5 Eylül Direnişi'ne gelindi...

7.b ö l ü m ü n sonu

8. bölüm

DİYARBAKIR CEZAEVİ'NDE YÖNETİM BİRİMLERİ - UYGULANAN İŞKENCE VE CEZA YÖNTEMLERİ. TÜRKİYE'DEKİ DİĞER CEZAEVLERİ İLE KISA BİR KARŞILAŞTIRMA.

A-CEZAEVİ YÖNETİM BİRİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ.

Diyarbakır cezaevi, sıkıyönetim komutanına bağlı; asker,MİT elemanları ve polis tarafından kurulsal olarak ve belli bir hiyerarşi içinde yönetilmiştir.. İlk bakışta bunun doğal olduğu söylenebilir. Ancak,burada uygulama, belli emir-komutaya bağlı, yasal ve yönetmelik hükümlerine göre cezaevleri yapısı içinde değil; ayrı, belirli olmayan kurulsal yapı ve gizli kurulmuş bir organ eliyle yönetilmiştir. Bu nedenle doğal değildir.

12 Eylül Militarist Bürokratik cuntası, devleti yeniden kendi görüş ve düşüncesine bağlı olarak, kendi felsefesi içinde düzenlemeyi önüne koymuştu.

Bir ölçüde de bunu yaptı. Elbette, cezaevleri bundan ayrı olamazdı. Üstelik cezaevleri, uygulamalarının en önemli alanlarıydı. Nitekim, 12 Eylül'ün hazırlıkları başladığında, Ankara **Mamak** cezaevi'nde **p i l o t** bir uygulama başlatılmıştı. **Mamak** Cezaevi eskiden beri düzenli bir yapısı olan ve sıkıyönetim zamanlarında askeri cezaevleri içinde en sistemli kullanılan ve korsan olmayan bir yerdi. Sağ gruba ilk dönemler daha baskılı(!) davranan (bu baskılı davranma, aslında ayrıcalık değil, eşit uygulamadan kaynaklanıyordu ve alışılmamıştı).Sıkıyönetim Komutanı Nihat ÖZER'in görevden alınması ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına Korgeneral Recep ERGUN'un[197] atanması ile, Ankara'da "sağcı ve solcuların birlikte kalmaları; eğitim, dayak ve işkence'nin başlatılması" uygulamasının, diğer cezaevlerine de sıçrayacağı anlaşılıyordu.. Fakat, **Mamak**'taki uygulamanın en ağır biçimi bile, **Diyarbakır** iile mukayese edilemez. Ama, uygulama merkezi olarak bir yerden kopya edilecekti ve edildi de.. **Mamak** cezaevi ile haberleşme olduğu için,nesnel bilgiler alıyorduk[198] .

Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi ortam, aldığımız bilgiler, uygulamanın Kürdistan'da haydi

---

(197) Korgeneral Recep ERGUN, daha sonra Orgeneral oldu ve Harp Akademileri Komutanlığına getirildi. Buradan emekli olan R.ERGUN, şimdi ANAP Kayseri Milletvekili'dir.

(198) **Mamak** Cezaevi'nde bulunan PKK'li Dilaver YILDIRIM ve Kurtuluşçu M.Esat GÜVEN ile R.ARSLAN mektuplaşıyordu. Dilaver YILDIRIM, tahliye olduktan sonra, Suriye'deki **Bekaa**'ya gitmişti. PKK'den ayrılan H.YILDIRIM'ın muhalefete düştükten sonra yaptığı geniş açıklamada, "Dilaver YILDIRIM'ın APO tarafından kurşuna dizildiği" detaylı biçimde anlatılmaktadır(Bak: Şoreşa Kurdistan ve PKK-DB imzası ile yayınlanan "İşbirlikçi Hainlerin Komplo ve Saldırıları Devrimleri ve Devrimcileri Hiçbirzaman Susturamamıştır ve susturamaz" başlıklı bildiri sahife 2). (Ayrıca; Dilaver YILDIRIM ve **Mamak** Cezaevi ile ilgili bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, Dipnotlar:21 ve 22..)

haydi yaygınlaştırılacağını gösteriyordu. Bu nedenle, çevremizi ve diğer siyasal grupları devamlı uyardık... Fakat, öngörüden yoksun ve deneyimsiz insanlar için bu uyarılar "hayal mahsulü evham" olarak değerlendirildi.. Uygulamaların başlaması, bizim uyarılarımızın hayal mahsulü olmadığını ortaya koydu. Fakat, iş işten çoktan geçmişti bir kez...

(...)

Diyarbakır cezaevi'nde de değişmeler 12 Eylül'den sonra yavaş yavaş başladı. Fakat, temel değişiklik, Korgeneral Kemal YAMAK'ın [199] Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığına atanması ile başladı...

Gündeme gelen uygulamaya göre; cezaevi, komutana bağlı olarak; asker, MİT ve polis görevlilerince oluşturulan bir **kurul** tarafından yönetilecek. Belirli kurallara göre yürütülecek ama,gizlenecek.Görünürde ise,Cezaevi Müdürü ve İç-Güvenlik Amiri gösterilecek... İşkenceye dayalı yöntemler uygulanacak ve öyle de yapıldı.. Ortak tesbit edilen yöntemlerle yapılan uygulama komutanın onayı ve bizzat cezaevine gelerek kontrolü ile yukarıdaki **kurul** tarafından yönetildi ve yönlendirildi. Ancak, Cezaevi Müdürü ve yönetim tarafından yürürlüğe konulmuş gibi gösterildi. Bu **kurul** belirli zamanlarda toplantılar yaparak, uygulamaları ve personeli değiştirdi. Ayrıca, temelde asimilasyon jenosid ve İşkenceyi esas alan, çok değişik bir uygulamayı gündeme getirdi. Bu uygulamalar cezaevleri kapsamı içindeki yöntemleri aşan uygulamalardı. Bu **kurul**, cezaevi yöneticilerini

(199)Kemal YAMAK daha sonra Orgeneral ve 4.Ege Ordu Komutanı oldu. Şimdi Kara Kuvvetleri Komutanıdır.

içine aldığı gibi, MİT görevlisi bir subay (rütbesi en aşağı albay), siyasi iki polis görevlisi, doktor ve psikolog'u da içine alıyordu. Buna sık sık komutanın adli müşaviri ile, Kurmay Başkanı Albay da katılıyordu. Bu uygulamaları Diyarbakır Cezaevi'nde her zaman görmek mümkündü.

Bu uygulamayı yapan, bizzat katılanlardan MİT görevlisi ile siyasi polis, tutuklularla muhatap olmazlardı. Bunlar, tek tek tutukluları soruşturma düzeyinde alırlardı. Hep geride durmaya özen gösterirlerdi. Bunların karargâhları cezaevi'ndeydi.. Mahkemeye gidiş-gelişlerde bunların göründüğü açıktı. Tutuklular, aynı adamları, geldikleri zaman belirleyebiliyorlardı..

Biz bu yönetimi daha önce açıklamıştık(Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, sh:91).. Burada daha da somuta indirmek istiyoruz. Cezaevi yukarıdan aşağıya emir yolu ile yönetiliyor (Bak:Hapishane Raporu, cilt:1, Dipnot:17) ve uygulamalar bu hiyerarşi içinde yapılıyordu. Rapor yolu ile komutana ulaşıyor ve yeni uygulamalar yukarıdan gelen emirlerle uygulanıyordu. Cezaevi yönetimi ise, kendi çapında, onlarında bilmediği düzeylerde **biraz özerk** tutulurdu... Onların uygulamaları zaten, esas uygulamayı sağlayan **ön** şeylerdi.. Uygulamacılar, kendilerinin denetlendiği kuşkusu ile, işe daha da sarılmışlardı. Zaten, bu tür uygulama Ordu'da uygulanan bir yöntemdi. Aynı sistem burada da vardı. Belli bir emir-komuta ve yukarıdan aşağıya talimatlar, aşağıdan yukarı uygulama raporu...

Cezaevi'ndeki uygulama için bu **kurul**, her pazar günü toplanır ve haftanın uygulamasını, değişikliklerini saptardı. Bunu deneylerimizle öğrenmiştik. Bir gün televizyon çekimi sırasında,

İç-Güvenlik Amiri, "beni dün toplantıya çağırsaydınız, bu böyle olmazdı" gibi sözlerle, diğer subaylara yakınmıştı.. Bu toplantı da değişiklik yapılmışsa, yeni uygulama varsa, bunu da pazartesi günü farkederdik. O gün hazırlık günüydü ve biz en az çarşamba gününü beklerdik. ki, o gün değişiklik yeni uygulamalarla hemen farkedilirdi.. Bu yeni uygulama belli bir zaman sürerdi. Ama, bu toplantı her hafta olurdu. Eskiden yapılmış bir uygulamanın, yeniden uygulandığına da tanık olurduk.. Bazen çok nadir de olsa, bir hafta boyunca hiç dayak yemediğimiz de olurdu. Bu şu anlama gelirdi: Cezaevi ile ilgili araştırma var, ya da çekim olacak. Yabancı bir heyet te gelmiş olabilirdi diye düşünürdük.. Bu durumu hemen anlardık. Yemekler o gün düzelirdi. Gelen heyet bu durumda cezaevi'nin iyi olduğunu düşünür ve öyle rapor ederdi. Oysa, bu bir gösterişti. Zaten asker teftişi önceden haber verir ve hazırlık yaptırırdı. Her yer boyanır, temizlenir, ses kesilir vb... Biz, bu temizlikten de durumu çakardık. Ama, hangi uygulama olursa olsun, asker ve yöneticiler bu uygulamalara tepki de gösterseler, "ulan ...ler gelecek hafta görürsünüz deseler" de, bu bir **kurul** tarafından her hafta değerlendiriliyordu. Bu toplantılar uygulamaları saptıyordu..

Cezaevi'ndeki uygulamalar bir bütündü. Sorumluluğu da en yüksek düzeydeki generale kadar uzanmaktaydı. Bu uygulama düşünülmüş, planlanmış bir uygulamaydı. Kürdistan açısından, özellikle devletin siyasi görüş ve yapısına tamamen uygundu. Uygulama, bizzat Milli Güvenlik Kurulu tarafından yürütülen ve Sıkıyönetim Koordinasyon Dairesi tarafından uygulamaya konulan, her bölgede önemli özellikler gösteren uygulamalardı. Talimatlar yukarıdan geliyordu. Yukarıda bu konuyu da genel

olarak belirlemiş ve Kürdistan'daki uygulanan siyaseti açıklamıştık. Cezaevleri ve soruşturmanın boyutlarını da vermiştik. Burada, bu birimlerin kurulsal işlerlik açısından durumlarını kısaca belirleyeceğiz. Bu birimler, polisteki soruşturma gibi, cezaevini yönettiler...

a-Adli Müşavir.

Cezaevi yönetiminde Adli Müşavir **kontakt** adamdı. Bunun durumunu ve kişisel yapısını daha önce belirledik(Bak: Hapishane Raporu, Cilt:1,sh:88-89;ve Dipnot:13). Burada, yönetim birimi olarak yerini saptamaya çalışacağız.

Cezaevi idaresi ve yöntemlerini somuta indirgeyen, uygulamaların planlayıcısı ve sonuçlarının denetleyicisi olan istihbarat görevlileri, komutan adına Adli Müşavir ile ilişki içindeydiler. İşleri biraz da yasal görünüme sokmak; idare, mahkeme, savcılar ile polis ve MİT arasında yapılanlarla ilgili denetimin yukarıdan sağlanabilmesi amacıyla, bir bakıma koordinasyon Adli Müşavir tarafından sağlanıyordu. Komutan da bu görevlileri Adli Müşavir aracılığı ile bulur ve ilişki kurar. Görünüm buydu. Bunun hukuki çerçevesi bu aşamada gerçekleşir!..Uygulamada, yaralamalar, sakat bırakmalar ve ölüm olayları karşısında, buna hukuki kılıfın Adli Müşavir tarafından bulunması gerekirdi.. Bu tür olaylar, uygulamada sık sık oluştuğu için, istihbarat elemanları bununla (Adli Müşavir) **kontakt** içindedirler. Komutan gerek gördüğü zaman, direkt her türlü ilişkiyi de kurabilmektedir. Komutan adına, cezaevini denetlemek de Adli Müşavir'in görevidir. Bu görevini yaparken çok kez bizzat gördük!.. Ayrıca, komutanın sağ kolu olan Kurmay Başkanı da bu tür denetlemeleri yapardı. Ancak, bunun-

ki, daha çok "askeri"ydi.. Ve işler iç-içe girmişti. Görünürde, "askeri bir birliği denetlemeye" gelen Kurmay Başkanı, orada cezaevinin sorunları ve uygulamalarını da denetlemektedir. İşkencelerin azdığı dönemde bu iki görevli (Kurmay Başkanı ve Adli Müşavir) sık sık cezaevi' ndeydiler. 12 Eylül sonrası, hiçbir sıkıyönetim komutanı cezaevlerinii kendisi gelip denetlemedi. Yalnız Kemal Yamak bu işi de yapıyordu [200] ...

b-Cezaevi Müdürü.

Cezaevi yönetiminden komutana karşı sorumlu olan ve dışarıda görünür temsilci olarak bulunan kişi Müdür'dür. Müdürler, önceleri Diyarbakır'da yarbay rütbesindeydi(Bak: 1. NOLU Cezaevi Müdürü Lütfü Güner için;Hapishane Raporu,Cilt:1,sh:168; ve Dipnot:62). Daha sonra binbaşı'ya indirildi. Bu bile yetiyordu. İç-Güvenlik Amiri'nin dediği gibi "burayı bir çavuş ile yönetmek gerekir, bu kadar personele yazık(!)".. Evet, böyle bir ortam oluşmuş ve koskoca cezaevi birkaç subayla yönetilebiliyordu. Binbaşı'nın,Müdür olup olmaması önemli değildi.

Cezaevi Müdürü uygulamadan habersizmiş gibi görünürdü. Bu görüntüyü vermek için, iç denetlemeler de olağanüstü "tedbir"ler alınırdı. Önemli saydıkları günler de (Milli ve dini bayramlar, Atatürk'ün ölüm-doğum yıldönümleri vb...gibi), cezaevi Müdürü, hoparlörden "nutuk" atardı. Bu "nutuk"lar, "Vatan,Millet,Birlik,Beraberlik vb..."dir.

(200)Birgün tüm tutuklular havalandırmalara çıkarıldı ve marşlarla yürüyüş yaptırıldı. Bu durumdayken Kemal YAMAK helikopterle cezaevi'nin üzerine yanaşıp "denetleme" yapmıştı. O günü bir görseydiniz!.. Tutuklularda panik yaratmak için her şey yapılmıştı: "Dikkatler, emirler, idarenin tantanası" içinde o gün çok zorluk çekilmişti. Bazı gardiyanlar ise, "kafanızı eğin, kıpırdamayın" gibi emirler yağdırıp, "yukarıdan cezaevi taranacak havası" vermişlerdi. Daha sonra, içeri alındığımız zaman Kemal YAMAK'ın helikopterde olduğunu öğrenmiştik. Ancak, bazı koğuşlar bizzat Kemal YAMAK'ı görmüşlerdi..

Ayrıca, tutuklulara "nasihat"ler ederdi...

12 Eylül'den sonra Müdürlüğe binbaşı Alaattin BAYAR atanmıştı. Bundan daha önce bahsetmiştik (Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1,sh:196-197).. Alt personelde bir değişiklik olmadığı halde, baskılar da başlamıştı. Genel saldırı ve yoğun işkencenin başlatıldığı 1981 Şubat'ına kadar, yukarıda çizilen Müdür tavrına uygun olarak davranan Alaattin BAYAR, bu tarihten sonra bizzat işkence yapmaya ve işkenceyi yönetmeye başladı. Kafayı bulup, yanına aldığı serseri birkaç subay ve askerlerle hücreleri basıp, buradaki tutuklulara küfürler ederek, birçok insanı dövmeye ve işkence etmeye başladı... Bu müdürün bizzat işkenceye katılması, emrindeki subay ve erlere güven ve cesaret veriyor, onları daha da korkusuzca davranmaya itiyordu...

Cezaevi Müdürü,tutuklulara görünmek istemediği zaman, gizli yerlerden (mazgallardan), perde aralarından işkenceleri izlerdi. Yanlarında çok zaman Adli Müşavir, savcılar ve başka meslekler-den(!) meraklılar da olurdu.. Alaattin BAYAR **Direniş**'lerden önce görevden alındı ve yerine Binbaşı Birol ŞEN atandı... Bu ise, tutuklularla muhatap olmadan, cezaevi yönetimine perde arka-sından katıldı. Sanki, olanlardan hiç haberi yokmuş gibi bir izlenim vererek, idare ile tutuklular arasında "arabulucu" ve bazı işleri "gevşetici" rol oynamaya başladı. Artık, uygulamalar cezaevi Müdürünü çoktan aşmıştı. İçeride neler olduğu onun tarafından artık denetlenemezdi...

c-İç-Güvenlik Amiri.

Cezaevindekilerle hergün yüzyüze olan ve yönetimi açıkca götüren, tüm personelin emrinde görev yaptığı kişi, İç-Güvenlik Amiri'ydi ve rütbesi

genellikle yüzbaşıydı.. Rütbesi cezaevi Müdüründen aşağı olmakla birlikte, tutuklular üzerinde büyük etkinliği ve personel üzerindeki otoritesi daha fazlaydı. Bütün işler bunun tarafından uygulattırılırdı..

İç-Güvenlik Amiri'nin, kararlaştırılan programın uygulanmasında geniş yetkisi vardı. Koğuşların düzenlenmesi, kapatılması, yeniden koğuş açılması, yemek,su, kantin ilişkileri, çay, çöplerin atılması, görüş, eğitim,**i ş k e n c e** vb... Sonuç'ta cezaevi'ndeki tüm hayat bunun elinde ve emrindeydi. İşkencenin yoğunlaştığı zamanlarda, buna sonsuz yetkiler verilmişti. Hatta, Avukatları gözaltına almak(aldı da..), dışarıda adam yakalamak vb.. Her şeyi yapıyordu!...Astığı astık, kestiği kestik'ti. Çok iyi kullanılabilecek bir kişiliğe sahip olanlar İç-Güvenlik Amirliği'ne getiriliyor ve herşey bunun tarafından denetlenip, yürütülüyordu. Haberi olmadığı şey yoktu. Sloganı şuydu:**Öldürmek yok, süründürmek var"..."Herkes yola gelecek, burası bir okuldur"...**

İç-Güvenlik Amiri, Cezaevi Müdürü'nün pozisyonunun tersine,tutukluya ve emrindeki askerlere, "tüm yetkinin kendisinde olduğunu, kimsenin karışamıyacağını ve bu yetkiyi Kenan EVREN ve Kemal YAMAK paşalardan aldığını(Bak: Hapishane Raporu, Cilt:1, sh:197 ve ayrıca, Dipnot:90), doğrudan doğruya onlara karşı sorumlu olduğunu, onların da kendisine, öldürme dahil, her konuda **yetki** verdiklerini" açıkca belirlerdi... Üzerinde uygulama yapılacak tutuklular ve emrindeki askerler, kendisini bu **yetki**'lerle donatılmış görürlerse, uygulamada başarılı olacağını sanıyordu... Aslında, çok korkak bir insandı. Böyle olmakla birlikte (Türk Ordusu'nun subayları genellikle korkak olmalarına karşılık, cesaretlerini emrindekilere yaptırım güçlerinden

alırlar. Emir konusunun tartışılması ve yapılmaması mümkün olmadığından, tüm cesaret bu kaynaktan alınır) sık sık **ajite**'ler çekerek, her fırsattan yararlanarak **yetki**'sini ortaya koymaya çalışırdı. Böylece, gücünü de ispat etmiş olurdu... Bu yöntemi tutardı da... Aynı zamanda, psikolojik olarak yapılanlardan etkilendiği ve sık sık bunalıma düştüğü için, kendisine korunak aramak hastalığı da vardı...

Diyarbakır Cezaevi için düşünülen ve planlanan uygulama için; **sorumluluk duymayacak kadar aptal, her türlü işkenceyi yapabilecek, yaptıracak kadar dengesiz, gece ve gündüz demeden çalışacak** bir İç-Güvenlik Amiri'ne ihtiyaç vardı. Bu konuda arama ve sonunda bulma konusuna yukarıda değinmiştik(Bak:Hapishane Raporu,Cilt:1,Dipnot:90).. Ve sonunda o biçim ve muhtevaya uygun bir kişi olan yüzbaşı Esat Oktay YILDIRAN bulunmuştu...

Nihayet Sıkıyönetim Komutanı, "Kıbrıs İşgali'nde birlikte çalışmış olduğu ve kıbrıs'ta Rum esirlerin konulduğu cezaevi'nin komutanlığını yapmış olan bir yüzbaşı bulup, getirmişti"...

(...)

İç-Güvenlik Amiri Esat Oktay YILDIRAN, 1982 yılındaki **Ölüm Orucu** sırasında görevden alınmış ve yerine Onun yetiştirmesi, daha önce blok amiri olarak görevli bulunan üsteğmen Ali Osman AYDIN (önce teğmendi) atanmıştı(Bak:sh;474)...

Bu İç-Güvenlik Amiri de, yüzbaşı'dan aldığı gibi ve onun yöntemleri ile cezaevini yönetti. Bu da, Esat gibi birçok arkadaşımızın ölümünden sorumludur.. Bir süre sonra Ali Osman da görevden alındı(**5 Eylül Direnişi**'ne yakın bir zaman) ve yerine Yeni bir yüzbaşı atandı. Abdullah KAHRA-

MAN adındaki Yüzbaşı'nın görevi devralmasından kısa bir süre sonra 5 Eylül Direnişi patladı. Bundan sonraki 4 Ocak Direnişi'de bunun zamanında oldu(Ali Osman AYDIN'ın görevden alınması ve yerine Abdullah KAHRAMAN'ın atanması ile ilgili, Bak:sh;494-495)...

(...)

İç-Güvenlik Amir'leri, gerek tutuklular ve gerekse askerler arasında geniş bir istihbarat şebekesi oluşturmuşlardı. Bunu son görevli olan Abdullah yüzbaşı ise, tam başaramadı.. Onun zamanında, askerlerin birçoğu diğer İç-Güvenlik Amir'lerinin uygulamalarını buna rağmen yapıyorlardı.

Bu istihbarat şebekesi sayesinde, olup bitenler öğreniliyor, ona göre davranılıyordu. Herkes birbirinden kuşkulanır durumdaydı..

(...)

d- Blok Subayları.

Blok subayları, biçimsel olarak görev yapmaktaydılar. Bir yönetim biçimi olarak uydurulmuştu. Genel olarak, uygulamaları yönetme değil, idari işleri götürüyorlardı. İç-Güveniik Amiri'ne bağlıydılar. Tutukluların kaldıkları dört bloktan (B,C,D,E) her birinin başında, rütbeleri asteğmenden astsubaya kadar değişen ve bazen üsteğmen'de olan bu blok subayları, sık sık değiştirilirlerdi. Bazılarına güvenilir, bazılarına ise güvenilmezdi. Bir öneri yapılınca, uygulayamazlar. Mutlaka İç-Güvenlik Amiri'ne danışmak zorundaydılar. Bunlara her uygulama yaptırılırdı!..

İç-Güvenlik Amir'leri kontrolü elde tutmak

için, tüm yetkileri ellerinde bulundururlardı. Blok subaylarına yetki vermezler, bunlar İç-Güvenlik Amiri'nin verdiği görevleri yaparlardı. İçlerinden belki biri, cezaevi müdürü'nün istihbarat görevlisi olabilirdi. Ya da üst'ten denetim sağlamak için, istihbarat görevi yapabilirdi.. Bu tür belirtileri olan blok subayları ile İç-Güvenlik Amiri çok yakın ilişkiler içinde olurlardı.

Blok subayları da en azından İç-Güvenlik Amiri kadar acımasız ve uygulamayı yapabilecek unsurlardan "oluşmalı"ydı. Bunu da başardılar ve çok **pis mahlûkları** görevlendirdiler... Sert ve acımasız olmayanlar, hemen görevlerinden alındı ve cezaevi'nden uzaklaştırıldılar... Diyarbakır Cezaevi'nin önemli bir özelliği vardı: tamamına yakın tutuklular devrimcilerden oluşuyordu. Sağ düşünceli tutuklu yok denecek kadar azdı. Bu nedenle, blok subaylığı için yetiştirmede en önemli olgu sağ ve faşist nitelikli unsurların seçimiydi. Buna başvurdular ve bu tür unsurları göreve getirdiler. Cezaevi'nde tek görev **yıldırma ve işkence** olduğuna göre, bunu en iyi bu nitelikteki unsurlar bilinçli olarak yapabilirlerdi.. Gönüllü olarak görev alıp, bunu seve seve yapacak asteğmenler cezaevine doluştu.. Sivil hayatlarında Sağ'ın fanatik militanlığını yapmış olan ve bizi "Vatan için" ezmeye gelmiş, Cunta'nın "sağa da sola da karşı geldik" tezini, bir anda ortadan kaldıran ve Cunta'nın bu tezinin sahte oluşunu yöntemleriyle **deşifre** eden bu tür unsurlar hakkında soruşturma ve yargılama da yoktu... Çoğunluğu tutuklular tarafından cezaevi'nde tanındı(Bak:Hapishane Raporu,Cilt:1,Dipnot:117)..

Bu blok subayları, sayımlara girmeye, işleri yönetmeye ve yüzbaşı'yı aratmayacak biçimde işkenceye katılmaya, yeni yeni yöntemler yaratmaya başladılar. Esat Yüzbaşı ile birlikte göreve

başlayan Osman adındaki **kambur** 'astek' itiraf yaptırmada çok başarılı oldu! (Bak: **"Kambur Astek"** için, Hapishane Raporu, Cilt:1,sh:222 ve Dipnot:102)..

Daha sonra "MİNİK" kod adlı (Bak: "MİNİK" için, sh:481-482) iri kıyım asteğmen, birçok kişinin ırzına geçti, sakat bıraktı, işkenceyi bizzat yönetti. Ve yüzbaşı'ya çok az iş bırakan biriydi.

Askerlerle birlikte içki içen ve çok çabuk ve kötü biçimde sarhoş olan bir asteğmen vardı. Kantinciydi... . Geceleri bazen nöbetçi subaylığı yapardı. Niğdeli olduğu söyleniyordu (Koğuş sorumlusu K.Kılıç'ın hemşehrisi'ydi ve birlikte Niğde Eğitim Enstitüsünde okudukiarmdan tanışıyorlardı). Adını şimdi hatırlıyamadık. Bu asteğmen, sarhoş olunca geceleri yanına zibidi gardiyanları toplar, gelirdi. Koğuş mazgalının önüne gözüne kestirdiğini çağırır ve elini mazgaldan içeri uzatıp arkadaşların kafalarını tutar ve demir kapıya vururdu... Birçok arkadaşı sakat etti. Bu vurmalardan deli olanlar bile oldu..

Yine, Koğuş sorumlusu K.Kılıç'ın ağabeyinin dışarıdan arkadaşı olan kır saçlı bir asteğmen vardı ve B/Blok subaylığına bakardı. Sık sık kaybolur ve yine ortaya çıkardı. Kendisinden polis diye kuşkulanılırdı.. Ankara İller Bankasında çalışıyordu.. Bu da, Psikolojik yöntemlerle çok kötü uygulamalar gerçekleştirdi..

(...)

e-Doktor ve psikolog.

Bunların da niteliklerinden daha önce yer yer bahsetmiştik(Doktorların durumu için bak: sh;341-361; ve sh:406)..Cezaevi doktoru sık sık değişirdi.

İşkencenin yoğun olduğu zaman özellikle bir doktor, uzun süre kaldı ve hem cezaevi yönetimi, hem de soruşturmalara katıldı.. İdarenin uygulamalarını rahatlattı. Bu doktorun verdiği tıbbi bilgilerle işkence yapıldı ve bu işkencelere bizzat kendisi de katıldı. Psikolog ise, arada bir görünür ve verdiği psikolojik verilere göre (Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, sh:210-211) yöntemler saptandığını görürdük. Psikolojik **anketlerle** birçok şeyi araştırırlardı.. Bu araştırmalara uygun olarak insan psikolojisine yönelik **ince** ve **ilginç** işkenceler yapılıyor ve geliştiriliyordu.

(...)

Doktorlar içinde olumlu davrananlar da vardı. Ancak, böyleleri görevde kalmıyor ve İç-Güvenlik Amiri tarafından değiştiriliyordu. Doktorlar da tamamen İç-Güvenlik Amiri'nin emrinde görev yapıyorlardı..

f-Blok Çavuşları ve Gardiyanlar.

Bunlar er ya da erbaş statüsünde görevlilerdi. Hepsi güvenlik soruşturmasından geçmişlerdi. Yüzbaşı Esat ile cezaevine gelip göreve başlayan birçoğu askerliklerinin geri kalan kısmını burada tamamladılar. Bazıları Esat'ın bölüğünden olmalarına karşın, çoğunluğu "toplama"ydı..

Beş tane Çavuş ile yeteri kadar onbaşı ve erden oluşan ve sayıları bir bölüğün toplamından fazlaydı. Bunlar cezaevi dış bölüğünde bir ay kadar özel eğitime tabi tutulduktan sonra, içeriye esas görevlerine başlatılırlardı..

Aktif çalıştırılacak olanlar ise, (blok çavuşu ya da belli koğuş gardiyanı olarak) özel olarak soruş -

mada eğitim gördürülüp getirilenlerdi.

İçeride görev yapacak olanlar, uzun bir dönem eğitim ve davranış durumlarıyla gözlenir, yaramayanlar (bunu yüzbaşı tayin ederdi) gerisin geriye bölüklerine giderlerdi..

(...)

Blok'ta görevli olan beş çavuş'un isimlerini, bulaşık yıkamaya giden arkadaşlar orada asılı duran listeden öğrenmişlerdi. Bunlardan **biri**, esrar işine karıştığı için alındı ve sonuçta da ceza yedi. **Biri** kısa bir dönem sonra buradan teskere aldı. **Diğer üçü ise**, sonuna kadar,(teskereye gidinceye kadar) burada kaldılar(gitmek istemiyor lardı!)..

Bunlardan en önemlisi Mevlüt AYGÜN'dür. Hücreye bakıyordu. Cezaevi'nin **teslim alınması**'nda bunun çok büyük etkisi oldu. "Karabela" lakaplı, uzun boylu ve Bandırmalı olduğu söylenen Mehmet KAYA, önce işkence yapılan 37. **Tecrit**'te görev aldı, daha sonra ise B/Blok'a verildi. Bir diğeri Elazığ'lı olan ve "CO"nun bakıcısı (Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, Dipnot:102) ve daha sonraları 37. **Tecrit** hücrelerinin çavuşu oldu. Kısa süre sonra da teskereye gitti. Bu esrar işlerine de karışıyordu. İnce, zayıf biriydi.. Adı Hüseyin, soyadı ise İSPİR'di.. Ayrıca, "cezaevi yatmış olduğunu" söyleyen ve kendinden çok emin görünen, havalı bir çavuş daha vardı. Adını hatırlayamadık ancak soyadı DOĞAN'dı..B/Blok'ta bir süre görev de yapmıştı. Beşinci çavuş'u ise görüyorduk, ama, adını sanını öğrenemedik..

Bunların tümü namussuz ve özel seçilmiş unsurlardı. İnsanlık ile ilgileri yoktu. Yüzbaşının yanından hiç ayrılmazlardı. Sonraları ise, durum oldukça

değişti. Yeni çavuşlar geldi, eskilerden bazıları yüzbaşının kafadan emirleri ile terfi ettirildi... İsteyen istediği rütbeli elbiseyi giymeye başladı, vb....

Yeni göreve başlayan erlerin bir kısmı, Komando elbisesi giyiniyorlardı. Askerlikte özenilen bu giysi, giyene "fors" sağlıyordu. Komando elbisesi, diğer askerlere de giydiriliyor, böylece, "tıfıl" yeni gardiyanların, özel yetiştirilmiş Komando oldukları izlenimi verilmeye ve gözdağı ile korku sağlamaya çalışıyorlardı. Cezaevi'nde yeni göreve başlayan askerler koğuşlara girmekten korkarlarken (201) "komando elbisesi"ni giyer giymez, nitelik değiştirmeye, elbisenin "hakkı"nı verir olmaya başlıyorlardı...

Cezaevi içindeki askerlere, diğer askerlere uygulananların dışında kurallar uygulanıyordu. Kuralları yaratma ve uygulama yetki ve görevi, yüzbaşı Esat'ındı.

Öncelikle cezaevi'nde görevli subay ve erler kendi isimlerini kullanmazlardı. İç-Güvenlik Amiri ve Cezaevi Müdürü dışındaki tüm personelin bir kod adı vardı. Ve bu kod adla kendilerine hitap edilirdi. kimliklerinin tanınmaması ve korkularından bunu yapıyorlardı.. Ama, yine de tanınmaktan kurtulamıyorlardı. Yukarıda değinmiştik, tüm blok çavuşları öğrenilmişti. R.S.' bir sınıf arkadaşını tanımıştı. Bu gardiyan, durumdan emin olabilmek için blok

(201)TKP/ML'den yargılanan ve 3. koğuşta dövülerek öldürülen A SARIBAL'ın öldürülmesi eylemine katılan bir gardiyan vardı. Bu, konuşmasını bilmeyen, ilk geldiği zamanlar gariban duran ve sonraları coşan Hüseyin Birol Şen adındaki gardiyan, koğuşa girmekten ve kapıya yanaşmaktan bile korkuyordu Soyadı Doğan olan Çavuş kendisine ısrar ediyor ve ona moral veriyordu. Fakat, çavuş gittikten sonra Hüseyin kaçıyordu. Bir ara çavuş kendisini koğuşa sokmak için itip-kalkmak zorunda kalmıştı. Kısa sürede öyle bir değişti ki, adam bile öldürdü...

çavuşu(soyadı Doğan olan çavuş) ile resim gönderip ve blok çavuşu da bu resmi R'ya göstererek "bunu tanıyor musun?" demişti. R.,ise, "evet benim sınıf arkadaşımdır" diye belirlemişti. Yine, birçokları kendi hemşehrileri olan gardiyanları tanımışlardı. E'li M.D.'da bir hemşehrisini tanıyarak hakkında geniş (çok kötü bir insan olduğunu söylüyordu) bilgi vermişti.

(...)

Önceleri blok çavuşuna "çavuşum", diğerlerine de rütbelerine göre "onbaşım", "gardiyan" vb.. deniyordu. Adlarını bildiğimiz gardiyanları ise adları ile çağırıyorduk. Yüzbaşı Esat'ın göreve başlamasından üç-dört ay sonrasına kadar bu böyleydi.

(...)

Düşünülen işkence ve **imha planı**'nı uygulayabilmek için, askerlere yönelik uygulanan Siyaset şöyleydi:

1.Cezaevi askerlerin vazgeçemiyecekleri kadar rahattı.

2.Her emri uygulayacak kadar korkmuşlardı.

(...)

Türkiye'de askerlik zordur. Askerlik'te sıkı ve anlamsız bir disiplin, ağır bir eğitim vardı. Bunun yanısıra, küfür ve işkence de yoğundu. Hele hele acemi eğitimi denilen ilk üç ayda çok büyük zorluk çekilirdi.. İşte, cezaevi'nde görevlendirilen asker, böyle bir ortamdan gelmişti. Askerliğin hep böyle sürüp gideceğini sanmaktaydı. Bu, onu korkutuyor ve bıktırıyordu? nasıl geçecekti bunca zaman. Her asker yukarıdaki konumu düşündükçe askerliğe "küfür" ederdi..

Cezaevine geldiğinde ise, apayrı bir ortamla karşılaşan asker, şaşırırdı. Bu nedenle her denileni daha iyi yapmayı gönüllü üstlenirdi.

Cezaevindeki hayatı kısaca belirleyelim:

Subaya tekmil ve selam vermek yoktu. Bağrı açık olarak yüzbaşının yanında yürünebilinir ve sigara içilebilirdi(hem de en iyisinden ve istediği kadar sigara içebilirdi...). Daha birkaç gün öncesine kadar kendisini döven ve ona küfreden subaylarla "arkadaş" olunmuştu...Kendileri ile şakalaşmakta, hatta baklavasına voleybol oynayan subayları görmüştü [202] . Yazın bunaltıcı sıcakta ve kışın dondurucu soğukta nöbet yoktu. Nöbetler hep içeride ve "iş olsun" nöbetleriydi. Komando olmadığı halde, komando elbisesi giyip resim çektirmekte ve anasına göndermekteydi Cezaevi'ndeki "ressamlara" yağlı boya portrelerini (yakışıklı olmasını tenbih ederek) yaptırıp, teskerede götürebilmekteydiler...

Çoğunluğu fakir ve alt tabaka aile çocuklarıydı. Evinde birden fazla yemek çeşidi yoktu . Ancak, bayramlar ve ölüm olduğu zaman birkaç çeşit yemek görmüştü . O da ne çeşit!... Burada ise, yemek çeşit çeşit'ti. Ve boldu. Önceki birliği'nde olduğu gibi, yarı aç yarı tok kalmamaktaydı. tutukluların istihkaklarının dörtte üçü askerlere verilmekteydi. Yemekler fazla geliyordu ve dökülüyordu. Mutfaktan kendilerine özel kebap, tava ve tatlı yapılıp veriliyordu. İstediğinde mutfaktan et, yumurta alıp koğuşların ara salonlarında ve blok çavuşunun yerinde "menemen" yapabilmekte ve et kavurabil-

(202)Gardiyanlar, görev ve izin dışında, cezaevi kapısının dışına çıkamazlardı. Subayların çoğu da zamanlarını cezaevi'nde geçirirlerdi. Kendilerinin ve erlerin bu durumlarının deşifre olmaması için değişik zaman geçirme taktikleri uydururlar. Örneğin; bahisli voleybol oynarlardı. Bazen de küçük saha (erler kendi aralarında) futbol oynar ve vakit geçirirlerdi. Bizlere pencereleri kapattırır, bakana ana avrat küfrederlerdi. Bu, bizim paralarımız ile alınan topların patlatılması eylemiydi aynı zamanda.

mekteydiler(bunların kokusu bile tutuklu için işkence oluyordu).. Kalvaltıda ekmek yemezlerdi. Kaşar peyniri, yumurta, reçel bol miktarda vardı. Canı isteyince cebine pişmiş yumurta koyup, istediği zaman kabuğunu soyup sağ sağ ağzına tıkıştırabilirdi. tutuklular için yapılan aşurenin ceviz ve fındığı askerlere verilirdi. Onlarda ceplerine doldurup yerlerdi. Tutukluların payından ayrılan hoşaf ve komposto sularını soğutucuya koyup, canları istedikçe gidip gelip içerlerdi. Eğer gözü yine doymamışsa, koğuşa gelen yemeklerden (tabi koğuşlara gelen yemek olursa ve alınacak kadarsa) canının çektiği kadarını, tamamını ya da bir kısmını alabilirlerdi. Bu kadar yiyecek, blok gardiyanlarının özel zulalarında saklanırdı. Onlar için burası, güllük gülistanlık'tı...

Hiç masrafları yoktu. Çay'a bile diğer birliklerde olduğu gibi para vermezlerdi. Gündüz belli saatlerde ve gece ise yatıncaya kadar, çırılçıplak kadın resimleri ile döşenmiş "gazinoları"nda, arabesk müzik çalar, televizyon seyreder, çaylarını istedikleri gibi içerlerdi.. Tüm bu masraflar tutukluların kesesinden çıkardı. Sigaraya da para vermezlerdi. Yeni tutuklanıp gelenlerin şaşkınlığında (sonradan alırlardı) herşeylerine el konurdu. Bu arada sigaralar zula edilirdi. O kadar sigara birikmişti ki, direniş'te tutuklulara dağıtıp dağıtıp bitiremediler. Bu sigaraları kantin olduğu dönem, yeniden para ile tutuklulara satarlardı...

Top oynarken de koğuşlardan istedikleri kadar top, eşofman vb.. alırlardı.

Aramalar sırasında, dolmakalem, saat, çakmak, tesbih gibi şeyler bulunursa, çalarlardı. Ya da el koymaları için bilerek gözyumulmasını sağlarlardı. Komando elbisesinin her iki yanında bulunan ceplere

dörder, beşer tane kalem koyma gereği duydukları için, bunların bulunmasının en kolay yolu çalmaktı..

İzne ya da teskereye gidecekleri zaman, iyi bir elbise ve valiz de seçerler, aramada alırlardı(Tecrit-lerin önlerindeki boşlukta elbiseden yer kalmamıştı. Yırtık, sökülmüş vaziyette, ayaklar altındaydılar. Daha sonra oluşturulan ve hırsızlığa gerekçe olarak kurulan"depo"da binlerce elbise vardı)...

Her istedikleri zaman banyo yapabilirlerdi. Elbiselerini ise tutuklulara yıkatırlardı.Yataklarını düzeltme dışında hiç bir hizmete koşulmaz, bazen temizliğe gidenlere yataklarını bile düzelttirirlerdi... Koğuşları, hamamları, yemekhaneleri, tuvaletleri vb... tutuklular tarafından temizienirdi.

Arada bir içki içmelerine de göz yumulurdu. Bazen grup grup oturup subaylarla birlikte içki alemleri yapar ve "kafayı bulunca" da tutukluların üzerlerine salınırlardı.. "Derdini unutabilmesi" ve "görevini iyi yapıbilmesi" için **uyuşturucu** hap kullanmalarına izin verilirdi. Koğuşların ilaç dolaplarından istedikleri kadar ilaç alabilirlerdi. Alışkanlık yaratması hiç önemli değildi. Askerliği böyle tütsülü bir hava ile geçirmek kimin eline geçerdi!

Hepsi müptela olmuş, uyuşturucu alışkanlığı edinmişlerdi !...

Sapık cinsel eğilimi varsa,bunu da gidermesine gözyumulmalıydı."CO" adlı dişi köpek (Bakınız "CO" için: Hapishane Raporu,Cilt:1,Dipnot;102 ve Cilt:2,Dipnot;156) ile askerlerin ilişki kurmaları serbest bırakılmıştı."CO" gardiyanların ortak "karısı" idi.Ve bunun gibi,görev alarak bir tutuklunun ırzına da geçebilirlerdi ! Böylece homoseksüel eğilimler de tatmin edilmiş olurdu.Eğer,kızlara

sarkıntılık etme ya da ırzına geçme emri verilmişse,bu onun için tatminsizliğini gidermede büyük bir olanak olurdu...

Hepsinden önemlisi bu askerler hayat boyunca ezilmiş ve horlanmışlardı. Ağa,patron,devlet ezmiş; güçlü olan ezmiş;hep ezilmişlerdi... İlk defa,hayatının en genç yaşında,burada kendisi ezecek bir güce ulaşmıştı !.. Bu,onun rüyasında bile göremiyeceği bir olaydı.Daha birkaç ay önce kendisine ana avrat küfredilip,dayak atılırken;bugün birçok Doktor,Avukat Hakim,Mühendis,Yedek Subay,Öğretmen,İşçi,Köylü, vb...önünde esas duruşta durmakta ve kendisine "komutanım" demektedirler.(203) Bundan daha "gurur okşayıcı" ne olabilir ? Sonra,istediğine istediği işi de yaptırabilmektedir.

İkinci koğuşun gardiyanı (Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1,Dipnot:100) ırz düşmanı ve yüzbaşının görevlisi Hacı'nın dediği gibi "bu şartlarda 25 yıl bile askerlik yapılırdı (!)".

İçeride görevli askerlerle dışarının askerleri arasında açık fark görülürdü.İçerdekiler genç yaşta insan azmanı kesilmiş,dışarının askerleri ise,ince, çöp gibi ve üflesen düşecek haldeydiler.İçerdekiler yedikçe şişiyorlardı...Dışardakiler içeriye özendiriliyor ve içerdekilere, her an dışarıya verilebilecekleri tehdidi kullanılıyordu.Sağlanan bu imkanlara karşılık kendilerinden istenen ne idi ?

Şunlardı;

Tutuklulara acımamak,işkence etmek ve işkence

(203) Koğuşa yeni verilen bir gardiyan, birgün "len Akuvatlar gelin bakalım" diyerek bazı arkadaşları temizliğe götürmüştü. Arkadaşlar koridorda üzüm artıklarını temizlerlerken, gelen geçen gardiyanlara arkadaşları gösterip, "len b i l i y o n bunlar A k u v a t h a demişti. Ve böbürlenmişti. Gelip geçen gardiyanların bazıları ise, "Ne yapalım lan, Avukat mı görmedik. Kim ....r Avukatı" deyip, aldırış etmeden geçip gidiyorlardı. Böylece nasıl tatmin olmak istediklerini gösteriyorlardı..

konusunda verilen her emri yerine getirmek..."Komünistler ve Kürtçüler" için bu imkanlar tepilmeye değer miydi ?(!) Hergün radyodan,televizyondan Evren Paşaları ve içtimada da yüzbaşının dediği gibi; "bunlar vatan ve millet düşmanı,vatanımızı bölmek isteyen, dinimizi, namusumuzu ayaklar altına almak isteyen kömünistler" değiller miydi?" O halde "yaptığımız şey, Allah için, vatan ve Millet için"di(204) . Bunlara herşey yapılmalıydı..."Yapmadığınız zaman, başınıza gelecekler bellidir", diyerek askerleri tehdit te ediyordu. Bazı gardiyanlara yapıldığı gibi, hücreye atıyor, iyici dövdürdükten sonra, herhangibir askeri birliğe gönderiyordu. Bütün bunları gelişigüzel yapıyor ve askerlerin gözlerini korkutuyordu. Bunca rahata alıştıktan sonra, böyle bir duruma düşmek olamazdı. Onun için askerler olduğundan da fazla bu işe sarılıyor ve "kraldan çok kralcı" kesiliyorlardı. Ve söylenen leri aynen ve daha fazlasıyla yapmak için yarışıyor - lardı. Bu işte "yükselme" de vardı. Diğer birliklerde olduğu gibi, herhangibir talimgaha gitmeden, kafadan "çavuş ya da onbaşı da" olabiliyorlardı. Hani, erlerin karşısında tir tir titredikleri onbaşı ya da çavuş olmak, "hiç te fena" sayılmazdı. Hem de çavuş olmak, rahat etmekti. Onun için, komutanın gözüne girmeli ve görevini sadık yapmalıydı. Yeni şeyler yaratmalı, aferin almalıydı. Zaten, kaytarmak mümkün değildi. Arkadaşları arasında yüzbaşının ihbarcıları olduğu gibi; tutuklular arasında da gardiyanları ihbar edenler vardı...

(204) Özel bir kinle hareket eden gardiyanlar da vardı. Bunlar bilinçli olanlar olduğu gibi, bilinçsiz olanlar da kindar kesilirlerdi... Ia. Birkaç gardiyan, "... solcular beni Eğitim Enstitüsünden kovdular. Dövdüler. Sizin yüzünüzden okuyamadım" diye işkence ediyorlardı. Çok hırslı idiler. Bunlardan biri, birgün şunu söyledi: "Urfa'da biçer-döver şoförlüğü yapıyordum. APO'cular beni soydular ve biçer-döveri de yaktılar..." Halil adındaki bu gardiyan, hıncını APO'culardan almak için eline geçirdiğini çok döverdi.

Bütün olanaklara rağmen askerlerin kafalarını kemiren bir kurt vardı:"ya askerlik sonrası ne olacak?" "Ya eski dönem geri gelir de işkenceciler den hesap sorulursa?" Kafalarından bunları bir türlü atamıyorlardı askerler... Ama, "kendisine güvence verilmişti". Elinde biri ölür ya da sakat kalırsa, dava açılmayacaktı, "halledilecek"ti. "Hem sonra anarşinin de kökü kazınmıştı"... Burada olanların büyük bölümü de "yüksek ceza alacaklar ve idam olacaklar"dı(205). En iyisi "anarşinin kökünün kazınmasında benimde tuzum olsun" ve "bütün gücümle üzerlerine gitmeliyim" düşüncesine karar verip, Allah yolunda "ilerliyor"lardı... Hem, buradan "bonservis" almak önemliydi. Bununla "polis olmak" kolaydı(206). "Koskoca" komutanlar, subaylar söz vermişlerdi!..

İşte, bir asker gardiyanın yaşam ve düşüncesi buydu...

Yukarıda bir yerde daha belirlediğimiz gibi(Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1, sh:222), her sabah yüzbaşı askerlerin içtimasında onları ajite eder ve "mutlu musunuz?" derdi. Onlar da "mutluyuz Komutanım"derlerdi. Ardından, "yiyor musunuz?", "evet", "yediriyor musunuz?", "evet" vb...naralar arasında "Türklük

(205) İç-Güvenlik Amiri Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, bizimde idam alacağımızı sık sık gardiyanlara söylerdi. Bunu empoze ederek yapıyordu. Birgün bizlere yaklaşıp, "patron..(hep böyle derdi) tahliye ol, seni o gün bırakacağım" (tahliyeler çok bekliyordu) demişti. Ardından da, "ama olamazsın" diye de eklemişti. Yine, 36. koğuşun gardiyanı karar günü, bir arkadaşa "Avukat len, hakimlere paramı yedirdin de bu kadar az ceza aldın" demişti. Aslında bu yüzbaşının yorumuydu. Bedavadan verilen 12, 15 yıl cezayı bile az görüyorlardı.

(206) Gerçekten gardiyanlara,sivil yaşamlarında polis olacakları sözü verilmişti. Bunu çekinmeden bizlere açıklıyor ve "askerlikten sonra da polis olarak peşinizde olacağız" diyorlardı. Bunun için kendilerine bonservis verileceğini belirtiyorlardı. Ve işkenceyi daha fazla yapmaları için, bu söz onlara yetiyordu. Böylece, hem de sivil hayatlarındaki meslekleriinde uzmanlaşmaya buradan başlıyorlardı. Çünkü, polisin işkence ile özdeş olduğunu biliyorlardı.

Andı"nı içirir ve koğuşların üzerine salardı. Böylece, her sabah askerler "iman tazeleyip, Türklük andını da içip, mutlu olmalarının karşılığını vermek için saldırıya geçerlerdi". Bu yüzbaşı onları kullanmada, ajitede ve korkutmada çok ustaydı. Böylece, "Vatan ve Milletin kendilerinden beklediği o kutsal göreve, canla başla koşarlardı". Aslında bu, yemenin, içmenin ve rahatlığın karşılığıydı. Yüzbaşı'nın bildiği birşeydi ve ustaca kullanıyordu...

Bazen ajiteyi televizyon izlerken yapıyorlardı. Devrimcilerin aleyhlerine yapılan programları [207] izlerken, ajite olan askerlere geceleri koğuşları bastırıyorlardı. Tüm cezaevi'nin o gece sıra dayağından geçirildiği de olurdu...

5 Eylül Direnişi sırasında, askerlerin nasıl ajite edildiklerini 25. Koğuşun gardiyanı şöyle anlatmıştı:

"Sizler bizlerin durumumuzu bilmiyorsunuz. Bizler nasıl işkenceye alet ediliyoruz ve nasıl işkenceci olup çıkıyoruz? Biz yeni geldiğimizde, İç-Güvenlik Amiri olan Üsteğmen Ali Osman AYDIN, birkaç gün üst üste, 'sizler korkaksınız, Kürtlerle kavga edemezsiniz. Onların on tanesi, sizin yirminizle başa çıkar. Sizi onlarla karşılaştırdığımda, korktuğunuzu siz de ben de görmüş olacağız vb..' gibi ters şeyler -Burada ters ajitasyondan bahsediyor- söyledi. Nihayet bizler de 20 yaşlarında genç insanlarız, bizim de gururumuz var.Bizi böylesine kin ve intikamla doldurduktan sonra,sinama salonuna götürdü.Orada on tane yeni tutuklu vardı.Biz ise, yirmibeş kişiydik. Bize emir vererek bu on tutukluya saldırttı. Cop, kalas, zincir, tekme-tokat, yumruk büyük bir hınçla

(207) PKK'nin, Hilvan ve Siverek olayları konu edilerek düzenlenen televizyon programı birkaç kez gösterildi. Gardiyanları en çok etkileyen program da buydu. Bunu izledikten sonra canavar kesilip, üzerimize saldırıyorlardı..

saldırdık. Onları dövebileceğimizi ispata çalışıyorduk. zavallıların hiç birisi bize elini kaldırmamıştı. Esas duruşlarını da bozmamışlardı. Böyle böyle işkenceye alıştık ve bundan zevk almaya başladık..."

Bunları anlatan gardiyan **günah çıkarıyor**'du. 5 Eylül Direnişi onları öylesine korkutmuştu ki, **günah** çıkarma fırsatı arıyorlardı. En zalim işkenceciler en korkak olanlarıydı...

İdarenin uyguladığı taktikten başka, gardiyanın aldığı "aile terbiyesi", içinde büyüdüğü koşullar da onun işkence yapmada niteliğini belirliyordu. Bunlar, gardiyanın işkencecilik dozunu teşkil ediyordu. Emirler dışında işgüzarlık yapmayanlar vardı. hatta çok nadir de olsa, kendini güven içinde hissettiğinde iyi davranıp yardım edenler ya da bazı şeyleri görmemezlikten gelenler de oluyordu. Ama, yüzlerce gardiyan arasında **şişman**[208] ve **ekmekçiyan**[209] kod adlı gardiyanlar dışında üçüncü bir ad vermek olanaksız...

İşkenceciye acınır mı? Böyle bir duygu yaşayan var mı? E v e t . Biz bunu yaşadık. İşkenceci normal bir insan değildi. Onlar birer **ruh hastasıdırlar.** Çok istemene rağmen, işkence sırasında işkenceciyi bir insan olarak göremezsin. O zaman bir insanın düşmüş olduğu feci duruma acır ve kendi acını unutursun. Hele hele çoğunluğu emekçi sınıf ve tabakalardan gelişleri ve yaptıkları her şeyin egemen sınıflara hizmet olduğunu bilemedikleri ya da bunun bilincinde olmadıkları, acınızı daha da arttı-

(208) Şişman'dan "mahkemeye gidiş-geliş" bölümünde söz etmiştik(bak:sh;393-394)..

(209) E.K.'ın anlattığına göre; Ekmekçiyan 33. koğuşun gardiyanı idi. Kendi koğuşunun dışında diğer koğuşlara da elinden geldiği kadar yardım eden,su,ekmek vb..ihtiyaçlarını karşılayan ve kimseye dayak atmayan biriymiş..Emirle bile dayak attığı kişilerden daha sonra özür dileyen biri.5Eylül direnişi sırasında 30.Koğuşa,"çocuklar sakın sakın direnişi bırakmayın,haklarınızı verecekler" diye haber veriyor.

rır.. Ama, bu acı kinle dolu bir acıdır. Sınıfsız, sömürüsüz bir dünyanın yaratılmasına kadar da sürecek...

g-Koğuş Sorumluları.

Daha önce koğuş sorumluları bölümünde bu konuya genişçe ve özel örneklerle yer vermiştik(Bak: Hapishane Raporu, Cilt:1, sh:243-263). Burada cezaevi yönetim birimlerinin tamamlanmasını sağlamak ve konuyu bütünleştirmek için kısaca ve sadece başlık olarak belirlemek istedik.

Böylece, bu yönetim birimleri, bunlar arasındaki ilişki, kullandıkları yöntem; belirli bir **kurul** ve **kurallar** bütünselliği içinde görev yaptıklarını, **işkencenin sistemli** uygulandığını göstermektedir. Cezaevi Yönetim Birimleri böylece tamamlanmış olmaktadır. Bundan sonra bazı uygulamaları kısaca anlatacağız.

B-ÇELİŞKİ YARATMA ve YARIŞTIRMA.

Cezaevi'nde uygulanan birçok yöntem vardı. Ama, en çok işlerine gelen, çelişkilerden istifade etmek ve hem tutukluları hem de gardiyanları yarıştırmaktı..

Cezaevi'nde yalnızca işkence uygulanmıyordu. Bunu kolaylaştıracak ve ona zemin yaratacak daha başka yöntemler de uygulanıyordu. En az işkence kadar tehlikeli olan bir yöntem de "tutuklular arasına çelişki sokmak, yalan haber yayma ve yarıştırma" oyunlarıydı... Bu uygulamaya karşı koymak, yüksek düzeyde bir bilinç ve irade işiydi.. Hele bazı siyasi grupların kendi lehlerine bazı yalan haberleri sık sık yaygınlaştırmaları,aralarındaki rekabeti açığa vuracak ölçülerde davranış göstermeleri idare tarafından hemen yakalanıp tersine

çevriliyor ve cezaevi'ndeki uygulamalar için çok tehlikeli boyutlarda kullanılıyordu...

Diyarbakır cezaevi'nde mücadele saflarını terkedip **ihanet** saflarına katılanlar çok oldu. Bunu küçümseme ya da "kulak ardı" etmek sorunun yerli yerine oturtulmasına engel olur. Bunun için bazı mazeretler de yeterli değildir.. Ama, bu saf değiştirme sadece amaçlarının (örgütlenme, program, strateji ve taktikler demiyoruz) yanlışlığından değildi. En önemlisi, işkenceye, oyunlara ve verilecek cezalara karşı koyabilme **yüksek bilinç** ve **iradesini** kendilerinde göremediklerinden düşüyorlar ve mücadele saflarını terkediyorlardı. Tüm bunlar, **kadroları böylesi zor ve çetin günlere hazırlamanın** n e k a d a r ö n e m l i o l d u ğ u nu bize gösteriyor...

Düşmanın **taktikleri**'ni çok iyi bilmek gerekiyordu. Düşmanı, sadece teorik olarak tanımak yetmiyordu ve yetmedi de. Düşmanı, pratik içinde ve ayrıntıları ile görmek, ancak insana birşeyler öğretebiliyordu. Cezaevi yaşamında, dikkat, güven ve şüpheyi, birbirlerini dıştalamıyacak, tersine tamamlayacak biçimde yürütmek gerekiyordu. Bu, başta materyalist bir anlayışın ve yapının varlığını zorunlu kılıyordu. "Kaba bir materyalizm" bile yeterdi. Feodal gurur ve kendiliğindencilik ile işlerin üstesinden gelmek olanaksızdı. "Bu iş gider, kalan bizimdir" mantığı, her şeyi bir anda "toz" edebilirdi.Etti de. Evet, feodal gurur işe yaradı. Bunu inkar edemeyiz. Köylü unsurları "namus belasına" korudu. Ama, yetmedi... Materyalist anlayış ile sorunlara bakmadıkça , bağlantıları koparır ve olaylara **teşhis** koymak mümkün olamazdı. Askerlerin dedikleri gibi, devamlı **"teyakkuz durumu"**nda kalmalıydık. "Teyakkuz" halinde bulunma, düşmanın bazı yöntemlerini kavramaya ve gereken tedbirleri geliştirmemi-

ze yarıyacaktı.

(...)

Düşmanın en önemli **taktik**lerinden birisi, **YALAN HABER YAYMAK**'tır. Bu, psikolojik bir **savaş**'tır. Üzerinden hemen geçilecek basit bir konu değildir. Bunu, kendisi açıkca yaptığı gibi, ajanlarına da gizlice yaptırıyordu... Hatta, bazı unsurları bu **yalan haber**'in içine düşürüp, etkisine sokarak; onların da bu **yalan haber**'leri yaymaları ve buna göre hareket etmelerini sağlıyordu. Bu, gruplara da bulaşmıştı...

Örneğin; itiraf yapmamış biri için "... itiraf yaptı" gibi alttan alta haberler dolaşıyor ve yaygınlaşıyordu. Ya da, dışarıda aranan ve bulunamıyan bazı örgüt liderlerinin "...yakalandı" ğı ve gözaltında olduğu bizzat subaylar tarafından söyleniyor, birçok unsur panik içine düşürülüyordu.. Haber yayıldıktan sonra, başka unsurlar da kitle üzerinde yılgınlık yaratacak çalışmalar sürdürüyorlardı. Örneğin; "oğlum bu işten kurtuluş yok, işte lideriniz de yakalandı..." gibi moral çöküntüsü yaratan siyasal çalışmalar hızlandırılıyordu. Genç insanlar bu haberlerden çok etkileniyorlardı. Ya da "... liderleriniz ... yerlerde keyif çatıyorlar, siz buralarda ömür tüketiyorsunuz" diyorlar, resimler gösteriyorlar, genç insanları yalnız yılgınlığa değil, aynı zamanda karşı olmaya da dönüştürüyorlardı...

Bu yalan haberler, soruşturmacıların isteklerine uygun da yayılıyordu.. Örneğin, birgün "Ayı Astek" koğuşa büyük bir hışımla girip, "lan M.Kotan, M.'te geldi, hücrede" demişti. M.'in yurt dışına çıkışı kesin bilinmediği için, habere doğruluk payı da vermiştik. O günlerde bazı arkadaşların soruşturmaları vardı ve koğuştan bazı arkadaşları da sık sık polislerin yanına (idarede oturan) çağırıyorlar,

adres istiyorlar, sıkıştırıyorlardı...

Bu tür yalan haberlere alışmıştık. Ama, bizim göstereceğimiz tepki ve panik belirgin olsaydı, bundan hemen "iş" alacaklardı. Bizleri, haber, doğrusu etkilemişti; ancak, önemsemiyor göründük ve M.,"A-yı Astek" e "olabilir" deyip geçiştirdi.. İkincisi, böyle bir haber doğru olsa, getirilen kişi bizlere karşı kullanılacak, cezaevini de bilmediği için ilk gelişinde yanlış da yapabilecekti.

Yalan haber olayları çok etkin olmaya başladı ve etkisi de görüldü. tutukluların hep düşünecekleri konular yaratmak istiyorlardı. Gardiyanlara, bizlerin duyacağımız biçimde, pencere altlarında konuşmalar yaptırıyorlardı. Örneğin;"cezaevinin bombalanacağı,cezaevinin nakledileceği, bazı adamların hücrede bulundukları, ölüm olayları, dışarıdaki gelişmeler vb.. " konularında yaygın yalan haber yayıyorlardı. Bu haberler panik yaratıyor ve bazı tutuklular da değişmeler olduğunda, aramızdaki birliği parçalıyordu...

Bir Taktikleri de **ÇELİŞKİ YARATMA**'dır.

Örneğin; bir koğuşu ya da bazı kişileri "kayırır" görünüp, diğerleri üzerinde güvensizlik yaratmaya çalışırlardı. Bizlere bu oyunu çok oynamak istediler..

Birgün, her bloktan en iyi gördükleri koğuşların birine televizyon vereceklerini açıkladılar. Bunun gerçekleşebilmesi için, İç-Güvenlik Amiri, blok subayları ve blok çavuşlarının birlikte ya da ayrı ayrı koğuşları denetlemelerinden sonra, aralarında bir değerlendirme yapacakları ve hangi koğuşlara televizyon verileceğinin saptanacağı ilan edildi... Bunun üzerine koğuşlarda bir çalışma başlatıldı..Süslemeler, yazılar, sloganlar, temizlik velhasıl herşey... Gardiyan iki de bir gelir, bizleri sokmaya çalıştık-

ları durumun oluşması için, sanki hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi, "...lan şunu da şuraya koyun, ben size şunu getireyim vb.." gibi yardımcı olma eğilimlerini belirlerdi. Tavırları ile iki şeyi gösteriyordu:

1.Kendisi de diğer gardiyanlarla **rekabete** sokulmuştu. Kendi koğuşunun televizyon alması onu da "mutlu edecek" ve yüzbaşı'nın gözünde güçlendirecekti. 2. İdare, bizi, istediği yere getirebilmek için onu **kullanıyordu...**

Oyunu hemen anlamıştık. Özellikle bize yapılması istenen oyunu anlamıştık. Cezaevi biryerlere çekiliyordu. **Durum çok vahim**'di.. Koğuşta güvendiğimiz (A.A., N.M., K.A., N.U...) ve bizim arkadaşlara durumun kavranmasını ve tezgahlanan oyunun bizi hedeflediğini anlatmaya çalıştık.. "...arkadaşlar bu koğuşta oldukları için, mutlaka televizyonun buraya verileceği ve parasının da bizden alınacağını" açıkladık. "Başka yol bulamadıklarından bunu yapacaklardı"... Hiçbir şey yapılmasa da buraya bir tane verileceği belliydi. Yüzbaşı koğuşa gelip gittikten sonra blok çavuşu "lan bir Türk lafı geçen vecize yazmamışsınız" dedi. Bir yere mutlaka "TÜRK ÖVÜN ÇALIŞ GÜVEN" sloganı konulacak, tarzında sorumluya emir verdi ve bunu "yüzbaşı istiyor" dedi..

(...)

Nitekim korktuğumuz başımıza gelmiş ve televizyonun birisi B/blok'ta bizim bulunduğumuz koğuşa verilmişti... Blok çavuşu M.Kaya,"ben direnmeseydim, bunu size vermeleri zor olurdu, çok az puan aldınız. ne yapalım bu Blok'ta başka verilecek koğuş yok..." dedi.

Alamıyacağımızı belirtmemize rağmen, kendi

paramızla televizyonu zorla aldırttılar. Koğuş da buna razı oldu...

Televizyonu bizlere seyrettirdiler mi? kesinlikle HAYIR. Üstelik, bu yarış ikinci bir işkence aracı daha çıkarmıştı:Televizyon. Bunu da koğuşlar arası ilişkiler de iyice kullandılar. Biz, bir işkence aracı olan bu televizyondan kurtulmak istiyorduk.

Gardiyanın emri ile açılır, ve onun istediği zaman programın yarısında kapatılır... Hiç seyretmeme kararı verir... Haberlerin dinlenmesini yasaklar... İstediği zaman gelir el koyar, alabilir... Her olayda televizyon bir **tehdit** olarak kullanıldı. Her koğuşa da vermemişlerdi. Bu da bizi üzüyordu. Nihayet kendi paramızla aldığımız televizyonu zorla aldılar. Vehbi adındaki çavuş (çok pis bir insandı ve işkence cinin"allahı"ydı..Askerlik çağına göre yaşı geçmiş biri idi) gelip aldı ve hiçbir gerekçe de göstermedi... Daha 15 günlük iken götürülen televizyondan kurtulmanın sevinci bizim için büyük oldu. Kadınlara verileceği söyiendi. Ki, bizim de önerimiz buydu. Ama, sonra öğrendik ki, itirafçı birinin yanına konulmuş...

Televizyonların nereden alındıkları da önemliydi. Bunu çok ucuza alıyorlardı. Fiatı belli değildi. Kim kaça alıyordu? Hediye miydi? Ya da cezaevi'ne verilmiş televizyonlar tekrar para ile mi bizlere satılıyordu? Ki, eskiden varolan birçok televizyon toplanmış ve görüşçülere de verilmemişti. İdare ve özellikle yüzbaşı Esat, bu konularda çok vurgun yaptılar...

Cezaevi'nde büyük bir curcuna ile, koğuşlar arası rekabet hızlanmış ve belli bir yere oturmuştu. Bundan dönüş çok zordu. Ve tutuklular "sağolsunlar" gerekeni de yapmışlardı. Her yer resim ve yazı ile doldurulmuş, tüm cezaevi "eşit" bir düzeye

gelmiş, getirilmişti!...

Tutuklular arasında çelişki yaratmak için uyguladıkları bir yolda, bazı insanlar üzerinde **ŞAİBE YARATMAK**'tı.

Cezaevindeki yaşam o kadar küçülmüş ve monotonlaşmıştı ki; basit ve aynı zamanda olağan bir olay, büyük bir merak uyandırırdı. Örneğin; bir kişinin idareye çağrılması büyük olay olurdu. Hem kuşku yaratır, hem de tutuklular bazı şeyleri öğrenmek isterlerdi. Bu çağrılmalar, tutuklular arasına çelişki koymak içindi. Bir de, bazı şeyleri bunlar aracılığı ile koğuşlara aktarmanın yoluydu. Gidip-gelenler, niçin gittiğini açıklamak zorunda hissederlerdi kendilerini. Tersine arkadaşlarının kendisini **şaibeli** görmelerinden çekinirlerdi. Durumu bilen idare, bu oyunu sık sık oynardı.

İdare böyle oyunları oynarken, arkasından hemen koğuşlarda birşey yaratırdı. Böylece, gidip gelenden "bilgi aldığını sezinletmeye" çalışırdı. Bu, arkadaşları **şaibe** altına sokmak, tutuklular arasında çelişme yaratmak, korku salmak, herkesi tedirgin etmek, denetim altında tutmak vb..amacı dışında, kendi ajanlarını **kamufle**'yi de amaçlamaktaydı? Başarılı bir yöntemdi. Bu yalnız askeri cezaevlerine, Diyarbakır'a has bir olay değil, Türk Silahlı Kuvvetlerinin genel yapısıdır ve sivil cezaevlerinde de uygulanır.. Hatta, Türk Polisi de bu uygulamayı soruşturmada yürütmektedir. Bu yöntem için şunu söylemek mümkündür: Türkiye'de resmi daireler de dahil her yerde, insanların yönetilmesi için, **"YÖNETİM BİLİMİ"** olarak İdare Hukuku içine yerleşmiştir. Mahkemelerde birçok dava bu yöntem üzerine kuruludur. Ama, cezaevi'ndeki uygulama, yer, zaman, ve tutuklunun durumu bakımından özel, ayrı bir öneme sahiptir. Buna birçok tutuklu rahat **adapte**

oldu. Bu çelişmeler **cezaevi'ni çözdü, perişan** etti. En etkili araçlardan biri oldu. Bu yöntem, genel olarak tutuklular üzerinde etkin olan unsurlara, ya da göz koyup koparmak istedikleri unsurlara uygulanırdı. Bunları soyutlayıp, kendi saflarına çekmek zorunda bırakmayı amaçlarlardı.

(...)

Yüzbaşı Esat, bize de böyle bir oyun oynamak istedi: Koğuşta çok uzun süren ve didik didik yapılan bir aramaya bizzat kendisi de katıldı. Koğuşa girer girmez; "Ş. Kaya hücrede kendisi ile konuştum, birçok belge buradadır, kendisi bizzat söyledi. Avrupa'ya da buradan belgeler gitiğini biliyorum. Ş.'nin bahsettiği belgeleri hemen çıkarıp verin, yoksa bulursam ....im" dedi. Biz gayet sakin olarak, "mademki belge olduğunu söylemiş, buraya getirin kendisi çıkarsın" dedik. Blöfünü yutmamıştık. Sağa sola koşuşturdu, atraksiyonlar yaptı.."Bulacağım, bulursam ....im" deyip durdu. "Ş.'in söylemesi bizleri hiç ilgilendirmez, burada belge de yoktur" deyince de, "oğlum Mevlüt aramaya devam et,sana yardımcı da vereyim, bulacaksın" dedi. Mevlüt'te (hücre çavuşu) "emredersin Komutanım, mutlaka çıkarırım" dedi. Yüzbaşı gitti ve bir süre sonra yine geldi. Arama çok uzun sürmesine rağmen birşey bulamadılar. Bir daha da Ş.Kaya'dan bize bahsetmedi.

Yakın ilişkiler içindeki arkadaşlar arasında çelişki yaratıp, derinleştirirlerdi. Ve yaptırılan itirafları merkezi ses yayın aracından tüm cezaevi'ne yayarlardı. Bu, moral bozar, sinirleri tahrip eder ve panik yaratırdı.. "Acaba ne dedi, benim için de birşey dedi mi?" gibi kuşkular oluşurdu. Bu itiraflar bizzat yapanlar tarafından okunurdu. Bazen

İç-Güvenlik Amiri de okur ve yorum da yapardı. "Birkaç it ...yapıyorlarmış. Görürüz. vb..." tehdit savururdu. Daha sonra "...Türkiye çook güzel, denizlerimiz çook güzel, bu memleket bizimdir, dedelerimiz, atalarımız ...Kıbrıs Vb..." gibi nutuklarla, itiraf konusu dışlanır, sorun "eğitim"e ve tüm bunların "memleket için, vatan için" yapıldığına dayanırdı... Ardından, "önemli olan cezaevi'ndeki şartların değiştirilmesi ve iyileştirilmesi" olduğu vurgulanırdı.

PKK'li A.Öğretmen'in (Birecik grubundan yargılandı ve müebbete mahkum oldu) itirafını, uzun ve detaylı olmasına rağmen, yüzbaşı Esat okudu. Yine PKK'li H.H.Karakuş'un itirafı ise, bizzat kendisine okutturuldu(H.H.KARAKUŞ için Bak:sh,461-463).

Cezaevi'ndeki en olumsuz yanlardan biri de, arkadaşların ve koğuşların birbirleri ile **yarışa** girmeleriydi. İdare ve özellikle gardiyanlar böylesi **yarışı** çok isterlerdi. Her gardiyan, en iyi marş söyleyen, en iyi süslenmiş ve en iyi yürüyen koğuşun kendi koğuşu olmasını isterdi. İdare sık sık farklılık yayıp, koğuşları çelişkiye düşürür ve gardiyanları rekabete iterdi. Koğuşun "başarısı" gardiyanın başarısıdır. Oysa, önemli olan idarenin programının uygulanmasıdır. Koğuş ve gardiyan ilişkileri onlar için araç olarak kullanılmalıdır. Ve bunun sonuna kadar sağlanmasıydı. Amaç, asimilasyon, baskı, işkence, tahrip ve imha'dır. Bu amaç gizlenerek, üst'te ise "faaliyet" gösterilir. Gardiyanlar bunu farketmezler ve farkettirilmez. Başarıyı sunup "forsunu" arttırmak ve böylece, onbaşı ya da çavuş olmayı ister. Bu nedenle bazen koğuşuna baskı yapar, bazen ise, birkaç ekmek ve birkaç parmak fazla yemek vererek heveslendirmek ister.

Rekabet ve yarış çok tehlikeliydi. Bir koğuşun

yaratacağı fark, diğer koğuşların o düzeye çıkabilmeleri için çok işkence görmeleri gerektiriyordu. Bunu, idare biliyor ve gözyumuyordu. Ancak, bu rekabet ve yarışla daha iyi uygulama yapılabilirdi!.. Varsın gardiyanlar rekabet edip, yarışsınlar. Yaptıkları idare için lazımdı...

Tutuklularda oyunun farkında değillerdi, küçük rahatlıklar onları memnun ediyordu.

Bir süre bir koğuşta, bir süre de diğerinde bir değişiklik yapıyordu. Bu değişikliklere ulaşmak için işkence görüyor ve sonu olmayan bir yere gidiyorduk. Birçok uygulama, yarış nedeniyle tutukluların yarattıkları yeniliklerden ortay çıkmış, daha sonra da cezaevi'nin tümünde uygulanan yönteme dönüşmüş ve işkence aracı olmuştu. Örneğin; kapılara asılan mevcut listeleri vardı. Bir koğuş bunu çok güzel biçimde, tarih ve sayıların dönüp yerlerine yeni sayıların gelmesini sağlayacak tarzda yapmış ve çok da masraf etmişlerdi. Bu, diğer koğuşlar için işkence ve dayak uygulamasının nedeni olmuştu. Sonunda cezaevi'nin tümünde uygulanması zorunlu ve başbelası haline dönüştü. Tavana bayrak ve harita çizmek bir koğuşun işgüzarlığı ile gerçekleşmiş ve tümümüz için büyük masraf ve işkence aracı olmuştu. Sonunda tüm cezaevi'nin tavanları bayraklarla doldu. Bunları itiraf yapanlar, çocuklar koğusundaki "korsanlar" (Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1,sh:209 ve Dipnot:99)bilinçli ve hergün yeni birşey çıkararak geliştiriyorlardı. İşgüzar bazı koğuşlar da yeni uygulamaları hemen kapıp, diğer baskı altındaki ve parasız koğuşlara dert üstüne dert çıkarıyorlardı.

Bu konuyu daha da detaylandırmak mümkün... Sonraki bölümde başka örnekleri de görülebilir... Şunu söyleyebiliriz ki, bütün bunlar uygulanan işkence yönteminin araçlarıydı. Böyle kabul edip

ona göre değerlendirmeliyiz.

Cezaevi yönetimi, uygulamayı birimleri ile yapmış, fakat onlara da sezdirmemeye çalışmıştır. İşkence ve baskının amacı, sindirme, imha, asimilasyon olarak saptanmış, özellikle psikolojik verilerle uygulamaya sokulmuştur. Ardından deneylerle yeni yeni uygulamalara ve genelleştirmeye yönelinmiştir. Gelecek günlerde de bu yöntemleri sistemleştirip yeniden gündeme sokacaklardır.

Bugün Diyarbakır Cezaevi hala bunun etkisi altındadır ve ağır işkence, baskı görmektedir. Belki biraz boyutları azalmıştır!..

Bilinçsiz birçok insanın dökülmesi, "iş" vermesi; tutuklular arası rekabet, yarış, dayanıksızlık vb... ile, uygulamalar daha da çabuklaşmış ve rahat olmuştur.

Bu uygulamalar, cezaevi'nde devamlı bir panik, telaş ve umutsuzluk yaratmıştır. Çaresizlikler içinde uygulama daha da boyutlanmıştır. Polisiye-askersel ve psikolojik kural ve uygulamalar, iç-içe geçirilip insan iradesi dışında bir yönteme geçildiği için, tutukluyu aptallaştırmıştır. Bu aptallık, olmadık şeyleri de getirdi. Herkesin kendi başının çaresine bakması eğilimleri ve aile ilişkileri güçlendi. Rüşvet ile tahliye, buradan hemen kurtulmak anlayışları yaygınlaştı. Ancak, yeni baskı ve işkenceler dayatıldı ve iş yeni bir direnişe yönelince; bireysel kurtuluşun önemi olmadığı bir kez daha anlaşıldı.

C-CEZAEVİ'NDEKİ İŞKENCE ve CEZALARIN SİSTEMATİĞİ.

Önceki bölümlerde yer yer kısa da olsa cezaevi'ndeki işkence ve cezalarla ilgili bazı uygulamalara

değinmiş ve örnekler de vermiştik. Ayrıca; polis soruşturması'ndaki uygulamalar detaylı açıklanmıştı (Bak: Hapishane Raporu, cilt:1, sh:45-56).. Burada, Diyarbakır Cezaevi'ndeki işkence ve cezalarla ilgili uygulamaların polis'teki uygulama ile karşılaştırılmasını sağlamak ve daha yüksek düzeyde olduğunu göstermek için sistemli olarak açıklamak istiyoruz...

Daha önceki bölümlerde cezaevi yaşamını anlatırken; herşeyin işkenceye hizmet ettiğini belirlemiştik. **Cezaevi yaşamı demek i ş k e n c e demektir** demiştik.. Yatma, kalkma, yemek yeme, temizlik, banyo, sağlık, eğitim, mahkemeye gidiş-geliş vb... yaşam, her yanıyla işkenceye göre örgütlenmişti. Bu yaşam, cezaevi gibi bir yerde **çekilmez**'di. Gerçekten çok zor koşullar oluşmuştu. Hem özgürlükten yoksun ve savunmasız, hem de işkenceli bir yaşam içinde kalmak, açıklanamaz bir durumdu... **Bu böyle devam edemezdi!**

Akla hayale gelmeyecek, utanılacak ve gülünecek vb.. birçok c e z a v e y a s a k ' l a r l a yaşıyorduk. Bu nedenle cezaevi'ni anlatmak, **işkenceyi anlatmak**'tır diyoruz.

(...)

Açıklamaya gerek görmediğimiz ya da belirgin olan ceza ve işkencelerin sadece adlarını vereceğiz. Açıklanması gerekenleri ise açıklayacağız ve bazı somut örnekler de vermeye çalışacağız...

Diyarbakır cezaevi'nde uygulanan işkence ve cezaları somut olarak **3 temel başlık altında** toplayabiliriz:

1.Psikolojik işkenceler,

2.Maddi işkenceler,

3.Cezalar.

a-Psikolojik işkenceler.

aa-Küfür: Ana-avrat, din-Allah, ideoloji, örgüt ve akla gelebilecek her şey küfür konusuydu. Bu, Türk Ordusu geneli için bir **tatmin** aracıydı. Ama, bize ise bilinçli olarak da yapılıyordu. Türk Ordusunun subay, astsubay er-erbaş'ından tutun da, generaline kadar hepsi **küfürbaz**'dır ve ağızlarından seksle ilgili küfürler düşmez.. Buna benzer bir yapı daha bulmak mümkün değildir.. ciddi olarak araştırılırsa, bu yapının altında **toplumsal bir hastalıkla**; subayların kadın-erkek ilişkileri, tatminsizlikleri, cinsel hastalıkların yattığı görülür... Toplumsal s e k s o - m a n y a k l ı k, Türk Ordusu'nda her bakımdan açıktır.

Küfür, askerlik süresince, askerlerin tümü tarafından gün sayılıp yapılır. Subayların her tavrı zaten küfürledir. Ve bu aynı zamanda korkaklıklarının da belirtisidir. Evde karıları ile olan bozuk ve korkuya dayalı ilişkilerinin; Askeri birliklerde garibanaskerlere karşı baskı ve reaksiyona dönüşmesi bilinçaltı davranışın yansımasıdır.. Ama, bununla kalmıyordu. Cezaevi'nde tutuklulara da bunu yapıyor ve yaptırıyorlardı.

Küfür feodal yapıda çok moral bozucuydu.Tutuklunun zoruna gidiyordu!Küfür yerine dayak tercih ediliyordu. Küfürden ötürü oturup saatlerce ağlayanlar vardı. Bu yapının bize kullanıldığını bildiğimizden, değiştirilmesi için çok uğraştık,. ama yeterince başaramadık...

bb-Aramalarda, çırılçıplak soyunduruyorlardı: Bu soyundurulma çok kötü manzara oluşturuyordu. Kıçlarımıza bakarak laf atıyorlardı, sarkıntılık yapıyorlardı.. Yaşlı olanlar ve köylüler için oldukça zor bir durumdu. İşi, cop sokma ve ırza geçmeye kadar vardırdılar.. Soyunmayanlara ise çok dayak atıyorlardı...

cc-Sarkıntılık doğal hal almıştı: Sarkıntılık için kadın-erkek, genç-ihtiyar ayrımı yapılmazdı. Erkek arkadaşlardan genç yaşta olanlara daha çok sarkıntı ık yapıyorlardı.Homo-Seksüel olan gardiyanlar ise kendiliğinden sarkıntılık yaptıkları gibi, emirle de bunu yaparlardı.

PKK Ana Davası'ndan yargılanan arkadaşlar tarafından mahkemede tutanaklara geçirilen ve bize anlatılan ilginç bir olayı sarkıntılık konusuna örnek olsun diye burada açıklamakta yarar vardır. Bu Türk Ordusu'nun ve askerinin sınır tanımaz ahlaksızlığını özel olarak ortaya koymaktadır.

PKK Davası'ndan yargılanan iki kişi (adlarını şimdi hatırlamadık) kaldıkları koğuşta birbirleri ile cinsel ilişki sırasında suçüstü yakalanıyorlar(bu gardiyanların komplosu da, emirle de olabilir. Konuyu tam bilemiyoruz). Olay, koğuş sorumlusu tarafından idareye intikal ettirilir. bu kişiler yaptıklarını inkar etmezler...

Birgün, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, 35. Tecrit hücrelerine giderek, K.Pir'e "bizim adamımız olsan, seni beyler gibi yaşatırım. Elimde iki tane oğlan da var, birini senin yanına verir, gül gibi vakit geçirmeni de sağlarım. Yeter ki, sen bizim adamımız ol..." diyor. K.Pir ise, "benim o taraklarda bezim yok" diye cevap veriyor... Yüzbaşı yapacağı şeyi önceden tersten iletir ve tepkiye göre uygulamaya geçerdi. Eğer K.Pir, "peki" dese kesinlikle yapmazdı

Hayır dediği ve bunun ona acı vereceği, işkence olacağını da bildiği için sözünü ettiği kişileri hücreye getirmeyi dener.

Bir süre sonra daha önce de sözünü ettiğimiz "Ayı Astek" birbirleri ile cinsel ilişkide yakalanan iki kişiyi hücrelere getirir. Bunların birini K.Pir'in ve diğerini de M.Hayri durmuş'un hücresine koyar. Kendisi ve birkaç gardiyanla birlikte, hücrelerin önündeki koridorda beklemeye başlar. Daha sonra getirdikleri iki kişiye emir verir ve "soyunup sarkıntılık edeceksiniz" der. Bu sapık insanlar, K. ve H.'nin hücrelerinde çırılçıplak soyunurlar ve K. ile H.'ye saldırı ve sarkıntılığa geçerler.. Önce ikisi birden "beni ...." şeklinde bir saldırı yaptıktan sonra, bu kez tersine "ben seni ....."a dönüşür...

O küçücük hücrede ve perişan halde insanların önlerine getirilen zor şarta bakınız ve meydana gelen manzarayı düşününüz!.. O dar yerde sağa sola kaçışmaya ve sapık unsurlarla boğuşmaya başlarlar.. K.Pir, dayanamaz ve bağırır, küfreder. H. ise daha sakindir:"..bu yaptığınız ayıptır, insana yakışmaz, bunları buradan alın ve götürün vb..." der...

Nasihat ediyorlar, yalvarıyorlar, kaçıyorlar bir türlü olmuyor. Emir almış sapık iki unsur saldırdıkça saldırıyor. K. ve H. kan ter içinde kalıyorlar. Zaten takatsiz olduklarından daha da yorgun düşüyorlar.. "Ayı Astek" ve gardiyanlar kahkahalarla gülmektedirler.. Tecrit'teki arkadaşlar gürültü ve bağırmalar karşısında suskun... "Ayı Astek" elini sağına soluna sokuyor, eğilip kalkıyor ve pis tavırları ile işi kızıştırmaya çalışıyor...

Bu olay hücredekiler üzerinde çok büyük bir etki yapıyor... Çok sonraları anlatanların tümünün gözleri doluyordu.. Kızgınlıkları ve öfkeleri hemen

sezinleniyordu. Ve gerçekten haklıydılar...

Yüzbaşı ise, bir yerde zulada durumu seyretmektedir. Ya da çömezleri gidip durumu kendisine aktarmaktadırlar. Ama, mutlaka seyretmiştir. Çünkü, O, anlatılması ile "tatmin" olmazdı.

Ayrıca, sonucu da yüzbaşı emir verip belirleyecekti. Eğer O emir vermezse, bu rezalet durum devam eder giderdi.. Sonunda, K.Pir, yorgun ve ter içinde kalmış vaziyette bağırır: "asteğmen bunu al götür, beş dakika içinde götürmezsen, öldürürüm" der. K.'in tavrını gören ve şaka yapmadığını bilen "Ayı Astek" her ikisini de çıkarır ve o halde, çırılçıplak götürür...

dd-İstemediğimiz ve karşı olduğumuz eğitim zorla yaptırılırdı: Atatürkçülük eğitimi ve dini eğitim, koyu Türk Şövenizmi içerikli kitapların zorla okutulması ve aynı yapıda olan marşların bağıra bağıra söyletilmesi, askeri "yanaşık düzen eğitimi", yürüyüş vb...gibi'ydi[210] .

(210)Cezaevi'nde zorla söyletilen Marşların aklımıza gelenlerinin isimleri şöyle:

1-İstiklal Marşı(iki kıtası Marş olarak, 10 kıta şiir olarak söylenirdi. 41 satırdı), 2-Türklük Andı, 3-Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabesi, 4-Kıbrıs Marşı I, 5-Kıbrıs Marşı II, 6-Mehter Marşı I, 7-Mehter Marşı II, 8-Komando Marşı I, 9-Komando Marşı II, 10-Atatürk Marşı I, 11-Atatürk Marşı II, 12-Eskişehir Marşı, 13-Piyade Marşı I, 14-Piyade Marşı II, 15-Ordu Marşı, 16-Adalar Marşı, 17-Karadeniz Marşı I, 18-Karadeniz Marşı II(Çırpınırdı Karadeniz Marşı), 19-Gençlik Marşı (daha sonra nedense yasaklandı); 20-Jandarma Marşı I, 21-Jandarma Marşı II, 22-Ege Denizi Marşı, 23-Tarihi Çevir Marşı(51 satırdı.Bitmez tükenmez bir Marştı."Tarihi çevir nal sesi kısrak sesi bunlar. Delmiş Roma'nın kalbini mızrak gibi Hun'lar" mısraları ile başlardı. Türklerin tarihi süreçlerini sonuna kadar anlatan bir Marştı), 24-10.Yıl Marşı(Bazı "Sol"cu ve Kemalist'lerin miting Marşları!..) , 25-50.Yıl Cumhuriyet Marşı, 26-100.Yıl Atatürk Marşı, 27-İzmir Marşı, 28-Ankara Marşı(Bu da 12 Eylül'den önce Devrimcilerin Marşı'ydı.Cezaevi'nde önceleri söyleniyordu. Her nedense daha sonra yasaklandı), 29-Gündoğdu Marşı (Bu da 12 Eylül'den önce Devrimcilerin marşı'ydı. Önce söyleniyordu, daha sonra yasaklandı), 30-İstiklal Savaşı Marşı, 31-Dumlupınar Marşı, 32-Çanakkale Marşı I, 33-Çanakkale Marşı II, 34-Türkiyem Marşı I, 35-Türkiyem Marşı II, 36-Kara Kuvvetleri Marşı, 37-Cenk marşı, ...

ee-İdeolojimize ters yazılar yazdırıp, resimler yaptırdılar: Zorla ve bizim paramızla aldırılan kilolarca boya ile, koğuşlara, koridorlara ve hücrelere; Türklük ve Atatürk ile ilgili sözler, şöven yazılar, resimler yaptırıldı. Her taraf bunlarla doldu. Cezaevi'nin o kocaman Ana salonu (5 blok'u birbirine bağlayan salon) bir baştan bir başa Türk bayrakları ile kaplandı. Haritalar, cenk ve kahramanlık resimleri vb... Cezaevi'nde elin yetiştiği ve merdivenin ulaştığı tüm duvarlar resim ve yazılarla doldurüldu.. Cezaevi yönetimi tarafından zorla yaptırılan bu resim ve yazılar gösterilerek, "cezaevi'nde herkese ideolojisini terkettirdik" gibi bir "başarı" sergilenmek isteniyordu. Yönetimde görevli olanlar üstlerini geçici olarak aldatıyorlardı. Direnişler'de, küçük bir azınlık dışında, kimseye düşüncelerini terk ettiremediklerini anladılar. Bu açık-seçik ortaya çıktı, ama, bunlarda utanma yok ki!

ff-Kitap okumaya ve yazmaya engel oldular.

gg-Radyo ve televizyon yasaktı: Cezaevi'nde radyo kesin olarak yasaktı. merkezi yayından da yararlandırmıyorlardı. Yalnız dinlememizi istedikleri yayınlar olursa, merkezi radyo yayınları yapılıyordu. Evren'in konuşmalarını bu yöntemle dinlettiler. Bazen yatmış bile olsak, kaldırılır ve radyodan yapılan mevlüt ve dini yayınlar dinletilirdi.

hh-Türkçeden başka bir dille konuşmak yasaktı: Bu, çok zor ve feci bir yasaktı. Kürtçeden başka konuşma olanağı olmayanlar çok çektiler. Ayrıca, Türkçe bilmeyenler için, Türkçeyi iki haftada öğrenmek zorunluluğu konuldu. Bu, işkence için iyi bir mana'ydı. Öğrenemiyenlerin yedikleri dayağın haddi ve hesabı yoktu. Ayrıca, bazı yabancı unsurlar

(Avrupa'dan) gelip geçti ve çok çektiler(211).

ii-Görüş çok kısaydı.

jj-Görüşçülere hakaret, kadın görüşçülere sulanma ve sarkıntılık ederlerdi.

kk-Mektup yazma ve alma konusunda yasak uygulüyorlardı: Mahkumun en önemli aracı bu olmasına karşılık, bazen aylarca mektup almazlardı. Bazen 15 günde, bazen aldıklarını hiç göndermezler, mektuplarda yazdıklarımız mana edilip başımız belaya girer vb... Direnişlerden sonra haftada belli günler mektup kabul ediliyor ve düzenli yollanmaya başlanmıştı. Ancak, sansür devam ediyordu. Hiçbir mektubun zarfı verilmezdi. Zarfın üzerine imza attırılır ve alınırdı. Nereden geldiğini bazen hiç öğrenemezdik.

li-Savunma yapmak, dilekçe yazmak engellendi: Bu, mahkum için önemli bir yasak ve tehditti.Esasen işkence de bunu engellemeye matuftu. Bundan korkuyorlardı. 5 Eylül Direnişi'ne kadar ve hatta ondan sonra da bir satır yazılı şey vermek mümkün olmadı. Ölüm oruçları bile yalnız bu taleple yapıldı. 5 Eylül Direnişi'nden sonra idarenin incelemesi ve cezaevi ile ilgili bir şey yazmamak kaydı ile sayunma hakkı verilmeye başlandı. Dilekçeler bile gitmiyordu. Sonra buna kısıtlı izin tanındı. 1982 Ölüm Orucu sonunda bazı kararlarla buna da izin verildi. Ancak, işkenceler yazılmıyacak, Kürdistan, Kürt halkı vb... olmayacaktı... Yine de mahkemede bazı

(211) R.Braun ile ilgili bir anı şöyle:

Tahliye olacağı zaman ihtiyacı olduğu için kadınlar koğuşundan(onlara yakın bir yerde tutuluyordu) para istiyor. Kadın arkadaşlar parayı tuvalet penceresine bırakıyorlar. Braun parayı alıyor ve "sizlere nasıl göndereceğim" diye soruyor. Arkadaşlar "bize gönderme, Almanya'da bizim Avukatımız Ş.Kaya var, ona ver" diyorlar.. Braun Almanya'da Ş.Kaya'yı bulup parayı veriyor. O da cezaevi'ne ulaştırılmak üzere Diyarbakır'daki Avukatlara gönderiyor. Nereden nereye!..

konuların dile getirilmemesi için tehditler devam etti. Bazı kişiler idareye çağrıldı, dilekçelerinin düzeltilmesi, bazı çıkarmalar istendi. İdare savunma ve dilekçe işinden çok korkuyordu...

mm-Görüş günü getirilen ve koğuştaki eşyalarımız askerler tarafından çalınır ya da tahrip edilirdi. Yasak olduğu bildirilip toplatılan eşyalarla ilgili makbuz verilmezdi: Gazocağı, elektirikli ısıtıcı, tırnak makası, çakmak, dolma kalem, ayna, kayış, bavul ve valiz, dosyalar, kopya kağıdı, yazı kağıdı, klasör, tek tip elbise giyilmesinden sonra ceket ve pantalonlar da yasak gösterilip toplatılmıştı. Toplatılan bu eşyaların hiçbir kaydı yoktu, karşılığında makbuz da verilmiyordu ve kim vurduya gidiyordu. Bu, Türk ordusu'nun talan ve ganimet geleneğinin somut göstergesiydi. Milyonlar değerinde eşya talan edildi ve ganimet olarak aldılar. Gardiyanlar istedikleri gibi bu eşyalardan yararlandılar. İzne ya da teskereye giderlerken, yasak dedikleri eşyalarımızı gözlerimizin önünde götürdüler.

nn-İstemediğimiz kantin malları ve devletçe karşılanması gereken genel ihtiyaç maddeleri zorla satılırdı.

oo-İtiraf ve ihbar için işkence uygulandı.

öö-Zorla din değiştirme, müslüman olmaya zorladılar. Sünnetsizleri zorla sünnet ettirdiler.

pp-Doktorlar bilerek tedavi etmediler. Yanlış teşhis ve tedavi uyguladılar. İlaç alışkanlığı

yarattılar. Önceden hasta olduğumuza dair zorla imzalı belge aldılar.

rr-Camlara ve tavanlara kırmızı rekte Türk bayrağı yapma zorunda bıraktılar.

ss-Aynaları alıp verme yoluyla psikolojik etki yarattılar:Traş olmak için bazen ayna serbest bırakılırdı, bir süre sonra tekrar toplatılırdı.Altı-yedi ay verilmezdi.Sonra tekrar serbest edilirdi. Bu arada paralarımız boşa giderdi. Ayna konusu belli bazı psikolojik sorunlarla ilgili olduğundan kısaca bazı şeyler söylemekte yarar var. cezaevi'ndeki baskı ve işkenceler insanda hızlı bir değişim yapmakta, kötüleşme meydana getirmekteydi. Bu hızlı değişme ve kötüleşme, her gün aynaya bakınca kanıksanıyor ve pek etkili olmuyordu. Ama, yedi-sekiz ay sonra bir birikim oluyor ve insanda merak da uyanıyordu. Aynaya aniden bakınca, kendini çok değişmiş görüp, etkileniyorsunuz. İkincisi; ayna ile tutukluların ilişkileri çok fazladır. Bu toplumsal bir olgudur. Sık sık aynanın önünde olmak, sağını solunu düzeltmek isteği vardır. Saç olmadığı halde, birçok tutuklu eliyle sıfır numara saçlarını düzeltirlerdi... Aslında aynaya bakmadan bir yaşama alışmak, her biçimde olabilmek cezaevi'nde iyi bir alışkanlıktı.Ama, buna alıp-verme ile fırsat bırakmıyorlardı. Üçüncüsü, aynanın hücrelerde önemli bir haberleşme aracı olduğunu da belirtelim.

şş-Koğuştaki fazla (!) elbiseleri çöpe attırırlardı: Gardiyan koğuşa gelip, "fazla eşya bulunduranı ...im" diye tehdit eder, ya da aramalarda, blok çavuşu,. subaylar "fazla eşyalar çöpe atılacak" diye emirler yağdırırlardı. Gel içinden çık..Kantinden aldığımız ihtiyaç maddeleri, görüşçülerimizin getirdik-

leri eşya niçin fazla olsun?Fazla ise, niye getiriyorlardı?Niye alıyorduk? Gardiyan"herkesin iki gömlek, bir kazak,iki takım iç çamaşırı, iki çorap, bir pantalon, bir takım eşorfman dışında birşeyi kalmayacak, fazlalar çöpe atılacak" emri verir, bir panik başlardı. Zaten, aramalarda yırtılan, tahrip olan birçok şey çöpe atılacak duruma gelirdi. Ama, bu yetmezdi. İşkence yapılacak ya!... Böylece "fazla" elbise ve çamaşırlar çöpe atılırdı. Bu işlem arada bir tekrarlanırdı. Hem işkence etmek, hem eşyalardan yararlanmak, hem de aramalarda kolaylık olsun diye, adamlar taptaze eşyalarımızı "çöpe atarlar"dı...Hücrelerde(daha önceki bölümlerde açıklamıştık.Bak:sh;441), çöp kutuları biskü kutularından yapılır, her hücrenin önünde bir tane dururdu(ya da iki hücre arasında bir tane). Bazen aylarca çöp alınmaz, kurtlanır, kokar, sonra alınırdı. Hücrede çöpler bir battaniyeye konur atılırdı. Bu kişilerin özel battaniyeleri olurdu. Gardiyanların kıcık aldıkları kişilerin battaniyeleri alınır ve içine çöpler boşaltılır ve öylece atılırdı. Hücredeki insanın battaniyesini almak ise, en büyük zulümdü. Dışarıdan gelen özel battaniyeler çöpe atılmış olurdu. O soğukta büyük işkenceydi. Yeni battaniye getirilmesi de yasaktı. İdare de vermezdi... Ama, olanlar da çöpe atılırdı... M.Zana'nın dediği gibi "Ya Allah Ya sabır"(M.Zana arada bir böylesi Off'lar çekerdi).

tt-Cezaevi'ndeki yakınlarımız ile görüştürmezlerdi: Askeri Cezaevleri'nde iç görüşmede üçüncü dereceye kadar akraba ve nişanlı olanlar haftada bir görüştürülürlerdi. Bu görüştürme zorunluluktu. Ama, Diyarbakır'da uygulanmıyordu. Üstelik yakın akrabalar -kardeş, baba, oğul gibi- aynı koğuşa bile verilmiyorlardı. Yakınları ile görüşme ancak taviz karşılığı - itiraf ve ihbar- yapılabiliyordu. Daha sonra, yakınlarımız ile görüşmeyi usulen kabul

ettiler. Ama, herkesin başına bir asker dikip anlamsız bir hale getirdiler. Esas duruşta, robot gibi,"nasılsın, iyiyim, sen nasılsın, iyiyim, hoşça kal" gibi bir şeye döndü. Direnişlerden sonra, artık kabul ettiler. Yanyana oturmaya rıza gösterdiler. Biraz daha gevşek bir görüşmeye dönüştü. Ama, bazen yapmıyor, "iş çıktı, teftiş var " gibi şeylerle "ekiyorlar"dı. Dilekçe ile bu görüş isteniyordu ve onlarda inceleyip " tamam sen görüşebilirsin" demeliydiler...

uu-Angarya İşlerde çalıştırırlardı: Cezaevi'ndekiler genellikle çalışmaktan çok hoşlanırlardı. Bu haberleşmenin sağlanması, temizliğin bizim için olduğu bilinciyle olur ve birbirlerini görme olanağını elde ederlerdi. Ama, çalışma insanın haysiyetini kırıcı oldu mu, ya da gücüyle orantılı olmadı mı bu artık çalışma değil, bir işkencedir. Diyarbakır'da bu yapılmaktaydı. Örneğin; daha genç insanlar varken, yaşlıları güçleri dışında işlere götürürlerdi. Ağır işlerde çalıştırırlardı. En çok gücümüze giden de, askerlerin kendi kirli ve pis çamaşırlarını bizlere yıkatmalarıydı.

üü-Olur olmaz sorular sorar ve cevap vermeye zorlarlardı.

vv-Erken kaldırırlar ve esas duruşta yatırırlardı.

yy-Tuvalet ihtiyacını rahatça gideremezdik.

zz-Devrimci namus ve yaşamımız devamlı tehdit ve saldırı altındaydı.

(...)

b-Maddi İşkenceler.

Daha önce gerek soruşturma ve gerekse diğer

bölümlerde somut örnekler de vererek maddi işkence celeri anlattık. **Bu işkenceleri şöyle sıralayabiliriz:**

aa-Dayak: Diyarbakır Cezaevi'ndeki dayak, bir iki cop ya da tokat değildi. Bu kadarı bizim "olağan" karşıladığımız şeylerdi. Dayak, onlar **yoruluncaya** ve bizler **komaya girinceye** kadar atılırdı. Adamı sakat bırakırlardı...

Cop, gürgen kalas, saz sapı, zincir, kablo, demir boru, hortum ve benzeri şeylerle yapıldığı gibi, tekme, tokat, yumrukla da yapılırdı. Yüz, göz, organ ayrımı yapılmaz, heryere vurulurdu. Diyarbakır'da bütün tutukluların dişleri döküldü. Genç insanların ağızlarında diş kalmadı. Çene, kalp, bel ve kalça kısımlarına özel olarak vuruluyordu. Diyarbakır'da dayak demircinin demiri dövdüğü gibiydi ve soruşturmayı fersah fersah aşıyordu. Anlatılması oldukça zor...

Özellikle, saz sapı ve gürgen kalas ile dayak yeme zordu. Çok incitiyordu. Ayrıca, dayak için özel ağaçlar yapılmış ve bloklara dağıtılmıştı. En kötüleri hücrelerdeydi. Genel vurmalarda hücreden getirilr ve bunu her asker de kullanamazdı(ya da kullandırılmazdı). Zaten, hücrelerdekiler her zaman gürgen kalaslarla dövülürlerdi... Bu ağaçların üzerine "HAYDAR" yazmışlardı! Daha doğrusu adı "HAYDAR"dı. Öte yüzünde ise, "İSTERSEN KAYTAR" yazılıydı. Genellikle ele, ayağa, kalçalara; falakaya yatırır gibi ayakları tutturur alabildiğince vurulurdu. Domaltılıp kıça vururlardı. Buralarımız yara olur ve çok ağrı yapardı.

Gardiyanlar dayakta uzmanlaştıkça, etkili yöntemler de geliştiriyorlardı. Bu, biraz da "eğlenceye" dönüşmüştü. İşi yarış ve rekabete getiriyor, attıkları dayakla diğerlerine karşı övünüyorlardı. Eski yapılanları basit görüyor ve o günkü yöntemlerle

tatmin olmuyorlardı. Dayak atılınca, "nasıl bayılınmaz, nasıl ah, of deyilmezdi... Nasıl ağaç kırılmazdı. Bunlar olacak işler değildi"...Biz de tersine yöntemler geliştiriyorduk. Dayağın etkisini azaltmak için ele dayak attıkları zaman, elimizi mümkün olduğu kadar yukarıya kaldırıyorduk. Cop ve sopanın elimize değmesi ile, bilinçli olarak cop ve ağacı aşağıya indiriyorduk. Fiziksel olarak "etki ve tepki" kuralı gereği acı duymayı azaltıyorduk.

İkinci bir yöntem de sıra dayaklarında uygulanıyordu. Sıra dayaklarında ilk başlarda yorgun olmadıklarından daha etkili ve hızlı vuruyorlardı. Ama, bir süre sonra yorulunca, dayak etkisini yitiriyordu. Onun için, güçlü ve kuvvetli olanlar, dayanıklı olanlar öne geçiyorlardı(kaytaranlar da vardı). Ama, önce dayak yemenin avantajı da yok değildi. Dayak sırasını beklemek ve seyretmek çok zor bir şeydi. Ayrıca, yanındakilere işkence yapılırken insan büyük bir acı duyuyordu... Önce dayak yiyen hem dayak sırasını beklemek korkusundan, hem de kendisi dayak yediği için, yanındakilerin dayak yemelerine üzüntüsü hafifliyordu.

bb-Aç ve susuz bırakıyorlardı.

cc-Elektirik verirlerdi: Cezaevi'nin belli yerlerinde oluşturulan soruşturmalarda itirafa zorlamak için elektirik veriyorlardı...

dd-Asarlardı: İp ya da zincirlerle bileklerimizden asıyorlardı. Bu, daha çok hücrelerde yapılıyordu. İtiraf ve konuşturma için kullanılıyordu.

ee-Irza geçiyorlardı: Subay,gardiyan ve bazı tutuklulara yaptırılıyordu. Bu konuda çok örnek var. Bazılarını daha önceki bölümlerde belirledik. Bir örnek verirsek, ...'den yargılanan F.U. zorla bir yaşlı adama tecavüz etmek zorunda bırakılmıştı.

Bu konuda çok üzgündü... Verilen bilgilere göre, askerler de ona tecavüz etmişlerdi.

ff-Cop sokarlardı: Bu, çok yaygınlaşmaştı. Bize de deneme yapmak istediler...

gg-Deterjanlı ve bulaşık su ve sidik içirirlerdi.

hh-Yemeklere tuz, deterjan karıştırır, içine içine tükürür ve pislik dökerlerdi. Yemek artıklarını yedirirler ve dökülen yemeği yalatırlardı: Bunun için çok adam sakat oldu, dayak yemekten perişen oldu ve hücrede bulunan ve çenesi kırılan (B.Akdağ) biri de vardı.

ıı-Bok yedirirlerdi: Gardiyanlar tutukluları bok yemeğe zorladıkları zaman, havalandırmadaki tuvalet logarlarının kapağı açılır, bok yedirilecek olan elini daldırır ve eline geleni yemek zorundadır. Bir keresinde 33. koğuşta kalan M.S.Besen'den bok yemesi istenir. 60 yaşlarındaki bu zavallı adam elini daldırır ve kısmetine (!) büyük bir parça çıkar... Hepsini yiyemez, bir kısmı yere düşer. Yere düşen kısmıda öğüre öğüre yemek zorunda kalır.

Bu uygulama gardiyanın yapısına kalmıştı, genel bir uygulama değildi. Ayrıca, logarları açmakta yasaktı. Çünkü, kaçma durumu vardı!..

jj-Boklu suda banyo yaptırırlardı(daha önce belirtmiştik, Bakınız : **37. Tecrit** Hücreleri için, sh: 428-429): Suya elbiseli olarak batıp çıkmak biçimindeydi. İçinde de bekletirlerdi. Bazen Havalandırmadaki logar kapakları açılır, kafa oradaki boklu suya batırılıp çıkarılarak ta "banyo" yaptırılırdı. Bu da genel uygulamalardan değildi...

kk-Duvarı kemirtirlerdi: PKK Suruç Davası sanık-

larından M.Kurt bizimle kalıyordu. birgün mahkeme dönüşü M.Kurt'a iki kez duvar kemirtildi. Arkadaşın dişleri perişan oldu...

ll- Kışın çıplak olarak kara bastırır, bekletirlerdi.Havalandırmadaki karın içine gömerlerdi: Bundan ötürü birçok adam hasta oldu. Örneğin; İ. Eyüboğlu havalandırmada kara gömülüp, bırakıldığı için ağır hasta oldu...

mm-Kışın soğuk suyla yıkanma zorunda bırakırlar, koğuş pencerelerini kışın açık, yazın kapalı tuttururlardı. Kızgın beton üzerine çıplak yatırırlar, hamamdan sonra ve aramalarda soyunuk vaziyette çıplak ayakla soğuk betonda ya da havalandırmada uzun süre bekletirlerdi. Sulu kar ve yağmurda havalandırmada süründürülürdük: Böyle zamanlarda sürünmeyi,hem sırt üstü, hem de yüzüstü yaptırırlardı. Böylece, tüm elbiseler ıslanır ve pislenirdi. Yıkama olanağımız da yoktu.

nn-Vücudumuzda sigara söndürür, köpek saldırtırlardı.

oo-Pis bırakıp bitlendirir, bulaşıcı hastalığı olanlarla birarada tutarak, sağlamların da hastalanmaları sağlanırdı. Çöp kutuları içerde uzun süre tutularak, mikrop yayılması amaçlanırdı.

pp-Birden fazla kişiyi aynı yatakta yatırırlardı.

rr-Ağır yük taşıtır, yorucu eğitim yaptırırlardı.

ss-Mahkemelerde esas duruşta, eller diz üstünde, arkaya dik durarak saatlerce oturtur; Mahkeme ya da hastahaneye gidiş-gelişlerde kelepçeleri sonuna kadar sıkarlar ve zincire vurur, arabada sıkıştırırlardı. Hiçbir yerinden ışık sızmayan "et arabaları"nda gelişi güzel vururlardı.

tt-Esas duruşta, ayakta ve nizami çöküş halinde uzun süre bekletirlerdi.

uu-Çay bidonunu sıcak halde, çıplak elle tuttururlardı.

vv-Arkadaşını dövmek zorunda bırakırlardı.

(...)

c-C e z a l a r.

Cezalar belli bir "kural" çiğnemenin karşılığı olarak verilmiyordu. Ama, öyle gösteriliyordu. Mutlaka ceza vermek için bir bahane bulunuyordu. Aslında cezaevi'nde bir kural yoktu.. Ceza ya önceden planlandığı gibi ya da keyfi olarak verilirdi. Cezaevi Müdürü'nden tutun da, gardiyana kadar herkes ceza verebiliyordu.

Verilen belli başlı cezalar şunlardı:

aa-Sigara içmeme cezası: Bu yasak üç günden üç aya kadar değişirdi. yasak üzerine sigaralar ve

kibritler toplanır ve gardiyana teslim edilirdi. Teslim sayı ile yapılmadığından, geri alınca da "noksandır" denilemezdi.. Geri vermede suistimal kesindi ve mutlaka eksik olurdu. Yasağa rağmen yine de sigara ya da varsa kibrit zulalayanlar olurdu. Ya da izmarit içilirdi. Bunlara "kefal", "palamut" vb.. denirdi.

bb-Sigara içirme cezası: Bu cezayı sigara içen-içmeyen herkes yerine getirmek zorundaydı. Gardiyan "herkes eline iki-üç (ya da daha fazlada olabilir) sigara alsın ve beklesin" derdi. Alır ve beklerdik. "Yak" deyince hepimiz birden yakar ve içmeye başlardık. Uygulama sırasında pencereler kapatılır, dumandan göz gözü görmez, tiryaki olanı ya da hiç sigara içmemiş olanı rahatsız ederdi. Ayrıca, birden fazla sigara içmek çok zordur. Bu daha çok sigaraların toplanmasından sonra geri verilmesi zamanında ya da içeride eğitim yapıldığı sırada sigara içen görülürse uygulanırdı... Bu uygulamayı gardiyan takip eder, içmeyene rastlarsa onu dayaklardı. Koğuş duman dolardı ve hemen ardından "lan 5 dakika sonra duman kalmayacak, anlaşıldı mı?" derdi. Herkes eline battaniye ve benzeri şeyler geçirir, sallamaya başlardık... Sigara kullanmayan arkadaşlarla tüberküloz olanlar çok etkilenir ve kriz geçirenler olurdu...

cc-Çay vermeme cezası.

çç-Yemek vermeme cezası: Genel olarak aç bırakmanın yanında bu da verilen ekstra bir cezadır. Ya bir öğün ya da bir günlüğüne verilirdi. Buna pek başvurmuyorlardı. Çünkü, Açlık Grevleri ve Ölüm Oruçlarını andırır ve tutukluları bazı şeylere hazırlayabilirdi!..

dd-Görüş yasağı cezası: Bu yasak bireysel olarak verilirdi? Toplu olarak görüş yasağına itibar edil-

mezdi. Bazı kişilerin görüşe çıkarılmaları mümkün olmayınca (sakatlık, dayak izleri vb.. olduğundan), o zaman da bu ceza verilir ve dışarıya da "hasta" diye söylenirdi. Toplu verilse, görüşçülerin tepki ve kuşkularına maruz kalırlardı. Her an direnme beklentisi içinde dışarıya "bunlar rahat durmuyorlar" denildiği için, görüşe çıkarılmayınca iş karışırdı.

ee-Mektup yazdırmama yasağı cezası.

ff-Kantin vermeme cezası.

gg-Tuvalet'te nöbet cezası: Bu ceza kişilere verilir ve 24 saat ile 4 gün arasında değişirdi. Tuvalet'te nöbet cezası olan, bu süreyi tuvaletin önünde geçirmek zorundaydı. Her kapı ya da mazgal açılınca, koğuş nöbetçileri(geceler) ve koğuş sorumlu su ile (gündüzleri)birlikte,kapı önünde tekmil verir ve tuvalet'ten çıktığını gardiyana gösterirdi. Bu cezayı kamufle edecek sorumlu sayısı çok azdı. A.Aydın böyle cezaları hiç uygulamazdı. Örneğin; Ermeni asıllı olan ve kaçakçılıktan tutuklu M.H.Erşener'e bir kez bu ceza verilmişti. Üstüne bulaşık y kama da eklenmişti... A.Aydın, bunu uygulamadı ve gardiyan "lan niye ona yıkatmıyorsun, onu orada niye dikmiyorsun" dediği zaman, A. "komutanım zaten dünya Ermeni Meselesi ile çalkalanıyor. Ve Yüzbaşımda bana özel emir verdi, ben yapamam, siz ona söyleyin" diyerek işi atlattı. Eğer sorumlu bu cezayı uygulamazsa, ceza ona da verilirdi. Bunu bildiği halde A.Aydın böyle davranıyordu.

hh-Temizlik nöbeti cezası: Bu ceza ile cezalandırılanlar dış temizlik görevine devamlı çıkmak zorundaydılar.

ıı-Tek ayak üstünde durdurma, çök-kalk, yat, sürünme; Şınav çekme; Ayakları yerden 10 Cm. kaldırma; üst üste binme cezaları.

ii-Parmak uçlarında durma cezası: İki ayak parmağı ucunda durulurdu. İki elin işaret parmağı ucu duvara uzatılır ve değdirilir ve böylece beklenirdi. Kısa bir süre sonra insanın kolları ve ayakları kopacak gibi olur ve sızlar, uyuşurdu.

jj-Ranza altına sokma cezası: Bu koğuş içinde verilen cezaydı. Zaten dar ve yürünemiyecek olan koğuşta, arada bir gardiyanın "ranza altı, kaybol" demesiyle, herkes ranzanın altına girip kaybolmak zorundadır. (Yeni yapılan tahta ranzaların altına girilmesi de mümkün değildi). Bir panik ve telaş başlardı. Herkes kendi başının çaresine bakardı(bakmayanlar da vardı). Ve ranza altına giremeyen (ki, girmek zor)'lerin kıçlarına vurmaya başlarlardı. Toz duman içinde perişan olurduk. Tekmeler, ağaçlar iner kalkar. Üzerimizde yürürler, basarlardı...

kk-Hücreye koyma cezası: Koğuştakilerin disiplin amacıyla hücreye konulmasıydı. Bazen koğuş toptan da koyulabilirdi. Ceza suçun ağırlığına göredir. Normal hücreye, boklu hücreye, ya da kör hücreye konulurduk...Hücrede devamlı işkence edilirdi. Çünkü, orada olanlara nedeni sorulmaz, kasıtlı alınmışsak, o zaman daha boyutlu işkence görürdük.

ll-Televizyon seyrettirmeme cezası: Koğuşlara televizyon verildiğinde, ceza olarak herzaman devamlı ya da geçici olarak geri alınacağı tembih edilirdi. Ve bu her zaman bizlere kullanılırdı. Ayrıca televizyon alınmasa da program tümden seyrettirilmez, ya da belli programlar seyrettirilirdi.

mm-Ranzada yatırmama cezası: Ranzalar sökülür ve tutuklular yerde yatırılırdı. Bunun ne zaman kaldırılacağı bilinmezdi. Bu, idarece verilen bir cezaydı.

nn-Tuvalet kapılarının sökülmesi cezası: Barikat

kurmak ya da başka nedenlerle tuvalet kapıları sökülür ve bir daha da takılmazdı. O zaman açıkta .....k gerekirdi. Bazen, bez takardık. Türk Ordusu' ..nda her şeye ceza verilebilirdi. Senelerce cezalı tanklar vardır ve başında asker nöbet tutar...

oo-Diş fırçalarını toplama cezası: Arada bir diş fırçalarını toplayıp götürürlerdi. Kantinden yeni fırça almak zorunda kalırdık.

pp-Kalem ve kağıt kullandırmama cezası.

(...)

BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK.

Cezaevi'nde uygulanan işkence ve cezalar, soruşturmada bile olmayan, -polisiye- psikolojik bir karmaşanın ürünüydü. İnsanı tıkayan, iradesi dışına atan, ağır bir uygulamaydı. Birçok insan sakat kaldı. 1985 yılının ortalarına kadar 84 arkadaşımız öldürüldü...

Bu uygulamalar üzerinde ciddi durulmalı, bilimsel bir değerlendirmesi yapılmalıdır. Gelecek için önemli **veriler** yakalamak ve **deney sahibi kadrolar**'a sahip olmak gerekmektedir. Bu işkenceler karşısında **dayanıklı insanlar** yetiştirmeliyiz...

D-KUZEY KÜRDİSTAN'DA BAZI TÜRK CEZAEVLERİ VE TÜRKİYE'NİN BAZI BÖLGELERİNDEKİ CEZAEVLERİ'NİN DİYARBAKIR CEZAEVİ İLE KISA BİR KARŞILAŞTIRMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ.

Diğer bölümlerde de belirlediğimiz gibi, Diyarbakır cezaevi ile diğer cezaevleri arasındaki farkları değerlendireceğimizi ve karşılaştırma yapacağımızı söylemiştik. Bu karşılaştırma, açıklanan olaylara

dayandırılacağı gibi, diğer cezaevlerine Diyarbakır'dan gidip-gelenlerin anlatımları ile de ele alınacaktır.

Karşılaştırmadan kastımız, diğer cezaevlerinde baskı ve işkencenin olmadığını ortaya koymak değil,tersine, genel devlet siyaseti ve uygulamaları gereği, diğer cezaevleri'nde de baskı ve işkencelerin varlığı açıklanacaktır. Ancak, bu cezaevleri'ndeki durum, genel bir baskı ve işkence boyutunu aşmamış, hiçbir zaman özel bir nitelik göstermemiştir. Bu cezaevleri bir bütün olarak, Türk Devleti'nin genel cezaevleri siyasetinin içinde birbirlerine önemli benzerlikler gösterirler. Diyarbakır cezaevi ise, bu genel konum içinde olmakla birlikte, bundan öteye özel uygulamalara, cezaevi niteliğini aşan bir uygulamaya sokulmuştu.

Bu sistematiğe Ankara Mamak Askeri cezaevi bir ölçüde katılabilir. Ancak, burada bile genel sistematik çok az ve belli oranlarda aşılmıştır. Devletin Kürdistan'daki siyaseti cezaevi sistematiğini aşan bir uygulamaya geçirildiğini göstermektedir. Farklılık hem **muhtevada** hem de **biçimde**'dir.

Şimdi, kısaca Diyarbakır dışında Kuzey Kürdistan' daki Türk cezaevlerinin konumuna gözatalım:

a-Kuzey Kürdistan'daki Türk Cezaevleri.

Kuzey Kürdistan'da Sıkıyönetim birçok yerden önce başlamış, her yerde kaldırıldığı halde burada devam etmişti. Dışa karşı sıkıyönetim olarak sunulduğu halde, Askeri uygulamalar, Kürdistan'da özel ve sistemli bir baskı ve işkence uygulamasıdır. Kapsam olarak birçok unsuru içine almıştır ve bu açıdan da diğer bölgelerden çok farklıdır. Kuzey Kürdistan'da cezaevleri çerçevesi belli olan ve genel sistematik içinde değil, her yerde ve her

şartta kurulmuş ve kullanılmışlardır. Uygulama sıkıyönetim bildirileri içinde gösterilmekle birlikte, devletin Kürdistan siyasetinin yapısı içinde olmuştur. Suç ve cezanın uygulamasının diğer yerlerdeki işlerliği, Kürdistan'da özel olarak aşılmış, **imha**, sakat bırakma, itiraf, bir bütün olarak asimilasyon ve jenosid eylemlerinin başka biçimde uygulanmasına dönüşmüştür.

Sıkıyönetimle birlikte, Kürdistan'da birçok askeri cezaevi oluşmuş ve görünmeyen birçok yerde bunlara destek "gözaltı" yerleri meydana getirilmiştir. Belirli cezaevleri ya da polis karakollarının dışında, özellikle ASKERİ GARNİZONLARDA oluşturulan "ESİR KAMPLARI" BİÇİMİNDE, tamamen Kürtlerin **imha** ve asimilasyonuna çalışılan ve bizzat askerlerin uygulama yaptıkları yerlerdir. Bu, Kürdistan için aynı zamanda özel bir ASKERİ HAREKAT'tır.

Bu cezaevleri'nden önemli birkaçını belirtmek gerekir.

aa-Erzurum Cezaevleri. Erzurum İli, her zaman özel olarak askeri açıdan bir **merkez** görünümündedir. bu nedenle, sıkıyönetimsiz zamanlarda da birçok askeri ceza ve gözetimevleri bulundurulur. Bunlar askeri istihbaratın emrinde ve kamuoyunca görülmeyen tarzdadır. Ayrıca, Erzurumun Sovyetler birliğine hudut bölgelerine (212) **"merkez"** lik görevi

(212)Biz, cezaevi'nde hem siyasal gruplara, hem de savcılara (İdarenin adamlarına da) "Türkiye'de bir Komünizm tehlikesi olmadığını ve Anti-Sovyetizm'in kasıtlı olarak kullanıldığını" belirledik. "Türkiye'de Sovyetlerin çok önemli yatırımları olduğu, Türkiye ile aralarında büyük ticaret anlaşmaları yapıldığını da ekledik(Örneğin:Aliağa, Petkim Rafinerileri, Seydişehir Aliminyum, İskenderun Demir Çelik, Artvin Alkali vb...gibi yatırımlar oldukça önemlidir. Ayrıca,Karadenizde 13 ve Beti'da da 8 İl'in elektriğini Bulgaristan ve Sovyetler vermektedir. Bunlardan başka son dönemde uygulamaya sokulan Doğal Gaz nakli de önemli ve büyük yatırımlardandır). Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 60 yıldır bir 'hudut vakası' bile olmamıştır. Orta-Doğu'ya özgü politikalarda arala→

yapar ve Sağ nitelikli bir yapı gösterir. Erzurum, bir yanıyla da Anti-Kürdistan olarak tutulmak istenen ve bu yanıyla kendisine "paye" verilen bir il'dir. Bu nedenle, cezaevi uygulamaları diğer yerlerden farklı olarak, gizli, üzerine gidilmeyen ve kitle desteği de olduğu için sorunsuz geçiştirilir...

Erzurum önceden 3. ORDU'nun merkezi'ydi. Daha sonra askeri gerekçelerle 3.Ordu karargahı buradan Erzincana nakledildi ve burası 9. Kolordu merkezi olarak kaldı.

Sıkıyönetimin ilanı ile birlikte, olay olsun olmasın (özellikle bölgedeki askeri nedenler ve hudut bölgesi olması açılarından, Kars, Ağrı illerinin genel nitelik ve yapıları gereği), özel bir uygulamaya sokulur. Bununla, aynı zamanda diğer bölgelere örnek bir yapı gösterilmeye çalışılır. Siyasal ve ideolojik devlet görüşü olarak yapılan açıklamalarda, halkın sıkıyönetimden "memnun olduğu"nun kamuoyuna sunulduğu yer Erzurum'dur. Buna sağ örgütler ile ERZURUM ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ arkadan "bilimsel" olarak destek verirler...

Bu kez, 12 Eylül'de Erzurum çevresinde önemli oranda sayısal ve örgütsel bir muhalefet vardı. Ve tutuklamalar da fazla oldu. Bu nedenle çok sayıda cezaevi de oluşturuldu.

Sivil cezaevleri de kullanıldı. Bu bölgede, yalnız Kürt siyasal grupları değil, Türk siyasal grupları da vardı. Bütün bunlara rağmen Erzurum cezaevleri'nde genel cezaevi sistematiği içinde baskılar, buna karşıda direnmeler oldu ve birçok hak elde

rında tam bir 'detant' oluşmuştur. 'İstikrarlı bir Türk Devleti' Sovyetlerin tercihidir! Bütün bunlara rağmen, Anti-Komünizm silahı Tamamen Amerikan siyasetine uygun ortaya atılan ve geliştirilen bir olgudur ve aynı zamanda Türk Devleti'nin kendini kamuoyunda korumasına yöneliktir. Eğer Söylemek gerekirse, Türkiye'de (tüm kamufle ve şaşırtmalara rağmen) bir Kürdistan 'tehlikesi'nden bahsedilebilir(!)",demiştik.
(...)

edildi. Ancak, hiçbir bakımdan Diyarbakır ile karşılaştırılması mümkün değildir. Bir kere devlet buraya "Kürdistan gözü" ile bakmamakta ve bunun içine sokmamaya çalışmaktadır. Devamlı bu bölgede Türklük ve milliyetçilik ile ilgili açıklamalarla sorunu basite indirger ve geçiştirir. İkincisi, Anti-Ermeni sorunu için bu bölge kullanılmakta ve kamuoyu bu yönde ajite edilmektedir. Bu uygulamalar Basın ve TRT aracılığıyla kamu oyuna sunulur.

İşin üzerine gidilmediği ve sağ örgütlerle dengelendiği için çok sayıda tahliye gerçekleşmiş,bu nedenle yargılanıp ceza alanların sayısı da azalmıştır ...

bb-Erzincan cezaevleri. Bu bölge , sıkıyönetimden önce, "Alevi-Sunni" çelişmesi ile lanse edilen çatışmaların ve önemli katliamların oluştuğu bir yerdi. Erzincan'da CHP'ye bile saldırı olmuştur. Çok sayıda dava daha sıkıyönetimden önce gündemdeydi... Bölgede Alevi unsunlar çoğunluktadır. Tarihsel süreçte, Kürdistan'ın önemli Ulusal Direnmeleri bu bölgede oluşmuştur.(Örneğin; Erzincan, Koçgiri ve Dersim'e yakın bir bölgedir). Devlet buraya devamlı "yumuşak" inmektedir. "Alevi-Sünni" çelişmesini ise, kırkıştarak Kürdistan sorununu kamufle etmektedir.

Erzurumdan ordu karargahı buraya nakledilince, sıkıyönetim bölgesi olarak birçok il Erzincan'a bağlandı ve 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı adını aldı. Dolayısıyla Mahkeme merkezi haline de getirildi. Birçok sanığın tutuklanması ve yargılanması başladı. Yargılanan sanıklar genellikle Türk "Sol" gruplarındandırlar. Erzinçan ve buraya bağlı diğer illerde birçok ceza ve gözetimevi oluşturuldu. Bunun yanında sivil cezaevleri de kullanıldı. Özel bir cezaevi uygulaması olmadı. Genel sistematik içinde baskı ve işkence ve bunlara karşı direnmeler

ile birçok hak da alındı. Direniş talepleri, devamlı yaşam koşullarının düzeltilmesi ve olanakların arttırılması biçiminde kalmıştır. Erzincan cezaevleri'nden Diyarbakır cezaevi'ne gelen sanıklar koşullardan ötürü çok kötü duruma girdiler ve biran önce Diyarbakır'dan tekrar Erzincan'a gitmek için "davalarının Erzincanla ilişkili olduğunu belirten" dilekçeler bile verdiler. Ağır ceza ile yargılanmayı bile göze alıp böylesi dilekçeler veren sanıklar, Erzincan cezaevlerinin durumunu da açıklamış oluyorlardı.

Diyarbakır cezaevi ile Erzincan cezaevleri'nin bu bağlamda karşılaştırılması mümkün değildir. Gelen bir sanığın belirlediği gibi "buraya göre Erzincan her yaptığı uygulamaya rağmen bir cennet'tir"(Dev-Yol ve HK'den yargılanan Artvin'li iki sanık...).

cc-Elazığ Cezaevleri: Bu bölge Kuzey Kürdistan'ın göbeği sayılabilir. Aynı zamanda birçok Ulusal Direnmenin olduğu, önemli katliamların gerçekleştirildiği bir bölgedir. Dersim'e yakındır. Daha doğrusu Dersim'le iç-içedir. Bünyesinde Alevi unsurları çoğunlukla barındırmaktadır. Bölgesel olarak içine Elazığ, Malatya, Tunceli, Bingöl, ,Muş, Bitlis gibi illeri alan ve 8. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Elazığ'daydı.

Geçmişin oluşan olayları nedeniyle de sıkıyönetim bu bölgede "yumuşak" bir uygulama izledi.

Bu bölgede asimilasyon çok hızlıdır. Sağ etkindir ve 12 Eylül öncesi Türk "Sol" gruplarının rekabet alanı olmuştu. Bu nedenlerle baskı ve işkence salt Kürt siyasal gruplarına değil, diğerlerine de yapılmıştır. Bunun için önemli bir "dengeleme" gerçekleştirilmiştir.

Sıkıyönetimden önce önemli olaylara sahne olan Malatya, Elazığ, Muş ve Bingöl olaylarına rağmen

tutuklama ve yargılama kapsamının genişletilmesin - den çekinilmiş(!)ve oldukça dar tutulmuştur. Baskı ve işkence genel cezaevi sistematiği içinde bile yeterince uygulanmamıştır. Diyarbakır'da yargılanması yapılan siyasi grupların buradaki bağlantılı kişi ve örgütleri ise, açıkca "eşitsiz" bir uygulamaya sokulmuştur. Diyarbakır'da ağır ceza ve işkence uygulanırken, aynı örgütlerin unsurları Elazığ Sıkıyönetim yargılamalarında çok az cezalara ve işkencelere muhatap olmuşlardır.

Elazığ'da önceleri üç küçük çapta cezaevi oluşturuldu. Bunların biri, kadınlara aitti. Diğeri, sağ sanıkların konuldukları yerdi. Üçüncü olarak sivil cezaevi kullanıldı. Bu üçünde de hiçbir önemli uygulama olmadı. Sivil cezaevi zaten kendi sistematiği içinde yürüyordu.Esas ceza ve gözetimevi Malatya yolu üzerinde kuruldu. Burada baskılar yoğundu. Bağlı olarak direnmeler de oldu. Ancak, bu bile Diyarbakır'la mukayese edilemez.Elazığ'dan Diyarbakır'a getirilen sanıklar toptan itirafta bulundular(PKK Elazığ Grubu). Ayrıca, TKP/ML'den bazı sanıklar Diyarbakır'daki olmadık işkencelere tabi tutuldukları halde, Elazığ'a nakledildikten sonra orada tahliye oldular.

Elazığ cezaevi'nde saz, kitap ve birçok şey bulunmaktaydı. Buna rağmen tamel talepler düzeyinde de zaman zaman açlık grevleri oldu. Direnmeler, Diyarbakır Cezaevi'nde olduğu gibi, işkencenin kaldırılması için değil, daha iyi yaşam koşulları içindi. Tüm bunlara rağmen Diyarbakır'ı destekleyen Ölüm Orucu eylemi de konuldu..

Diyarbakır'da günlerce işkence ve baskının altında yatan bazı siyasal grup sanıkları Elazığ'a götürüldükten sonra tahliye oldular.Yargılanan çok sayıda sanık beraat etti. Diyarbakır'da yargılamalar içinde

beraat "süs eşyası" gibiydi. Ayrıca, Elazığ bölgesinde Diyarbakır gibi aşırı cezalarla sonuçlanmış toplu bir dava da görünmüyor.. Diyarbakır'da ceza "ulufe gibi" dağıtılıyordu...

Tunceli "bile" kapsamı oldukça daraltılarak ele alındı. Bölgedeki bildiriler oldukça yumuşaktı ve hiçbir şey yokmuş gibi yayınlanıyordu..Bu uygulamada Sıkıyönetim Komutanı ve personelin etkisi de var... Bu bölgede görev yapıp, Diyarbakır'a gelen savcı ve hakimler ise, bizim başımıza "bela" kesildiler...

Elazığ sağ grubun da etkin olduğu bir alandı ve bunlarla ilgili de sonuçlanmış önemli bir dava göremiyoruz.. Birçok adam öldürme , gasp vb.. olayları sonuçsuz kaldı..

Bu bölgede, Elazığ dışında, ayrıca, Bitlis, Muş, Bingöl, Tunceli'de de askeri ve sivil cezaevleri vardı. Bölgenin en önemli cezaevi Malatya'da kurulan E/Tipi kapalı cezaevi'ydi. Buraya özel yetiştirilmiş gardiyanlar verildi, yeni bir "pilot bölge uygulaması" yapıldı. Bölgedeki birçok ağır ceza alan sanıklar buraya nakledildi. Malatya E/Tipi cezaevi şehirden uzak bir yerde ve askeri bölge içindedir..

Malatya cezaevi'ne Diyarbakır'dan da birçok arkadaş nakledildi.Malatya Cezaevi halen devam etmektedir. Genel olarak hükümlü sanıkları barındırmaktadır. Koşulları baskıcı ve zordur. Birçok direnme de oldu..

dd-Gaziantep cezaevleri: Sıkıyönetimden önce burada büyük çapta sivil bir cezaevi vardı. Sıkıyönetimle birlikte yeniden bazı cezaevleri oluşturuldu. Özel Olarak E/Tipi kapalı bir cezaevi açıldı. Burası sıkıyönetim sanıkları için kullanıldı.Türkiye'nin

bazı cezaevleri'nden (Ankara, İstanbul, Çanakkale, vb...)birçok sanık buraya sürgün edildi. Bu sanıklara önemli baskı ve işkenceler uygulandı. Ayrıca, Maraş Olayları Davası sanıkları (1978 Maraş Olayları. Bu konu için Bak: Hapishane Raporu, Cilt:1,sh: 112-115 ve Dipnot:18-19) da buradadır.

Adana ve Mersin'de meydana gelen direnişlerden sonra sanıklar Gaziantep'e sürgün edildiler. Sağ sanıklar Gaziantep'te çoğunlukta olmalarına rağmen (ilk dönemler) uygulamalardan soyutlanmışlardır. Gaziantep, 6. Kolordu ve Adana SıkıyönetimKomutanlığına bağlı bir alandır. Mahkeme heyeti Gaziantep'e belli zamanlarda gelip-giderek yargılamaları götürmüştür.

Diyarbakır'dan Gaziantep'e soruşturmaya gidip-gelen sanıkların bilgilerine göre, "burada haberleşme olanaklarını hemen buldukları ve Diyarbakır'daki durumu anlattıkları zaman ise tüm sanıkların hayretler içinde kaldıkları" dır(PKK'den yargılanan R.Altun'un anlatımları). Arkadaşların Gaziantep'e gidişlerinden sonraki bilgilendirmelere bağlı olarak, Diyarbakır'daki baskı ve işkencelerin protestosu için mevzi bir destek direnme gerçekleşmiştir.

Gaziantep cezaevi de, genel cezaevi sistematiği içinde önemli baskılar görmüştür. Kürdistan içinde bir yer olmasına karşılık, uygulamanın boyutları Diyarbakır'a hiç benzememektedir. Burada temel ihtiyaçlar Diyarbakır cezaevi gibi işkence aracı değildi. Durumu, bütün bu nedenlerle Diyarbakır ile mukayese kabul etmez. Tüm direnmeler olanakların arttırılması içindi.

İşkence boyutu belli bazı unsurlar üzerindeydi.Diyarbakır'dan gidip-gelen sanıklar, soruşturmanın bile"çok kolay bir yerolduğunu(!)"söylemişlerdi.(Tüm bölgelerdeki en ağır durumda olan unsurlar özel

istek üzerine Diyarbakır Soruşturmasına getirilirdi). Üç-beş ay gibi uzun dönem Gaziantep'te soruşturmada kalan arkadaşlar durumun gayet rahat olduğunu anlatırlardı.

Gaziantep durumu itibariyle özel bir bölge sayılabilir.Hudut kasabalarının çokluğu,işletme ve fabrikaların(Kürdistan'ın diğer bölgelerine göre) yoğun olduğu ve dolayısıyla işçi unsurların fazlalığı; genel olarak Kürdistan'ın Urfa, Mardin, Bitlis gibi illeri ile bağlantısının bulunması; Arap unsurların olması; Sağ'ın güçlü olduğu vb.. nedenlerle sıkıyönetim oldukça "dengeli" geçiştirilmiştir!..

Bölgeye yakın bir yer de Adıyaman'dır. Burası da yoğun baskı görmüştür. Mahkemeler Adana'dan gelen Mahkeme heyetinin yerinde yargılaması olarak yürümüştür.Cezaevi'ndeki tutuklular,sıkıyönetim kapsamı aşılarak, Kürdistan'ın genel konumuna uygun biçimde boyutları yüksek baskı ve işkencelere uğramışlardır.

b-Genel olarak Türkiye'deki cezaevleri'nin durumu.

Türkiye'deki cezaevleri'nin koşulları çok zordur. Cezaevleri genel olarak üst üste yatılan, hasta sağlam ayrımı yapılmayan, yaş farkı gözetilmeyen yerlerdir. Askeri cezaevleri ise, sivil cezaevleri'nden **nisbeten** temizdir! Bu temizlik, askeri yapı disiplin kuralları gereği biçimsel ve gösterişe kaçacak ölçülerdedir.

Türkiye'de, cezaevleri yalnız "özgürlükten yoksun bırakılma" yerleri değil, "caydırma, yozlaştırma" ve "tedip" yerleridir. Bu da ilkel koşullarda olmaktadır. Genellikle, siyasi tutuklular için "çekilmez" yerlerdir. Özgürlüğünüzle birlikte, kişiliğiniz ve düşünceniz de **hapsolunur...** Bu hapsolunma

tüm ailenize sıçrar, aynı acıyı onlarda sizinle birlikte çekerler. İtilip kalkılırlar, parasal olarak olmadık yüklerin altına girerler.. Yakınlarınız ve Avukatlarınızla görüş, mektuplaşma, yargılanmanız tümü en ilkel yöntemlere ve kaba kuvvete dayalıdır.

Türkiye'de cezaevi'nde birçok hastalık edinirsiniz. Hastalıkların yayılması kasıtlı olarak geliştirilir. Alışkanlıklar kazanırsınız. **"Tedip"** yerine, suç sizde olgunlaşır, güçlenir. Cezaevleri'nden çıkan birçok sanık (siyasi olmayan), içeride reddettikleri ve belki de yapmadıkları şeyleri, **daha örgütlü** olarak yapar... Suç cezaevi'nde **"modernleştirilir"**, yasal olarak öğrenilir ve kaçamak yolları aranıp bulunur... Buna bilinçli zemin hazırlanır. Suç, cezaevleri'nde örgütlendirilir. Burjuvazinin ve devletin bu gelişmeye ihtiyacı vardır. Yoksa devleti nasıl koruyabilir? Polisi ve askeri niçin, nasıl ve neye göre örgütlendirebilir? Bütün bu gelişmelerde, cezaevi ve adliye **ortak**'tır. **Rüşvet** cezaevleri'ndeki örgütlenme ile işlem görür, uygulamaya sokulur. Cezaevleri **rüşvet** için en iyi araçlardır. İnsan haysiyetinin, **"vurgun"**un atbaşı gittiği yerlerdir cezaevleri... İnsan kişiliği burada zedelenir. Irza geçme, uyuşturucu alışkanlığı, hastalık vb... burada gelişir ve bilenir...

Cezaevleri'nde tüm sağlık koşulları kaybedilir. Burası özgürlüğün kısıtlanması değil, insanın imhası içindir. İnsan burada toplum dışına atılır. Para ise, burada her şeyi çözer... Parası olan sahtekarlar, dolandırıcılar. uyuşturucu kaçakçıları, silah kaçakçıları, kadın tüccarları, rüşvetçiler, ırza geçenler vb... burada rahat rahat ve **"ağa"** gibi geçinir giderler... Kendilerine her şey sunulur, geceleri evlerinde bile geçirebilenler vardır. Kendilerine cezaevi'nin çocukları "oğlan olarak" sunulur, kadın verilir vb..

Sıkıyönetim de bu cezaevlerini kullanır ve bunlara ek olarak da askeri cezaevleri oluşturur. Sivil cezaevleri'nde ancak polisiye tezgahlar kurar, askeri cezaevleri'nde de kendi disiplinini... Baskı getirir, koşulları daha da çekilmez yapar. Bu baskı ve disipline uyulmadığı zaman bunu kamuoyuna, "ayaklanma var, isyan var" gibi gösterip, içeriye saldırır, adam öldürür... Hücreler kurar, sürgünler yapar vb... Buna karşı direnişler, açlık grevleri, ölüm oruçları olur, bunlarla baş edemez, bu kez de tutukluları böler. Dışarıya "uslu ve terbiyeli olanlarla" "isyancıları" ayrım yaparak gösterir, bunlardan uslu olanlara bazı olanaklar verir(yemek, görüş olanağı vb...). Ama, sonuçta kendisiyle olan da, olmayan da aynı kaba konur ve iş sonuçlanır. Cezaevi'nde insanlar, hayvan muamelesi ile karşı karşıyadır. Özellikle subaylar (ki, köken olarak orta sınıf, köylü, en çok da subay çocuğudurlar) çok yukarıdan ve "öldürülmeleri gerekli" unsurlar olarak tutuklulara bakarlar.

Cezaevleri, binlerce insanı hamur gibi evirip çevirmiş, çarklarının arasında yutmuştur. Siyasi birçok genç sakat bırakılmış, ölmüş, öldürülmüştür.

Bu imha'nın dışında, siyasal olarak birçok genç insan **kişiliksizleştirilmiş** ve **ajanlaştırılmıştır**, kandırılmış, yalan beyanlara ve iftiralara sokulmuş, itiraflarla kendi yanlarına çekilmiştir. Bunlara herşeye rağmen dayanan ve direnen unsurlar ise, hasta ve yorgun, sakat kalmışlardır. Bu anda cezaevleri'nde olan ve dışarı çıkan birçok genç insan hastadır, sakat'tır. Ama, devlet amacına ulaşmamıştır,ulaşamıyacaktır. Uygulamaları fiyasko olmuştur.

Elbette böyle bir devletin, böyle cezaevleri olacaktır. Bu cezaevleri dünya'daki örneklerinin yanında(**EVİN** ve **SAYGON ZINDANLARI**'nın yanında

özellikle, DİYARBAKIR 2 NOLU CEZAEVİ de) tarihsel olarak yerlerini almışlardır. Gelişmeler, buralardan çıkan ya da hala yatanların beyinlerinde **hınç** ve **öfke** ile oluşacak örgütlenmelere ve siyasi çalışmalara dönüştükçe , bu devletin yıkımı da yakın olacaktır.

Bu konuda sonuç olarak şunu söylemek mümkündür:

Türkiye'de cezaevleri, insan haysiyetinin dışladığı ve Türkiye'yi en iyi belirleyen yerlerdir. Tüm değer yargılarını, insana bakışını, uygulamalarını, devlet anlayışını, tarihsel zulüm ve zorbalığını en iyi gösteren yerlerdir. Buraların incelenmesi, bu ayrı dünya'nın araştırılması, yeterli bilgi verir. Tüm cezaevleri, baskının ve zorun alanıdır. Ancak, bunların içinde Diyarbakır Sıkıyönetim 2 Nolu Cezaevi'nin **özel bir yeri** vardır... Diyarbakır'da direnmeler hiçbir zaman koşulların iyileştirilmesi ve talep sunularak değil; **işkence'nin, soruşturma'nın** kaldırılması için yapılmış, arkasından bazı olanaklar getirmiştir.

c-Türkiye'nin bazı büyük merkezleri'ndeki cezaevleri Diyarbakır sıkıyönetim 2 Nolu cezaevi'nin karşılaştırılması.

Sıkıyönetim ile birlikte Türkiye'nin diğer bölgelerinde de uygulamalar hızlandı. Varolan birçok cezaevi kullanıldığı gibi, yenileri de yapıldı. Tüm büyük sivil cezaevleri sıkıyönetimce kullanıldı. Bunlar dışında, Askeri cezaevleri doldu. En önemli bölgeler olarak İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük merkezler'deki cezaevleri ele alınabilir.

Genel olarak Türkiye'nin büyük merkezlerindeki cezaevi uygulamaları sıkıyönetimden önceki gibi sürdü. Sıkıyönetimce kullanılan cezaevleri askeri bazı kurallara sokuldu. Suç ve ceza uygulaması genel kapsamı içinde gerçekleşti. Kürdistan gibi Askeri Bir Harekat yapılmadı. Yoğun baskı ve işkencelerin ve buna karşı direnmelerin başgösterdiği Ankara, Mamak ve İstanbul Metris ve bir ölçüde de İstanbul Selimiye Askeri Cezaevleri'nin durumu önemlidir.

aa-Ankara cezaevleri: Ankara'da en önemli cezaevi, kuruluşu nedeniyle yerine oturmuş ve kadrosu herzaman profesyonel olan MAMAK ASKERİ CEZAEVİ'dir. Burası, zor koşullara, sıkı disipline ve kurumlaşmış korunaklara bağlıdır. Askeri garnizon içinde ve şehirden , dolayısıyla gözlerden uzak bir yerdedir... Burada kalmış olan arkadaşlarımızın somut olarak görüşleri ile, Diyarbakır cezaevi'nden gidip-gelenler, MAMAK ASKERİ CEZAEVİ'ni son dönemine kadar detaylı anlatabilmişlerdi.

Bu cezaevi'nde, sıkıyönetim başladığı tarihten kısa bir süre sonra, sağ ve sol sanıklar birarada kalmaya zorunlu bırakılmışlardır(Bak:Hapishane Raporu, Cilt:1; Dipno:22). Bu önemli ve gerçekten zor bir durumdu. Ancak, sağ sanıklara uygulanması istenmeyen baskı ve zor oranında, sol sanıkların maruz kalacakları baskı ve zor'da azalmıştı.

MAMAK CEZAEVİ, çok kapsamlı sanık grubu taşımıştır. Bir süre sonra **"maruf ve meşhur"** parti liderlerini de içinde barındırmıştır. Bunların bazı olanaklara ulaştırılması ile, cezaevi ikiye bölünmüştür. Bunlar arasında A. Türkeş'ten tutunda, D. Perinçek'e kadar herkes vardı... Bunlar, cezaevi koşullarını ilk anda hemen rasyonelleştirmişler ve "zaten dışarıda anarşistlere, teröristlere" ve "solcu-

lar"a karşı savaş verdiklerini belirterek, cezaevi'nin bütün zorluğunu "sol"un üzerine baştan yıkmışlardır..

Bu cezaevi'nde askeri eğitim uygulanmıştır. Eğitim, bazı marşların okunması, yürüyüş ile Mahkemeye gitmek(Mahkeme cezaevi alanındadır), İstiklal Marşı vb.. biçimindedir. Sanıkların bunlara uyması ya da uymaması pek önemli etken olmamış, disiplinsizlik sayılarak üçer, dörder cop yemelerine neden olmuştur. Mamak'ta dayak sonsuz değildi. İşkence cezaevi sistematiği dışında, bazı sanıklara özel olarak ve hücrelerde uygulanmıştır. Bu hücreler Tecrit hücreleridir. Koşulları belirlidir. Bir haftalık zaman içinde uymayanlar hemen yerlerine geri gönderilirlerdi. Ölüm olayları işkence sonucu olmamıştır. Sakatlanma ve hastalık boyutlu değildir. Bir süre sonra, "Sol" grup, direnenler,direnmeyenler diye ikiye ayrılmış, baskı altındaki sanık sayısı da azaltılmıştır...

Yerleşik bir cezaevi olduğu için, birçok olanakları vardı; Doktor, ilaç, radyo(birara vardı, sonra toplatıldı), televizyon, yatak, temizlik malzemesi vb... Bunlar için direnmeye gerek yoktu!.En zor zamanda bile, bu ihtiyaçlar yerine getirilebilir şeylerdi... İşkence aracı olarak kullanılan hiçbir olanak yoktu. Muhteva olarak Türk unsurlar ve vatandaş da olduklarından(Ayrıca, özellikle yüksek rütbeli subay ve bürokrat çocukları da bulunmaktaydı)., baskılar dozaj olarak hiçbir zaman sakat bırakma ve öldürme aşamasına girmemiştir. Avukat görüşleri doğal seyrini takip etmiştir.

Sanıklar arası görüşme ve haberleşme olanakları herzemen olmuştur. Ancak, bloklararası ilişki kesilmiştir. Baskı yalnız belli bloklara uygulanmıştır.

Mamak'ta herşeye rağmen önemli direnmeler

oldu. Açlık grevleri, ölüm oruçları... Ölüm olayları da gerçekleşti. İşkence ile ölüm olayı yok denecek kadar az sayıdadır.

Soruşturmadan ve dışarıdan sakat gelenler cezaevine girişte doktor raporu ile tesbit edilip, içeri alınmışlar. Soruşturmada bazı işkence edilmiş sanıklar, cezaevine kabul edilmemiştir. Zorla **beyan değiştirme** ve **itiraf** yaptırılmamış, olmuşsa, kendiliğinden ya da gönüllü yapılmıştır.

Mamak Cezaevi, Diyarbakır cezaevi ile mukayese kabul etmez bir yapıdaydı. Mamak'taki **en zor koşullar, Diyarbakır'ın direnişler sonrası gibi'dir.** Biz, direnişlerden sonra, en son aşamada bile oranın durumuna ulaşamadık. bunu belirlerken, hemen itiraz edebilirler.. Zaten, Diyarbakır Cezaevi'nin anlatılmasına inanmamışlar ve abartıldığını söylemişlerdir!..Diyarbakır Cezaevi'nden Ankara Mamak Cezaevine giden(üstelik direniş sonrası) E.K. ve M.A.'ın Diyarbakır Cezaevi ile ilgili anlatımlarını Mamak'takiler "uydurma" olarak karşılamışlardır.

Şartların iyileştirilmesi için devamlı talep ileri sürmüşlerdir. Mamak cezaevi'ndeki sanıklar, diğer cezaevleri'ndeki baskı ve işkenceler için destek direnişleri de yapmamışlardır (213).

(213)Rızgari'den E.Kıyak ve PKK'den M.Aslan adındaki arkadaşlar başka davaları nedeniyle Ankara'ya götürüldüler. Mamak cezaevi'ne gittikleri zaman tavırlarından ötürü hemen hücreye alınırlar. Burayı anlatırken; "rahat rahat birbirimizle konuşuyorduk. Arada bir dayak vardı ve biz elimizi çekmeyince asker 'lan ..ne niye çekmiyorsun' diyordu. Bu dayak bizlere elimizi 'kaşıma gibi' geliyordu. Dörder tane vurulması nedir ki?..Bazı belirli unsurları koyacakları tel kafesler de vardı. Bizi de oraya koydular. Burada bile serbest konuşuyorduk. Yemek tahdidi uyguluyorlardı sadece... Adı 'ölüm hücreleri' olan yerler ise, tamamen kapalı ve ufak bir deliği olan yerlerdi. Bu delik ön kısmında bulunuyordu. Oradan maşrapa ile yemek veriliyordu. Bir hafta yemek almadın mı, hemen çıkarıyorlardı. Dizlerini karnına çekerek oturmak zorunda kalacağınız bir yerdi... Cezaevi'nin diğer yerlerinde ise; disiplin suçu işleyenlere birkaç cop vuruluyordu. Burasını Diyarbakır ile karşılaştırmak mümkün değildir. Bizler Diyarbakır'dan direnişten sonra oraya gitmiş-

bb-İzmir Cezaevleri: Bu bölgede de birçok cezaevi oluşturulmuş ve Buca Cezaevi (sivil) de sıkıyönetimce kullanılmıştır. Buranın anlatılması, tartışmamızın içine bile girmez. Ancak, burada da genel cezaevi sistematiği içinde baskılar uygulanmıştır. Bazı direnişler de olmuştur. İzmir cezaevleri, oldukça rahat ilişkiler içinde kalmışlardır(Sıkıyönetim uygulaması bakımından). Buca'da sağ ve sol sanıklar arasındaki kavga ve olaylar; idarenin(sivil cezaevi biçimi ile)bazı tahditler yapmasına ve bazı sanıkları hücrelere almasına neden olmuştur. İşkence ve eğitim uygulanmamıştır. Diyarbakır cezaevi ile değil, diğerleri ile bile mukayese kabul etmez bir yapıdadır. Buradan Diyarbakır Cezaevi'ne gelen bir sanık (ki, 5 Eylül direnişi'nden sonraydı), durumu gördüğü zaman, "burası cezaevi değil" demişti...

cc-Adana-Mersin Cezaevleri: Burası özellik göstermektedir. Ne Türkiye'dir ne de Kürdistan...Ortada bir yer. Adana'da her iki tarafta uygulanan karma yöntemler vardı. Burası bir "köprü" gibiydi. Kürt siyasi gruplarının, çok sayıda köylü ve işçi unsurun varlığı ile, alanın özelliği de uygulamada önemli etken olmuştur..

Adana ve Mersin Cezaevleri yoğun sanık taşımıştır. Sık sık direnişler meydana gelmiş, boyutları dar olmasına rağmen, sık sık da sürgünler yaşamıştır. Cezaevleri arada bir dağıtılmıştır.

Sivil cezaevleri sıkıyönetimce kullanılmıştır. Bunun dışında bazı yerlerde askeri ceza ve gözetimevleri oluşturulmuştur. Buradaki baskıları da, genel cezaevleri sistematiği içinde ele almak gerekir.

---

tik. Diyarbakır'ı anlattığımız zaman inanmıyorlar ve 'yalan söylediğimizi' 'bunun mümkün olamıyacağını' söylüyorlardı. Ufak tefek marş ve yürüyüşler, İstiklal marşı vb.. de vardı. Soruşturma, işkence ve olanakların kullanılması, eğitim vb.. Diyarbakır gibi olsaydı, hiç kimse dayanamazdı..." diyorlardı.

Olanakları herzaman elverişli tutulmuştur.

Mersin E/Tipi Cezaevi'nde, seçme bazı sanıkların bulunmasından öne sürülen bazı taleplerle direnişlere sahne olmuştur. Adana'da, Diyarbakır ve diğer cezaevleri'ndeki baskılar için destek direnişler yapılmıştır.

Bu cezaevlerini de, Diyarbakır 2 Nolu Cezaevi ile mukayese etmek mümkün değildir. Buraya gidip-gelen bazı sanıklar, anlatımlarında; "genel cezaevi sistematiği uygulanıyordu. Baskılar mevziydi. İşkence ve dayak ise, yok denecek kadar azdı" diyorlardı(PKK'li R. Altun ve M.Keser'in anlatımları).

dd-İstanbul cezaevleri: İstanbul gerek nüfus ve gerekse meydana gelen olaylar bakımından bir çok cezaevinin oluşturulması zorunluluğunu getiriyordu. Burada en önemli Askeri Cezaevleri METRİS ve SELİMİYE'dir. Bunlar dışında, DAVUTPAŞA KIŞLASI ve MALTEPE ASKERİ CEZAEVİ de sıkıyönetim uygulaması için kullanıldı. Sivil cezaevleri'nden SAĞMALCILAR'da bir kısım oluşturuldu. SULTANAHMET CEZAEVİ yeniden açılarak, sıkıyönetim sanıklarının doldurulduğu yer oldu..

İstanbul Cezaevleri'nden Selimiye ve Metris dışındakiler, zaten tartışmamızın dışındadır.

d-Diyarbakır 2 Nolu Askeri Cezaevi ile karşılaştırmaya somut örnek: METRİS ASKERİ CEZAEVİ.

Türkiye'de uygulamaların zorluğu ve direnmeler

açısından dışa yansıyan üç cezaevi'nden birisi İstanbul'daydı. Bu, METRİS ASKERİ CEZAEVİ'ydi. Yapısal olarak toptan baskıya uğramamış, ancak muhtevası nedeniyle, kamuoyunun dikkatini çekmiştir. "Sol" gruplardan bazılarının radikal kesiminin, ayrıca, "Barış derneği", "DİSK" sanıklarının burada olmaları nedeniyle, Avrupa'nın aşırı ilgisini(!) toplamıştır.

Metris ve Selimiye Cezaevleri de sıkıyönetim ile, genel askeri cezaevleri sistematiği içinde, belirli kuralların içine çekilmek istenmiştir. Eğitim olarak, komutanların önlerinden kalkma, elbise giyinme(TTE),İstiklal Marşı söyleme gibi, askeri cezaevi sistematiği uygulanmaya başlamıştır. Uygulamalara birçok sanık karşı çıkarak, direnmiş, bu direnişler dayak yolu ile bastırılmaya ve birçok tahditler getirilerek önlenmeye çalışılmıştır. Direnmeler, iyi koşulların yaratılmasını içermiştir. Diyarbakır'daki gibi salt işkence ve asimilasyon için direnilmemiştir. Ölüm Orucu, Açlık grevleri sanıkları ikiye bölmüş,direnenler azınlıkta kalmışlardır.Görüşler,ilişkiler, aramalar, gıda, kantin, Çay vb... sorunları, hiçbir zaman işkence aracı olarak kullanılmamış, dayak disiplin cezası olarak ve belli biçimlerde uygulanmıştır. Son zamanlara kadar elbise giymeyen(TTE) sanıklar vardı...

Kendi ana dilini konuşmama yasağı, asimilasyon, işkence, soruşturma vb..gibi uygulamalar olmadığı gibi, İstiklal Marşı'nın okunması da Türk unsurlar açısından(Kürt unsurlar vardı, fakat azınlıktaydılar) hiç de "önemli bir sorun" teşkil etmemiştir. Tersine gönüllü söyleyen birçok insan da olmuştur.

İçeriye, yayınlar, temel klasikler, savunma araç ve gereçlerinin verilmesi talepleri öne çıkarılmıştır.

Bunun yanında kalem, kağıt yasakları belli kişilere uygulanmıştır. İşkence ile ölen yok denecek kadar azdır. Ya da yoktur. Ölüm Orucu sonucu ölme olayları gerçekleşmiştir. Siyasetler arası rekabet birçok eylemin konulmasının nedeni olmuştur. "Öncü" olmak, "eylemde bulunmak isteği egemendir. Ancak, hiçbir bakımdan Diyarbakır Cezaevi ile mukayese kabul etmez. Diyarbakır cezaevi'ne İstanbul'dan gelen-giden sanıklar, duruma bakınca, şaşkın bir hale dönmüşlerdir. Genel cezaevi sistematiği içindeki baskılar, Diyarbakır Cezaevi'nin doğal zamanı kadar bile değildir...

Avukat ve mahkeme ilişkileri vb.. "suçlu" bir sanığa yapılan baskının ötesine geçmemiştir. Bu Türkiye'nin genel uygulamasıdır. "Sivil Toplum" zamanlarında aynen vardır.

Gıda ve yer durumu, bitlenme, görüş vb.. Türkiye' de her zaman kötü ölçülerdedir.Ama, cezaevleri'nde soruşturma kurulması, adam öldürme, ana dille konuşma yasağı, sabahtan akşama süren ve esir kamplarındaki gibi bir eğitim, dayağın sonsuzda varolması, ilaç alışkanlığını kasten yaratma vb.. bütün bunlar Diyarbakır 2 Nolu Askeri Cezaevi'nde hayatın her alanında vardı ve günlük yaşamın bir parçası olmuşlardı... Direnmeler talepsiz, sadece işkencenin kaldırılmasına yönelmişti.. Diyarbakır 2 Nolu cezaevi değildi. Metris ve benzerlerinin yanında ancak bir **esir kampı**'ydı.. Benzerleri tarihte elbette vardı...

Biz, bütün bunlara rağmen, Metris ve benzerlerine uygulamaları yine de doğal karşılamıyoruz. Bunlara karşı da direnmenin gerekliliğini savunuyoruz. Diyarbakır 2 Nolu Cezaevi'nde olanlara karşın, metris Cezaevi birtek ciddi direnme gündeme getirmemiştir. Destek olsun diye dahi bir tek

eylem koymamıştır. Bu yapıyı, geleneksel Türk "Sol"u alışkanlığının bir sonucu olarak değerlendiriyoruz. Biz ise, tüm baskıları protesto eden ve öne çıkaran direnmeler koyduk. İstanbul ve diğer cezaevleri'nde ölen arkadaşların anılarını yaşattık...

Metris, muhtevası'ndaki bazı grupların varlığı ile de ikircikli kalmıştı. Örneğin; "Barış Derneği" ve "DİSK" sanıkları...

Bu kısa açıklamadan sonra, Diyarbakır 2 Nolu cezaevi ile karşılaştırmada ÖZEL ÖRNEK olarak aldığımız **METRİS ASKERİ CEZAEVİ**hakkında somut bilgilere ulaşmak gerekiyor. Metris'in yapısal durumu, koğuş içi ve dışı yaşamı, ilişkileri vb.. hakkında yapacağımız belirlemelerden sonra bazı sonuçlara varabiliriz. **Şimdi Metris'in durumuna bakalım:**

aa-Metris'in Yapısı: (Metris'le ilgili bilgiler, 82-87 yılları arasında Metris'te yatan değişik arkadaşların siyasal raporlarına dayanmaktadır.)

"...

Metris üç katlı bir bina, idare bloku ile birlikte, 5 bloktan oluşuyor. bayan koğuşları dışındaki koğuşlar 16'şar kişilik, 72 toplam koğuş, 8 tane de hücre var. 8 Koğuş bayanlara aittir. Bu koğuşlardan B-1, B-2 zaman zaman **Tecrit** olarak(erkekler için) kullanıldı. Birkütüphane, bir resim atölyesi, bir müzik odası ve bir sinema(tiyatro) salonu da bulunmaktaydı. Revirde iki normal doktor, bir psikiyatrist, bir diş tabibi ve iki hemşire bulunuyordu. Tabi doktorlar pratisyendi. Her ay göğüs mütehassısı ve birkaç ayda bir de göz, kulak-boğaz-burun uzmanları kontrollere geliyordu. Altı ayda bir bütün tutukluların (tarama yapılarak) göğüs (akciğer) röntgenleri alınıyordu. Tedaviler karşılıksız

yapılıyordu. Revir'in hastahaneye sevk ettiği hastalar(TTE sorunu'nun olduğu zamanlar hariç) götürülüyordu.

Koğuşlar banyo-tuvalet, gazino ve yatakhane olmak üzere üç bölümden oluştukları için, sağlık koşulları gayet elverişliydi. Diyebiliriz ki, bu yanıyla Metris, Türkiye'nin en sağlıklı cezaevleri'nin başında gelir. Her blokun ayrı ayrı günlerde olmak üzere, haftada birgün (30-45 dakika kadar) düzenli olarak banyo için sıcak su akar. Her koğuşun duşlu banyosu vardır. Bunun dışında her koğuşta gizli tutulan (yakalandığında yerine hemen ikincisi yapılan) ısıtıcılar vardı. İsteyen istediği zaman (gece-gündüz, her zaman) su ısıtıp yıkanabilir, çamaşır yıkayabilir, temizlik yapabilirdi. Herhangibir sınırlaması, yasaklaması yoktu.

Ayrıca, idare bir hafta çarşaf ve nevresimleri, bir hafta da şahsi çamaşırları toplayıp kendisi yıkıyordu. İsteyen verir, isteyen vermezdi. Bu konuda "teklif var, ısrar yok"tu. Bu uygulama, Metris sivile devredilinceye kadar devam etti. Bazı "titiz" arkadaşlar, idarenin çamaşır makinaları(askerler de kullandıkları için) mikropludur, koğuştaki leğenler temiz değil diyerek, çamaşır ve nevresimlerini her hafta düzenli olarak ailelerine gönderip, yıkatıyorlardı. Nedense hep bu "titiz" arkadaşlar mantar da olurlardı.

Bazı istisnalar hariç, en kötü dönemlerinde de genellikle günde iki kez su akardı. Her koğuşta en az 5-6 tane (çeşitli büyüklüklerde) bidon vardı. Temizlik için, spor için ve içme suyu için bu bidonlar 24 saatliğine doldurulurdu. Alt ve orta kat'ın su sorunu yoktu. Üst kata çıkmadığı zamanlar, bidonlar doldurulup;, iple yukarı çekilirdi. Sular akmadığı zaman, tankerle içme suyu getirip,

bidonlarla koğuşlara dağıtılırdı. Su konusunda Metris, Sağmalcılar ve öteki cezaevleri'nden gerideydi. İdare birçok kez "su politikası" yaptı.

Metris, genel olarak, hemen her döneminde temiz bir yerdi. O kocoman binanın bütün koridorları istisnasız her hafta sonu askerler tarafından deterjanla yıkanır, pırıl pırıl yapılırdı. bir tek yerinde leke kalmazdı. Koğuşlar haftada bir artık gına getirildiği için("biz buraya temizlik yapmaya değil, yatmaya gelmişiz.Bırakın da şu cezaevi'nde rahat yatalım" diyen seslerin çoğalması ile birlikte), sonlara doğru onbeş günde, ayda bir yapılmaya başlandı. Metris'te bit, pire türü haşerat hiç olmadı. zaten olmasına da imkan yoktu. Tutuklular Selimiye'de **dezenfekte** olup geliyorlardı. Ayrıca, Metris'te en çok tüketilen şeylerin başında temizlik malzemesi geliyordu? Yazları idare kireç verir, koğuşları badanalardık. Yazın bütün koğuşlar birkaç kez ilaçlanırdı.

bb Metris'te günlük yaşam: Metris'te olaysız dönem bir günlük yaşam şöyle özetlenebilir: Sabah saat 06. civarında asker koğuşun kapısını açar, günlük nöbetçi kimse, kalkıp (tabi nöbetçi kolayca uykudan uyanmadığı ve diğerleri de kalkmadığı için, asker sürekli kapıyı vurup, "karavana al" diye bağırır. O saat'te tutukluları rahatsız ettiği için, zaman zaman "fırça da yer"di.) çöpü verir, karavana alırdı. Gelen çay ve zeytin'se genellikle dökülürdü. Çorba ise, ikindi "kayıntısı"nda "terbiye" edilmek üzere bir kenara bırakılırdı. Üç dakika içinde bu işi halleden nöbetçi, daha uyanıp kendine gelmeden yeniden uyumaya başlardı. Saat yedi buçuk civarında sular akınca, suları doldurur. Henüz yatağına dönmüşken, mazgal açılır, **telgraf** (varsa) toplanırdı. Saat sekiz ile sekiz buçuk arasında önceden siparişi

verilmişse eğer, çay(**demlikle**) gelirdi. Nöbetçi kahvaltıyı hazırlar (koğuşta birden çok komün varsa, diğer komün yemekçileri de bu arada kalkıp kahvaltı çıkarırlardı) ve koğuşu kahvaltıya kaldırırdı. Saat dokuzda sayım gelirdi. Kapının açılmasıyla boş karavana verilip, çöp bidonu alınırdı. Sayım gazino kısmında, ayakta ve serbest verilirdi. İsim ya da rakam okunmaz, koğuş mevcudu kapıda zaten yazılıdır. Sayımlarda, subaydan önce beş-on asker içeri girip rahat duruş alır ve gözleriyle tutukluları sayardı. Kapıdaki nöbetçi asker, koğuşun künyesine göre, diyelim ki, "D-16 koğuşu sayıma hazırdır komutanım" diye bağırırdı... Subay ciddi bir ifade ile içeriye girer (selam, kelam, günaydın gibi şeyler yoktu) anlık bir göz gezdirmesiyle tutukluları (içinden) sayar ve elindeki mevcut listesine işaretler çıkar giderdi... Tam o esnada, koğuşun herhangibir sorunu varsa sözlü olarak kendisine anlatılır, subay bunu not alırdı.

Mektup, dilekçe vb... Resmi evrak sabahları sayım heyetine verilirdi. Saat on'a doğru havalandırma kapıları açılır ve tutuklular kaç kişi çıkmışsa sayıları deftere işlenir ve ondan sonra çıkılırdı. tutuklular havalandırmada serbest'tirler. Volta atar, top oynar, spor yapar, sohbet ederlerdi. Havalandırmada asker bulunmazdı.

1987 Eylül'üne kadar havalandırma uygulaması çok farklılıklar içerdi. Kısaca: 1983 Temmuz'una kadar Pazartesi, Salı, Çarşamba, perşembe olmak üzere, haftada dört gün havalandırmaya çıkılırdı. Salı alt kat'ların, çarşamba orta kat'ların, perşembe üst kat'ların ziyaret günleriydi. Her kat kendi ziyaret gününde havalandırmaya çıkarılmazdı.Pazartesi bütün kat'lar çıkarılırdı.Böylece,her kat normalde üç gün havalandırmaya çıkmış olurdu. Pazartesi 20 dakika, diğer iki gün 40'ar dakika havalandırma

süresi vardı. Bayanlarınki ile birlikte 9 havalandırma vardı(iki tane idarenin, bir de kütüphane havalandırması bu sayının dışındadır). Bütün bayanlar aynı yere havalandırma için çıkarılırdı. Havalandırmanın 4 tanesi 6'şar, dört tanesi de 12'şer koğuşluydu. Havalandırma günleri iki koğuş birarada çıkarılır, 20 ya da 40 dakika sonra içeri alınıp başka iki koğuş çıkarılırdı. 1983 temmuz ayına kadar bu böyle sürdü.

Temmuz-Ağustos 1983 Açlık grevi yenilgisiyle birlikte havalandırma da yasaklandı. Olaylı dönem başladı, TTE dayatıldı. TTE giyenler şubat 1984'e kadar, giymeyenler ise, Mahkeme çıkışları ve ilaçlamalar dışında, Kasım 1985'e kadar havalandırmaya çıkarılmadılar. TTE giyenler (Havalandırmanın bütün koğuşları topluca) iki saat öğleden önce, iki saat'te öğleden sonra olmak üzere ve ayrıca Cuma günleri de havalandırmaya çıkarıldılar. TTE giyildikten ya da cezaevi'nde bir sorun olmaktan çıktıktan sonra, bu uygulama tekleşti. Eylül 1987'de sabah 9'da kapılar açılıp, akşam (kış'ın 5, yaz'ın 7'de) kapatılırdı. Koğuş kapıları da açık olduğu için, koğuşlararası her türlü ilişki ve iletişim kurulabiliyordu. Metris havalandırmasının özeti budur. Askeri eğitim, marş, yürüyüş veya zorunlu spor, zorunlu havalandırma gibi şeyler hiçbir zaman olmadı. Yalnızca itirafçılar ve bir bölüm bağımsızlara 1983 Eylül'ünden itibaren, Pazartesi sabah ve Cuma günleri akşam olmak üzere, haftada iki gün İstiklal Marşı(Bayrak) töreni yaptırırlardı.

Sabah sayımları ile akşam sayımları dışında tutukluyla idare arasında herhangibir münasebet olmazdı. Çay, gazete, kantin ve yemek alış-verişlerini görevli asker(kantin de dahil) koğuş kapısına kadar getirir. Sabah, öğlen (kimi zaman ikindi) akşam ve gece çay satılırdı. Akşam, saat 6-7

arasında sayım alınırdı. Rahatsız olanlar yatağında uzanarak sayım verirlerdi. O nedenle, canı sayım vermek istemeyenler sık sık rahatsızlanır, hemen hemen her sayımda her koğuşta bir-iki hasta olurdu. Sayımı mutlaka subay veya astsubaylar alırdı. Er veya erbaşlar sayım almazlardı. 6 yıl boyunca yalnız bir defa sayımı bir çavuş aldı ve bu duruma hepimiz şaşırarak, ilginç yorumlar yapmıştık.

Öğlen ve akşam karavanası, duruma göre cacık veya salata ile takviye edilir,yenirdi. Yazları, ikindi de, kışları da akşam saat 9'da ek yemek yapılırdı. AG'ler dışında, her dönemde en az günde dört kez yemek yenirdi. Görüş yasakları döneminde dördüncü öğün, ekmek arası peynirde olsa, yine de yapılırdı. Akşam saatlerinde Televizyon seyredilir, okuma-yazma işi olanlar çalışır, sohbet edilirdi. Yatakhane ışıkları akşam 12'de söndürülürdü. Gece oturmak (okumak, yazmak, sohbet etmek) isteyenler gazino bölümüne geçerler, orada istedikleri saate kadar kalırlardı. Herhangibir yatma-kalkma saati yoktu. Metris'in meşhur gececileri vardır; geceler boyu oturup anılarını, yarım kalmış aşklarını anlatırlardı. Günde üç-dört kez alınan çayın posasını, kalorifer veya pencere kenarında kurutup, gece ısıtıcı ile çay demlerlerdi.

(...)"

"Metris'le ilgili de çok şey yazılıp çizilmektedir. Sonuçta herkes kendi yaklaşımları ve kendi değerlendirme ölçüleri ile olaya baktığı için, ortaya çelişkili, birbirini dışlayıp inkar eden anlatımlar çıkmaktadır. Bunun böyle olması, bir yerde doğaldır. Çünkü, bu, dışarıdan bakmakla ilgili değildir. Metris mücadelesi üzerine içerde de kimse kimse ile anlaşamamıştır. Hem de bugün anlatılan olaylar cereyan ettiği anlarda dahi böyleydi..."

cc-Metris'te tutuklulararası ve tutuklu idare ilişkileri: Metris, 23 nisan 1981'de açılmış, ilk başta Sultanahmet, Alemdağ, Kabakoz ve kısa bir süre sonra da Hastal ve Davutpaşa cezaevleri'-nden bir bölüm tutuklular alınıp buraya yerleştirilmiştir... İlk gelenler, ilk saldırıyı karşılamışlardı. Giriş kapısında pazarlık yapıp, tek tek değil, topluca içeriye alınmayı idareye kabul ettirmişlerdi. Böylece saç kestirilmesi ve 'hoşgeldin' uygulamasına muhatap olmamışlardı. Fakat, koğuşlara yerleştirildikten sonra, her koğuşa baskın yapılıp, saçları zorla kestiriliyor. Sonra gelenlere, bu kapıdan girişte uygulanmaya başlıyor.. Bunun üzerine karavana alınmıyor ve AG başlıyor. 10 günden biraz fazla süren bu AG sonucu idare talepleri kabul ediyor. Zorla saç kesimi durduruluyor. Cezaevi'ne nakil işlemlerinin tamamlanmasından kısa bir süre sonra yeniden uygulamalar(Askeri yaptırımlar) başlıyor: Zorla saç kesimleri, önünü ilikleme(herkesin kendi sivil elbisesi vardı), hazırola geçme, komutanım diye hitap etme vb... Bunun üzerine yeni bir AG başlar ve 19 gün devam eder, başarıyla sonuçlanır. Bu direnişten sonra , tutuklulara ait kitap, özel eşya(battaniye, çarşaf, nevresim vb...), Televizyon vb.. verilir ve uygulamalar durdurulur. Normal yaşam koşulları belirlenir. Nisan 1982'ye kadar, bu, böyle devam eder. Bu süre içinde çeşitli olayları protesto amacıyla pek çok kez üçer günlük AG'ler yapılır. Özel günlerde anma ve kutlamalar yapılır. Slogan atılır ve şubeye tutuklu alındığında fiili karşı koyuşlar olur(Bunlardan birinde gözyaşartıcı gaz kullanılmış).

(...)"

"Nisan 1982'de yeni bir baskı dönemi başladı. Mahkemelere gidiş-gelişlerde dayak ve zorla saç

kesimi başlatıldı. Keyfi aramalar, kitap ve kırtasiye malzemelerinin gasbı, TV'nin geri alınması ve sayımlarda dayak atılması, yeniden ön ilikleme, Komutanım ve hazırol dayatmasına geçildi. Sabah 9'da başlayıp, akşam 11'e kadar 8 gün boyunca süren şiddetli bir dayak-falaka işlemine giriştiler... 18 Mayıs 1982'de **AG** başladı... Ve 28 gün sürdü...

İdare, M.Yalçıner ve ismini şimdi hatırlayamadığımız bir - iki kişiyi çağırıp taleplerimizi görüşür ve anlaşma sağlanır... Ve **AG** bitirildi.

Bu anlaşmanın sonuçlarına göre: Tutuklulara ait ve yasal olan kitaplar ziyaret yoluyla verilecek, TV ve tek dalgalı radyo, her türlü sivil giyim ve kullanım eşyası, kırtasiye malzemeleri(vernik, tutkal ve çeşitli boyalar) verilecek. Sayımlar(daha önce anlattığımız biçimiyle) bu dönemde yeniden düzenlenecek. Tutukluların saç traşı Amerikan subay traşı(alabroz) biçiminde olacak. Sakal-bıyık bırakılmayacak. Aramalarda tek kişi koğuşta kalacak ve arama tutanağı yapılacak(bu idarenin doğal prosedür'üdür ve tutuklular bunu kabul etmişlerdi). Baskılara son verilecek. Buna karşılık tutuklular slogan atmayacak, havalandırmaya yönelik sesli propaganda yapmıyacaklar, askerlere küfür etmeyecekler ve görüşe, Avukata ve havalandırmaya çıkarlarken (koridorlarda) tek sıra halinde yürüyecekler. Üst aramalarında zorluk çıkarmıyacaklar, pantalonlarının tek düğmesini açıp(fermuar açılmayacak) aramaya müsaade edecekler.

Bu anlaşma Metris'te kalıcı bir anlaşma oldu. Birçok kez '28 günlük **AG** sonrasının koşullarını istiyoruz' diye talepler dile getirildi.

(...)

Dışarıda Metrisle ilgili çok şey söyleniyordu. 'Tutukluları asıyorlar, kesiyorlar, işkence ile öldürüyorlar gibi...' Metris'e gittiğimiz zaman, gördüğümüz manzara bizi şaşırttı. Koğuşa girdiğimizde birkaç kişi 'Ekonomi Politiğin Temelleri' üzerine eğitim çalışması yapıyorlardı. Bir taraftan çay içiliyor(hem de cam bardaklarda), gazete okunuyor, bir taraftan da voita atılıp, sohbetler yapılıyordu. Kitaplık, TV, radyo, meyve-sebze sepetleri, pencerede sallanan salam-sucuklar ve tutuklulardaki rahatlık bizleri şaşırtıyordu. Masalar, sandalyeler, takım elbiseler, herşey yerli yerindeydi... Dışarıda bulundurmaktan korktuğumuz klasikler ve o günlerde basılan birçok kitap(...) mevcuttu. Bu koşullar Haziran 1982'den Mayıs 1983'e kadar devam etti. Tutukluların cezaevi'nde politika değiştirmeleri ile birlikte yeni bir süreç başladı.

dd- Metris Cezaevi "KONSEYİ" ve yeni dönem:

"İşkence ve baskı faktörü'nün biçimlendirdiği ve tutuklu bulunmanın zorunlu olarak dayattığı kendiliğinden oluşmuş bir birliktelik vardı. Uygulamaların tümüne karşı ortak tavır alınıyordu. Bunun diğer bir adı 'Direniş çizgisi' ydi. 'Direniş Çizgisi' nden yana olan herkes(her siyaset demektir) cezaevi'nde söz ve karar sahibidir. Bu formül mantığa çok hoş ve doğru geliyor ama, olayların ayrıntısında görülecek ki, yalnızca teorik bir belirlemedir. 'Direniş Çizgisi' sonradan çok farklı tefsirlere uğradı. Örneğin; D.S'ye göre 'Cezaevleri'nde hiç TTE giymedikleri halde, Ölüm Orucu'na katılmayan birkaç grup direniş çizgisini terketmiştir'. Tüm direnişlere katılan ama, sonuçta, TTE giyen TKP/ML, yine ona göre 'teslimiyet çizgisine geçmiştir'. Kısacası 'Direniş çizgisi'ni her grup kendi alfabesi ile yorumlamış, bu nedenle de suçlama ve tanımlamalar hem kolay, hem ucuz, hem de sorumsuzca yapılmış-

tır...

Metris'te bu grupların bir kişilik temsilcilerinden oluşan, ancak nasıl bir yapı olduğu üzerinde kimsenin hiçbir zaman anlaşamadığı, programsız-tüzüksüz CEZAEVİ KONSEYİ vardı. Öneriler bu konseye sunulur, burada tartışılır, oylama yapılırdı. Öneri ya reddedilir ya da kabul edilir, genel karara dönüşürdü. İlkesel sorunlar dışında azınlık çoğunluğa uyardı.

(...)

Haberleşme ise, genel olarak 'mors' yöntemiyleydi... Sert cisimlerle kalorifer demirlerine ve kirişlere vurularak yapılırdı. Uzun ve detaylı yazışmalar için not alış-verişleri oluyordu. Hemen hemen hiç bir dönemde not alış-verişleri engellenemedi... Her grup yapılan önerilere kendi perspektifine göre cevap verirdi. Genellikle mücadele anlayışları birbirine yakın ve aynı olanlarm görüşleri doğrultusunda kararlar çıkardı.

Konsey içinde dört siyaset (daha sonra beş) tarafından paylaşılan 'Yürütme Organı' vardı. Bu organ, önerileri toplar, grup sözcülerine duyurur, görüşlerini alarak genel kararların koğuşlara iletilmesini sözcüler yapardı.. 1982-83'te sayısal çokluğa göre, bu Yürütme üyeleri DS, TKP/ML, DK, DY'dan oluşuyordu. Daha sonra, TDKP'de Yürütme üyesi oldu. Bunları herhangibirileri bu göreve seçmiyordu. Cezaevi'nde çok olmanın ('güçlü olmanın') getirdiği bir fırsattı. Metris'te DS'nin 450, TKP/ML'nin 150, DK'nın 100'ü aşkın, DY'nin 100'e yakın, TDKP'nin ise, 60 civarında tutuklusu vardı. 5 üyeli Yürütme'de diğer dört üye ortak hareket ettikleri zaman, ancak DS'yi dengeleyebiliyorlardı. Uzun bir dönem(çeşitli siyasal hesaplar nedeniyle) DS ve

TDKP hemen hemen her tavırda aynı ve birlikte davrandılar. DS-TDKP ortak davranışına karşı, Yürütme'nin diğer üç üyesi de ortak davranıyorlardı. Diğer(tutuklu sayısı az olan) gruplarda her halükarda DS-TDKP önerisini desteklediği için,genellikle bu ikilinin her önerileri hemen her defasında kabul görüyordu. 1984 başlarına kadar ve daha sonraları da birçok kez DS'nin tek başına cezaevi'ni belirlemesi,bu tür nedenlerle oluyordu. Aynı şey diğer üçlü grup içinde geçerliydi. Ayrıca çok daha önemli bir noktada şu:Yürütme Üyelerinin desteklemediği herhangi bir öneri,siyasi çoğunluk tarafından kabul görse de, bir anlam ifade etmez ve pratik geçerliliği olmazdı. Cezaevi'nin kitlesel çoğunluğu bu siyasetlerdeydi. Bunların katılmadığı herhangibir eylem ve direniş cezaevi'nde çoğu kez duyulmazdı. Hak alınışlarına yönelik eylemler bunlara dayanmak zorundaydı. Bir başka önemli nokta da yürütmenin ani gelişmeler karşısında yetki ve inisiyatif kullanabileceğiydi. Her şey zaten aniden olduğu içinde yürütmenin inisiyatif alanını genişletiyor ve tüm diğer grupları istediği yönde sürüklüyordu. Bu gayet açık olarak görülüyordu... Diyelim ki, akşam karavanasında üçüncü çeşit yemek verilmemiş. Bütün grupların görüşlerini sormak ve öylece karara varmak sattler alacağı için, yürütme kendi içinde anlaşıp karara varıyordu. Ve cezaevi geneline'karavananın alınmaması,sayımın oturularak verilmesini' duyuruyordu.Günübirlik bir yaşam olduğundan, aynı şeyler durmaksızın tekrarlanırdı. Böylece ya katılır **sürüklenir,dayatmayı** tamamen unutursunuz; ya da katılmaz Tecrit olursunuz. Başka seçenek yoktur...

Kimse bize Konsey'e girmemizi teklif dahi etmedi. Cezaevi'ne gelen her grup doğal olarak Konsey'in ve ortak platform'un unsuruydu. Yürütmenin bunu sağlaması gerekirdi.

DS. aracılığı ile Konseye bir mesaj ilettik; 'görüş ve önerilerimiz sorulmadıkça, hiçbir karara katılmayız' dedik. Böylece kendiliğinden Konsey'e üye olmuştuk. Üyeliğimiz siyasetlere de sunulmadı. Birkaç ay içinde de, Yürütmeye alınmamızı da önerdik. Metropol cezaevi'nde **tek Kürdistanlı siyasal grup** olmamızı gerekçe olarak gösterdik. Yürütme bu önerimizi hiç tartışmadı ve her defasında geri çevirdi. Bize herhangibir siyasi farklılık tanınmıyordu. Farklı Ülkelerin siyasi hareketleri olmak gibi bir özelliği kavratamıyorduk. Tutuklu sayısı her şeyi belirliyordu. Ve Konsey üyesi olmakla yetindik!..Konsey'in bütün kararlarına harfiyen uymaya başladık..."

ee-Metris Cezaevi ile ilgili genel bir değerlendirme ve bazı somut tesbitler: Metris Cezaevi, Türk devletinin amaçladığı yönde bir uygulamanın başarıyla uygulanmış olduğu bir cezaevi'dir.Ama, Metris'tekilere sorarsanız; Metris 'düşmanın elinden direnilerek alınmış'tır!.. Örneğin; Dev-Sol Metris'te direnişlerde kendisinin **'önder'** olduğunu söyler...

Başarının ölçütü ne olabilirdi?

Metris'tekilerin çok övünerek anlattıkları şudur:

'Metris bir Diyarbakır, bir Mamak gibi teslim olmamıştır...' Bu sözlerde hiç gerçek payı yoktur. Metris cezaevi 'Barış Derneği' Davası, 'DİSK'Davası gibi Türkiye'nin 'ünlülerini' barındıran bir Cezaevi'ydi. Dünya kamuoyu'nun sürekli gözlediği ve 'ziyaret' ettiği bir yerdi.. Böylesi bir yerde Diyarbakır gibi uygulamalar yapılamazdı elbette...

Ayrıca, kazanılan başarı nedir? Sürekli aynı haklar için Açlık Grevleri, Ölüm Oruçları ve bir türlü verilemeyen haklar mıdır? Başarı; bir bütün

olarak **siyasi bir bilinçle direnmek, dökülmeleri hiçe ve asgariye indirgemek ve hapishaneleri okul haline getirmektir.** Mümkündür ki, başarı kazanılmasın. Ama, yenilginin koşullarını devrimciler bu kadar bilinçsiz ve göz göre göre hazırlayamazlar..

Cezaevi'nde yenilgi, devrimcilerin yılgınlığı, idarenin politikasına boyun eğmeleri ve siyasi olarak iflas etmeleridir. Ve Metris'te bütün bunlar başarılmıştı. İnsanların dayak yemeleri, kişisel kahramanlıklar bunu değiştiremez. Yüzlerce kişinin bağımsızlar'da yer almaları ve git gide tükenmeleri, devrimcilerin **başarısı** değil,**yenilgisi'dir.**

En sonunda **dört kişinin öldüğü** Ölüm Oruçları bile, hakların geri alınmasını getirmedi!..

1983 Mayısı'ndan 1985 Aralığına kadar Metris'te sadece 2 ay dayak vardır. O da erkeklere yöneliktir. Elbise uygulamasından ötürüdür. Her türlü baskı ve işkenceyi kabul etmemek gerekir. Ama, uygulanan 'devrimci politika' nın yanlışlığını da görmek gerekir.

Metris cezaevi'nde idare ile tutuklular arasındaki çatışmalar şu düzeylerdeydi:

1983 Temmuzu'nda Açlık Grevi vardı. Açlık Grevi'nin yapıldığı dönem, siyasi koğuşlarda her tür kitap, televizyon, radyo ve gazete(günlük alınıyordu) haklarını kullanıyorlardı. verilmeyen şeyler; Tükenmez kalem ile tuvalet kağıdı idi(rahat ve küçük yazılar yazılıp dışarı çıkarma olanağı olduğundan). Çok sayıda yapılan Açlık Grevleri sonucu, insanların çoğunluğu dayanamayıp bağımsız koğuşlara geçtiler. H.Kaya,hoparlörden 'bu işten vazgeçilmesi gerektiğini' söyleyip itirafçılar koğuşuna gitmiştir. Ayrıca,cezaevi Doktor'u,hergün hoparlörden 'sık sık yapılan Açlık Grevlerinin insan bünyesindeki

tahribatları'nı anlatıyordu...

Bu dönem içinde, en yüksek sesle marşlar gece gündüz hoparlörden veriliyordu. Ayrıca, biraz daha kaliteli yemekler (bağımsızlara) verilmeye başlandı. Bu dönem de böyle bitti. İstenilen hiçbir hak alınmadı. Tersine, tüm haklar elimizden alındı. Gazeteye kadar herşey... Sadece magazin ağırlıklı gazetelere izin verildi.

Bir dönem sonra aylarca süren aramalar ve Tek Tip elbise sorunu çıktı. Bu sorun arka arkaya Açlık Grevleri, Ölüm Orucu'nu getirdi. Dayak başladı ve ilk planda tüm siyasetler Tek Tip elbise giymeme kararı aldı. Arama erkeklerde çırılçıplak, kadınlarda sütyen-külot kalacak şekildeydi.Aramalara karşı çıkıldığı için mahkemeye,doktora, havalandırma ve görüşe çıkarılmıyorduk. Bunun arkasından Dev-Sol ve TİKB birlikte Ölüm Orucu başlattılar. Diğer siyasetler 'bunlar için Ölüm Orucuna gitmenin doğru olmadığı' görüşündeydiler. Sadece bir hafta desteklemek için Açlık Grevi yaptılar. Dört kişi öldü ve birkaç kişi sakat kaldı. Ve eylem durdu... Cezaevi'nde yaygın olan görüş,'Dev-Sol lideri Dursun Karataş'ın ölmemek için eylemi durdurduğu' doğrultusundaydı. Dursun'un ölmemesi Binbaşı'yı çok sinirlendiriyordu. Binbaşı Sağmalcılar cezaevi'ndeki uygulamayı eleştiriyor,'Dursun Metris'te olsaydı kesin onun ölmesini sağlardım. Ama, Sağmalcılar eylemin sonuna gelinceye kadar bu adamlara şekerli su, ıhlamur vb... vermişler. Ben olsaydım Dursuna bunları vermezdim. .....'a bak! Ölüm sırası kendisine gelince eylemi durdurdu' diyordu. Dursun'un Ölüm Orucu'nda ölmemesi ve 'eylemi durdurtma kararı' onun 'prestijini' düşürmüştü. Neye dayanarak durdurma kararı alınmıştı bu da belli değildi. Ama, süreç içinde yeniden Dev-Sol'un 'dayısı' oluverdi(her Dev-Sol'cu Dursun'a dayı derdi)...

Metris'te en ağır eylem ÖlümOrucu'ydu. Yine de sonuç başarısızdı.

Metris'te idare tarafından uygulanan birçok baskı çeşidi vardı... Genelde daha çok psikolojik yapıya yönelikti. Temel alınan, insanları **çözmek** ve **yozlaştırmak**'tı . Hatta Metris'in İKK Binbaşısı Muzaffer'in, bu konudaki bazı sözleri, bu yöntemlerden yana olduğunu gösterir. Binbaşı yıllık iznini birçok cezaevi gezerek geçirmeyi daha 'yararlı buluyor'du. Cezaevlerini gezerek aynı zamanda 'inceleme' de yapıyordu. Diyarbakır Cezaevi'ne de gidip görmüş ve itirafçılardan birini çağırıp konuşmuştu. Bu olayı, şöyle açıklıyordu: 'Diyarbakır Askeri Cezaevi idaresi ile tutuklular arasında korkunç bir kopukluk var. Hiçbir diyalog yok. Bu konuda idare yanlış politika yapıyor. Çağırıp konuştuğum itirafçıyı görünce bunu daha iyi anladım. İtirafçı bile, konuşmaktan korkuyordu. İtirafçılarla bile aralarında diyalog yok. Hatta itirafçıların özel yararlandırıldıkları hakları bile yok. Bu yöntemle, yani, fiziki baskı ve işkence ile hiçbir şey yapamazlar'(...) Binbaşı, siyasi koğuşlar dahil, her koğuşla diyalog sürdürüyordu. Özel görüşmeler, istenilen özel isteklerin verilmesini sağlıyordu.

Zaten itirafçılarla ilişkisi daha üst boyuttaydı. Binbaşı amaçladığı güvensizliği onlar arasında bile yerleştirmişti. Binbaşıya daha yakın olanlarda vardı. Ayrıca, bir itirafçı diğerinin kendisini ispiyonlayacağından korkuyor,konuşmasını ayarlıyordu.

Bağımsız koğuşlarda binbaşıya yakın adamlar vardı ve bu herkesin dikkatli davranmasını gerektiriyordu. Ayrıca, bağımsız koğuşlarda görüşme isteğinde olanla görüşüp, onların isteklerini yerine getiriyordu.

En iyi yaptığı şeylerden biri de, mektupları tek

tek okumak ve görüşlerde konuşmaları dinlemekti. Bazen mektuplarımızın üzerinde Binbaşı'nın bize eleştiri, alay veya dikkatli olmamızla ilgili notlarını bulurduk.

Görüşlerde tutukluların dert iletmeleri yasaktı. Eğer tutuklular rahat oldukları yanları ailelerine aktarırlarsa bu konularda rahatsız edilirlerdi. Ayrıca insanların zaaflarını, mektup ve bu görüşlerden çıkarıyordu.

Cezaevi politikasında, özellikle bağımsızlara yönelik uygulamada, insanın özgürlüklerini ve alışkanlıklarını kısarak daha sonra bunları kullanmaya kalkıyordu. Örneğin; cezaevinde açılan resim atölyesi, kütüphane ve tiyatro buna hizmet ediyordu. Koğuşlara(bağımsızlarda dahil) hiç bir araç-gereç verilmiyordu, kitap yoktu. İnsanlar günün belli saatlerinde buraya çıkarılıyor ve buralarda elişi yapma, kitap okuma, müzik yapma olanağı bulabiliyorlardı. Kadınlarla erkeklerin yanyana olması ise, bu işi daha da cazip kılıyordu.

Bağımsız koğuşlardan buraya çıkan insanlar eğer bir hata yaparlarsa, çıkarılmama cezası alıyorlardı. Bu alışkanlık insanlarda korkunç etki yapıyordu. Bu uygulamaya tabi olan kişi veya kişiler sürekli Binbaşı ile görüşme isteği ile itirafçılardan birine rica ederek, bu yasağı kaldırmaya çalışırlardı.

Daha sonra, Yeşiller(Tek Tip elbise giymeyi kabul edenler kendi istekleri arasında bu haklardan yararlanmayı da koydular.Binbaşı elbise giymeleri sonucu, bu isteği kabul etti), Haftanın belli günleri buralara, özellikle kütüphaneye çıkıp kitaplardan yararlanmaya başlamışlardı. Yeşiller, elbise giymeye Karar verince, bazı isteklerini öne sürmüşler(televizyon, resim atölyesi, kütüphane gibi haklardan yararlanmak), Binbaşı ile ayrıca,yapacakları eylemler

üzerine de pazarlıklar yapılmış, havalandırmaya yönelik hiçbir eylem yapılmaması(yani, anma vb... kutlamalar koğuş içinde yapılacak, slogan atılmayacak) kararı üzerinde anlaşmaya varılmıştı... Bu anlaşmaya rağmen, Yeşiller'deki Dev-Sol taraftarlarının slogan atmaları Binbaşıyı çok kızdırdı. Binbaşı 'anlaşmayı bozuyorlar' diyerek ve yeşilleri de kendi içinde ayıklayarak, daha keskinleri farklı bir yere topladı. Bunları en ufak tavırlarında verdiği hak'lardan mahrum ediyordu.

Binbaşı, birara siyasi koğuşlarla da (kadın koğuşları) anlaştı. Onlar da kütüphaneye çıkıp kitap alabiliyorlardı. Daha sonraları slogan atılınca, bu hakları ellerinden alınmıştı.

(...)

Metris'teki uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

-Sık sık koğuş değiştirme ve aramalar,

-Koğuşları bazen Tecrit etme(Tecrit'li koğuş diğer koğuşlarla ilişki kuramıyacak havalandırmaya çıkarılırdı),

-Eylemler anında hücre cezası vermek,

-Bazen çay,görüş ve havalandırma yasağı.

...

Siyasi koğuşların öyle eylemleri vardı ki, bunları anlamak mümkün değildi. Örneğin;Çöp direnişi...

İdarenin çay yasağı kalktıktan sonra, bir hafta çay alınmadı. Bu protesto 'zaaflarının' olmadığını belirlemek içindi. Ama, bağımsız koğuşlardan devamlı çay posası istediler.

Devrimciler kendi politikalarının doğruluğunu, cezaevleri'nde nasıl bu kadar subjektif değerlendiri-

yorlardı?

Sürekli siyasi koğuşlardan ayrılıp, bağımsız koğuşlara gidenleri 'hainlikle' vb... suçladılar. Ama, bu politikada başarısızlığın kime ait olduğu tartışılmadı. Bu kadar insan, yani 700 kişi hepsi 'hain' olamazdı! Bu konuda idare mi yoksa devrimciler mi başarılıydı?

Cezaevi politikası Dev-Sol mantığının hakim olduğu bir uygulamayı zorunlu kılmıştır. Çünkü, çoğunluk(nicel) onlardaydı. Cezaevi'nin bütün vebali en başta onların üzerindedir. Ve bütün bu sekter, horlayıcı ve küçük görücü tavırlarına rağmen, bağımsız koğuşları da Dev-Sol'cular doldurdular... Zaten cezaevi politikası birkaç 'kişinin' ağızlarından çıkan sözlerle oluşuyordu. Her siyasetin 'lideri' bu konuda söz hakkına sahipti. Kadınlar bölümü ise, zaten erkekler bölümünde alınan kararları uyguluyorlardı...

Metris'te siyasetlere 'önderlik' etmiş kişileri tanıdıkça, bu insanların nasıl siyaset yönettikleri insanı düşündürüyor!..

(...)"

Yukarıda özetle aktardığımız değerlendirme ve bilgiler, Metris cezaevi iie ilgili yeterli ipuçları vermektedir. Elimizdeki bilgi ve belgeler, Metris Cezaevi'ni daha detaylı anlatmaya olanak tanıyor... Ancak burada tartıştığımız konu ve Hapishane Raporu'nun kapsamı açısından durum müsait değil. Bu nedenlerle, burada Metris'le ilgili anlatımı keserek, tespit ettiğimiz bazı sonuçları aktarmaya çalışacağız.

Diyarbakır 2 Nolu Askeri Cezaevi ile karşılaştır-

mada, Metris Askeri Cezaevi ile ilgili **bazı somut sonuçlar:**

* Metris Cezaevi'nde, belli bir program ve ilkelere dayalı ve cezaevini denetleyebilen bir **yönetim** olmamıştır. Bunun oluşmasına b a ğ n a z **grupçu anlayış** engel olmuştur. Siyasi gruplar, kendilerini herşeye **"kadir" "ilahi bir güç"** olarak görmüşlerdir..

* Grup çıkarları, **rekabet ve gösteriş** tüm davranışlara egemendir. Bu yapı düşmana karşı "o r t a k b i r y a p ı"nın oluşmasını da **engellemiş, "ilkeli birlik"** yapılmasını zedelemiş, ortadan kaldırmıştır.

* Metris'te psikolojik baskı ve işkence ağırlıktadır. Uygulama çoğunlukla Askeri Cezaevi Sistematiği'dir. Buna karşı direnişlere egemen yan ise, **"daha iyi yaşam koşulları"**dır.

* Metris'te hiçbir zaman genel bir **komün** anlayışı oluşmamıştır. Bu yöndeki önerilerin hep olumlu karşılanmasına karşılık, oluşturulamamıştır. Biraraya gelişler, baskıların olduğu dönemlerdir. Bu biraraya gelişlerde de **"Havalandırma Komünleri"** oluşturulmuş, şartlar iyileştiğinde bu da dağılmıştır. Koğuşlarda üçlü-beşli"Komün" ler vardı.Bunlarda, aynı gruptan olan ya da "Cezaevi mücadelesi" denilen şeyde görüş birliğinde olanların oluşturduğu "Komün"lerdi.

* Metris'teki eylemlerin hemen hemen tümü **kendiliğinden** gelişmiştir. Bazı eylemler tartışma düzeyinde daha onaylanmazken, Dev-Sol ve onun yanındaki grupların "ben yapıyorum, istersen katıl" demesi ile başlamış, diğerleri "aman birlik bozulmasın" anlayışı ile bu eylemlere katılmak zorunda kalmışlardır. Eylemleri

bırakmada da görüş birliği olmamıştır. Farklı gruplar farklı zamanlarda istedikleri gibi eylemi bırakmışlardır. Bu oluşumlardan sonra,"...siyaseti bırakmasaydı, biz de bırakmazdık ve haklarımızı alırdık" denmiştir. Her başarısızlıktan sonra, mutlaka bir "günah keçisi" aranmış ve Marksizm'den birçok "inci" döktürülmüştür.

*Metris'te **iç hesaplaşmalar**, yıpratıcı, birlikleri bozucu ve ortak yaşamı **imhaya** yönelik düzeylere kadar gelmiştir.

*Metris'teki sık sık tekrarlanan **slogan atma** öyle bir duruma gelmiştir ki,tüm tutuklular üzerinde etkisini yitirdiği gibi, idarenin de önemsemediği bir hal almıştır. Cezaevinin ikiye bölünmesine hizmet eden bir araç olmuştur. Siyasi koğuşları **Tecrit'e** götürmüştür.

*Metris'teki işkence **imha**'ya yönelik değildi. Zaman zaman dayak atılmışsa da, bu sistemli sürdürülmemiştir. Genel olarak psikolojik **yıpratma** uygulaması egemen olmuştur. Tamamen kişiyi kendine yabancılaştırma, bıktırma, kendi yanlarına çekme ve **"rehabilitasyon"** düzeyinde bir amaçla sürdürülmüştür. Uygulama bu amaca göre biçimlenmiştir.

*TTE(Tek Tip Elbise), Metris'te idarenin uygulamalarını kolaylaştırmış, **Direnmelerin hedefini şaşırtan** bir duruma gelmiş, getirilmiştir... Gruplararası ilişkileri bozmuş, ortadan kaldırmıştır.

*Metris Cezaevi'nin durumu olduğundan çok fazla **abartılmış**, kamuoyuna olmadık biçimlerde sunulmuştur. Metris'te bulunan bazı sanık grupları nedeniyle, Avrupa'nın **"aşırı dikkatini"** çekmiştir. Ayrıca, İstanbul'un konumu bakı-

mmdan da ilgi toplamıştır. Bütün bunlara rağmen Metris Cezaevi'nin, Türkiye'nin "azılı" birkaç cezaevi'nden biri olduğunu da belirtmek gerekir.

*Devletin, cezaevleri siyasetine bağlı olarak, merkezi düzeyde uyguladığı programının bir parçası da Metris Cezaevi olmuştur. Ancak, özel durumu ve özgül nitelikleri de vardı.

*Poliste ele alınan ve devam ettirilen bir yöntem Metris'te daha somut bir içeriğe kavuşturulmuştu. Herkesin kafasına yerleştirilen şuydu:**BU İŞLER BİTTİ.** Bu bir genel devlet siyaseti olmakla birlikte, Metris'te yönetim tarafından başarı ile uygulanmıştır. Bu uygulamanın başarı kazanmasına bazı tutukluiar(!), idare ve özellikle İKK Binbaşısı Muzaffer, itirafçılar ve bazı bağımsız sanıklar büyük oranda yardımcı olmuşlardır. Ancak esas sorumlu oradaki siyasi grupların "lider" kadrolarıdır. Gerçekten, Metris'ten çıkan unsurlar açısından -çok küçük bir azınlık hariç- bu işler bitmiştir... Çıkan unsurlar üzerinde gözlemlenen en önemli yan da, her birinin **ayrı bir dünya**'sı olduğu ve hayata olan **"sıkı bağlılıkları"**dır!..

*Metris'te bazı grupların **sekter** ve "ben merkezci" tavırları, tutuklulararası ve tutuklu-idare ilişkilerini **çözümsüz** bırakmada en önemli etkenlerden biridir.

*Metris'te, cezaevindeki eylemler, cezaevini olduğu gibi, dışarıyı da **yönetme** iddiası taşımıştır.

*Direnmelerde **seçilen yöntemler**, idarenin eline **"koz"** olarak verilmiştir. Bu yöntemler giderek devrimcilerin elinde araç olmaktan çıkmış, çıkarılmıştır.

*Cezaevi'nin niteliği ve sıkıyönetim'in özelliği dikkate alınmadan, **aşırı derecede** l e g a l i - t e kullanılmış, polis soruşturmasındaki veriler aynen hapishaneye taşınmıştır.

*Metris Cezaevi'nde en önemli yanlışlardın biri de, Türk "Sol"u anlayışının geleneksel tavrı ile **Kürdistan Sorunu'nun** k ü ç ü m s e n m e s i v e d ı ş l a n m a s ı 'dır. Bu çok ileri giderek **şöven** bir yapıya dönüşmüştür. Buna bağlı olarak, diğer cezaevleri'ndeki baskı ve işkenceler önemsenmemiş, küçümsenmiş, horlanmış ve birtek ciddi "destek" eylem bile konulmamıştır.

(...)

e-D i y a r b a k ı r 2 N o l u A s k e r i C e z a e v i 'n d e a ç ı k v e s o m u t f a r k l ı u y g u l a m a l a r y a p ı l m ı ş t ı r .

1. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde yapılan uygulama, ASKERİ BİR HAREKAT'tır. Devletin **Kürdistan genel siyaseti**''nin **özel** bir uygulamasıdır. Hiçbir Cezaevi'nde bu tür uygulama olmamıştır.
2. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde, genel olarak cezaevleri sistematiği değil, bu aşılarak, özellikle, KÜRTLERİN ASİMİLASYONU hedef seçilmiştir. Böyle bir amaca göre yönetme,

KİTLE KATLİAMI'nın BİR BİÇİMİ'dir.

3. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde Kürtlerin kendi ana dilleri KÜRTÇE ile konuşmaları **yasaklanmış**, başka bir dil ile eğitim, konuşma, haberleşme zorunluluğu uygulanmıştır. Bu uygulama, dünya'da emsali olmayan bir uygulama ve **jenosid**'tir. Bununla İŞKENCENİN ve DAYAĞIN en **yüksek düzeyi** oluşmuştur.Bilmediği dili(Türkçeyi) konuşamadığı için, insanlar sakat bırakılmış, öldürülmüş, tüm **doğal yaşam olanaklarından** yoksun bırakılmışlardır. Bu uygulamaya cezaevi uygulaması demek mümkün değildir.

4. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde tutuklular, merkezi yayın, kitap, gazete vb... iie, Türk milliyetçiliği ve Irkçılığı **propagandası** altında tutulmuşlardır. Bu aynı zamanda; Baskı, işkence, dayak, zor, ilaç, aç bırakma vb... ile yanyana uygulanmıştır.

5. Diyarbakır Askeri Cezaevi, cezaevi değil, BİR ESİR KAMPI'dır. Sabahtan akşama kadar, cop ve silah baskısı altında, askerler tarafından tutuklulara eğitim yaptırılmış, angarya işler uygulatılmıştır.

6. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde Türk "Sol"u sanık grubunun azınlığı ve Sağ sanıkların olmamaları nedeniyle, uygulama **salt Kürtlere yapılan** bir uygulamadır. Bunun için, aşırı **şiddete** dönüşmüştür. Uygulamalarda Kürt siyasal grupları arasındaki TÜRK UNSURLAR ÖZELLİKLE KORUNMUŞ ve KOLLANMIŞTIR. Bu unsurların SAKAT BIRAKILMALARI ve ÖLDÜRÜLMELERİ ENGELLENMİŞTİR.

7. Diyarbakır Askeri Cezaevi'ndeki uygulamalar, bir bütün olarak SİYASİ OLAN-OLMAYAN, DİRENEN-DİRENMEYEN **her unsura** yapılmıştır. Bu, önemli bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

8. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde yaşamın **iyileştirilmesi** talepleri ile değil, işkence ve zulme **başkaldırılmıştır. Düşman, savaştaki gibi** esir muamelesi **yapmıştır.**

9. Diyarbakır Askeri cezaevi'nde Tutuklu-idare ilişkileri yoktu. Tutuklular kendileri için bir **yönetim** oluşturamadılar. İdare **tek taraflı** olarak ve istediği gibi cezaevini yönetmiştir.

10. Diyarbakır Askeri cezaevi'nde Polis ve MİT ("Milli İstihbarat Teşkilatı") sorgulaması **açık** biçimde devam etmiştir. Cezaevi'nin üç yerinde kurulan **soruşturma merkezleri**'nde (dışarıdakiler yetmiyormuş gibi!); elektrik, falaka, **askı** vb... gibi araç ve gereçlerle bağırtıla bağırtıla sabahlara kadar işkence yapılmıştır. Birçok kişinin zorla beyanları değiştirilerek, savcıların iddianamelerine uygun hale dönüştürülmüştür. Suçlandırılarak, ağır cezalar vermelerine **gerekçe** yaratılmıştır.

11. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde **savunma** tamamen yasaklanmıştır. Direnişlerden sonra bile, idarenin **kontrolü esas alınmış, kağıt-kalem dışında hiçbir araç-gereç verilmeden "savunmalar"ın yapılması sağlanmıştır.Bu "savunmalar", hasta, yorgun, sakat insanların, araç-gereçsiz,sadece "hikaye tarzında" yazdıkları "savunmalar"a dönüşmüştür. Birçok sanık, hakkındaki suçlamayı** bilmeden **ve** savunmasını **yapmadan cezalandırılmışlardır.**

12. Diyarbakır Askeri cezaevi'nde DÜZENLİ ve SEÇME BİRLİKLERDEN ÇOK ÇOK ÜST'te Askeri Eğitim yaptırılmıştır. Bu eğitim, AĞIR, YORUCU, SAKAT BIRAKICI biçimde uygulanmıştır. Sabah saat 8'den Akşam saat 7'ye kadar aralıksız sürmüş, sürdürülmüştür.Yaşlı-genç ayrımı konulmadan 70 yaşındaki insanlara bile uygulanmıştır.

13. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde dayağın her çeşidi denenmiş, hayvanlara bile çok görülecek en zor biçimleri uygulanmıştır. Ellerde ve ayaklarda kalaslar kırılmıştır. Birçok insan sakat bırakılmıştır. Dayak disiplin cezası olarak ve belli sayıda değil, sonsuzda uygulanmıştır. İnanılması belki güçtür, ama,bir seferde bir kişiye 60-70 tane vurulduğu (her ele) olmuştur. Ayaklara 10'a 10 kalaslarla vurmuşlardır. Askı, zincirle vurma, tekme-tokat vb.. herşey uygulanmıştır. Bu uygulama, soruşturmalar (Polis ve MİT)'dan üst'tedir. Cezaevi dışındaki soruşturmalara götürülen tutuklular, burada gayet dayanıklı davrandıklarından işkencecilerin zorlarına gitmişlerdir.

14. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde insanlar, gerekli ve doğal herşeyden YOKSUN BIRAKILMIŞTIR. Su-Ekmek-Yemek-Uyku-Hava-Güneş vb.. gibi. Bunların tümü, aynı zamanda baskı ve işkence aracı olarak kullanılmış; TÜRKLEŞTİRME, İTİRAF YAPTIRMA, SUÇLAMADA BULUNMA vb... gibi sonuçların oluşmasına aracılık yapmışlardır.

15. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde birçok genç ve yaşlı insanın, kız arkadaşlarımızın, kadınlarımızın ırzına geçilmiş; kadınlar koğuşuna toplu askeri saldırılar(!) düzenlenmiştir. Bu iğrenç

ve namussuz uygulamalar **kötü** anılar olarak zihinlerimize yerleşmiştir.

16. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde 1985 yılı sonlarına kadar **83** kişi ölmüş, **% 16**'sı tüberküloz olmuştur. Birçok insan delirmiş ve psikolojik rahatsızlıklar edinmiş, sakat ve tanınmaz hale gelmiştir.

17. Diyarbakır Askeri Cezaevi'ndeki uygulamalara "ilerici ve demokrat" güçlerin (hoş Türkiye'de çıra ile arasan zor bulursun), karşı çıkmamaları için tedbirler alınmış, kamuoyu'nun Diyarbakır Cezaevi aleyhine oluşturulması maksadıyla TV, film çekimleri ile basındaki röportajlar en çok Diyarbakır Cezaevi'nde gerçekleştirilmiştir.

18. Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde **görüşçülerimiz de askeri eğitim** yaptılar ve olmadık işkencelere maruz bırakıldılar. Bu uygulama yalnız Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde görülen bir uygulamadır.

19. Diyarbakır Askeri cezaevi'nde zorla **sünnet** yaptırılmış ve **din değiştirme** zorunluluğu konulmuştur.

(...)

BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK:

Diyarbakır 2 Nolu (Bağlar) Askeri Cezaevi'nde gerçekleştirilen uygulamalar, KÜRDİSTAN DEVRİMİ ile uğraşanlara gelecek için ciddi bir d e n e y olması bakımından açık ve detaylı olarak sunulmaya gerekli olan çaba sarfedilmiştir.

Bu vahşi ve insanlık dışı uygulamalar unutulmayacak, her zaman i b r e t ve n e f r e t l e anılacaktır. BU YOLDA MÜCADELE VEREN, SAKAT KALAN VE ÖLENLERİN ANI'LARI YAŞATILACAKTIR...

8.b ö l ü m ü n sonu

BİR İŞKENCECİ'NİN SONU ÜZERİNE(*)

12 Eylül Cuntası ile Kürdistan ve Türkiye üzerinde uygulanan ağır baskı ve zulüm eyleminin acısını en çok cezaevleri çekmişti.Cezaevleri içinde en katmerli işkence gören yerlerden biri de Diyarbakır 1 Nolu Cezaeviydi.Buradaki işkence örgütlü ve programlı olarak,Kürt halkının ve militanlarının imhasına yönelmişti.MİT ve Polis burayı karargah seçmişti..Diyarbakır'daki işkence ve uygulamaları en detaylı biçimde Partimiz tarafından yayınlanan HAPİSHANE RAPORU'nda açıklıyoruz.1.cildi çıkan ve tükenen, 2.cildi basımda olan kitabın 3 ya da 4 ciltte tamamlanması düşünülmektedir.

Diyarbakır zındanlarındaki vahşi uygulamanın 1980-83 arasındaki uygulayıcılarından biri de yüzbaşı ESAT OKTAY YILDIRAN'dı.O seçilmiş bir araç ve zavallı bir insandı (!) O'nun gibi bütün işkenceciler bilmelidirler ki,omuzu kalabalık generaller ve burjuvazi işi bitince kimseyi korumaz..Ve Esat Oktay da korunamadı.22 Ekim 1988'de Esat Oktay öldürüldü ve cezasını buldu..

Cezaevindeki işkencelerdeki "başarısı"ndan ötürü ödüllendirilen ve binbaşılığa terfi ettirilerek gözü boyanan Esat,önce Manavgt Askerlik Şubesine gönderilerek kamufle edildi.Sonra,İzmir ve Aydın'da (memleketi olduğu söylenmektedir) ve İstanbul'da gizlendi,ama,kurtulamadı.Onun gibi diğerleri de kurtulamıyacaklardır.O günlerde Cezaevi müdürü olan ve şimdi Kıbrıs'ta bulunan BİROL ŞEN,bundan önce müdür olan Alaattin BAYAR,tüm bunların başı ve şimdi Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kemal YAMAK ve daha birçokları...

Türk Genel Kurmayı yayınladığı bildiride,Esat'ı övmekte ve O'nun iyi bir Atatürkçü olduğunu söylemektedir.İyi bir işkenceci olduğunu ise gizlemekte ve savunmaktadır.Evet iyi bir Atatürkçü idi ama,iyi bir işkenceciydi de.O her şey yaptı..Birçok insanın ırzına geçirtti.Birçoğunu sakat bıraktı,öldürdü..Türk Genel Kurmayı böyle birini övmektedir..1980'lerde Diyarbakır'da Kolordu Komutanı olan Kemal YAMAK,Devegeçidin'de askeri birlikleri bizzat gezerek, "bana Kürtçülere ve komünistlere baskı ve işkence yapacak,onları cezaevinde hizaya sokacak tam yetkili iki yüzbaşı gerekli" dediği zaman, Esat gönüllü çıkmıştı..Nitekim cezaevinde "ben yalnız Kemal Yamak'tan emir alırım,kimse beni

bağlamaz" diyordu..Ama,sökmedi...Eğer yüzbaşı Esat (sonra Binbaşı) konuşsaydı,Genel Kurmay başkanlığına aday olan Kemal YAMAK'ın hali nasıl olurdu..Çünkü,Esat her zaman satın alınabilecek biriydi.Rüşvetçi,kumarcı,içkici,velhasıl her yanı vardı..Bütün lümpenlerle içili dışlıydı.. Bazı asker ve çavuşları zorla üzerine çekiyordu!. Bütün komutanlar,adli müşavir,hakimler,savcılar, avukatlar arasında büyük paralarla arabuluculuk yapıyordu..Bir eroin davasında açıklandığı gibi, kendisine Renault araba rüşvet olarak verilmişti

Bize dayatılmış böylesi haksız bir savaşta,bu tür işkencecilerin cezalandırılmaların başka olanağı yok..Türk basını alışılmış yapısıyla hemen olaya bir suçlu yaratmak için çabaladı.Bu olay tüm Diyarbakır cezaevindeki zulüm ve işkence görenlerin,ölen arkadaşların anılarına yapılmış ortak bir eylemdir.Esat gibi diğer işkenceciler de kendilerini kurtaramıyacaklardır.

İşkence,zulüm ve zorbalığı bir kez daha lanetliyoruz.

Kürdistan Kurtuluş Partisi
24 EKİM 1988 (rızgari)

(*)Önsöz'de belirlenen Parti bildirisi.

DİYARBAKIR HAPİSHANE RAPORU

2.CİLT

İÇİNDEKİLER

KONU	SAHİFE
2. CİLT için ÖNSÖZ.....	291 - 297
6.B ö l ü m (299 - 411)	
B- DİYARBAKIR ZİNDANI'NDA TUTUKLUNUN KOĞUŞ DIŞI İLİŞKİLERİ. UYGULAMALAR VE BELLİ OLAYLARLA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	301 - 411
a-Temizlik ve çalışma.....	301 - 306
b-Havalandırma.....	306 - 312
c-Kantin ve Çayocağı.....	312 - 322
d-Hamam ve Çamaşırhane.....	322 - 324
e-Görüşler ve Avukat görüşmesi.....	324 - 341
f-Revir,hastahane ve ilaç.....	341 - 361
g-Mahkeme ve gidiş-geliş.....	361 - 397
h-Mektup ve tebligatlar.....	397 - 405
i-Soruşturma.....	405 - 407
j-Dayak.....	407 - 410
BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK.....	410 - 411

7.Bölüm (413 - 515)

C- TECRİT'LER, BURALARDAKİ UYGULAMALAR. "KOĞUŞ" İÇİ ve DIŞI GÜNLÜK YAŞAM, ÖZEL OLAYLAR VE UYGULAMALAR ..... 415 - 515

a-Genel olarak ..... 415 - 429

aa-35.Tecrit Hücreleri ..... 420 - 428
bb-37. Tecrit Hücreleri ..... 428 - 429

b-Tecrit'lerde günlük yaşam ..... 429 - 454

aa-Sabahtan akşama süren içerdeki yaşam ..... 431 - 440
bb-Temizlik ve angarya ..... 440 - 454

c-Ölüm Orucu ve gelişmeler ..... 454 - 462

d-Bazı belirlemeler ..... 462 - 476

aa-M.Zana'nın belirlemeleri ..... 462 - 466
bb-Ö.Çetin "Günah çıkarıyor" ..... 466 - 473
cc-Son gelişmeler ve N.Büyükkaya'nın durumu ..... 473 - 476

e-Dayak ve işkence ..... 476 - 486

aa-Zincirle asma ve dayak ..... 479 - 480
bb-Cirdan yedirme olayı ..... 481 - 483
cc-Cop sokma ve intihar olayları ..... 484 - 486

f-Hayvanlar alemi ..... 486 - 489
g-PKK'lilerle ilişkilerimiz ..... 489 - 490
h-Haberleşme ..... 490 - 493
i-Dağıtım ve yeni düzenlemeler ..... 493 - 503
j-M.Elma ile görüşme ve İ.kaypakkaya'nın 1971 dönemi durumu üzerine değerlendirme ..... 503 - 513

BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK ..... 513 - 515

8.Bölüm (517 - 620)

DİYARBAKIR CEZAEVİ'NDE YÖNETİM BİRİMLERİ, UYGULANAN İŞKENCE VE CEZA YÖNTEMLERİ.. TÜRKİYE'DEKİ DİĞER CEZAEVLERİ İLE KISA BİR KARŞILAŞTIRMA.

A-CEZAEVİ YÖNETİM BİRİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ..... 519 - 544

a-Adli Müşavir..... 524 - 525
b-Cezaevi Müdürü..... 525 - 526
c-İç-Güvenlik Amiri..... 526 - 529
d-Blok Subayları..... 529 - 531
e-Doktor ve Psikolog..... 531 - 532
f-Blok Çavuşları ve Gardiyanlar..... 532 - 544
g-Koğuş Sorumluları..... 544

B-ÇELİŞKİ YARATMA VE YARIŞTIRMA.. 544 - 554

C-CEZAEVİ'NDEKİ İŞKENCE ve CEZALARIN SİSTEMATİĞİ.....554 - 574

a-Psikolojik işkenceler.....556 - 565
b-Maddi işkenceler.....565 - 570
c-Cezalar.....570 - 574

BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK.....574

D-KUZEY KÜRDİSTAN'DA BAZI TÜRK CEZAEVLERİ VE TÜRKİYE'NİN BAZI BÖLGELERİN'DEKİ CEZAEVLERİ'NİN DİYARBAKIR CEZAEVİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....574 - 620

a-Kuzey Kürdistan'da Türk cezaevleri...575 - 583

aa-Erzurum cezaevleri.....576 - 578
bb-Erzincan Cezaevleri.....578 - 579

cc-Elazığ cezaevleri..... 579 - 581
dd-Gaziantep Cezaevleri..... 581 - 583

b-Genel olarak Türkiye'deki cezaevleri'nin durumu..... 583 - 586

c-Türkiye'nin bazı büyük merkezlerin'deki cezaevleri, Diyarbakır Sıkıyönetim 2 Nolu Cezaevi'nin karşılaştırılması..... 586 - 591

aa-Ankara Cezaevleri.....587 - 589
bb-İzmir Cezaevleri.....590
cc-Adana - Mersin Cezaevleri.....590 - 591
dd-İstanbul Cezaevleri.....591

d-Diyarbakır 2 Nolu Askeri Cezaevi ile karşılaştırmaya somut örnek: METRİS ASKERİ CEZAEVİ.....591 - 615

aa-Metris'in yapısı..... 594 - 596
bb-Metris'te günlük yaşam.....596 - 599
cc-Metris'te tutuklulararası ve tutuklu-idare ilişkisi.....600 - 602
dd-Metris Cezaevi "KONSEYİ" ve yeni dönem.....602 - 605
ee-Metris Cezaevi ile ilgili genel bir değerlendirme ve somut tespitler. 605 - 615

e-Diyarbakır 2 Nolu Askeri cezaevi'nde açık ve somut farklı uygulamalar yapılmıştır.....615 - 619
BU BÖLÜMDE SONUÇ OLARAK.....619 - 620

2. Cilt'e EK:Parti bildirisi.
BİR İŞKENCECİNİN SONU ÜZERİNE.....620 - 622
HAPİSHANE RAPORU, 2.CİLT, İÇİNDEKİLER FİHRİSTİ..... 623 - 626

-İKİNCİ CİLDİN SONU-

DÜZELTME:

350. sahife, 3. paragraf, 10. satır;
"Yapılanlar bilinçliydi ve amaç hastahaneyi çekici kılmaktı" cümlesindeki kılmaktı kelimesi **kılmamaktı** olacak.

401. sahife, 3. paragraf, 9. satırdaki "gör" eksiktir. **görüşmecine** olacak.

"...

Yıllarca cezaevi'nde yaşamış ve sömürgecilere iş vermiş, Kürdistan'ı, kendi siyasal hareketini, yoldaşlarını satmış, i h a n e t etmiş olanları hep birlikte tanımakta yarar vardır. Kaldı ki, cezaevleri'nden çıkan insanların hemen hemen tümü, "a y r a n ı ' n ı n . e k ş i o l m a d ı ğ ı" nı söylemektedir... Bu, DİYARBAKIR HAPİSHANE RAPORU'na karşı eleştiri sahiplerini aldatmaz mı? Sömürgecilerin b i l d i k l e r i n i ve programlayarak kendi l e h l e r i n e kullandıklarını, halkımızdan neden gizleme gereği duyalım? Sürecin bütün o l u m l u ya da o l u m s u z yanlarının sergilenmesi, KUKM açısından gereklidir..Biz buna inanıyoruz."(Hapishane Raporu,2.Cilt, Önsöz'den)

"...SÖMÜRGECİLERİN KORKULU RÜYALARI, KÜRDİSTAN'IN DEVRİMCİLERİNE, YURTSEVER VE DEMOKRATLARINA, KOMÜNİSTLERİNE, DAHA ÖNEMLİSİ MİLİTANLARINA, DİRENEN VE ACI ÇEKEN, SAKAT KALAN VE BU YOLDA ŞEHİT DÜŞEN İNSANLARINA BİNSELAM OLSUN."

(Hapishane Raporu'nun değişmeyen ÖNSÖZÜ)